

Prevention of and Fight Against Crime 2007
With financial support from the Prevention
of and Fight Against Crime Programme
European Commission - Directorate-General
Justice, Freedom and Security

ICMPD

International Centre for
Migration Policy Development

Gromadzenie danych o handlu ludźmi i zarządzanie informacją w Unii Europejskiej - Podręcznik

Sytuacja w Republice Czeskiej, Polsce, Portugalii i Republice
Słowackiej

MINISTRY OF THE INTERIOR
OF THE CZECH REPUBLIC

Ministerstvo vnútra
Slovenskej republiky

Gromadzenie danych o handlu ludźmi i zarządzanie informacją w Unii Europejskiej - Podręcznik

Sytuacja w Republice Czeskiej, Polsce, Portugalii i Republice Słowackiej

Autorzy

Rebecca Surtees,
Starszy Analityk,
Instytut do Zwalczenia Handlu Ludźmi NEXUS,
Wiedeń i Waszyngton

Porady prawne:

Jean Lanoue, Starszy Radca Prawny, ICMPD, Wiedeń
Stephen Warnath, Dyrektor Wykonawczy, Instytut NEXUS, Wiedeń i Waszyngton

Zespół ICMPD:

Martijn Pluim, Dyrektor ds. Capacity Building and Operations, ICMPD, Wiedeń
Jean Lanoue, Starszy Radca Prawny, ICMPD, Wiedeń
Elisa Trossero, Menedżer Programu, ICMPD, Wiedeń
Mariana Martins, Specjalista, ICMPD, Wiedeń
Slavka Sborovianova, Biuro ds. Kontaktów Zewnętrznych, ICMPD, Wiedeń
Rita Penedo, Konsultant, ICMPD, Wiedeń
Tania Navarro, Specjalista Stowarzyszony ICMPD, Wiedeń
Annmarie Aiello, Asystent Projektu, ICMPD, Wiedeń

International Experts:

Isabella Orfano, Transnational Officer, Associazione On the Road Międzynarodowy Ekspert
Monica Smit, Senior Researcher, Bureau of the Dutch Rapporteur on Trafficking in Human Beings
Starszy Badacz
Duco Van Heel, Risk Analysis Unit, Frontex Zespół ds. Analizy Ryzyka

National contributions by:

Lence Myslikovej i Oldze Šifferovej z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej,
Piotrowi Miereckiemu i Urszuli Kozłowskiej z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji
Rzeczypospolitej Polskiej,
Paulo Machado z Dyrektoriatu Generalnego Spraw Wewnętrznych (DGIA) Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych Portugalii/Krajowego Systemu Monitoringu Handlu Ludźmi oraz
Zuzanie Kazimirovej i Jozefowi Hlince z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej

Prawa autorskie:

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), 2009
Directorate General of Internal Affairs (DGAI), 2009

Wszystkie prawa zastrzeżone. Niniejsza publikacja bez pisemnej zgody właścicieli praw autorskich nie może być ani w całości, ani we fragmentach kopiowana, powielana, publikowana w żaden sposób, ani w formie druku, ani za pomocą przekazu elektronicznego, w sieci informatycznej, ani zapisywana na nośnikach jakiegokolwiek rodzaju czy za pomocą innych form gromadzenia informacji.

ICMPD

Gonzagagasse 1, 5. piętro

Wiedeń, Austria

A-1010

www.icmpd.org

Słowo wstępne

Walka z handlem ludźmi w Unii Europejskiej to temat, który pozostaje ciągle, od Deklaracji Brukselskiej z 2002 roku, obecny na jej forum. Zarówno na poziomie UE, jak i krajowym, podejmowanych jest wiele działań mających na celu zagwarantowanie praw ofiar i walkę z sieciami przestępczymi. Opracowane zostały instrumenty prawne i strategie mające na celu opanowanie procederu handlu ludźmi w różnych jego aspektach i formach oraz zwiększenie skuteczności działań administracji państwowej i organizacji pozarządowych w prewencji, ochronie i ściganiu przestępców.

Niemniej, pomimo tych dokonań, największą przeszkodą, jaką napotykać wszyscy zwalczający ten proceder, jest brak systematycznie gromadzonych, multidyscyplinarnych danych odnoszących się do handlu ludźmi. Pozostaje to główną przeszkodą na drodze do zrozumienia tego zjawiska i przygotowania przez administrację państwową i organizacje pozarządowe skutecznych metod walki z tym procederem.

Już w grudniu 2005 roku w *Planie UE dotyczącym najlepszych praktyk, standardów i procedur zwalczania handlu ludźmi i zapobiegania mu* wezwano do podniesienia poziomu wiedzy o skali i charakterze tego zjawiska. Szczególnie podkreślono konieczność opracowania wspólnych wytycznych w zakresie gromadzenia danych, w tym porównywalnych wskaźników, co w konsekwencji doprowadziło do realizacji w Unii Europejskiej, i sąsiadujących krajach, kilku przedsięwzięć ukierunkowanych na gromadzenie danych o THB.

Jedną z pierwszych organizacji, która podjęła to wezwanie był Międzynarodowy Ośrodek ds. Rozwoju Polityki Migracyjnej (ICMPD). W 2006 roku zainaugurowano w dziesięciu krajach Europy Południowo-Wschodniej *Program Intensyfikacji Działań w Zwalczaniu Handlu Ludźmi, Gromadzeniu Danych i Zarządzaniu Informacjami (DCIM)*. Program pierwotny, który finansowany był ze środków Norweskiego Królewskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Szwajcarskiej Agencji na rzecz Rozwoju i Współpracy, miał na celu opracowanie dwóch zestawień wskaźników, zharmonizowanych w skali regionalnej, jednego dotyczącego ofiar, a drugiego przestępców zamieszanych w handel ludźmi. Kolejnym celem projektu było wzmocnienie zdolności instytucji tych dziesięciu krajów Europy Południowo-Wschodniej do gromadzenia danych ofiar i handlarzy ludźmi poprzez stworzenie dwóch oddzielnych baz danych. W 2008 roku projekt wszedł w drugą fazę, w której uwaga skupiona jest na analizie danych.

Na prośbę kilku krajów członkowskich Unii Europejskiej ICMPD z chęcią podjął się wykorzystania swoich, zdobytych w krajach Europy Południowo-Wschodniej, doświadczeń, we wsparciu Dyrektoriatu Generalnego Spraw Wewnętrznych Portugalii, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej we wdrażaniu obecnego projektu *Handel ludźmi: gromadzenie danych i zharmonizowane systemy zarządzania danymi (DCIM-EU)*. Celem projektu jest opracowanie zharmonizowanego systemu gromadzenia danych o THB w odniesieniu do ofiar i

handlarzy w tych czterech krajach i tym samym wsparcie tych krajów w wypełnieniu wymogów wynikających z Planu Działania UE.

Gromadzenie danych o handlu ludźmi i zarządzanie informacją w Unii Europejskiej – Podręcznik – Sytuacja w Republice Czeskiej, Polsce, Portugalii i Republice Słowackiej jest głównym owocem tego projektu. Podręcznik ten zawiera wykaz wskaźników/zmiennych i objaśnień dotyczących dwóch różnych wskaźników: jednego o ofiarach handlu ludźmi, drugiego o handlarzach ludźmi oraz wymiarze sprawiedliwości. Wskaźniki/zmienne te zostały opracowane we współpracy z partnerami z tych czterech krajów i skonsultowane z ekspertami sądowymi, z organów egzekwowania prawa, organizacji pozarządowych, instytucji rządowych oraz organizacji międzynarodowych. W oparciu o te zatwierdzone wskaźniki/zmienne opracowano rozwiązania techniczne do gromadzenia danych o THB (oprogramowanie), które testowane jest w Portugalii – kraju pilotażowym projektu.

Ufam, iż podręcznik ten przyczyni się do zapewnienia spójności gromadzonych danych celem lepszego przygotowywania działań w zakresie zwalczania procederu handlu ludźmi i koordynacji wysiłków w tej walce.

Przekazywane w tym podręczniku treści są zgodne z zasadami o ochronie danych i prywatności. Z uwagi na charakter gromadzonych informacji, szczególnie w odniesieniu do ofiar, zagadnienie ochrony danych jest szczególnie istotne przy projektowaniu powiązanych systemów. Zgodność z systemami prawnymi tych czterech, uczestniczących w projekcie, krajów zapewniono poprzez konsultacje z ekspertami prawnymi. Jeden z rozdziałów poświęcony jest omówieniu kwestii prawnych, bezpieczeństwa oraz etycznych związanych z procesem gromadzenia danych i zarządzania informacjami odnoszącymi się do handlu ludźmi w Unii Europejskiej.

Ufamy, iż dzięki temu podręcznikowi wszyscy zainteresowani zostaną wyposażeni w zespół wskaźników/zmiennych do wykorzystania w gromadzeniu danych o handlu ludźmi, które są zgodne z *Planem działania dotyczącym dobrych praktyk, standardów i procedur w zwalczaniu i zapobieganiu procederowi handlu ludźmi UE*. Definicje i metodologie gromadzenia danych ułatwią koordynację wysiłków nie tylko w tych czterech uczestniczących w projekcie krajach, ale również w innych ważnych krajach pochodzenia, tranzytu i przeznaczenia. Powinien on ponadto ułatwić współdziałanie w skali europejskiej, oraz ponadnarodowej, dzięki pomocy w przyswojeniu najważniejszych wskaźników odnoszących się do projektowania, oceny i koordynacji działań zwalczających handel ludźmi.

Gottfried Zürcher
Dyrektor Generalny ICMPD

Myśl przewodnia

Walka z handlem ludźmi we wszystkich jego przejawach jest nakazem i obowiązkiem etycznym, moralnym i politycznym, w wypełnieniu którego wszyscy działający na tym polu nie powinni szczędzić wysiłków.

Zadaniem DGAI (Dyrektoriat Generalny Spraw Wewnętrznych) w Portugalii jest współuczestniczenie, z użyciem wszystkich sił i środków, we wspólnych działaniach, które są koordynowane z wyższego szczebla w ramach I Narodowego Planu przeciw Handlowi Ludźmi (I Plano Nacional contra o Tráfico de Seres Humanos) (2007-2010). Powszechnie wiadomo, iż handel ludźmi, z uwagi na swój potajemny charakter i wysoki stopień złożoności, jest trudny do zrozumienia. Z tego powodu, zastosowanie diagnostyki, która pozwoli na lepsze zrozumienie tego zjawiska, jest bardzo ważne w zmniejszaniu wpływu tego procederu na nasze społeczeństwo. Naszym największym wkładem, jaki możemy wnieść, jest pomoc w podniesieniu jakości działań diagnozujących w jak najkrótszym czasie.

Trudności pozostaną jednak duże, z uwagi na to, że mamy tu do czynienia z niewielką grupą ludności, ledwie zauważalną. Poza tym, ofiary handlu ludźmi, pozostając w bardzo trudnych sytuacjach życiowych, niejednokrotnie nie są w stanie zgłosić przestępstwa, którego stały się ofiarami. Na trudności w gromadzeniu danych o handlu ludźmi wpływa również często wielość źródeł informacji, którymi są instytucje państwowe czy organizacje społeczne, a wszystkie one mają różne cele działań interwencyjnych, takie jak badania, walka z przestępczością i oprawcami, którzy czerpią z tego korzyści, czy pomoc i ochrona ofiar.

Z tego względu istotnym jest, aby zbierać wskaźniki, które mogłyby służyć jako podstawa do wytyczania strategii oraz wdrażania bardziej właściwych i skutecznych działań interwencyjnych.

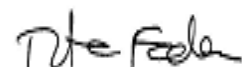
Ponieważ proceder ten ma charakter przestępczości zorganizowanej, niejednokrotnie w skali globalnej, jego ponadnarodowy charakter czyni niezmiernie istotnym współdziałanie w ramach organizacji międzynarodowych, z dzieleniem się wiedzą i informacjami. Bardzo ważnym jest gromadzenie i kompilacja informacji zebranych od różnych instytucji udzielających pomocy ofiarom, w tym organów wymiaru sprawiedliwości i policji, organizacji pozarządowych (NGO) i organizacji międzynarodowych.

Projekt ten, do którego wydawany jest obecnie niniejszy podręcznik, został włączony do działań DGAI od samego początku, a działania przy jego koordynowaniu wzbogaciły nasze doświadczenia i dostarczyły nam okazji do wzmocnienia naszego potencjału w tym obszarze.

Praca, którą wykonaliśmy, możliwa była dzięki oddaniu tych, którzy bezpośrednio byli w nią zaangażowani, ale nie mogła się obejść bez pomocy ze strony licznych instytucji oraz NGO, które, w każdym uczestniczącym w projekcie kraju, brały udział w obradach okrągłego stołu, oceniały początkowe propozycje i przedstawiały cenne rozwiązania alternatywne.

Wsparcie, jakiego doświadczyliśmy, jest najlepszym dowodem zaangażowania w cel, jakim jest zharmonizowanie wskaźników i procedur, które będą w stanie rozjaśnić nam i pomóc lepiej zrozumieć powagę tego rażącego i barbarzyńskiego procederu, w którym łamane są prawa obywatelskie do samookreślenia.

Wyznaczony kierunek jest oczywisty: kontynuować działania celem podnoszenia zdolności do skutecznego mierzenia się z tym problemem.

Rita Faden,
Dyrektor Generalny
Dyrektoriat Generalny Spraw Wewnętrznych (DGIA)
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Portugalii

Podziękowania

Niniejszy podręcznik został opracowany jako część Programu *Handel Ludźmi, Gromadzenie Danych i Zharmonizowany System Zarządzania Informacjami – DCIM UE*. Projekt finansowany jest z grantu UE „Prewencja i walka z przestępczością” i wdrażany przez Dyrektoriat Generalny Spraw Wewnętrznych Portugalii we współpracy z Międzynarodowym Ośrodkiem ds. Rozwoju Polityki Migracyjnej (ICMPD), Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej oraz Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej.

Szczególne podziękowania składam przedstawicielom rządów tych czterech krajów, którzy bezpośrednio współpracowali przy projekcie: Lence Myslíkovej i Oldze Šifferovej z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej, Urszuli Kozłowskiej z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej, Paulo Machado z Dyrektoriatu Generalnego Spraw Wewnętrznych (DGIA) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Portugalii/Krajowego Systemu Monitoringu Handlu Ludźmi oraz Zuzanie Kazimirovej i Jozefowi Hlince z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej. Ponadto, chciałabym podziękować rządowi Portugalii (a mianowicie Dyrektoriatowi Generalnemu Spraw Wewnętrznych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych), gdzie będą znajdować się dwie bazy danych przewidziane w ramach niniejszego projektu. Ich praca przy pilotażowym wdrażaniu baz danych będzie cennym doświadczeniem w ulepszaniu procesu gromadzenia danych o handlu ludźmi.

Ponadto, wiele osób i organizacji w tych czterech krajach miało swój udział w przygotowaniu tego podręcznika, poprzez dostarczenie danych i sugestii na temat tego, jakie dane (zarówno, jeżeli chodzi o ofiary, jaki i handlarzy ludźmi) powinny być gromadzone. Podręcznik ten opiera się na istniejących, w każdym z tych czterech krajów, systemach gromadzenia danych, i chciałabym w związku z tym podziękować instytucjom administracji państwowej, NGO oraz organizacjom międzynarodowym, które uczestniczyły w obradach okrągłego stołu DCIM-UE oraz dostarczały danych do tego podręcznika w trakcie realizacji naszego projektu. Chciałabym również podziękować za wysiłki włożone przez uczestników dwóch seminariów DCIM-UE, które odbyły się w Bratysławie w Republice Słowackiej we wrześniu 2008 roku i Warszawie w marcu 2009 roku. Oba seminaria bardzo wzbogaciły i projekt, i podręcznik.

Podziękowania należą się również ICMPD za pracę przy projekcie i wkład w podręcznik. Specjalne podziękowania należą się Marianie Martins za nadzór nad projektem, Tanii Navarro za jej wkład w ten podręcznik, Jeanowi Lanoue za wkład w rozdziały i aneksy odnoszące się do kwestii prawnych, które opierają się na jego fachowej wiedzy. Składam także podziękowania partnerom DCIM-UE, a mianowicie: Associazione On the Road, Instytutowi do Zwalczenia Handlu Ludźmi NEXUS oraz Biuru Holenderskiego Narodowego Sprawozdawcy Handlu Ludźmi (BNRM), które pomagały i

wspierały projekt na różne sposoby, w tym poprzez udział w seminariach, dostarczanie danych na różnych etapach projektu oraz w przygotowywaniu samego podręcznika.

Dziękuję również członkom zespołu doradczego – Austriackiemu Federalnemu Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (BMI); Komisji Europejskiej (EC-JLS); Europejskiemu Urzędowi Policji (EUROPOL); Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO); Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM); Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (OBWE); Terre des Hommes (TdH) Węgry; Biuru Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC). Szczególne podziękowania należą się IOM, który był ważnym źródłem danych i przyczynił się w znaczący sposób do opracowania baz danych i podręcznika w pierwszym projekcie DCIM w krajach Europy Południowo-Wschodniej w 2007 roku, na których niniejszy projekt i podręcznik są oparte. Szczególnie baza danych ofiar skorzystała na szerokim doświadczeniu IOM w gromadzeniu danych o ofiarach w krajach Europy Południowej, jak i skali międzynarodowej. Ponadto Sarah Craggs z IOM Genewa była uprzejma przejrzeć, skorygować i dostarczyć dane do Części 8 (kwestie analizy i prezentacji danych) naszego podręcznika.

Podręcznik czerpie także z, i oparty jest na *Podręczniku o gromadzeniu danych w walce z handlem ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej: opracowywanie kryteriów regionalnych (2007)*, którego autorem jest Instytut NEXUS, opracowanym w ramach Programu ICMPD dotyczącego intensyfikacji działań zwalczających handel ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej - projekt Gromadzenie Danych i Zarządzanie Informacją (DCIM), zainaugurowanego w latach 2006-2008. W związku z tym pozwalam sobie przypomnieć o tym istniejącym już projekcie i pracy włożonej przez Instytut NEXUS w przygotowywanie niniejszego podręcznika. Szczególnie dziękuję Stephenowi Warnath, Dyrektorowi Zarządzającemu Instytutu NEXUS, za jego zaangażowanie w ten projekt i przygotowywanie podręcznika, w szczególności w częściach dotyczących zestawień danych dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości, które szczególnie skorzystały na jego fachowej wiedzy prawniczej.

Mam nadzieję, że podręcznik ten będzie pomocnym narzędziem w gromadzeniu danych na temat tego, jak przebiega proceder handlu ludźmi w poszczególnych krajach UE, a szczególnie w Polsce, Portugalii, Republice Słowackiej i Republice Czeskiej. Lepsze narzędzia do gromadzenia i analizy danych o ofiarach handlu ludźmi i handlarzach mogą dostarczać niezbędnych informacji do bardziej skutecznej prewencji i zwalczania tego procederu w UE i innych krajach.

Rebecca Surtees
Starszy Analityk
Instytut NEXUS
Wiedeń, Austria

Akronimy i skróty

ACTA	Działania antykorupcyjne i przeciw handlowi ludźmi
AT	Działania zwalczające proceder handel ludźmi
AWF	Roboczy plik analityczny
BNRM	Biuro Holenderskiego Narodowego Sprawozdawcy Handlu Ludźmi
CoE	Rada Europejska
CT	Działania przeciw handlowi ludźmi
CTD	Baza danych na rzecz zwalczania handlowi ludźmi
CTM	Moduł na rzecz zwalczania handlu ludźmi
CTS	Usługi na rzecz zwalczania handlu ludźmi
DCIM	Gromadzenie danych i zarządzanie informacją
DCIM EU	Gromadzenie danych i zarządzanie informacją w Unii Europejskiej
DGAI	Dyrektoriat Generalny Spraw Wewnętrznych
EC	Komisja Europejska (KE)
EIS	System Informatyczny Europolu
EUROPOL	Europejski Urząd Policji
GO	Organizacja rządowa
ICMPD	Międzynarodowy Ośrodek ds. Rozwoju Polityki Migracyjnej
ILO	Międzynarodowa Organizacja Pracy
IO	Organizacja międzynarodowa
IOM	Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji
IRCP	Instytut Badań Międzynarodowych i Polityki Karnej
MARRI	Inicjatywa Regionalna na rzecz Migracji, Azylu i Uchodźców
MoI	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MOU	(Memorandum of understanding) Porozumienie, oświadczenie woli
NGO	Organizacja pozarządowa
NAPs	Narodowe plany działań
OSCE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (OBWE)
RCP	(Regional Clearing Point) Regionalny Ośrodek Ewidencji
SAP-FL	Specjalny Program Działań do Zwalczania Pracy Przymusowej ILO
SEE	Europa Południowo-Wschodnia
SFO	(Security Follow-up Observatory) Obserwatorium ds. dalszego przebiegu kwestii związanych z bezpieczeństwem
Tdh	Terre des hommes (Ziemia ludzi)
THB	Handel ludźmi
THB RG	Poradnik rejestracji dotyczący handlu ludźmi
THB AG	Poradnik oceny dotyczący handlu ludźmi
TIP	Handel ludźmi (osobami)
TACT	Międzynarodowa Akcja przeciw Handlowi Dziećmi
UNODC	Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przystępności
USAID	Agencja Stanów Zjednoczonych do Spraw Rozwoju Międzynarodowego

Spis treści

Słowo wstępne	4
Myśl przewodnia.....	6
Podziękowania	8
Akronimy i skróty	10
Spis treści	11
Część 1: Wstęp oraz informacje o projekcie	14
1.1: Wstęp.....	14
1.2: O projekcie	16
1.3: O podręczniku.....	20
Część 2: Metodologia gromadzenia danych.....	24
2.1: Metodologia gromadzenia danych o ofiarach handlu ludźmi, w tym ograniczenia metodologiczne	24
2.2: Metodologia gromadzenia danych o handlarzach ludźmi.....	29
Część 3: Proces gromadzenia danych	33
3.1: Gromadzenie danych do zestawienia danych ofiar handlu ludźmi	33
3.2: Gromadzenie danych do zestawienia danych o handlarzach ludźmi i wymiarze sprawiedliwości	37
3.3: Proces gromadzenia danych, krok po kroku	40
Część 4: Zobowiązania i wymagania związane z raportowaniem	45
4.1: Raportowanie do źródeł danych	46
4.2: Raportowanie do innego repozytorium danych	47
4.3: Raportowanie do osób, których dotyczą dane.....	47
4.4: Raportowanie do ogółu społeczeństwa	48
Część 5: Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych.....	49

5.1: Krajowe ramy prawne dotyczące handlu ludźmi oraz ochrony i gromadzenia danych w krajach uczestniczących w projekcie.....	50
5.2: Najbardziej istotne kwestie i uwagi dotyczące gromadzenia danych związanych z handlem ludźmi.....	56
Część 6: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar handlu ludźmi....	66
Wstęp i omówienie Części 6	66
Sekcja 1: Rejestracja przypadku.....	69
Sekcja 2: Profil ofiary	71
Sekcja 3: Doświadczenia związane z werbunkiem	77
Sekcja 4: Transport i podróż	81
Sekcja 5: Doświadczenia w okresie poddania procederowi handlu ludźmi.....	83
Sekcja 6: Identyfikacja, pomoc i współpraca z urzędnikami i władzami.....	89
Sekcja 7: Inne	94
Sekcja 8: Proponowane zestawienie zharmonizowanych wskaźników/zmiennych.....	96
Tabela proponowanych zharmonizowanych wskaźników/zmiennych.....	98
Część 7: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości	100
Wstęp i omówienie Części 7	100
Sekcja 1: Rejestracja przypadku domniemanego/skazanego handlarza	102
Sekcja 2: Profil domniemanego/skazanego handlarza.....	104
Sekcja 3: Etap śledztwa.....	107
Sekcja 4: Etap procesu sądowego.....	111
Sekcja 5: Etap apelacji	115
Sekcja 6: Etap po procesie sądowym.....	118
Sekcja 7: Inne	119
Sekcja 8: Proponowane zestawienie zharmonizowanych wskaźników/zmiennych.....	120
Tabela proponowanych zharmonizowanych wskaźników/zmiennych.....	122
Część 8: Kwestie związane z analizą i prezentacją danych.....	124
8.1: Jakość danych	125

8.2: Analiza danych	126
8.3: Prezentacja danych	134
Część 9: Zasoby, przedsięwzięcia i projekty dotyczące gromadzenia danych związanych z procederem handlu ludźmi w Europie	136
9.1: Aktualnie realizowane przedsięwzięcia i działania z zakresu gromadzenia danych w czterech krajach - Portugalii, Polsce, Republice Słowackiej i Republice Czeskiej	136
9.2: Projekty i inicjatywy z zakresu gromadzenia danych	141
9.3: Źródła i dodatkowe materiały.....	151
Część 10: Aneksy.....	157
Aneks 1: Glosariusz - zestandaryzowane definicje i terminologia	158
Aneks 2: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji o ofiarach handlu ludźmi	163
Aneks 3: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości	166
Aneks 4: Wzór zgody na przetwarzanie danych osobowych	169
Aneks 5: Wzór umowy o poufności dla pracowników zaangażowanych w gromadzenie danych dotyczących ofiar handlu ludźmi i handlarzy	172
Aneks 6: Tabela porównawcza dotycząca ochrony danych w krajowych systemach prawnych	173
Aneks 7: Wybrane zapisy w Ustawie nr 40/2009 - Kodeks Karny Republiki Czeskiej	176

Część 1: Wstęp oraz informacje o projekcie

1.1: Wstęp

Handel ludźmi jest problemem, który dotyka każdy kraj na świecie. Przekracza on linię podziału Północ-Południe i dotyczy tysięcy (a może nawet dziesiątków tysięcy) mężczyzn, kobiet i dzieci, którzy są przedmiotem handlu do, przez i z krajów UE z różnych powodów, w tym w celach wykorzystywania seksualnego, pracy przymusowej, żebractwa, przestępczości, adopcji oraz czynów o charakterze kryminalnym. W UE handlowi ludźmi poświęca się wiele miejsca w mediach, dyskursach politycznych, w sferze pomocy społecznej, a także wśród ogółu społeczeństwa. Jednakże, usystematyzowane gromadzenie informacji na poziomie każdego kraju o zasięgu i tendencjach związanych z procederem handlu ludźmi jest wciąż słabe, a w niektórych krajach po prostu nie istnieje.

Ten niedostatek informacji, zarówno o ofiarach, jak i handlarzach ludźmi jest szczególnie uderzający, jeżeli weźmie się pod uwagę znaczenie wiarygodnych danych w działaniach mających na celu zapobieganie i zwalczanie zjawiska. Konkretne, wiarygodne dane na temat handlu ludźmi są podstawą wszelkich dobrych programów, interwencji, strategii oraz prawodawstwa. Bez posiadania danych nie mamy możliwości określenia zasięgu lub właściwego charakteru zjawiska handlu ludźmi, ani zrozumienia złożoności związanych z tym zagadnień. W efekcie, i praktycy, i rządzący nie są w stanie działać i reagować w odpowiedni sposób, co z kolei ma bezpośrednie i bardzo poważne skutki dla ludzi będących przedmiotem handlu, ich rodzin i społeczności. Wpływa to również negatywnie na rozwój kraju i pomyślność jego obywateli. Biorąc pod uwagę także nielegalność procederu handlu ludźmi, wszelkie zaniechania (lub niewłaściwe działania) mogą prowadzić do niezamierzonych skutków dla osób będących przedmiotem handlu oraz, w niektórych przypadkach, mogą nawet być niebezpieczne dla ofiar handlu ludźmi lub służb zwalczających ten proceder.

Konkretne, weryfikowalne informacje są potrzebne odnośnie każdego aspektu handlu ludźmi. Ważnym jest, aby zrozumieć, kim są ofiary handlu ludźmi oraz poznać pełnię ich doświadczeń związanych z procederem handlu ludźmi – począwszy od szlaków przemytniczych do praktyk związanych z rekrutacją; od przyczyn procederu do doświadczeń z nim związanych; oraz doświadczeń w identyfikacji i pomocy.¹ Równie istotnym jest uzyskanie większej liczby informacji o samych handlarzach: kim są i w jaki sposób działają.²

---

¹ Gozdzia, E. i M. Bump (2008) *Data and research on human trafficking: Bibliography of research based literature*. Waszyngton, DC: Instytut Studiów Międzynarodowej Migracji, Walsh School of Foreign Service, Georgetown University; Gozdzia, E. i F. Laczko (2005) *Data and research on human trafficking: a global survey. Offprint of the Special Issue of International Migration*. Tom 43 (1/2) 2005; Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa. Dostępne na: http://www.old.iom.int/documents/publication/en/mrs_11_2002.pdf; Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD; Surtees, R. (2005); *Second annual report on victims of trafficking in Southeastern Europe*. Genewa: IOM; Surtees, R. (2003) *Documenting Trafficking in Indonesian Women and Children: a Research Manual*. Indonezja: ICMC, ACILS & USAID.

² Brunovskis i Tyldum (2005) 'Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking'. *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2): 17-34; IOM (2007) *Asean and Trafficking in Persons: Using data as a tool to combat human*

Jak zauważono w „Portugalskim Narodowym Programie dotyczącym Handlu Ludźmi na lata 2007-2010:

„W celu skutecznego zwalczania tego złożonego i zróżnicowanego zjawiska, konieczne ze wszech miar jest zintegrowane podejście, w którym na pierwszym miejscu znajdują się prawa człowieka. W tym sensie ważnym jest, aby znaleźć rozwiązanie kompromisowe pomiędzy represyjnym aspektem zwalczania procederu handlu ludźmi, którego celem jest ukaranie handlarzy, a rozwojem strategii ukierunkowanych na prewencję, wsparcie, dochodzenie praw i usunięcie wykluczenia ofiar handlu ludźmi.”³

Rządy winny odgrywać główną rolę w wysiłkach mających na celu zwalczanie handlu ludźmi i, jako takie, domagać się szerokiego zakresu informacji o ofiarach procederu oraz handlarzach, tak aby realizować i rozbudowywać swoje strategie oraz programowe działania, a także móc oceniać działania zwalczające handel ludźmi. Dlatego też w niniejszym projekcie postawiono sobie za cel wspieranie wszelkich informacji dotyczących procederu handlu ludźmi.

Niniejszy projekt – *Handel Ludźmi, Gromadzenie Danych oraz System Zarządzania Zharmonizowanymi Informacjami* (DCIM-UE) – przewidziano jako inicjujący, a zarazem podnoszący poziom gromadzenia danych i zarządzania informacją w wybranych krajach UE, zarówno w odniesieniu do ofiar, jak i handlarzy. Założono, że celem jest nie tylko jeden standardowy model gromadzenia danych. Bardziej ma być to krok w kierunku wspierania procesu gromadzenia danych i analizy handlu ludźmi w Unii Europejskiej, który z zasady różnić się będzie co do istoty i skali zjawiska w poszczególnych krajach.

W niniejszym podręczniku DCIM-UE starano się zaprezentować, omówić oraz zbadać dwa typy modeli gromadzenia danych: 1) o ofiarach procederu handlu ludźmi oraz 2) o domniemych/skazanych sprawcach biorących udział w procederze handlu ludźmi. Podręcznik pomyślany jest jako praktyczne narzędzie i jako taki instruuje nie tylko, w jaki sposób należy gromadzić dane z perspektywy metodologicznej i prawnej, ale również jaki rodzaj informacji dla wymiaru sprawiedliwości o ofiarach oraz handlarzach może być istotny z punktu widzenia gromadzenia i analiz w działaniach na rzecz zwalczania tego procederu. Ponadto, podręcznik posłuży jako podstawa dla dwóch baz danych – jednej o ofiarach, drugiej o handlarzach, które mają być przetestowane i wdrożone w ramach niniejszego projektu w jednym kraju pilotażowym, a mianowicie Portugalii.

Co równie ważne, projekt DCIM-UE, w skład którego weszły rundy okrągłego stołu w poszczególnych krajach, przygotowywanie wersji wstępnej podręcznika oraz spotkania związane z projektem, powinien być postrzegany jako forma dialogu pomiędzy organizacjami partnerskimi a krajami biorącymi udział w projekcie, oraz tymi krajami a zainteresowanymi w danym kraju/dostawcami danych. W ten sposób zbierane były informacje od różnych partnerów i uczestników na temat tego, co stanowi o powodzeniu i wyzwaniach w gromadzeniu danych o handlu ludźmi, co z kolei może być wskazówką przy realizacji przyszłych systemów gromadzenia danych o handlu ludźmi i zarządzania informacją. Pomimo tego, iż występują przeszkody w rozwinięciu zharmonizowanych kryteriów gromadzenia danych z powodu znaczących różnic pomiędzy

---

trafficking; Genewa: IOM; Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa, Dostępne na: http://www.old.iom.int/documents/publication/en/mrs_11_2002.pdf; Surtees, R. (2008) 'Traffickers and trafficking in South and Eastern Europe: considering the other side of human trafficking'. *European Journal of Criminology, Special Issue on Organised Crime and Terrorism*; Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD; Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in Southeastern Europe*. Genewa: IOM, str. 19.

³ Comissão para a Cidadania e Igualdade de Género, Presidência do Conselho de Ministros (2008) *I Narodowy Plan Działania przeciw Handlowi Ludźmi, 2007-2010*. Lizbona, Portugalia. str. 51.

poszczególnymi krajami, np. w sferze legislacyjnej, procedur prawnych/sądowych, modeli pomocy społecznej, struktury organizacyjnej administracji, roli społeczeństwa obywatelskiego, relacji pomiędzy NGO (organizacje pozarządowe) – GO (organizacje rządowe) itp., w niniejszym poradniku zaproponowane zostały zharmonizowane wskaźniki/zmienne.

Zestawienie wskaźników/zmiennych zaproponowane tutaj jest zasadniczo zestawem minimum informacji przedyskutowanych i uzgodnionych przez wszystkie kraje uczestniczące w projekcie, jako podstawowy w tym przedsięwzięciu dotyczącym gromadzenia danych. Mamy nadzieję, iż w przyszłości inne kraje UE będą mogły skorzystać z doświadczeń i wiedzy zdobytych w ramach niniejszego projektu DCIM-UE w przyspieszeniu swoich wysiłków na rzecz zwalczania procederu handlu ludźmi.⁴

1.2: O projekcie

Opis projektu

Uznaje się powszechnie, iż jedną z głównych przeszkód we wdrażaniu działań zapobiegających handlowi ludźmi jest brak systematycznie gromadzonych i zarządzanych danych odnoszących się do tego procederu.⁵ To z kolei hamuje dogłębne, kompleksowe i systematyczne rozumienie tego zjawiska. W krytycznym podejściu do gromadzenia danych o handlu ludźmi uwzględniono: brak jednolitego zdefiniowania w obszarze istniejących źródeł informacji, powszechny brak danych dotyczących innych form handlu ludźmi poza handlem kobietami i dziećmi w celach wykorzystywania seksualnego, fragmentaryczne systemy gromadzenia danych oraz podwójne zapisywanie w istniejących systemach gromadzenia danych (przez państwowych i niepaństwowych pracowników).

Niniejszy projekt DCIM-UE stara się wypełnić tę lukę, dążąc do poprawy i większej dostępności wiarygodnych i standaryzowanych danych w odniesieniu zarówno do ofiar, jak i handlarzy ludźmi w czterech krajach UE. Celem projektu jest wzmocnienie zdolności krajów-uczestników do usystematyzowanego zbierania i zarządzania danymi odnoszącymi się do procederu handlu ludźmi. W celu zapewnienia długofalowości projektu, położono w nim silny nacisk na własność państwową, a także na zaangażowanie uczestników życia publicznego. Wiedza zdobyta przy wdrażaniu niniejszego projektu posłuży do dalszego wzmocnienia działań mających na celu gromadzenie danych na poziomie krajów biorących w nim udział oraz, co równie ważne, przyczyni się do zrozumienia, jak ma odbywać się gromadzenie danych o działaniach zapobiegających handlowi ludźmi, o jego ofiarach i sprawcach.

---

⁴ Takie działania na rzecz gromadzenia danych, acz cenne, mają swoje ograniczenia co do zakresu. Przyczyną są, z jednej strony, ograniczenia metodologiczne (omówione bardziej szczegółowo w *Części 2.1: Metodologia gromadzenia danych o ofiarach handlu ludźmi, w tym ograniczenia metodologiczne* oraz w *2.2: Metodologia gromadzenia danych o handlarzach ludźmi*). Z drugiej strony, jest to też pochodna ograniczeń ilościowych zbiorów danych (omówionych bardziej szczegółowo w *Części 8.2.3: Analiza danych – niektóre kwestie i rozważania*). Dlatego istotnym jest, aby kraje nie przywiązywały zbytnej lub wyłącznej wagi do takich działań związanych ze zbieraniem danych, jako sposobu dokumentowania lub rozumienia tego procederu. Ukierunkowane badania jakościowe oraz analiza są również potrzebne i pomocne dla lepszego rozumienia tego procederu w otoczeniu całego kraju, jak i lokalnym.

⁵ Godna uwagi jest wytyczna nr 3 ONZ *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Trafficking*, wzywająca do standaryzacji gromadzenia danych statystycznych dotyczących handlu ludźmi i powiązanych migracji (takich jak przemykanie imigrantów), w których może występować element handlu ludźmi oraz zapewnienie, iż dane dotyczące osób będących przedmiotem handlu są pogrupowane na podstawie wieku, płci, pochodzenia oraz innych odnośnych cech.

Niniejszy projekt DCIM-UE opiera się na wcześniejszych, licznych w Europie, próbach gromadzenia danych, które zawierają, nie ograniczając się do tego, wskaźniki/zmienne dotyczące wykorzystywania seksualnego, jak zaproponowane to zostało w trakcie inicjatywy „*Postęp – Poprawa Systemów Interwencji Społecznych dla Ofiar Handlu Ludźmi*” wspieranego finansowo przez UE; dalej na modelach efektywnego zarządzania danymi wypracowanymi w ramach projektu „*Gromadzenie Danych i Zarządzanie Informacjami*”, który wdrożył ICMPD⁶; oraz na bazie danych IOM o ogólnoświatowym zwalczaniu handlu ludźmi. Opiera się również na „*Wytocznych o Gromadzeniu Danych o Handlu Ludźmi, z wykorzystaniem Porównywalnych Wskaźników/Zmiennych*”, które zostały przygotowane przez IOM oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Austrii, a które określają zalecenia dotyczące gromadzenia, przechowywania, wymiany, analizy oraz ochrony danych o handlu ludźmi, i które zaprezentowano i przekazano zainteresowanym w trakcie Końcowej Konferencji Ministerialnej w Wiedniu w lutym 2009 roku.⁷

Co równie istotne, projekt jest odpowiedzią na liczne regulacje prawne na szczeblu europejskim, w tym:

- Uchwałę Rady Europejskiej z 20 października 2003 roku, dotyczącą przedsięwzięć mających na celu zwalczanie handlu ludźmi⁸, w której wezwano do podjęcia kroków celem ustanowienia systemu monitoringu handlu ludźmi, który miałby zapewnić aktualne dane poprzez ciągłe i regularne gromadzenie informacji pochodzących od właściwych władz poszczególnych krajów, takich jak Krajowe Biura lub Krajowi Sprawozdawcy.
- *Plan UE dotyczący najlepszych praktyk, standardów i procedur zwalczania handlu ludźmi i zapobiegania mu*, przyjęty w grudniu 2005 roku, który szczegółowo określa, iż w celu poprawy stanu wiedzy o skali i istocie tego zjawiska należy rozwinąć jednolite zasady gromadzenia danych, w tym porównywalne wskaźniki/zmienne, a także jednolite wzorce badawcze.
- Wnioski Rady Europejskiej dotyczące powołania nieformalnej Sieci Sprawozdawców UE lub Równoważnych Mechanizmów dotyczących Handlu Ludźmi – 2964. zebranie Rady Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych, Luksemburg, 4 czerwca 2009 roku.

Niniejszy projekt jest również spójny z tematyką VI OSCE (Sojusz Przeciwko Handlowi Ludźmi), Konferencji dotyczącej *Krajowego Monitoringu i Mechanizmów Raportowania w celu przeciwdziałania Handlowi*

---

⁶ W latach 2006-2008 ICMPD wdrożył program “Data Collection and Information Management” (DCIM) u dziesięciu beneficjentów/podmiotów w Europie Południowo-Wschodniej. Celem ogólnym było przysłużenie się zharmonizowaniu i poprawie gromadzenia danych dotyczących handlu ludźmi. W tym celu program DCIM wspierał rozwój dwóch różnych systemów baz danych, aby pomóc rządów w działaniach na rzecz gromadzenia danych zwalczających handel ludźmi, z których pierwszy to gromadzenie informacji o ofiarach, drugi o handlarzach. Program był finansowany przez Swiss Agency for Development and Co-operation oraz Norwegian Royal Ministry of Foreign Affairs. Program DCIM wdrożono we współpracy z Europolem, Migration Asylum Refugees Regional Initiative (MARRI) i ACTA (Anti Corruption Anti Trafficking Action). Program był nadzorowany przez ciało doradcze, w skład którego wchodziły: International Labour Office (ILO), the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), the Counter-Trafficking, International Organization for Migration (IOM), LEFOE *Beratung, Bildung und Begleitung für Migrantinnen* (Counselling, Education and Support for Migrant Women) oraz Terre des Hommes Foundation (Tdh) i był wspierany od strony technicznej przez Instytut NEXUS w Wiedniu, który opracował projekt *Handbook on anti-trafficking data collection in SEE – Developing regional criteria*.

⁷ Więcej w Części 9.2: *Projekty i inicjatywy z zakresu gromadzenia danych*, która zawiera szczegółowe informacje o innych przedsięwzięciach z zakresu gromadzenia danych o handlu ludźmi, które są aktualnie realizowane w Europie przez organizacje międzynarodowe, ze szczególnym naciskiem na te, które dotyczą zbierania danych pierwotnych.

⁸ *Official Journal C 260*, 29/10/2003 P. 0004 – 0005 – patrz:

[http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003G1029\(02\):EN:HTML](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003G1029(02):EN:HTML)

Ludźmi: Rola Krajowych Sprawozdawców, która unaocznili pilną potrzebę gromadzenia danych i analizy informacji dotyczących handlu ludźmi, a także z ostatnią konferencją *Wspólna Analiza – Wspólne Działania, Konferencja Krajowych Sprawozdawców o Handlu Ludźmi w UE*, która została zorganizowana w ramach prezydencji czeskiej UE⁹ i która poświęcona była gromadzeniu danych, badaniom oraz raportowaniu krajowemu w UE.

Projekt DCIM-UE jest finansowany z grantu UE „Zapobieganie i Walka z Przestępczością” oraz wdrażany przez Departament Spraw Wewnętrznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Portugalii we współpracy z Międzynarodowym Centrum ds. Rozwoju Polityki Migracyjnej, (ICMPD). Pozostałymi partnerami w projekcie są: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej, Ministerstwo SWiA RP, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej, Biuro Holenderskiego Sprawozdawcy Krajowego w sprawach Handlu Ludźmi (BNRM), Wspólnota „On the Road” oraz Instytut NEXUS do Zwalczenia Handlu Ludźmi. Dodatkowo powołane zostało ciało doradcze, w skład którego weszło Austriackie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Komisja Europejska (DG. JLS), europejski oficer policji (EUROPOL), Międzynarodowa Organizacja Pracy (ILO), Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM), Organizacja ds. Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OSCE), „Terre des hommes” (Ziemia ludzi - Tdh) oraz Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC).

Cele projektu i jego opis

Celem ogólnym projektu jest wspieranie podnoszenia jakości i wiarygodności danych odnoszących się do handlu ludźmi w czterech krajach-uczestnikach w zakresie prewencji, ochrony oraz wnoszenia oskarżeń. Bardziej szczegółowe cele to:

- rozwinięcie jednolitych kryteriów gromadzenia danych i informacji o 1) ofiarach handlu ludźmi oraz 2) o domniemanych/skazyanych handlarzach oraz procedurach wymiaru sprawiedliwości;
- przygotowanie poradnika o gromadzeniu danych mających zapobiegać procederowi handlu ludźmi, w tym wskaźników/zmiennych do gromadzenia danych o ofiarach i handlu ludźmi, a także konkretnych narzędzi do gromadzenia, zarządzania i analizy tymi dwoma zbiorami danych;
- stworzenie bazy do efektywnego gromadzenia i analizy handlu ludźmi;
- zainstalowanie i przetestowanie właściwego oprogramowania do gromadzenia danych o ofiarach oraz handlarzach/prawnych i procesowych danych w Portugalii.

W tym celu projekt DCIM-UE zakłada rozwinięcie dwóch różnych systemów gromadzenia danych, które pomogą rządowi w ich działaniach na rzecz gromadzenia danych w celach zapobiegania handlowi ludźmi. Istotne przy tym jest, że te dwa zestawienia wskaźników/zmiennych nie są narzędziami operacyjnymi; np. służą do celów zarządzania przypadkami lub do śledztw, ale bardziej do gromadzenia, zarządzania i analizowania informacji o ofiarach i handlarzach na szczeblu krajowym; informacje, jeżeli zostaną udostępnione, będą mogły wspierać działania programistów oraz polityków.

---

⁹ Konferencję zorganizowano pod auspicjami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej we współpracy z Komisją UE oraz specjalnym przedstawicielem OSCE, a także Koordynatorem do Zwalczenia Handlu Ludźmi.

1. *Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar procederu handlu ludźmi:* W tym zestawieniu gromadzone będą wskaźniki/zmienne dotyczące osób będących przedmiotem handlu ludźmi. Jego celem będzie wsparcie działań prewencyjnych w stosunku do potencjalnych ofiar oraz działania ochronne. Rodzaj gromadzonej informacji ma dotyczyć osób będących przedmiotem handlu ludźmi (tych przypadków, które zostały wykryte/„oflagowane” i w ten sposób są domniemanymi ofiarami procederu handlu ludźmi lub tych zidentyfikowanych jako ofiary, którym w konsekwencji udzielono pomocy), ich danych osobistych, rodzinnych i o pochodzeniu, rekrutacji, transportu/przemieszczania się, wykorzystywania oraz uwolnienia się z procederu handlu ludźmi. Gromadzona informacja powinna zasadniczo być takiego rodzaju, który byłby pomocny w działaniach prewencyjnych oraz przy ochronie i pomocy ofiarom handlu ludźmi.
2. *Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi:* Zestawienie wskaźników/zmiennych o handlarzach oraz danych procesowych powinien zawierać informacje zarówno o domniemanych, jak i skazanych przestępcach zajmujących się handlem ludźmi i śledzić ich sprawy w trakcie całego postępowania dochodzeniowego i procesowego. Jego celem jest przedstawienie sylwetek handlarzy oraz śledzenie, monitorowanie i ocena dochodzenia oraz rozpraw sądowych dotyczących przypadków handlu ludźmi. Gromadzona informacja powinna być takiego rodzaju, który byłby pomocny w zrozumieniu, kto bierze udział w procederze handlu ludźmi i pokrewnych przestępstwach, ich roli w tym procederze oraz działań służb śledczych i sądowych w zakresie dochodzeń i postępowań sądowych.

Te dwa zestawienia wskaźników/zmiennych są niezależne i różne, a gromadzone w nich mają być różne rodzaje informacji, podchodzące do kwestii związanych z handlem ludźmi w odmienny sposób (skoncentrowany na ofiarach oraz kryminalno/sądowy). Jednakże, choć poszczególne informacje z tych dwóch zestawień mogą przedstawiać kompleksowy obraz procederu handlu ludźmi, rzucający światło na zagadnienia w zakresie prewencji, ochrony oraz stawiania w stan oskarżenia, zestawienie dotyczące ofiar jest pomyślane jako mające wspierać działania na rzecz prewencji w stosunku do potencjalnych ofiar oraz wysiłki mające na celu ich ochronę. Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi ma służyć jako środek do lepszego zrozumienia procedurów uprawianych przez handlarzy oraz procedur prawnych/procesowych. Zważywszy na powyższe, wskaźniki/zmienne dotyczące ofiar mogą być istotne i ważne dla organów prawa i sądownictwa karnego; podobnie wskaźniki/zmienne dotyczące handlarzy mogą mieć znaczenie przy programach pomocowych dla ofiar i działaniach strategicznych. Idealnie byłoby, gdyby osoby pracujące z obydwoma zestawieniami współpracowały i wymieniały się informacjami i obserwacjami pochodzącymi z poszczególnych zestawień, z uwzględnieniem strony prawnej, etycznej oraz bezpieczeństwa (więcej w Części 5: *Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych*).

Ze względu na to, iż proceder handlu ludźmi przebiega w odmienny sposób w każdym z czterech krajów-uczestników, nie wszystkie zaproponowane wskaźniki/zmienne będą równie merytoryczne i przydatne. Podczas gdy pewną wartością przedstawia zharmonizowanie danych związanych z handlem ludźmi, równie istotnym (a może nawet bardziej) jest gromadzenie danych, które odpowiadać będą i są właściwe dla sytuacji w poszczególnych krajach. W związku z powyższym, wdrażanie trybu gromadzenia danych będzie przebiegało odmiennie w poszczególnych krajach, zgodnie ze specyfiką narodową oraz potrzebami. Z tego też względu, kraje uczestniczące w projekcie zaproponowały zharmonizowane zestawienie minimum wskaźników/zmiennych, które powinny być stosowane przez wszystkich uczestników biorących udział w tym przedsięwzięciu gromadzenia danych.

Zasięg projektu

Projekt wdrażany jest w Republice Czeskiej, Republice Słowackiej, Polsce i Portugalii. Obie bazy danych będą testowane i wdrażane w Portugalii, z możliwością ewentualnego powielenia w innych krajach-uczestnikach w drugiej fazie.

1.3: O podręczniku

Czym charakteryzuje się podręcznik?

Niniejszy podręcznik dostarcza niezbędnych narzędzi koniecznych do wdrożenia dwóch zestawień danych opracowanych w ramach projektu DCIM-UE. Przedstawia przegląd zestawień danych o ofiarach, handlarzach ludźmi i wymiarze sprawiedliwości, w tym zakres informacji, jakie mają być gromadzone, standardową metodologię i tryb gromadzenia danych, a także spójną terminologię przy zbieraniu tych informacji pochodzących z różnych źródeł danych. Podręcznik ten ma również na celu wyposażenie krajowych zasobów danych w podstawowe umiejętności zdobywania, analizowania oraz przedstawiania/upowszechniania zestawień danych zgodnie z wymogami prawnymi, bezpieczeństwa i etycznymi na szczeblu poszczególnych krajów UE.

Niniejszy podręcznik winien być postrzegany jako zbiór wytycznych, które należy przyswoić na szczeblu poszczególnych krajów w zależności od specyfiki danego kraju i jego indywidualnych potrzeb. Niektóre wskaźniki/zmienne będą miały zastosowanie dla jednych krajów, a inne nie. Poszczególne kraje mają również różne potrzeby, zdolności i cele przy przystępowaniu do gromadzenia danych o handlu ludźmi, czy to w odniesieniu do ofiar, czy przestępców. Niniejszy podręcznik przedstawia warianty dla poszczególnych krajów w kategoriach i w oparciu o wskaźniki/zmienne, jakie należy wziąć pod uwagę przy projektowaniu własnych przedsięwzięć w zakresie gromadzenia danych. Ponadto, zaproponowano zostało zestawienie minimum wskaźników/zmiennych, które było przedmiotem dyskusji i uzgodnień w gronie wszystkich krajów uczestniczących w projekcie, jako podstawowe przy gromadzeniu danych. Może być ono również potencjalną wskazówką początkową dla innych rządów podejmujących działania w tym kierunku.

Niniejszy podręcznik opiera się na *Podręczniku o gromadzeniu danych zapobiegających handlowi ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej: rozwijanie kryteriów regionalnych*, opracowanym w 2007 roku przez Instytut NEXUS i opublikowanym przez ICMPD w ramach projektu DCIM w Europie Południowo-Wschodniej. Podręcznik ten uzupełniano i aktualizowano zgodnie z potrzebami czterech krajów-uczestników projektu DCIM-UE: Polski, Portugalii, Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej.

Dla kogo przeznaczony jest podręcznik?

Niniejszy podręcznik w założeniu przeznaczony jest dla określonych instytucji rządowych odpowiedzialnych za gromadzenie, analizowanie i prezentację zbiorów danych o ofiarach oraz o handlarzach ludźmi i wymiarze sprawiedliwości. W niektórych krajach będzie to sprawozdawca krajowy, w innych jakiś mechanizm i struktura raportowania.¹⁰ Przeznaczony jest także dla różnych instytucji i organizacji – NGO, GO i IO – które mogą dostarczać dane do zestawień danych, czy to o ofiarach, czy handlarzach ludźmi.

---

¹⁰ Więcej o rządowych mechanizmach raportowania, w tym funkcji krajowych sprawozdawców w Warnath, S. (2008) *Efforts to Combat Trafficking in Human Beings in the OSCE region: Co-ordination and Reporting Mechanisms. 2008 Annual Report of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings*. Wiedeń OSCE, Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings.

Podręcznik ten, będąc w pierwszej kolejności przeznaczony dla rządów państw czterech krajów członkowskich UE, może okazać się także przydatnym narzędziem dla innych uczestników biorących udział w zwalczaniu procederu handlu ludźmi, a którzy zajmują się gromadzeniem danych i zarządzaniem informacją, w odniesieniu zarówno do wymiaru sprawiedliwości, jak i ochrony i pomocy ofiarom. Może to dotyczyć:

- polityków i koordynatorów zajmujących się zwalczaniem procederem handlu ludźmi;
- departamentów ministerstw zajmujących się zwalczaniem procederu handlu ludźmi (zarówno tych od spraw społecznych, jakich i prawnych/procesowych);
- praktyków i specjalistów w zwalczaniu handlu ludźmi;
- NGO oraz IO działających w obszarze prewencji, ochrony i wnoszenia oskarżeń;
- naukowców i analityków zajmujących się gromadzeniem danych o zwalczaniu handlu ludźmi;
- instytucji egzekwujących prawo.

Jak korzystać z podręcznika?

Niniejszy podręcznik składa się z dziesięciu głównych części, z których każda opisuje różne elementy wchodzące w skład procesu gromadzenia danych:

- Część 1: Wstęp oraz informacje o projekcie
- Część 2: Metodologia gromadzenia danych
- Część 3: Proces gromadzenia danych
- Część 4: Zobowiązania i wymagania związane z raportowaniem
- Część 5: Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych
- Część 6: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar handlu ludźmi
- Część 7: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości
- Część 8: Kwestie związane z analizą i prezentacją danych
- Część 9: Zasoby, przedsięwzięcia i projekty dotyczące gromadzenia danych związanych z procederem handlu ludźmi w Europie
- Część 10: Aneksy

Część 1: Wstęp oraz informacja o projekcie

W Części 1 przedstawiony jest wstępnie projekt (jego podłoże, cele oraz zasięg) oraz sam podręcznik (krąg odbiorców oraz to, jak należy posługiwać się podręcznikiem we wdrażaniu procesu gromadzenia danych).

Część 2: Metodologia gromadzenia danych

W tej części omówiona została metodologia gromadzenia danych dla dwóch różnych zestawień danych, w tym ograniczenia metodologiczne.

Część 3: Proces gromadzenia danych

W tej części omówiony został proces gromadzenia danych zarówno o ofiarach, jak i handlarzach ludźmi, w tym poglądy na temat rodzajów danych, krajowe zasoby i źródła danych. Wyjaśniono także, krok po kroku, proces gromadzenia danych, w tym zbieranie danych, ich przekazywanie, aktualizację, wprowadzanie, oczyszczanie oraz analizę/prezentację.

Część 4: Zobowiązania i wymagania związane z raportowaniem

W tej części przedstawiono poglądy odnośnie zobowiązań związanych z raportowaniem w zakresie tego, jak mają się one przyczynić do realizacji potrzeb poszczególnych krajów oraz, w szerszym sensie, planu działań UE. Omówiono także zobowiązania dotyczące raportowania w odniesieniu do źródeł danych oraz innych ich zasobów, tematyki danych oraz ogółu społeczeństwa.

Część 5: Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych

W tej części omówiono zakres kwestii prawnych, etycznych oraz bezpieczeństwa, które pojawiają przy gromadzeniu danych, i zarządzaniu informacją, odnoszących się do procederu handlu ludźmi w Unii Europejskiej. Szczególną uwagę poświęcono regulacjom prawnym dotyczącym ochrony danych w każdym z czterech krajów uczestniczących w projekcie; ta część odwołuje się także do Dyrektywy WE o ochronie danych osobowych (*Directive 95/46/EC* Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku).

Część 6: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar handlu ludźmi

W Części 6 skupiono się na gromadzeniu danych związanych z ofiarami procederu handlu ludźmi, uzyskiwanymi bezpośrednio od samych ofiar. Przy każdym wskaźniku znajduje się krótki opis, jakiej informacji oczekuje się i dlaczego, a także podano możliwe wartości poszczególnych wskaźników. Dodatkowo przy każdym wskaźniku znajdują się informacje o jego zastosowaniu, tzn. co może on nam powiedzieć o handlu ludźmi oraz o działaniach na rzecz zwalczania tego procederu. Ponadto, zaproponowane zostało zestawienie minimum zharmonizowanych wskaźników/zmiennych odnoszący się do procederu handlu ludźmi. Jest to zbiór minimum danych o ofiarach, który przedyskutowano i zatwierdzono w gronie wszystkich krajów-uczestników jako podstawowy w przedsięwzięciach dotyczących gromadzenia danych.

Część 7: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości

W Części 7 skupiono się na gromadzeniu danych o (domniemanych/skazanych) handlarzach ludźmi, które przetwarzane są w procedurach prawnych/procesowych. Celem jest dokumentowanie poszczególnych przypadków handlu ludźmi od początku sprawy, tj. dochodzenia, procesu, apelacji do ostatecznego orzeczenia. Przy każdym wskaźniku znajduje się objaśnienie, jakiej informacji oczekuje się, możliwe warianty odpowiedzi w każdym obszarze oraz zastosowanie danego wskaźnika w analizie schematów handlu ludźmi oraz ocenie działań zwalczających ten proceder ze sfery prawnoprocesowej. Ponadto, zaproponowane zostało zestawienie minimum zharmonizowanych wskaźników/zmiennych. Jest to zbiór minimum danych o handlarzach, który przedyskutowano i zatwierdzono w gronie wszystkich krajów-uczestników jako podstawowy w przedsięwzięciach dotyczących gromadzenia danych.

Część 8: Kwestie związane z analizą i prezentacją danych

W tej części omówiono niektóre kluczowe kwestie dotyczące analizy i przedstawiania tych dwóch zestawień danych.

Część 9: Zasoby, przedsięwzięcia i projekty dotyczące gromadzenia danych związanych z procederem handlu ludźmi w Europie

W tej części zawarto przegląd działań dotyczących gromadzenia danych oraz przedsięwzięć na rzecz zwalczania handlu ludźmi w UE, zarówno ze strony organizacji międzynarodowych, jak i krajów-uczestników. Nie jest to wyczerpujący zbiór przedsięwzięć w gromadzeniu danych, a raczej prezentacja aktualnie funkcjonujących działań w tym obszarze. Zawiera także wstępną listę dokumentów i opracowań z różnorodnymi metodologiami gromadzenia danych, a także badawczymi, dotyczącymi handlu ludźmi, w tym ograniczenia metodologiczne.

Część 10: Aneksy

W tej części zawarto praktyczne narzędzia do wykorzystania we wdrażaniu procesu gromadzenia danych, w tym glosariusz standardowej terminologii oraz definicji; wzór formularza ze zgodą na zbieranie danych osobowych; umowę o poufności dla osób pracujących na zestawieniach danych; wzór MOU, gdzie zapisano role i odpowiedzialność różnych uczestników i instytucji zajmujących się gromadzeniem danych o ofiarach i handlarzach ludźmi.

Część 2: Metodologia gromadzenia danych¹¹

Celem niniejszego podręcznika jest wspieranie krajów uczestniczących w projekcie DCIM-UE w gromadzeniu, utrzymywaniu oraz zarządzaniu informacjami zarówno o ofiarach handlu ludźmi, w jednym zestawieniu danych, jak i o przestępcach (domniemanych/skazanych) związanych z procederem handlu ludźmi - w drugim. Gromadzona informacja jest segregowana według kryteriów (w jednym przypadku) i zawiera dane osobowe ofiar lub handlarzy, ale tylko wtedy, gdy jest to zgodne z przepisami o ochronie danych osobowych poszczególnych krajów. W tej części opisano metodologie, którymi należy posługiwać się przy tych dwóch zaproponowanych zestawieniach danych, w tym liczne ograniczenia metodologiczne, z którymi się spotkamy.

2.1: Metodologia gromadzenia danych o ofiarach handlu ludźmi, w tym ograniczenia metodologiczne

Zestawienie danych dotyczących ofiar zawiera informacje o ofiarach handlu ludźmi, które zostały wykryte/„oflagowane”¹², zidentyfikowane i/lub którym została udzielona pomoc.¹³ Informacja jest bezosobowa i nie pozwala na identyfikację; żaden z krajów-uczestników nie będzie gromadził danych osobowych ofiar handlu ludźmi.

Z danych zebranych z zastosowaniem podanej metodologii można uzyskać wiele informacji. Skonsolidowana informacja na poziomie całego kraju o procederze handlu ludźmi – z perspektywy ofiar i ich osobistych przeżyć – ma zastosowanie nie tylko do celów prewencji, ale również w zakresie ochrony i wnoszenia oskarżeń. Różne instytucje i organizacje potrzebują i wykorzystują dane o ofiarach na różnorodne sposoby i do różnych celów. Będą również zainteresowane w różnych rodzajach danych o ofiarach. Przykładowo, informacje o osobie, rodzinie, charakterystyka społeczno-ekonomiczna mogą być pomocne w wyborze grup, które mają być przedmiotem działań

---

¹¹ Informacje te zostały pierwotnie przygotowane w ramach projektu ICMPD DCIM w Europie Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS. Patrz Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD. Zostały one poprawione oraz zaktualizowane przez autorkę w ramach projektu DCIM-UE w oparciu o dane wejściowe z czterech krajów UE (Republiki Czeskiej, Polski, Portugalii oraz Republiki Słowackiej), partnerów projektu DCIM-UE (Associazione On the Road, Dutch National Rapporteur i Instytut NEXUS) oraz zespół projektu ICMPD DCIM-UE.

¹² Termin „oflagowana” ofiara handlu ludźmi odnosi się do osoby, którą wykryto lub „oflagowano” jako będącą przedmiotem handlu ludźmi (tak więc w domniemaniu ofiarę procederu handlu ludźmi), ale której status ciągle pozostaje sprawdzany/badany.

¹³ W tych czterech krajach-uczestnikach, jak i w większości krajów UE, ofiary handlu ludźmi muszą wyrazić zgodę na wpisanie do bazy danych. Niezależnie od tego, co nakazuje prawo, zalecane są formularze ze zgodą we wszystkich sytuacjach, gdzie zbierana jest informacja o ofiarach. Patrz - Aneks 4, gdzie znajduje się wzór formularza ze zgodą, który może być w zasadzie wykorzystywany w procesie gromadzenia danych. Więcej o kwestii zgody w kontekście gromadzenia i ochrony danych w *Części 5.2.2: Zgoda*.

prewencyjnych. Informacje takie mogą również pomóc w zidentyfikowaniu pomocy i potrzeb związanych z zapewnieniem ochrony, kiedy ofiary wracają do domu po przeżyciach związanych z procederem handlu ludźmi. Dane o ofiarach mogą również dostarczać informacji dla wymiaru sprawiedliwości w zakresie rozpoznawania, jak i gdzie werbunek i transport mają miejsce, a także miejsc i sposobów wykorzystywania.

Dodatkowo, celem tej metody gromadzenia danych o ofiarach – z uwagi na instytucje egzekwowania prawa oraz organizacje już działające w sferze pomocy ofiarom – jest wyjście naprzeciw pewnym kwestiom etycznych związanym z gromadzeniem danych.

Takie podejście pozwala uniknąć ponownego ankietowania ofiar odnośnie zebranych danych nieosobowych - nie pozwalających na identyfikację, jako elementu prowadzenia sprawy, obsługiwanej wspólnie z repozytorium danych. Takie podejście oznacza również, że zbieranie informacji dokonywane jest przez osobę, z którą ofiara ma stały kontakt i przez to jest bardziej ufna, co może łagodzić stres i niepokój, które związane są z rozmową o przeżyciach z procederu handlu ludźmi.¹⁴

Niemniej jednak, występują pewne metodologiczne ograniczenia i uwarunkowania związane z gromadzeniem danych o ofiarach.¹⁵ Niektóre kwestie związane są z samym zbiorem danych, inne z tym, jak i kiedy dane są zbierane. Każda zatem zebrana informacja zgodnie z tą metodologią musi być odczytana i przeanalizowana z następującymi zastrzeżeniami i odniesieniem do kontekstu.

---

¹⁴ Takie podejście jest zgodne z *UN Recommendations on Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, rozdział 3, odnośnie Badania, Analizy, Oceny i Upowszechniania, w których zaleca się nie prowadzenie wywiadów z, lub bezpośrednie pozyskiwanie informacji od ofiar handlu ludźmi z uwagi na poszanowanie praw ofiar do prywatności i okresu wychodzenia z traumy. Choć bywają sytuacje, kiedy bezpośrednie wywiady są konieczne i cenne, pozwalając na lepsze zrozumienie procederu, gromadzenie danych zaproponowane w tym podręczniku można łatwo zharmonizować z istniejącymi już trybami zbierania informacji ludzi pracujących z ofiarami procederu. Unika się w ten sposób niepotrzebnego, powtórnego indagowania ofiar.

¹⁵ Metodologiczne ograniczenia związane z badaniami na określonym zbiorze danych omówiono w licznych publikacjach. Zagadnienia przedstawione w tej części czerpią wiedzę z następujących publikacji. Patrz: Brennan, D. (2005) 'Methodological Challenges in Research with Trafficked Persons: "Tales from the Field"'. *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2); Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research*. Fafo (Oslo) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton); Brunovskis, A i R. Surtees (2007) *Leaving the past behind: when victims of trafficking decline assistance*. Fafo (Norwegia) i Instytut NEXUS (Austria); Brunovskis, A i G. Tyldum (2005) 'Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking'. *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2): 17-34; Craggs, S. i R. Surtees (2009) *Where do we stand? Methodological issues in trafficking research and data collection*. IOM (Genewa) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton); GAO (2006) *Better Data, Strategy and Reporting Needed to Enhance US Anti-trafficking Efforts Abroad*. Raport dla Przewodniczącego, Komitet ds. Sądownictwa oraz dla Przewodniczącego, Komitet ds. Stosunków Międzynarodowych, Izba Reprezentantów, Waszyngton, DC: United States Government Accountability Office (Dept. Rządu USA ds. Odpowiedzialności); Gozdzia, E. i M. Bump (2008) *Data and research on human trafficking: Bibliography of research based literature*. Waszyngton, DC: Institute for the Study of International Migration, Walsh School of Foreign Service, Georgetown University; Gozdzia, E. i F. Laczko (2005) *Data and research on human trafficking: a global survey*. *Offprint of the Special Issue of International Migration* Tom 43 (1/2) 2005; Gramegna, M. i F. Laczko (2003) 'Developing Better Indicators of Human Trafficking'. *Brown Journal of World Affairs*. Tom. X, wydanie 1; Kelly, L. (2005) "You can Find Anything you Want": Research on Human Trafficking in Europe in the twenty-first century" *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2); Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa; Surtees, R. (2008) *Trafficking in men, a trend less considered. The case of Ukraine and Belarus*. Genewa: IOM Migration Research Series; Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria..* Wiedeń: ICMPD; Surtees, R. (2007) *Trafficking victims in SE Europe – what we know and what we need to know*. Artykuł przedstawiony na „Konferencji dotyczącej Handlu Ludźmi”, Centre for Information and Research on Organised Crime (CIROC), Amsterdam, Holandia, 31 października 2007 roku; Surtees, R (2005) *Second annual report on victims of trafficking in South-eastern Europe*. Genewa: IOM.

2.1.1: Ograniczenia metodologiczne związane ze zbiorem danych o ofiarach

- **Dane o handlu ludźmi odnoszą się do wykrytych/„oflagowanych”, rozpoznanych i/lub ofiar, którym udzielono pomocy:** Wykryte/„oflagowane”, rozpoznane i/lub ofiary, którym udzielono pomocy stanowią nieznaną część faktycznych ofiar procederu handlu ludźmi. Wiele przypadków osób będących przedmiotem handlu ludźmi nigdy nie zostaje zgłoszonych/zidentyfikowanych; nie udziela się im również żadnej pomocy. Z tego względu mamy do czynienia ze znacznymi ograniczeniami odnośnie ogólnych wniosków, jakie można wyciągać o ofiarach handlu ludźmi, korzystając wyłącznie z danych opartych na podgrupach ofiar handlu ludźmi.
- **Zestawienie danych stanowi szczególną (i, co możliwe, niereprezentatywną) podgrupę:** Zidentyfikowane ofiary i te którym udzielono pomocy stanowią przypuszczalnie szczególną podkategorię ofiar handlu ludźmi i mogą zasadniczo różnić się od innych ofiar procederu. Przykładowo, mogą stanowić tę grupę, która doznała bardziej traumatycznych przeżyć i z tego powodu wymaga pilnej opieki; mogą to być osoby, które nie mają możliwości skorzystania z innej pomocy i z tego względu chętniej ją przyjmują; mogą to być osoby, które były przedmiotem handlu ludźmi w celach wykorzystywania seksualnego, które to rozpoznaje się powszechniej niż inne formy itp. Dlatego też, na podstawie analizowania pojedynczej podgrupy ofiar handlu ludźmi, nie ma możliwości wyciągania wniosków o wszystkich ofiarach procederu.
- **Nie ma metodologii do ekstrapolacji liczb:** Nie ma możliwości przeprowadzania ekstrapolacji z liczb wykrytych/„oflagowanych”, rozpoznanych i/lub ofiar, którym udzielono pomocy i wywodzenia stąd ogólnej liczby ofiar handlu ludźmi. Nie ma również możliwości oszacowania aktualnej liczby osób będących przedmiotem procederu na podstawie istniejących informacji o handlu ludźmi lub podobnych zjawiskach, takich jak: prostytutka, praca przymusowa itp. Nie opracowano dotąd żadnych formalnych, reprezentatywnych wskaźników/zmiennych do szacowania liczby ofiar handlu ludźmi.¹⁶
- **Dane subiektywne:** Ponieważ informacje dokumentowane w tego rodzaju zestawieniu danych zbierane są od ofiar, które wybierają i przedstawiają je ze swojej własnej perspektywy, uzyskane informacje obarczone są subiektywizmem i osobistym postrzeganiem. Z tego względu, dane pozyskiwane z bardziej subiektywnych kategorii muszą podlegać analizie z uwzględnieniem powyższego. Ponadto, przy przedstawianiu danych należy wyraźnie podkreślić subiektywny charakter niektórych wskaźników/zmiennych i tematów.

---

¹⁶ Dla innych zagadnień, które trudno zmierzyć, opracowano „pośrednie” lub „zastępcze” wskaźniki/zmienne. Przykładowo, śmiertelność dzieci można oszacować na podstawie analizy wskaźnika umiejętności pisania i czytania wśród dorosłych, dostępności szczepień ochronnych, odsetka gospodarstw domowych z wodą pitną i jeszcze licznymi innymi wskaźnikami, które okazały się być skorelowane ze śmiertelnością dzieci. Jednakże z braku ciągłych analiz statystycznych dotyczących handlu ludźmi, takie zastępcze wskaźniki/zmienne nie istnieją dla tego zjawiska. (Brunovskis, A i G. Tyldum (2005) ‘Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking’. *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2): 17-34). Panuje powszechna zgoda wśród badaczy, iż dostępne dane na temat globalnej skali procederu lub podawanych wzrostów lub spadków zjawiska, są generalnie mało wiarygodne i cechują się licznymi „skrzywieniami” metodologicznymi (Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research*. Fafo (Oslo) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton).

2.1.2: Ograniczenia metodologiczne związane ze sposobem gromadzenia danych o ofiarach

- **Nierówny potencjał i perspektywa źródeł danych:** Dane o ofiarach zbierane są w różnych jednostkach zajmujących się zwalczaniem procederu handlu ludźmi – tych, od egzekwowania praw, w NGO, służbach socjalnych itp. Choć większość instytucji używa Protokołu ONZ¹⁷ lub odpowiednich (zasadniczo powiązanych) przepisów krajowych jako wskazówki w rozpoznawaniu przypadków, dobór kryteriów może być różny i może dochodzić do błędnego rozpoznania problemu. Ponadto, zaangażowani w zwalczanie handlu ludźmi mają różne poziomy kwalifikacji i doświadczeń w wykrywaniu i rozpoznawaniu przypadków handlu ludźmi oraz działają w różnych ramach prawnych. Może to prowadzić do przeszacowania, lub też niedoszacowania, przypadków procederu handlu ludźmi.¹⁸
- **Dostęp do pełnych zestawień danych:** Zestawienie danych będzie kompletne, tj. reprezentatywne dla sytuacji wykrytych/„oflagowanych”, rozpoznanych i/lub osób, którym udzielono pomocy jedynie wtedy, gdy każda organizacja lub instytucja zajmująca się gromadzeniem i udostępnianiem danych o ofiarach handlu ludźmi będzie to czynić zgodnie z zestandaryzowaną metodologią. Tam, gdzie agencje lub instytucje nie przystąpią do przedsięwzięcia, dane o ofiarach będą fragmentaryczne i jako takie winny być przedstawiane w raportach i dokumentach, z zaznaczeniem luk i problemów w gromadzeniu i udostępnianiu danych.
- **Kwestie zaufania i współpracy pomiędzy źródłami i repozytoriami danych:** Instytucje, do których występuje się o dane o ofiarach mogą nie mieć tradycji lub mandatu z mocy prawa do udostępniania informacji i mogą też okazywać nieufność. Ten problem może zaistnieć pomiędzy ministerstwami, jak i między NGO a rządem. Może to okazać się poważną przeszkodą w udostępnianiu informacji o ofiarach handlu ludźmi. Niektóre z organizacji zwalczających ten proceder mogą mieć obawy, że jeżeli udostępnią informacje o ofiarach, to do takich osób będą zwracać się władze, lub że oni, jako organizacja, znajdą się pod presją lub przymusem udostępniania danych ze swoich zasobów. Takie problemy mogą znacząco stawać na przeszkodzie przepływowi informacji o ofiarach handlu ludźmi. Należałoby

---

¹⁷ Odnosi się do Protokołu ONZ *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons*, uchwalonego w 2000 roku, który funkcjonuje wśród zajmujących się zjawiskiem jako *Protokół ONZ* lub *Protokół z Palermo*. Ten Protokół jest jednym z trzech, które uzupełniają rezolucję *Convention on Transnational Organized Crime* ONZ, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 15 listopada 2000 roku. Ten Protokół określa handel ludźmi jako „werbunek, transport, przekazywanie, ukrywanie lub przyjmowanie osób pod groźbą lub z użyciem siły lub innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub z wykorzystaniem słabego punktu, z daniem lub przyjęciem zapłaty lub korzyści celem uzyskania zgody osoby, nad którą posiada się kontrolę dla celów wykorzystywania”. W *EU Framework Decision on Combating Trafficking in Human Beings* handel ludźmi zdefiniowany jest w zasadzie zgodnie z zapisami Protokołu, z tym że odnosi się jedynie do handlu ludźmi w celach wykorzystywania seksualnego i poprzez pracę. Patrz: *Council Framework Decision 2002/629/JHA of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings* [Official Journal L 203 z 01.08.2002]. Dostępne na <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33137.htm>.

¹⁸ Istnieją różne przykłady, jak wygląda to w praktyce. W niektórych krajach i regionach mężczyźni, ofiary procederu, nie zostali rozpoznani, choć sami starali przedstawiać się jako ofiary (przykładowo, patrz: Surtees, R. (2008) *Trafficking in men in Ukraine and Belarus. A trend less considered*. Genewa: IOM oraz Surtees, R. (2007) *Listening to victims. Experiences of identifications, return and assistance in SEE*. Wiedeń: ICMPD) W przypadkach, gdzie użyto mniej siły lub przymusu, niektórzy urzędnicy lub instytucje są mniej skłonne/chętne do zaliczenia takich przypadków jako przykład handlu ludźmi. Na identyfikacje mogą również rzutować sprawy światopoglądowe instytucji lub agencji, które mogą postrzegać prostytucję lub wykorzystywanie w inny sposób.

przedyskutować te obawy, jako element fazy wdrażania; MOU, do badania praw i zakresu odpowiedzialności instytucji, może również odgrywać jakąś rolę w rozwiewaniu tego typu obaw.¹⁹

- **Kompletność zestawień danych:** Kompletność danych (w zależności od ich wyznaczonych obszarów) nie jest zawsze możliwa, np. gdy czas spędzony z ofiarą był zbyt krótki; gdy występuje brak odpowiedniego zaufania; gdy osoby będące przedmiotem handlu mają obawy związane z dzieleniem się szczegółami swoich przypadków (co może mieć związek z zemstą ze strony handlarzy i nieufnością wobec władz); gdy wykryty/„oflagowany” (a przez to domniemany) przypadek przechodzi z jednej do drugiej instytucji w związku ze śledztwem lub udzieleniem wsparcia itp. Dodatkowo, gromadzenie danych wiąże się z rejestrowaniem wielu aspektów z życia ofiar, przed, w trakcie i po doświadczeniach dotyczących handlu ludźmi. Pełna informacja z różnych etapów życia ofiary może być niedostępna, szczególnie w przypadkach, gdzie proces pomocy ofierze nie jest ukończony.²⁰
- **Przypadki dublowane:** W przypadkach, gdzie zestawienia danych nie wykorzystują danych osobowych, jak ma to miejsce w tym projekcie, istnieje ryzyko dublowania przypadków. Można sobie z tym częściowo poradzić poprzez odwoływanie się do innych informacji (np. wiek/data urodzenia, płeć, obywatelstwo, region/kraj pochodzenia itp.), tak aby wychwycić ewentualne dublowanie. Jednakże, ewentualność wystąpienia dublowania pozostaje, gdy nie pojawiają się nazwiska i inne dane identyfikacyjne.
- **Gotowość ofiar do udostępnienia danych:** Na przekazywanie informacji przez ofiary może mieć również wpływ kontekst wywiadu, a także osoby/organizacje uczestniczące w procesie zbierania informacji. Stopień pozyskania danych może również zależeć od wielu czynników, w tym od tego, jak dobrze ofiara zna prowadzącego wywiad; od liczby przeprowadzonych wywiadów; miejsca wywiadu; etapu, na jakim ofiara się znajduje po przeżytych doświadczeniach; sytuacji prawnej ofiary, czy znajduje się w kraju przejściowym czy docelowym; barier językowych lub kulturowych itp.²¹
- **Dokumentowanie kilku przeżyć związanych z handlem ludźmi:** Ofiary mogły przejść przez więcej niż jedno wykorzystanie/proceder handlu ludźmi. Dlatego zbieranie danych powinno być tak pomyślane, aby zmieścić przypadki wielokrotnych doświadczeń ofiar handlu ludźmi, w zależności od potrzeb. Tam, gdzie ofiara figuruje już w zestawieniu danych,

---

¹⁹ Patrz *Aneks 2: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji o ofiarach handlu ludźmi*. Umowa ta jest szablonem dla krajowych zasobów danych oraz ewentualnie agencji współpracujących przy zbieraniu i udostępnianiu danych do bazy danych o ofiarach. Określono tam role i zakres odpowiedzialności różnych stron zaangażowanych we współpracę. Patrz *Aneks 5: Wzór umowy o poufności dla pracowników zaangażowanych w gromadzenie danych dotyczących ofiar handlu ludźmi i handlarzy*, co może być innym sposobem na zapewnienie integralności danych i budowania zaufania z potencjalnym źródłem danych.

²⁰ W niektórych przypadkach, może być możliwe dodanie więcej danych do pliku osobowego w miarę rozwoju sytuacji i/lub pojawienia większej ilości informacji.

²¹ Omówienie różnych czynników, które mogą wpływać na ujawnianie informacji w trakcie wywiadu. Patrz: Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research*. Fafo (Oslo) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton); Brunovskis, A. i R. Surtees (2007) *Leaving the past behind? When trafficking victims decline assistance*. Fafo Institute (Oslo) i Instytut NEXUS (Wiedeń). Craggs, S. i R. Surtees (2009) *Beneath the Surface. Methodological issues in trafficking research and data collection*. IOM (Genewa) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton); Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa; Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in Southeastern Europe*. Genewa: IOM.

wprowadzenie jej nowego doświadczenia powinno być powiązane z już istniejącym plikiem danych osobowych, tak aby on/ona występowała jako jedna osoba w zestawieniu danych, ale z kilkoma przekazanymi doświadczeniami. Gromadzenie danych oraz oprogramowanie powinny brać pod uwagę i być przygotowane na ewentualność wielokrotności doświadczeń w procederze.

- **Zmieniająca się sytuacja:** Informacje o ofiarach mogą ulegać zmianom w przeciągu czasu, powodując konieczność wprowadzania uzupełnień, aktualizacji, korekt. Przykładowo, ofiara wyświetla się formalnie jako „ofiara handlu ludźmi” po wstępnym rozpoznaniu, ale powinna raczej być zaszeregowana jako wykryta/„oflagowana” ofiara. Jednakże, z upływem czasu, ta osoba może zostać formalnie zaszeregowana jako będąca przedmiotem procederu handlu ludźmi, gdy zgromadzi się więcej informacji o tym przypadku. Może być też tak, że inne osoby, które wstępnie były „flagowane” jako ofiary handlu ludźmi, okazały się nie być ofiarami. Taka dynamika sytuacji powinna być uwzględniona w zestawieniu danych. Podobnie, informacje otrzymane przy wstępnym wykryciu/„flagowaniu” mogą wymagać korekty lub zmian, jeżeli na późniejszym etapie pojawi się pełniejsza i/lub dokładniejsza informacja.
- **Przedziały czasowe i opóźnienia:** Zestawienie danych o ofiarach opiera się na informacjach pochodzących z różnych organizacji i instytucji administracji państwowej w całym kraju. Mogą występować poślizgi czasowe w przekazywaniu informacji o ofiarach, a także opóźnienia spowodowane przeciążeniem pracą i ograniczonymi środkami, jakimi mogą dysponować organizacje zajmujące się ofiarami.

2.2: Metodologia gromadzenia danych o handlarzach ludźmi

Zestawienie danych o handlarzach ludźmi gromadzi informacje o „handlarzach”, tj. osobach, które zostały zaszeregowane jako domniemani handlarze lub skazani handlarze zgodnie z procedurami wymiaru sprawiedliwości danego kraju.²² Zbierane są dane o środowisku domniemanych/skazanych handlarzy, a ich przypadki dokumentowane są przez cały bieg procedury prawno-procesowej, począwszy od wstępnego etapu wniesienia skargi i dochodzenia, przez wszystkie elementy procedury procesowej, łącznie z apelacjami i wykonaniem wyroku (tam, gdzie ma to miejsce). Z uwagi na to, iż procedury sądowe rozciągają się w czasie i przebiegają w wielu etapach, osobnika zaszeregowuje się jako domniemanego lub skazanego handlarza ludźmi, w zależności od etapu. Tak więc, ten zbiór danych ewoluuje z upływem czasu (od dochodzenia, gdzie osoba jest podejrzaną lub „domniemanym handlarzem”) do postawienia zarzutu przestępstwa i wyroku skazującego (gdzie on/ona jest skazanym). Z tego względu, to zestawienie danych odnosi się do domniemanych/skazanych handlarzy i uwzględnia różne zaszeregowania na różnych etapach.

Opierając się na systemie prawnym danego kraju, koniecznym jest także określenie, na jakim etapie domniemany lub skazany handlarz może lub powinien być wpisany do zestawienia danych. W niektórych krajach można wprowadzać dane w stosunku do osób, wobec których wniesiono skargę i wszczęto dochodzenie, w innych nie. W pewnych przypadkach, dane można wprowadzić dopiero po wyroku skazującym, a nawet apelacji. Gromadzenie danych o handlarzach powinno przebiegać

---

²² Każdy kraj ma swoją definicję i zaszeregowanie, według której ktoś będzie uważany za „handlarza ludźmi”. Patrz: *Część 7, sekcja 1: Profil handlarza*, w której przedstawiona została sytuacja w czterech krajach-uczestnikach projektu.

zgodnie z przepisami prawa danego kraju odnoszącymi się do ochrony danych osobowych domniemyanych sprawców wykroczeń, które generalnie różnią się i są mniej restrykcyjne niż w stosunku do ogółu obywateli.

Informacje o domniemyanych/skazanych przestępcach będą w zasadzie bezosobowe i nie pozwalające na identyfikację, choć niektóre kraje mogą gromadzić dane osobowe o domniemyanych/skazanych handlarzach ludźmi, występujących w aktach wymiaru sprawiedliwości.²³

Skonsolidowana informacja na poziomie kraju o handlarzach ludźmi dostarcza informacji o środowisku poszczególnych handlarzy oraz o stopniu ich zaangażowania w trakcie całej procedury dochodzeniowo-procesowej. Dane te pochodzą z całej toczącej się procedury, na różnych jej etapach (dochodzenie, areszt, sąd, apelacja), co daje możliwość spojrzenia z perspektywy długofalowej, której do chwili obecnej brakuje w odniesieniu do danych o domniemyanych/skazanych handlarzach i tym procederze. Pozwala to także na przyjrzenie się, gdzie wymiar sprawiedliwości działa skutecznie, a gdzie występują luki, niedomagania i problemy w zatrzymywaniu i karaniu handlarzy ludzi.

Występują jednakże pewne ograniczenia i uwarunkowania związane z gromadzeniem danych o handlarzach ludźmi.²⁴ Niektóre kwestie związane są z samym zbiorem danych, inne z tym, jak i kiedy dane są zbierane. Każda zatem zebrana informacja zgodnie z tą metodologią musi być odczytana i przeanalizowana z następującymi zastrzeżeniami i odniesieniem do kontekstu.

---

²³ W przypadkach, gdy dane osobowe mają być zbierane, ważnym jest, aby określić, czy wymagana jest zgoda handlarzy na umieszczenie ich danych w zestawieniu danych o handlarzach i czy, w takiej sytuacji, mogą być wyjątki od wymogu takiej zgody. Gromadzenie danych o handlarzach powinno przebiegać zgodnie z przepisami prawa danego kraju odnoszącymi się do ochrony danych osobowych domniemyanych sprawców wykroczeń, które generalnie różnią się i są mniej restrykcyjne niż w stosunku do ogółu obywateli. Celem pogłębienia kwestii przepisów prawa na poziomie UE, patrz paragrafy 3.2 i 7 *Dyrektywy WE o ochronie danych* (Dyrektywy 95/46/WE Parlamentu Europejskiej i Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku). Dostępna na: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/95-46-ce/dir1995-46_part1_en.pdf. Omówienie wymogu zgody w czterech krajach-uczestnikach, patrz *Część 5.2.2: Zgoda*. Patrz Aneks 4 z wzorem formularza zgody, który może być wykorzystany przy wdrażaniu zestawienia danych.

²⁴ Metodologiczne ograniczenia związane z badaniami o handlarzach ludźmi omówiono w licznych publikacjach, w tym Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research*. Fafo (Oslo) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton); Brunovskis, A i G. Tyldum (2005) 'Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking'. *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2): 17-34; GAO (2006) *Better Data, Strategy and Reporting Needed to Enhance US Anti-trafficking Efforts Abroad*. Raport dla Przewodniczącego, Komitet ds. Sądownictwa oraz dla Przewodniczącego, Komitet ds. Stosunków Międzynarodowych, Izba Reprezentantów, Waszyngton, DC: United States Government Accountability Office (Dept. Rządu USA ds. Odpowiedzialności); Gozdzia, E. i M. Bump (2008) *Data and research on human trafficking: Bibliography of research based literature*. Waszyngton, DC: Institute for the Study of International Migration, Walsh School of Foreign Service, Georgetown University; "You can Find Anything you Want": Research on Human Trafficking in Europe in the twenty-first century" *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2); Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa; Surtees, R. (2008) "Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe: Considering the Other Side of Human Trafficking". *European Journal of Criminology*. 5(1): 39-68; Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria..* Wiedeń: ICMPD; Surtees, R. (2007) *Trafficking victims in SE Europe – what we know and what we need to know*. Artykuł przedstawiony na „Konferencji dotyczącej Handlu Ludźmi”, Centre for Information and Research on Organised Crime (CIROC), Amsterdam, Holandia, 31 października 2007 roku; Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in South-eastern Europe*. Genewa: IOM.

2.2.1: Ograniczenia metodologiczne związane z zestawieniem danych o handlarzach

- **Dane odnoszą się jedynie do osób oskarżonych o handel ludźmi:** Osobnik wpisany do zestawienia danych jest domniemanym lub skazanym handlarzem i nie reprezentuje pełnego wachlarza handlarzy w danym kraju. Są oczywiście inni – tacy, którzy nigdy nie zostali zidentyfikowani i oskarżeni jako handlarze; rejestr nie wychwyci również osób, których przypadki nie zostały zaklasyfikowane jako THB (handlarze ludźmi), ale jako związane z pokrewnymi przestępstwami, jak stręczycielstwo czy przemyt.
- **Zbiór danych stanowi szczególną (i, co możliwe, niereprezentatywną) podgrupę:** Grupa ta najprawdopodobniej reprezentuje specyficzną podkategorię handlarzy ludźmi - możliwe, że będących niżej w hierarchii, których łatwiej było chwycić; handlarzy ze słabiej zorganizowanych związków przestępczych; handlarzy działających samotnie, którzy nie mieli ochrony ze strony struktur przestępczych itp. Jako tacy, mogą oni być trwale różni od innych handlarzy czy handlarzy w ogóle. Dlatego też, na podstawie analizy pojedynczej podgrupy handlarzy ludźmi nie ma możliwości wyciągania generalnych wniosków dotyczących wszystkich handlarzy ludźmi.
- **Nie ma metodologii do ekstrapolacji statystyk handlarzy:** Nie ma możliwości przeprowadzania ekstrapolacji z liczb domniemych/skazyanych handlarzy ludźmi i wywodzenia stąd ogólnej liczby handlarzy ludźmi. Wielu handlarzy nigdy nie zostanie zidentyfikowanych, ani nie będzie miało do czynienia z wymiarem sprawiedliwości, a relacje statystyczne pomiędzy kategoriami handlarzy nie są znane. Nie opracowano dotąd żadnej metodologii pozwalającej na szacowanie.

2.2.2: Ograniczenia metodologiczne związane ze sposobem gromadzenia danych o handlarzach

- **Dostęp do pełnych zestawień danych:** Zestawienie danych będzie kompletne, tj. reprezentatywne dla domniemych/skazyanych handlarzy w danym kraju, jedynie wtedy, gdy każda organizacja lub instytucja zajmująca się gromadzeniem i udostępnianiem danych o domniemych/skazyanych handlarzach będzie w stanie i zaangażuje się w gromadzenie i udostępnianie danych o domniemych/skazyanych handlarzach według zstandaryzowanej metodologii. Tam, gdzie agencje lub instytucje nie przystąpią do przedsięwzięcia, dane o domniemych/skazyanych handlarzach będą fragmentaryczne i jako takie winny być przedstawiane w raportach i dokumentach, z zaznaczeniem luk i problemów w gromadzeniu i udostępnianiu danych.
- **Kwestie współpracy pomiędzy źródłami i repozytoriami danych:** Dane o handlarzach ludźmi oparte są na informacjach zbieranych w różnych jednostkach administracji państwowej – w jednostkach egzekwujących prawo, u prokuratorów, w sądach itp., także w różnych instytucjach na szczeblu lokalnym, regionalnym oraz centralnym. Dane te zależne są również od tego, jak prowadzone są statystyki sądowe i od horyzontu czasowego, w którym dane o skazyanych handlarzach mogą być zbierane. Aby móc w pełni i efektywnie prześledzić jakiś przypadek, konieczna jest współpraca i udostępnianie informacji przez wszystkich zaangażowanych przy danym przypadku. Tam, gdzie tego nie ma, zestawienie danych będzie

niekompletne. Brak zaufania i współpracy pomiędzy organizacjami i instytucjami może stać na przeszkodzie w udostępnianiu informacji o domniemanych/skazanych handlarzach. Instytucje rządowe, które nie mają obowiązku udostępniania danych, mogą wynieść wiele z dyskusji o korzyściach płynących z dzielenia się informacjami i z wzoru MOU, w którym opisano role i zakres odpowiedzialności odnośnych instytucji.²⁵

- **Przypadki dublowane:** W przypadkach, gdzie zestawienia danych nie wykorzystują danych osobowych, jak ma to miejsce w tym projekcie, istnieje ryzyko dublowania przypadków. Można sobie z tym częściowo poradzić poprzez odwoływanie się do innych informacji (np. wiek/data urodzenia, płeć, obywatelstwo, region/kraj pochodzenia itp.), aby wychwycić ewentualne dublowanie. Jednakże, pozostaje ewentualność wystąpienia dublowania tam, gdzie nie występują nazwiska i inne dane identyfikacyjne.
- **Kwestia terminu:** Na wstępie zestawienie danych będzie niekompletne, gdyż czas postępowania przed sądem może zajmować wiele miesięcy, a w niektórych przypadkach nawet lat. Przykładowo, handlarz ujęty w 2009 roku może trafić przed sąd dopiero w 2010 roku, co sprawia, że wyrok, apelacja i odbycie kary będą miały miejsce jeszcze później. Zgromadzenie zatem kompletnych danych o handlarzach może wymagać dużo czasu.
- **Jasne definicje i parametry:** Istotne jest, aby jasno określić, które przestępstwa, spoza handlu ludźmi, będą uważane za kwalifikujące się do zestawienia danych o handlarzach ludźmi. Przykładowo, zestawienie danych może zawierać tylko dane odnoszące się do oskarżeń o handel ludźmi, ale też oskarżeń, które są pokrewne lub związane z procederem, takich jak: nielegalna imigracja, ułatwianie prostytucji itp.
- **Wielość przypadków, wielość wpisów:** Domniemani/skazani handlarze mogą być winni i oskarżeni o więcej niż jedno przestępstwo związane z handlem ludźmi. W związku z tym, zbieranie danych powinno uwzględniać możliwość kilku przestępstw w przypadku każdego domniemanego/skazanego handlarza (w zależności od potrzeb). Tam, gdzie domniemany/skazany przestępca figuruje już w zestawieniu danych, zamieszczenie nowego przestępstwa powinno być połączone z istniejącym już plikiem. Domniemany/skazany przestępca powinien zatem pojawiać się tylko jeden raz w zestawieniu danych, ale z kilkoma przestępstwami/oskarżeniami o handel ludźmi.

---

²⁵ Patrz *Aneks 2: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji o ofiarach handlu ludźmi*. Umowa jest szablonem dla krajowych repozytoriów danych oraz ewentualnych agencji współpracujących przy zbieraniu i udostępnianiu danych do bazy danych o ofiarach. Określono tam role i zakres odpowiedzialności różnych stron zaangażowanych we współpracę. Patrz *Aneks 5: Wzór umowy o poufności dla pracowników zaangażowanych w gromadzenie danych dotyczących ofiar handlu ludźmi i handlarzy*, co może być innym sposobem na zapewnienie integralności danych i budowania zaufania z potencjalnym źródłem danych.

Część 3: Proces gromadzenia danych²⁶

Aby zapewnić odpowiednią jakość danych, należy ściśle trzymać się trybu gromadzenia danych. Odnosi się to nie tylko do metodologii gromadzenia danych (omówionej w Części 2) i stosowania zestandaryzowanych określeń (opisanych w Aneksie 1), ale także do procesu gromadzenia danych jako całości. Jeżeli nie będzie się tego przestrzegać, zestawienie danych nie będzie wystarczająco „czyste” oraz wiarygodne, co będzie negatywnie wpływać na to, jakie wnioski mogą i powinny być wyciągane.

Parametry obowiązujące przy gromadzeniu danych różnią się do pewnego stopnia, w zależności od rodzaju zbieranych danych. W Sekcjach 3.1 i 3.2 poddano analizie proces gromadzenia informacji w odniesieniu odpowiednio do danych o ofiarach i handlarzach ludźmi. W Sekcji 3.3 omówiono, krok po kroku, jak powinien przebiegać proces gromadzenia danych.

3.1: Gromadzenie danych do zestawienia danych ofiar handlu ludźmi

W tej sekcji omówiono poszczególne fazy gromadzenia danych do zestawienia danych o ofiarach. Są to:

- 3.1.1: Rodzaje danych
- 3.1.2: Repozytoria narodowe
- 3.1.3: Źródła danych

3.1.1: Rodzaje danych

Zadanie polega na gromadzeniu informacji dotyczących indywidualnych przypadków ofiar (właściwej dla takich osób), tj. informacji o osobie, jej przeżyciach (od werbunku, przez transport do wykorzystania), a także o rozpoznaniu przypadków procederu i udzielonej pomocy.

Gromadzone powinny być dane o rozpoznanych przypadkach/osobach-ofiarach handlu ludźmi, którym udzielono pomocy (takich, którzy trafiają do kategorii prawnej - „ofiary handlu ludźmi”) lub są „oflagowanymi ofiarami” (osoby, co do których przyjmuje się, iż mogły być przedmiotem handlu ludźmi, ale których przypadki podlegają wciąż ocenie). Występuje także opcja gromadzenia danych o osobach, które początkowo „flagowano” jako ofiary handlu, ale które na bazie późniejszej

---

²⁶ Informacje te zostały pierwotnie przygotowane w ramach projektu ICMPD DCIM w Europie Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS. Patrz Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedź: ICMPD. Zostały one poprawione oraz zaktualizowane przez autorkę w ramach projektu DCIM-UE w oparciu o dane wejściowe z czterech krajów UE (Republiki Czeskiej, Polski, Portugalii oraz Republiki Słowackiej), partnerów projektu DCIM-UE (Associazione On the Road, Dutch National Rapporteur i Instytut NEXUS) oraz zespół projektu ICMPD DCIM-UE.

oceny/dochodzenia za takie nie zostały uznane. We wszystkich przypadkach wpisanie do zestawienia danych powinno mieć miejsce tylko przy zachowaniu wymogów prawnych i etycznych, tak aby chronione było prawo ofiary do prywatności i poufności, a także, aby zapewnić jej bezpieczeństwo. Gromadzenie danych winno być prowadzone zgodnie z przepisami prawa poszczególnych krajów dotyczącymi zbierania danych i ochrony dóbr osobistych oraz poprzedzone pisemną zgodą ofiary, jeżeli ma miejsce gromadzenie danych osobowych.

Do wpisania do zestawienia danych nie jest wymagana kompletna informacja o każdej z ofiar. Występuje jednakże wymóg określonej minimalnej informacji o każdej z ofiar, tak aby zapewnić rzetelność danych w zestawieniu danych. Jest nim warunek wypełnienia minimalnej ilości pól dla każdego przypadku. To, które wskaźniki/zmienne powinny być obowiązkowe, zdecyduje właściwe repozytorium danych na podstawie określonych potrzeb i dynamiki procesu gromadzenia danych w danym kraju.²⁷

3.1.2: Repozytoria narodowe

Celem zestawienia wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar procederu handlu ludźmi jest ułatwienie gromadzenia informacji, które mogą być pomocne w programach prewencji i ochrony (w tym wspieranie mechanizmów ukierunkowanej pomocy) oraz przy rozwoju strategii działania. Dlatego repozytorium-gospodarzem może być każda instytucja, która prowadzi działania w obszarze prewencji, ochrony i/lub spraw wewnętrznych, posiada personel o odpowiednich kwalifikacjach oraz profesjonalne przygotowanie/możliwości w tym obszarze. Wybór odpowiedniego narodowego repozytorium dla danych o ofiarach będzie się różnił w poszczególnych krajach, w zależności od systemu prawnego, struktur organizacyjnych i samych organizacji.

Do ewentualnych siedzib narodowych repozytoriów dotyczących ofiar można by zaliczyć:

- wydziały służb socjalnych,
- służbę zdrowia,
- wydziały zatrudnienia,
- NGO (organizacje pozarządowe),
- instytucje egzekwujące prawo,
- wydziały spraw wewnętrznych,
- krajowych sprawozdawców lub równoważne mechanizmy,
- biura koordynatorów krajowych,
- krajowe i/lub regionalne systemy monitorujące proceder handlu ludźmi,

Narodowe repozytoria mogą mieć siedziby w administracji państwowej lub przy organizacjach pozarządowych, w zależności od struktury prawnej danego kraju. Przykładowo, w Holandii jednemu, konkretnemu NGO powierzono zadanie gromadzenia i analizy danych o ofiarach, którymi dzieli się – w anonimowej i zbiorczej postaci – z właściwymi instytucjami, takimi jak Bureau of the National Rapporteur on Trafficking in Human Beings (Biuro Krajowego Sprawozdawcy o Handlu Ludźmi).

---

²⁷ Minimalna wymagana informacja o osobie/przypadku do wpisania do zestawienia danych może zawierać następujące podstawowe wskaźniki/zmienne, które pozwalają na właściwe wykrycie/"oflagowanie"/identyfikację przypadku handlu ludźmi i uniknąć zdublowania: kod, wiek/data urodzenia, płeć, obywatelstwo, kraj zamieszkania, miejsce, do którego został/a wywieziony/a, forma wykorzystania w procederze handlu ludźmi oraz kraj, gdzie był/a wykorzystywany/a.

Natomiast w krajach Europy Południowo-Wschodniej bazy danych o ofiarach mieszczą się w różnych ministerstwach z resortów szkolnictwa, zdrowia, spraw społecznych i zatrudnienia.

W ramach niniejszego projektu, kraje uczestniczące będą gromadzić dane dotyczące ofiar procederu handlu ludźmi, jak również umieszczać poszczególne zestawienia danych przy wydziałach spraw wewnętrznych, instytucjach egzekwowania prawa i/lub wymiaru sprawiedliwości, choć niekiedy gromadzenie danych może zostać również powierzone przez ministerstwa spraw wewnętrznych niektórym NGO, które działają w obszarze pomocy ofiarom (w tym zajmują się zbieraniem danych ofiar).

- W Republice Czeskiej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament ds. Bezpieczeństwa został w 2003 roku wyznaczony jako krajowy sprawozdawca o procederze handlu ludźmi, stając się w ten sposób odpowiedzialnym za gromadzenie danych o ofiarach i za sporządzanie raportu rocznego. Ten roczny raport oparty jest na danych zebranych zarówno przez NGO pomagające ofiarom, jaki i w ramach Ministerialnego Programu Pomocy i Ochrony dla Ofiar Handlu Ludźmi. Ministerstwo ma prawo, za zgodą ofiary, do gromadzenia danych osobowych ofiar, którym udzielana jest pomoc w ramach tego oficjalnego programu ministerialnego finansowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. NGO świadczą swoje usługi na podstawie Ustawy numer 108/2006 o służbach socjalnych, które nie daje Ministerstwu Spraw Wewnętrznych prawnego umocowania do zbierania danych osobowych. W tym przypadku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych otrzymuje informacje do analiz i prezentacji w postaci zbiorczej, anonimowej.
- W Republice Słowackiej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych będzie głównym repozytorium dla gromadzenia danych przewidzianych w tym projekcie, zarządzając i analizując dane o ofiarach, które gromadzone są przez NGO biorące udział w „Programie Pomocy i Ochrony dla Ofiar Handlu Ludźmi”
- W Polsce, dane zbierane są przez Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi, które jest nowym organem powołanym w ramach wdrażania *Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010* i którym aktualnie zarządza jedno z NGO. Personel Centrum gromadzi dane, a MSWiA odpowiada za analizy i prezentacje danych przedstawiane w corocznym raporcie.
- W Portugalii, od listopada 2008 roku, w ramach Pierwszego Narodowego Planu Działania (na lata 2007-2010), stworzono Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi, którego misją jest tworzenie, gromadzenie, analiza i dystrybucja informacji i materiałów związanych z procederem handlu ludźmi i innymi formami przemocy w odniesieniu do płci. Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi działa w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, we współpracy z Dyrektoriatem Generalnym Spraw Wewnętrznych i w ścisłym współdziałaniu ze Sprawozdawcą Krajowym. W kwestiach odnoszących się do komunikacji z instytucjami egzekwowania prawa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ustanowiło kanał komunikacyjny pomiędzy Krajowym Systemem Monitoringu a Sekretarzem Generalnym Systemu Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Jak zostało to pokazane powyżej, kraje uczestniczące poszukują różnych modeli i podejść do gromadzenia, zarządzania i analiz danych o ofiarach, w tym:

- zatrudniając specjalnie przeszkolonych socjologów, którzy zarządzają i analizują zestawienia danych, przygotowując również obszerne raporty i opracowania;
- włączając ekspertów, takich jak socjologowie, statystycy itd. w projektowanie oraz wdrażanie projektów dotyczących gromadzenia danych, w tym analiz danych;

- ograniczając liczbę wskaźników/zmiennych o ofiarach do takich, które odnoszą się bezpośrednio do kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych;
- ograniczając lub poddając restrykcyjnym kontrolom gromadzenie danych osobowych i/lub identyfikacyjnych dotyczących ofiar handlu ludźmi;
- przeprowadzając test projektu w przynajmniej jednym kraju uczestniczącym (Portugali), wyniki którego mają służyć pozostałym.

Te decyzje organizacyjne są w dużej mierze pochodną strategii, jakie rządy przyjęły do zwalczania handlu ludźmi, a także, w niektórych przypadkach, wynikają z ram prawnych i instytucjonalnych. Niezależnie od tych działań, w przypadku wszystkich krajów konieczne jest rozważenie, która instytucja jest najbardziej odpowiednią na repozytorium na dane o ofiarach handlu ludźmi i jakich informacji potrzebować będą te instytucje, którym zostaną powierzone zadania gromadzenia danych i ich analizy.

Powierzenie narodowemu repozytorium zadania gromadzenia danych i zarządzania bazą danych dotyczących ofiar w niczym nie ogranicza przepływu bezpiecznych i anonimowych informacji z repozytorium do innych zainteresowanych instytucji i agencji. Przykładowo, instytucje zajmujące się egzekwowaniem prawa korzystać będą ze zgromadzonych informacji o ofiarach (o werbujących, ruchu i krajach, gdzie ma miejsce wykorzystywanie), jednakże bez potrzeby sięgania po pełen zestaw informacji o ofierze, jej przeszłości, doświadczeń z procederu lub oczekiwanej pomocy. Powinny zostać poczynione uzgodnienia odnośnie tego, jakie informacje, i jakim instytucjom, mają być udostępniane. W Aneksie 2 znajduje się wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji o ofiarach handlu ludźmi pomiędzy źródłami danych o ofiarach a narodowym repozytorium.

3.1.3: Źródła danych

W każdym przedsięwzięciu dotyczącym gromadzenia danych rola różnych źródeł danych jest nadrzędna. Dlatego też, ich ustalenie i współpraca różnych, potencjalnych źródeł informacji zasługuje na szczególną uwagę, w tym, jakie instytucje najbardziej kwalifikują się do współpracy i jak najlepiej taką współpracę podejmować. Należy także zwrócić uwagę na to, jak pozyskać inne instytucje jako źródła informacji, kiedy projekt już zacznie funkcjonować oraz jak identyfikować źródło danych jako merytoryczne dla konkretnego obszaru.

Źródłami informacji o ofiarach handlu ludźmi mogą być:

- instytucje egzekwujące prawo (tzn. staż graniczna, jednostki zajmujące się zwalczaniem handlu ludźmi, policja obyczajowa, służby ds. migracji itp.),
- instytucje administracji państwowej (tzn. służby socjalne, służba zdrowia, wydziały zatrudnienia, ambasady/konsulaty itp.),
- specjaliści wymiaru sprawiedliwości oraz
- NGO zajmujące się przeciwdziałaniem handlowi ludźmi oraz instytucje za granicą (ośrodki dla cudzoziemców, programy pomocowe, telefony zaufania, opiekunowie społeczni, świetlice itp.).

Na gromadzenie danych wpływa współpraca i koordynacja pomiędzy różnymi źródłami danych. Problemami mogą okazać się np. tzw. „prawo posiadania” danych, objawiające się niechęcią niektórych do dzielenia się informacjami, a także różne stopnie przejrzystości i otwartości danych, co na przykład ma miejsce w przypadku niektórych agencji podchodzących do sprawy na zasadzie: „moja ofiara”, „mój przypadek”. Kwestie zaufania, współpracy i koordynacji pomiędzy źródłami

danych a narodowym repozytorium powinny być omówione i rozstrzygnięte jako element wdrażania każdego przedsięwzięcia z zakresu gromadzenia danych. Po osiągnięciu porozumień, można przystąpić do zbierania zestandaryzowanych informacji od zaangażowanych w zwalczanie procederu handlu ludźmi instytucji/agencji, które mają kontakty z ofiarami procederu.

3.2: Gromadzenie danych do zestawienia danych o handlarzach ludźmi i wymiarze sprawiedliwości

W tej części omówiono poszczególne etapy gromadzenia danych do bazy o handlarzach ludźmi. Są to:

- 3.2.1: Rodzaj danych
- 3.2.2: Repozytoria narodowe
- 3.2.3: Źródła danych

3.2.1: Rodzaj danych

Punktem odniesienia w tej bazie danych są domniemani/skazani handlarze, tj. sprawcy przestępstw związanych z nielegalnym handlem lub, w przypadku niektórych krajów, przestępstw związanych z handlem ludźmi.

Gromadzone są dane o środowisku domniemanych/skazanych handlarzy, a każdy przypadek dokumentowany jest na etapie całego procesu dochodzeniowo-sądowego, począwszy od złożenia skargi poprzez dochodzenie i całą procedurę procesową, łącznie z odwołaniami od wyroku i wykonaniem kary (tam, gdzie to ma miejsce).

Na poziomie poszczególnych krajów i w odniesieniu do ich struktury prawnej, koniecznym jest określenie nie tylko tego, kto uważany jest za domniemanego/skazanego handlarza, ale również, na jakim etapie dane o takim domniemanym lub skazanym handlarzu winny być przechowywane. W niektórych krajach wolno umieszczać dane osób, przeciwko którym wniesiono skargę i wszczęto dochodzenie; w innych nie. W niektórych przypadkach dane można wprowadzać dopiero po ogłoszeniu wyroku lub nawet apelacji. Gromadzenie danych o handlarzach powinno być zgodne z obowiązującym prawem danego kraju w tym zakresie, a także przepisami o ochronie danych domniemanych sprawców wykroczeń, które generalnie odbiegają, i są mniej restrykcyjne, od tych dotyczących ogółu społeczeństwa.²⁸

Nie jest wymagana kompletna informacja o domniemanym/skazanym handlarzu do umieszczenia przypadku w zestawieniu danych. Niemniej, istnieje wymóg informacji minimum o domniemanym/skazanym handlarzu celem zapewnienia rzetelności danych w zestawieniu danych. Jest nim minimalna ilość pól, które w każdym przypadku należy wypełnić. O tym, jakie wskaźniki/zmienne są obowiązkowe, decydować będzie każde repozytorium w oparciu o określone potrzeby i dynamikę procesu gromadzenia informacji w danym kraju, a także inne powiązane kwestie prawne.²⁹

---

²⁸ Więcej informacji dotyczących tego rozróżnienia oraz odnośnych parametrów znajduje się w *Dyrektywie WE 95/46*, par. 3.2 i 7. Patrz także: *Część 5: Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych*.

²⁹ Wymaganą informacją minimum, aby osobę/przypadek umieścić w bazie danych, mogą być następujące podstawowe wskaźniki/zmienne, dzięki którym możliwa jest identyfikacja przypadku oraz uniknięcie dublowania: kod, wiek, kraj urodzenia, obywatelstwo, kraj zamieszkania, zarzuty nielegalnego handlu/kryminalne.

3.2.2: Repozytoria narodowe

Osoby korzystające z zestawienia wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi gromadzą informacje o domniemanych/skazanych handlarzach i śledzą ich przypadki przez cały bieg procedury dochodzeniowej i procesowej. Zestawienie pomyślane jest jako narzędzie do zdobywania nie tylko informacji o domniemanych/skazanych handlarzach, ale także do zrozumienia działania wymiaru sprawiedliwości w tym zakresie. To, jaka organizacja lub instytucja pomieści repozytorium, winno być spójne z ogólnymi celami gromadzenia danych, a także kwalifikacjami i doświadczeniami/umiejętnościami zawodowymi osób, które będą zajmować się zestawieniami danych. Dodatkowo, ważnym jest, aby repozytorium było odpowiednie nie tylko od strony technicznej, ale także aby umożliwiała od strony prawnej utrzymanie zestawienia danych.³⁰ Wybór odpowiedniego repozytorium na zestawienie danych o handlarzach różnić się będzie w poszczególnych krajach, w zależności od struktury prawnej i instytucjonalnej oraz organizacji.

Do ewentualnych miejsc na narodowe repozytorium o handlarzach można by zaliczyć:

- instytucje zajmujące się egzekwowaniem prawa;
- prokuratury;
- sądy;
- Ministerstwo Sprawiedliwości;
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ;
- biuro Rzecznika Praw Obywatelskich;
- koordynatorów krajowych ds. nielegalnego handlu;
- krajowych sprawozdawców lub równoważne mechanizmy;
- biuro koordynatora krajowego;
- krajowe i/lub regionalne systemy monitorujące proceder handlu ludźmi.

W ramach niniejszego projektu, kraje uczestniczące będą zasadniczo gromadzić dane o handlarzach ludźmi i utrzymywać odpowiednie zestawienia danych przy wydziałach spraw wewnętrznych, instytucjach egzekwowania prawa i/lub wymiaru sprawiedliwości.

- W Republice Czeskiej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, jako Krajowy Sprawozdawca o Handlu Ludźmi, jest odpowiedzialne za gromadzenie zbiorczych danych o handlarzach, prowadzenie analiz zestawienia danych oraz za sporządzenie raportu rocznego. Zbiorcze dane dostarczane są przez policję Republiki Czeskiej i Ministerstwo Sprawiedliwości.
- W Republice Słowackiej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych jest głównym repozytorium zestawienia danych dotyczących handlarzy i wymiaru sprawiedliwości przewidzianych w tym projekcie.
- W Polsce, dane o handlarzach gromadzone są przez Ministerstwo Sprawiedliwości, które będzie dostarczać MSWiA ogólne dane statystyczne (bez danych osobowych), które z kolei

---

³⁰ Przykładowo, w ramach obowiązującego prawa, w Republice Słowackiej tylko policja i inne jednostki egzekwujące prawo uprawnione są do zbierania danych o działalności przestępczej oraz do tworzenia baz danych przestępców na jakimkolwiek etapie ich działalności przestępczej. W tym zawiera się w szczególności ochrona danych osobowych i domniemanie niewinności, a także przestrzeganie operacyjnych procedur dochodzeniowych policji i zasad prowadzenia śledztwa określonych w Kodeksie Postępowania Karnego i Kodeksie Karnym. Tylko określone instytucje państwowe, a mianowicie instytucje egzekwujące prawo i pewne organa określone w Kodeksie Postępowania Karnego, są uprawnione do zbierania danych o działalności przestępczej kryminalistów na etapach raportowania lub procedur operacyjnych policji.

proceedzi analizy i przedstawia dane w dwóch opracowaniach statystycznych w ciągu roku. Analizy będą publikowane w corocznym raporcie MSWiA dotyczącym handlu ludźmi, który zawiera nie tylko informacje statystyczne, ale także analizy systemowych sposobów zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi.

- W Portugalii, od listopada 2008 roku w ramach Pierwszego Narodowego Planu Działania (na lata 2007-2010), stworzono Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi, który działa w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, któremu powierzono to zadanie, we współpracy z Dyrektoriatem Generalnym Spraw Wewnętrznych i we współdziałaniu ze Sprawozdawcą Krajowym.

Co ważne, powierzenie narodowemu repozytorium zadania utrzymywania zestawień danych dotyczących handlarzy ludźmi w niczym nie ogranicza przepływu bezpiecznych i anonimowych informacji z repozytorium do innych zainteresowanych instytucji i agencji celem wspierania ich w zwalczaniu tego procederu. Przykładowo, instytucje zajmujące się egzekwowaniem prawa może interesować, ile zatrzymań skutkuje wyrokami; prokuratorzy mogą chcieć dowiedzieć się, ile potrzeba zeznań świadków, aby doprowadzić do skazania; służby socjalne mogą chcieć informacji na temat tego, ile ofiar/świadków otrzymało ochronę oraz dotyczących statystyk skazań nielegalnych handlarzy. Powinny zostać poczynione uzgodnienia odnośnie tego, jakie informacje, i jakim instytucjom, mają być udostępniane. W Aneksie 3 znajduje się wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji pomiędzy źródłami danych o handlarzach a narodowym repozytorium.

3.2.3: Źródła danych

W każdym przedsięwzięciu dotyczącym gromadzenia danych rola różnych źródeł danych jest nadrzędna. Dlatego ich ustalenie i współpraca różnych, potencjalnych źródeł informacji zasługuje na szczególną uwagę, w tym, jakie instytucje najbardziej kwalifikują się do współpracy i jak najlepiej taką współpracę podejmować. Należy także zwrócić uwagę na to, jak pozyskać inne instytucje jako źródła informacji, kiedy projekt już zacznie funkcjonować oraz jak identyfikować źródło danych jako merytoryczne dla konkretnego obszaru.

Ewentualnymi źródłami informacji o domniemanych/skazanych handlarzach ludźmi są instytucje/agencje zwalczające handel ludźmi, z którymi mogą oni mieć do czynienia na różnych etapach, a mianowicie przedstawiciele prawa i wymiaru sprawiedliwości, prowadzący dochodzenia i sprawy sądowe przeciwko handlarzom:

- instytucje egzekwujące prawo (tzn. staż graniczna, jednostki zajmujące się zwalczaniem nielegalnego handlu, policja obyczajowa itp.),
- prokuratorzy,
- wymiar sprawiedliwości i sądy (cywilne i karne),
- NGO ze sfery prawa i praw człowieka.

Skuteczne gromadzenie danych zależy od współpracy i koordynacji pomiędzy różnymi źródłami danych. Problemami mogą okazać się np. tzw. „prawo posiadania” danych, objawiające się niechęcią niektórych do dzielenia się informacjami, a także różne stopnie przejrzystości i otwartości danych, co na przykład ma miejsce w przypadku niektórych instytucji podchodzących do sprawy na zasadzie: „moje dochodzenie”, „moja sprawa”. Kwestie zaufania, współpracy i koordynacji powinny być omówione i rozstrzygnięte jako element wdrażania niniejszego projektu. Jednocześnie, szczególnie w ramach procedur prawno/procesowych, mogą pojawić się praktyczne powody, jak i ograniczenia prawne przeciwko udostępnianiu danych, np. w trakcie trwania dochodzenia. Takie szczególne

uwarunkowania winny być brane pod uwagę i omawiane na szczeblu krajowym jako element gromadzenia danych. Po osiągnięciu porozumień, można przystąpić do zbierania zestandaryzowanych informacji od osób zaangażowanych w zwalczanie procederu handlu ludźmi, którzy mają kontakty z domniemanymi/skazanymi handlarzami.

3.3: Proces gromadzenia danych, krok po kroku

Istnieje sześć głównych kroków gromadzenia, transferu i przetwarzania danych, w zależności od tego, czy mamy do czynienia z danymi o ofiarach, czy handlarzach. Są to:

- 1) gromadzenie danych z różnych źródeł informacji;
- 2) transfer danych ze źródeł do narodowego repozytorium;
- 3) legalizacja danych w narodowym repozytorium;
- 4) wprowadzanie i przetwarzanie danych w narodowym repozytorium;
- 5) regularne czyszczenie danych; oraz
- 6) analiza, przedstawianie i rozpowszechnianie danych celem programowych i strategicznych działań.

Każdy z tych elementów zostanie omówiony w tej części, choć kwestie odnoszące się do analiz i prezentacji danych potraktowano szerzej w dalszej części podręcznika: *Część 8: Kwestie związane z analizą i prezentacją danych*.

Krok 1: Gromadzenie danych

Dane zbierane są z różnych źródeł zgodnie z zestawem wskaźników/zmiennych opracowanych we współpracy z zainteresowanymi stronami na szczeblu krajowym, w oparciu o ich doświadczenia i potrzeby (więcej w Części 6 i 7 o proponowanych wskaźnikach/zmiennych zarówno dla zestawień danych ofiar, jak i handlarzy):

- Do zestawień danych ofiar: zwalczający handel ludźmi, którzy mają styczność z wykrytymi/„oflagowanymi” (przez co domniemanymi) lub rozpoznanymi ofiarami lub osobami, którym udzielono pomocy, tzn. instytucje egzekwujące prawo, dostawcy usług, władze państwowe, IO, NGO, do których wystąpi się o gromadzenie danych o każdej ofierze, z którą mogli mieć styczność i, tam, gdzie to konieczne, która wyraża zgodę na umieszczenie jej w zestawieniu danych.³¹

---

³¹ Prosimy o zwrócenie uwagi, iż zamiarem autorów niniejszego podręcznika nie jest dostarczenie instrukcji, jak przeprowadzać wywiady z poszczególnymi, indywidualnymi ofiarami handlu ludźmi, ani też układ rozdziałów nie koniecznie oddaje kolejność pytań w trakcie wywiadu. Przedstawia on raczej ramy, w których ma zawierać się gromadzenie danych na temat ofiar procederu -rodzaj informacji do zgromadzenia, jak i przez kogo - i oddaje strukturę zestawienia danych. W warunkach wdrażania projektu, przyjmuje się, iż różne instytucje działające w tym obszarze posiadają niezbędne kwalifikacje i zdolności, aby w odpowiednio wrażliwy i etyczny sposób prowadzić wywiady z ofiarami handlu. Źródłami, które mogą dostarczyć wskazówek na temat tego, jak prowadzić wywiady z ofiarami handlu ludźmi, w tym o związanych z tym kwestiach etycznych, mogą być: Fafo (2004) *Manual for Rapid Assessment: Trafficking in Children for Labour and Sexual Exploitation in the Balkans and Ukraine*. Genewa: ILO-IPEC; Laws, S. (2002) *Research for Development, A Practical Guide*. UK: Sage Publications Ltd.; Rende Taylor, L. (2008) *Guide to ethics and human rights in counter trafficking. Ethical Standards for counter-trafficking research and programming*. Bangkok: UNIAP; Surtees, R. (2003) *Documenting Trafficking in Indonesian Women and Children: a Research Manual*. Indonezja: ICMC, ACILS & USAID; UNICEF & UNMIK (2005) *Let's Talk: Developing Effective Communication with Child Victims of Abuse and Human Trafficking*. Pristina, Kosowo: UNMIK & UNICEF; World Health Organization (WHO) (2003) *Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women*. Genewa: WHO.

- Do zestawień danych dotyczących handlarzy: dane o domniemanych/skazanych handlarzach pochodzą będą z szeregu różnych źródeł - od instytucji egzekwowania prawa na etapie dochodzenia, prokuratorów i sądów w trakcie procesu i apelacji. Prawdopodobnie różne instytucje będą przekazywać informacje o jednym domniemanym/skazanym handlarzu, ale na różnych etapach procedury dochodzeniowo/procesowej. Do tych wszystkich zaangażowanych w procedury dochodzeniowo/procesowe występować się będzie o gromadzenie danych o poszczególnym domniemanym/skazanym handlarzu/przypadku. Czy, i kiedy występuje wymóg zgody domniemanych/skazanych handlarzy na umieszczenie ich w zestawieniu danych, zależy od przepisów obowiązujących w danym kraju.

Krok 2: Transfer danych

Dane mogą być przekazywane w różny sposób pomiędzy źródłami danych a repozytorium, w zależności od określonych przygotowań technicznych i logistycznych, np. w formie papierowej (osobiście lub pocztą) lub w formie elektronicznej (e-mailem, w postaci pamięci dyskowej itp.). Istotnym także jest, aby wszystkie dane transferowane były zgodnie z przepisami prawa dotyczącymi ich przekazywania. Przykładowo, w wielu krajach istnieją przepisy dotyczące transmisji danych osobowych przez Internet, które mogą zakazywać możliwości przesyłania zestawień danych mailem do repozytorium narodowego, nawet w postaci zaszyfrowanej. To, jak będzie przebiegać proces transferu danych, zależy będzie od danego kraju-uczestnika.

Ze względu na fakt, że w ramach niniejszego projektu zestawienia danych nie mają zawierać danych osobowych, ich transfer będzie mniej skomplikowany i nie będzie podlegać powyższym restrykcjom. Co do samej bazy danych testowanej w Portugalii, szczegóły przesyłu danych zostaną omówione w podręczniku technicznym.

Krok 3: Zatwierdzanie danych

„Zatwierdzanie danych” jest procesem polegającym na sprawdzaniu, czy dane odpowiadają określonym kryteriom. Zatwierdzenie jest sprawdzeniem, czy rozwiązanie lub proces jest właściwy lub zgodny ze standardami zestawienia lub regulami. Polega to m.in. na sprawdzeniu, czy osoby pochodzą z ważnego zestawienia danych lub upewnieniu się, że wprowadzone dane są ważne. Zatwierdzenia danych dokonuje się w momencie ich wprowadzania, co z kolei oznacza, iż niektóre z nich zostaną odrzucone lub wykluczone z zestawienia danych. Repozytorium narodowe dokonuje zatwierdzenia danych po ich otrzymaniu z różnych źródeł danych.³²

Najbardziej podstawowe zatwierdzenie danych polega na sprawdzeniu, czy zgłoszone osoby pochodzą z ważnego zestawienia danych, np. data musi składać się z dnia, miesiąca i roku - w takiej kolejności. Bardziej skrupulatne zatwierdzenie danych polega na sprawdzeniu, czy występuje właściwy i odnośny zespół wskaźników/zmiennych, np. czy data zwerbowania, z równoległym odniesieniem do daty procedury, jest spójna z pozostałymi informacjami dotyczącymi ofiary.

---

³² Powyższe omówienie dotyczy metod, jakie personel może zastosować do zatwierdzania danych, zarówno do zestawień danych ofiar, jak i zestawień danych handlarzy. Tam, gdzie zestawienia danych mają być przechowywane w bazie danych, oprogramowanie powinno posiadać opcję zatwierdzania danych, np. akceptację tylko pewnych kodów/odpowiedzi, odrzucanie pewnych wartości lub danych identyfikacyjnych z brakującymi wartościami itp.

Jest wiele różnych metod zatwierdzania danych, w tym, nie ograniczając się jednakże do nich, następujące:

- *Sprawdzanie formatu*, tj. sprawdzanie, czy dane podane są w określonym formacie, jak np. dzień/miesiąc/rok (dd/mm/yyyy);
- *Sprawdzanie rodzaju danych*, tj. sprawdzanie, czy rodzaj danych wejściowych jest właściwy, np. że litera „O” nie występuje tam, gdzie powinno być „0”;
- *Sprawdzanie zakresu*, tj. sprawdzanie, czy dane zawierają się w określonym zakresie, np. miesiące od 1 do 12; liczba dni w miesiącu, która nie może przekraczać 31; rok, który np. nie może być 1800;
- *Sprawdzanie występowania*, tj. sprawdzanie, czy dane podstawowe, takie jak nazwisko lub kod identyfikacyjny lub data urodzenia występują w zestawieniu danych i że nie zostały pominięte;
- *Sprawdzanie pisowni*, tj. sprawdzanie, czy nie ma błędów ortograficznych lub gramatycznych;
- *Sprawdzanie spójności*, tj. sprawdzanie, czy określonemu polu odpowiadają właściwe wybory odpowiedzi, np. mężczyzna czy kobieta, tam gdzie występuje pytanie o płeć.

Zatwierdzanie danych może odbywać się na wiele sposobów, w zależności od zasobów (kadry i finansów) repozytorium narodowego, użytych technologii/oprogramowania oraz projektu całego przedsięwzięcia gromadzenia danych. Najprościej - personel odpowiedzialny za gromadzenie danych może dokonywać ręcznie zatwierdzania danych, przy okazji aktualizacji przekazywanych informacji (zwracając uwagę na niektóre z podanych powyżej metod). W innych przypadkach, zatwierdzanie danych może wymagać pewnej wiedzy o procedurze handlu ludźmi, np. o pomocy/ochronie lub procedurach prawno/sądowych, tak aby móc ocenić potencjalne błędy lub problemy. Przykładowo, w przypadkach, gdy skazany handlarz nie odbywa kary więzienia jako elementu wyroku, może to być sygnałem ewentualnego błędu w danych, zważywszy, iż zasadniczo za przestępstwa związane z handlem ludźmi we wszystkich krajach przewidziane są kary więzienia. Zatwierdzenia można również dokonywać, przeglądając informacje, przypadek po przypadku, tak aby ocenić logiczność i staranność odpowiedzi. Przykładowo, tam, gdzie daty nie są w kolejności chronologicznej (tzn. data werbunku jest po dacie udzielenia pomocy lub data aresztu jest po dacie procesu sądowego) konieczne jest zatwierdzanie. Z zatwierdzaniem danych może być związana też konieczność kontaktu z oryginalnym źródłem danych (NGO, IO lub GO), aby wyjaśnić wszelkie nieścisłości i problematyczne dane.

Jedną z kluczowych kwestii w procesie zatwierdzania danych jest weryfikacja dublowanych przypadków, tzn. przypadki tej samej osoby wpisanej wielokrotnie. Może to się zdarzyć np. w zestawieniu danych lub bazie danych ofiar, gdy dwie organizacje lub instytucje rozpoznały i/lub pomagały jednej ofierze i gdy, z tego względu, obie umieściły taką osobę w zestawieniu danych. Może to również dotyczyć danych handlarzy, gdy dwie instytucje, np. egzekwowania prawa i prokuratura, zajmują się tymi samymi przypadkami, ale na różnych etapach procedury dochodzeniowo/sądowej. Domniemani/skazani handlarze mogą również być zamieszani w więcej niż jedno przestępstwo związane z handlem ludźmi lub mogli mieć kilka zarzutów z nim związanych.

Istnieją techniczne możliwości, które chronią przed wielokrotnym umieszczaniem przypadków, takie jak używanie odpowiedniego oprogramowania. Oprogramowanie może wylapywać nakładające się na siebie wskaźniki/zmienne (wiek/data urodzenia, obywatelstwo, miejsce zamieszkania, stan cywilny itp.). Można także zaprojektować oprogramowanie tak, aby każdemu handlarzowi przypisane zostało kilka przestępstw związanych z procederem handlu ludźmi. Tam, gdzie domniemany/skazany handlarz występuje już w bazie danych, wprowadzenie nowego przestępstwa/zarzutów nielegalnego handlu może być połączone z już istniejącym plikiem danych osobowych. W takim przypadku,

domniemany/skazany handlarz pojawiać się będzie w bazie danych raz, z kilkoma przestępstwami/zarzutami dotyczącymi handlu ludźmi.

W ramach niniejszego projektu, tam gdzie zasadniczo nie będzie występować gromadzenie danych osobowych, istnieje ryzyko powielania, co należy brać pod uwagę, jeżeli chodzi zarówno o analizę danych, jak i ich prezentację. Zapewnienie tego, aby analiza uwzględniała ten problem, jest niezmiernie istotne, tak jak i konieczność przejrzystości w prezentacji danych/wniosków. Ryzyko powielania może prowadzić do różnych rezultatów/statystyk przy publikacji oficjalnych danych i powinno to być jasno dawane do zrozumienia w trakcie analiz i prezentacji. Zatwierdzanie danych jest tak istotne właśnie ze względu na ryzyko ich powielenia.

Krok 4: Wprowadzanie danych

Po zatwierdzeniu danych, wprowadza się je do systemu danych w takiej formie, jaka przyjęta została przez dany kraj (np. specjalne oprogramowanie, elektroniczne arkusze kalkulacyjne, pliki osobowe itp.). Tryb wprowadzania danych powinien być określony zgodnie z przepisami prawa dotyczącymi ochrony danych w kwestii wprowadzania i transmisji danych obowiązującymi w danym kraju.

Dane wtórne mogą pojawiać się na późniejszych etapach, kiedy będą dostępne informacje w większej ilości (i bardziej szczegółowe) o poszczególnych przypadkach, np.:

- w przypadkach ofiar – może pojawiać się więcej informacji, gdy osoba-ofiara procedury przyjedzie do miejsca, w którym nabierze więcej zaufania do pomagającej agencji i z tego powodu będzie bardziej chętna do przekazania bardziej szczegółowych informacji o swoich doświadczeniach związanych z handlem ludźmi.
- w przypadkach domniemanych/skazanych handlarzy – z tego powodu, iż informacje zbierane są od różnych agencji i instytucji, na różnych etapach procedury dochodzeniowo/sądowej (na etapach śledztwa, procesu, apelacji itd.), konieczne może okazać się wprowadzanie danych o poszczególnych przypadkach przy różnych okazjach, tak aby skutecznie dokumentować i śledzić każdy przypadek.³³

Krok 5: Oczyszczanie danych

„Oczyszczanie danych” jest prowadzeniem wykrywania i korygowania (lub usuwania) błędnych danych lub niewłaściwych wpisów do zestawienia danych. Po oczyszczeniu, zestawienie danych powinno być prawidłowe, kompletne (w miarę możliwości na dany moment) oraz spójne z innymi, podobnymi zestawieniami danych w systemie. Oczyszczanie danych jest podstawowym mechanizmem kontroli jakości. Różni się od zatwierdzania danych tym, że wykonywane jest w regularnych odstępach czasowych, podczas przetwarzania danych oraz wyboru partii danych.

Faktyczny proces oczyszczania danych może obejmować typowe literówki lub zatwierdzanie i korektę wartości w stosunku do znanego wykazu jednostek. Przykładem oczyszczania danych może być sprawdzanie spójności, które ma zagwarantować przynajmniej, iż pola będą miały ważne lub spójne wartości, oraz że dane, które nie mają zastosowania, nie będą miały wpisanych wartości. Bardziej zaawansowane kontrole spójności wymagają pewnego znawstwa materii i występują w nich porównania różnych parametrów. Przykładowo, w zestawieniu danych handlarzy ludźmi wymagałoby to sprawdzenia, czy sprawiedliwe kary (jak określone jest to w krajowych kodeksach) zostały wymierzone wszystkim skazanym.

---

³³ Oprogramowanie baz danych może być tak zaprojektowane, aby aktualizować pliki osobowe celem uniknięcia dublowania i problemów w bazie danych.

Oczyszczanie danych powinno mieć miejsce w regularnych odstępach czasowych, tak aby zagwarantować odpowiednią jakość danych. Wymaga to przeglądania zestawień danych celem wykrywania błędów i niespójności. W tym celu personel powinien przeprowadzać testy w oparciu o pewne wskaźniki/zmienne, tak aby sprawdzać, czy nie występują problemy. Przykładowo, przeprowadzanie przeszukiwań w stosunku do dat (tzn. daty werbunku, czasu procedury, daty pomocy itp.) może skutkować pojawieniem się problematycznych wartości, typu daty, które przekraczają liczbę 31, a miesiące – dwunastu. Krzyżowe sprawdzanie określonych wskaźników /zmiennych w tabelach może być innym sposobem na kontrolę problemów występujących w zestawieniach danych. Tam, gdzie pojawiają się niespotykane lub nieprawdopodobne wzorce, może to być sygnałem, że występują „nieoczyszczone dane” i że konieczne może być usunięcie zestawienia danych lub korekta ich zawartości.

Krok 6: Analiza, prezentacja i raportowanie

Każde repozytorium będzie musiało analizować dane, które otrzymuje oraz prezentować je wielu źródłom - źródłom danych, osobom, których dotyczą oraz niekiedy ogółowi społeczeństwa. Więcej informacji o analizie danych i prezentacjach, patrz *Część 8: Kwestie związane z analizą i prezentacją danych*, także *Część 4: Zobowiązania i wymagania związane z raportowaniem*.

Część 4: Zobowiązania i wymagania związane z raportowaniem³⁴

Gromadzenie danych o handlu ludźmi samo w sobie nie jest wystarczające do realizacji celów w zwalczaniu tego procederu. Dane takie powinny podlegać konsolidacji, analizom i być przedstawiane praktykom i politykom, tak aby mogli oni podejmować decyzje i działania zwalczające handel ludźmi.

W taki też sposób niniejszy projekt (i podręcznik) stara się wyjść naprzeciw dwóm celom *Planu Działania*³⁵ Unii Europejskiej dotyczącego zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi, w którym wezwano do „podejścia opartego na dowodach w zwalczaniu handlu ludźmi”, a mianowicie:

- *Cel 2.1a*: Należy poszerzyć wiedzę na temat skali handlu ludźmi, który ma miejsce w UE (łącznie z powiązaniem z innymi rodzajami przestępstw), rozwijając wspólne zalecenia odnośnie gromadzenia danych, w tym porównywalne wskaźniki/zmienne;
- *Cel 5.1*: Należy poprawić strategiczny i taktyczny obraz handlu ludźmi uzyskiwany ze źródeł wywiadowczych i doprowadzić do traktowania problemu z perspektywy wywiadu.

Powyższe jest zgodne także z zaleceniami zawartymi w *Protokole ONZ*, gdzie w Artykule 9 napisano, iż strony „dolożą wysiłków celem przedsięwzięcia działań, takich jak inicjatywy badawcze [...], mające na celu zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi” oraz, w Artykule 10, iż „instytucje egzekwujące prawo, ds. imigracji oraz inne właściwe władze państwowe krajów członkowskich powinny współpracować, tak jak tego wymaga sytuacja, wymieniając się informacjami, zgodnie z prawem krajowym [...]”³⁶

Związana z tym jest odpowiedzialność raportowania przez repozytoria danych do źródeł danych, tzn. wymienianie się wnioskami i wynikami w oparciu o dane zebrane z różnych zaangażowanych źródeł

---

³⁴ Sekcja ta była początkowo przygotowana w ramach projektu ICMPD DCIM w krajach Europy Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS, z danymi i radami ze strony Jeana Lanoue, Starszego Radcy Prawnego, ICMPD. Patrz: Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń; ICMPD. Została ona skorygowana i zaktualizowana przez autorkę w ramach projektu DCIM-UE z danymi z czterech krajów UE (Republiki Czeskiej, Polski, Portugalii oraz Republiki Słowackiej), partnerami w projekcie DCIM-EU (Associazione On the Road, Dutch National Rapporteur oraz Instytut NEXUS) i zespołem ICMPD DCIM-UE. Korzystano także z dodatkowej pomocy prawnej i ekspertyz Jeana Lanoue, Starszego Radcy Prawnego, ICMPD.

³⁵ *Plan Działania Unii Europejskiej dotyczący zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi (2005/C 311/01)*. Przygotowany w ramach Programu Haskiego „Zwiększanie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej” (Sekcja 1.7.1), zatwierdzony przez Radę Europejską w listopadzie 2004 roku w Brukseli. Dostępny na: http://eurex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/c_311/c_31120051209en00010012.pdf.

³⁶ Patrz: ONZ (2000) *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons*. Nowy Jork, Zgromadzenie Ogólne ONZ.

danych. Z jednej strony, jest to obowiązek prawny i polityczny, jak tego wymagają przepisy prawa dotyczące ochrony danych i powiązane z nimi regulacje. Z drugiej strony, równie ważnym jest, aby była to praktyczna potrzeba. Tam, gdzie źródła danych mogą być aktywnymi partnerami w projektowaniu i wdrażaniu przedsięwzięć z zakresu gromadzenia danych, bardziej prawdopodobnym jest, iż będą się one czuły bardziej współwłaścicielami i/lub zaangażowanymi w trakcie całego procesu, co tylko może przysłużyć się podnoszeniu jakości dostarczanych danych do repozytorium, jak również jakości analizowanych i przedstawianych danych.

4.1: Raportowanie do źródeł danych

W zamian za dane otrzymywane od organizacji zaangażowanych w zwalczanie procederu handlu ludźmi, repozytoria narodowe danych ofiar i handlarzy powinny przygotowywać i dystrybuować zbiorcze dane analityczne, tzn. informacje statystyczne i wiedzę, o ofiarach handlu ludźmi i ich doświadczeniach, a także o domniemanych/skazanych handlarzach i przypadkach kryminalnych z tego obszaru. W zobowiązaniach dotyczących raportowania należy generalnie kierować się krajowymi przepisami prawa lub, z braku takich, *Dyrektywą WE o ochronie danych osobowych* (patrz Artykuły 30, 33).³⁷ Na szczeblu poszczególnych krajów-uczestników projektu, stosuje się generalnie wymóg raportowania z repozytorium narodowego do źródeł danych, tzn. NGO, GO czy IO. Przykładowo, w Portugalii obowiązuje dekret 229/2008, D.R. nr 231, Seria I z 27 listopada 2008 roku, który ustanawia Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi.

Celem zapewnienia skutecznego procesu przebiegu wymiany informacji i raportowania, właściwe zaangażowane strony w każdym kraju powinny we własnym interesie przygotować MOU, który będzie jasno określał role i odpowiedzialność każdej ze stron w zakresie przepływu informacji i udostępniania właściwych danych. Takie MOU mogłoby zawierać szczegóły na temat tego, jak i kiedy repozytorium narodowe będzie udostępniać dane zbiorcze zebrane z różnych wewnątrz krajowych źródeł. Wzór MOU, zarówno dla osób gromadzących dane na temat ofiar, jak i handlarzy, znajduje się w Aneksach (patrz Aneksy 2 i 3). Można je adaptować do wymogów prawnych i szczególnych potrzeb każdego kraju. Alternatywnie, i/lub w uzupełnieniu, repozytorium narodowe dla każdego z zestawienia danych może określić, drogą dyskusji ze współpracującymi źródłami danych z urzędów państwowych i społeczeństwa, szczegółowe ramy raportowania.

---

³⁷ *Dyrektywa WE o ochronie danych osobowych* (*Dyrektywa 95/46/WE* Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku) dostępna na http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/95-46-ce/dir1995-46_part1_en.pdf. Artykuł 30 mówi o Zespole Roboczym ds. Ochrony Obywateli w sprawie Przetwarzania Danych Osobowych, który ma (a) badać każde zagadnienie dotyczące zastosowania środków krajowych przyjętych w tej Dyrektywie celem przyczynienia się do jednolitego stosowania takich środków (b) wydawać opinie Komisji o stopniu ochrony danych osobowych we Wspólnocie i krajach trzecich (c) doradzać Komisji o proponowanych zmianach owej Dyrektywy i o innych dodatkowych krokach mających zabezpieczać prawa i wolności osób fizycznych w odniesieniu do przetwarzania danych, jak i wszelkich innych proponowanych działaniach we Wspólnocie, które mają wpływ na takie prawa i wolności (d) wydawać opinie o kodeksach postępowania sporządzanych na szczeblu Wspólnoty (...) Zespół roboczy będzie sporządzać coroczny raport o sytuacji odnośnie ochrony osób fizycznych w aspekcie ochrony danych osobowych we Wspólnocie i krajach trzecich, który następnie będzie przekazywany Komisji oraz Parlamentowi i Radzie Europejskiej. Raport będzie również publikowany.

Artykuł 33 mówi, że „Komisja w regularnych przedziałach czasowych będzie przekazywać Parlamentowi i Radzie Europejskiej raporty dotyczące sytuacji, z okresu nie dłuższego niż trzy lata poprzedzające datę określoną w Artykule 32 (1), o wdrażaniu owej Dyrektywy, dołączając do swojego raportu, o ile konieczne, propozycje zmian. Raport będzie publikowany. Komisja będzie w szczególności badać stosowanie owej Dyrektywy w procesie przetwarzania danych dźwiękowych i wizerunkowych dotyczących osób fizycznych oraz będzie przedkładać odpowiednie propozycje, które mogą okazać się konieczne, biorąc pod uwagę rozwój technologii informatycznych oraz pod kątem rozwoju społeczeństwa informacyjnego.”

Parametry dotyczące raportowania będą określone w każdym kraju w oparciu o potrzeby różnych stron i instytucji zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi, zasoby (zarówno kadrowe, jak i finansowe) dostępne narodowym repozytoriom oraz wymogi prawne w przepisach, planach i/lub strukturach organizacyjnych zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi.

4.2: Raportowanie do innego repozytorium danych

Oba zestawienia wskaźników/zmiennych są różne i oddzielne; ich celem jest zgromadzenie zróżnicowanych rodzajów informacji i przeanalizowanie kwestii związanych z handlem ludźmi pod różnym kątem. Zestawienia mogą znajdować się na serwerze jednej instytucji, nie będąc ze sobą połączone. Niemniej jednak, pomimo faktu, że są oddzielnymi zestawieniami danych, połączenie ich zasobów może prowadzić do szerszego obrazu procederu handlu ludźmi i rzucać światło na obszary prewencji, ochrony i ścigania przestępstw.

Dane dotyczące ofiar są ważne dla instytucji wymiaru sprawiedliwości. Przykładowo, informacje o werbujących, formach handlu i miejscach wykorzystywania są pomocne dla instytucji egzekwujących prawo w projektowaniu protokołów identyfikujących i interwencjach.

Podobnie, dane o handlarzach znajdują zastosowanie w przypadku osób pomagających ofiarom. Wiedza na temat tego, jak przebiegają procedury wymiaru sprawiedliwości, w tym wskaźniki skazanych, jak również tego, jakich wyroków i kar można oczekiwać, dostępności ochrony dla ofiar, opcji rekompensat ofiarom, może być pomocna pracownikom opieki społecznej i adwokatom w doradzaniu ofiarom o przyjęciu roli świadków w procesach sądowych.

Idealnie byłoby, gdy oba repozytoria współpracowały i dzieliły się informacjami i wnioskami ze swoich zestawień danych, mając przy tym na uwadze kwestie prawne, etyczne i bezpieczeństwa (*Część 5: Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych*). Utrzymanie obu zestawień danych na serwerze jednej instytucji może przysłużyć się ułatwieniu współpracy i wymiany informacji pomiędzy zestawieniami danych, co z kolei może zwiększyć dostępność analizowanych danych o handlu ludźmi.

4.3: Raportowanie do osób, których dotyczą dane

Tam, gdzie gromadzone są dane osobowe, występuje zazwyczaj obowiązek prawny, w ramach prawa krajowego, informowania osoby, której dane są przekazywane, o raportowaniu i zezwoleniu jej na dostęp do informacji o niej, w tym zapewnienie zgodności takich informacji. W takich przypadkach zgoda takiej osoby na włączenie jej danych do zestawienia danych jest obligatoryjna. Przy wyrażaniu zgody taka osoba musi być poinformowana o celach przetwarzania danych, o tym, jaki rodzaj danych osobowych będzie przetrzymywany, kto będzie jednostką kontrolującą i na jaki czas udzielana jest zgoda. We wszystkich czterech krajach uczestniczących w projekcie obowiązuje prawo krajowe dotyczące gromadzenia danych i ich ochrony, w tym obowiązek informowania osób zainteresowanych, co powinno być ramami, w których należy się poruszać. Z braku krajowych uregulowań prawnych, pomocna w tym temacie będzie *Dyrektywa WE o ochronie danych osobowych*, Artykuły 10 do 15. Przykładowo, Artykuł 12 dotyczący „prawa dostępu” przewiduje, iż kraje członkowskie UE gwarantują każdej osobie, której dane są gromadzone, prawo do uzyskania ich od jednostki kontrolującej. W odniesieniu do danych o handlarzach i wymiarze sprawiedliwości może występować podobny obowiązek informowania także handlarzy (jako przestępców) o wykorzystywaniu takich danych, jak ma to miejsce w przypadku zwykłych obywateli lub ofiar

przestępstw. I tak Artykuły 3.2, 8.5 oraz 13 tej Dyrektywy WE wymieniają wyjątki związane z bezpieczeństwem państwowym i winą przestępcy. Jednakże, w przypadku przedsięwzięć takich, jak niniejsza inicjatywa, której celem nie jest ani śledztwo, ani zachowanie bezpieczeństwa państwowego, te wyjątki mogą nie mieć zastosowania.

4.4 Raportowanie do ogółu społeczeństwa

Istnieje również bardziej ogólny obowiązek raportowania do ogółu społeczeństwa o zebranych danych na temat handlu ludźmi. W czterech krajach uczestniczących w projekcie władze państwowe dzielą się gromadzonymi informacjami z ogółem społeczeństwa w różny sposób. Przykładowo, w Republice Czeskiej Ustawa numer 106/1999 o swobodnym dostępie do informacji, *inter alia*, określa listę instytucji, które mają obowiązek przekazywania danych, jednocześnie regulując ujawnianie i udostępnianie danych na indywidualne prośby. Reguluje też kwestie pokrewne, takie jak ochrona informacji prywatnych i prywatności obywateli. I, jak zauważono powyżej, w Portugalii Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi – artykuł 5, punkt 1, ppkt. b) i c) jest zobligowany do publikowania i rozpowszechniania opracowań i informacji, które opracowuje, jak i stworzenia strony internetowej dotyczącej handlu ludźmi. Obowiązek raportowania występuje w stosunku do dostarczających dane, tj. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz innych, i do ogółu społeczeństwa. Czynione jest to w ścisłej współpracy z Komisją ds. Obywatelstwa i Równości Płci oraz Koordynatorem Narodowym Pierwszego Narodowego Planu przeciw Handlowi Ludźmi.

Raportowanie do ogółu społeczeństwa odbywa się najczęściej za pośrednictwem publikowanego regularnie raportu o handlu ludźmi, który dostępny jest zainteresowanym bądź w formie egzemplarza papierowego, bądź w formie elektronicznej (np. przez Internet).

Część 5: Kwestie prawne, etyczne oraz bezpieczeństwa związane z gromadzeniem danych³⁸

Istnieje cały zakres kwestii prawnych i etycznych związanych z gromadzeniem, transferem oraz dzieleniem się wrażliwymi danymi, takich, jak te omawiane są w niniejszym podręczniku. Pożądane byłoby, w przypadku braku właściwych krajowych przepisów prawnych w tym względzie, aby kraje odnosiły się do zasad i zaleceń *Dyrektywy 95/46WE o ochronie danych Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku*, traktującej o ochronie osób fizycznych w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu takich danych. W większości krajów UE – w tym w Republice Czeskiej, Polsce, Portugalii i Republice Słowackiej – zostały uchwalone przepisy prawne o ochronie danych i wymianie informacji, zgodnie z tą *Dyrektywą WE o ochronie danych*.³⁹

Poza tym, jeżeli chodzi o ochronę danych, zastosowanie mają następujące akty prawne:⁴⁰

- *Konwencja Europejska o Prawach Człowieka, 1950 rok*, <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html>

---

³⁸ Rozdział ten został pierwotnie przygotowany w ramach projektu ICMPD DCIM w krajach Europy Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS z danymi wejściowymi i radami Jeana Lanoue, Starszego Radcy Prawnego, ICMPD. Patrz Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD. Został on następnie skorygowany i zaktualizowany przez autorkę w ramach projektu DCIM-EU z danymi czterech krajów-uczestników projektu (Republika Czeska, Polska, Portugalia, Republika Słowacka), partnerów projektu DCIM-UE (Associazione On the Road, Holenderski Sprawozdawca Narodowy oraz Instytut NEXUS) oraz zespołu projektu ICMPD DCIM-UE. Czerpie także z dodatkowej pomocy prawnej i wiedzy Jeana Lanoue, Starszego Radcy Prawnego ICMPD oraz danych Tanii Navarro, która prowadziła badania i pomagała w przygotowaniu sekcji 5.1: *Krajowe ramy prawne dotyczące handlu ludźmi oraz ochrony i gromadzenia danych w krajach uczestniczących w projekcie*.

³⁹ Każdy z krajów uczestniczących w projekcie wprowadził w życie ogólne przepisy w zakresie ochrony danych, zgodnie z Dyrektywą WE, jak poniżej:

- W Portugalii, Ustawa 67/98 z 26 października; Ustawa o ochronie danych osobowych (transponująca na grunt prawa portugalskiego Dyrektywę 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 24 października 1995 roku o ochronie osób fizycznych w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych i ich swobodnego przepływu). Patrz <http://www.cnpd.pt/english/bin/legislation/Law6798EN.HTM>
- W Republice Czeskiej, Skonsolidowana wersja Ustawy 101 o ochronie danych osobowych z 4 kwietnia 2000 roku o ochronie danych osobowych i zmianie niektórych ustaw. Patrz http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/implementation/czech_republic_act_101_en.pdf
- W Polsce, Ustawa z 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych (tekst oryginalny w Dzienniku Ustaw z 29 października 1997 roku., Nr 133, poz. 883); (tekst jednolity – Dziennik Ustaw z 6 lipca 2002 roku, Nr 101, poz. 926). Patrz www.giodo.gov.pl/data/filemanager_en/61.doc
- W Republice Słowackiej, Ustawa Nr 428/2002 o ochronie danych osobowych, zmieniona Ustawami Nr 602/2003, 576/2004 oraz 90/2005. Patrz http://www.dataprotection.gov.sk/buxus/generate_page.php?page_id=92

⁴⁰ Streszczenie tych aktów prawnych o ochronie danych znajduje się w IOM i MoI (2008) “Development of Guidelines for the Collection of Data on Trafficking in Human Beings, including Comparable Indicators/variables”. Wiedeń: IOM i Austriackie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (MoI).

- *Konwencja o Ochronie Osób w odniesieniu do Automatycznego Przetwarzania Danych Osobowych na Szczegółu Rady Europejskiej* http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Data_protection/
- *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm
- *Decyzja Ramowa Rady UE 2008/977/JHA o ochronie danych osobowych przetwarzanych w ramach współpracy policji i sądów w sprawach kryminalnych*, <http://www.edri.org/edri-gram/number7.3/data-protection-framework-decision>

Poza owymi ramami prawnymi należy także brać pod uwagę wskazówki etyczne, szczególnie zawartą w *Zalecanych Zasadach i Wytycznych dotyczących Praw Człowieka i Handlu Ludźmi* ONZ⁴¹ zasadę nadrzędną, według której priorytetem są prawa człowieka, a wszelkie podejmowane działania, mające na celu zwalczanie handlu ludźmi, nie mogą naruszać praw człowieka i godności osób będących przedmiotem handlu ludźmi.

W części tej zostały omówione krajowe przepisy prawne w czterech krajach, odnoszące się do handlu ludźmi i ochrony danych, a także szereg kwestii prawnych i etycznych związanych z gromadzeniem i ochroną danych.

5.1: Krajowe ramy prawne dotyczące handlu ludźmi oraz ochrony i gromadzenia danych w krajach uczestniczących w projekcie

Handel ludźmi jest przestępstwem w każdym z czterech krajów, w których projekt jest wdrażany. Ponadto, każdy kraj posiada przepisy prawne o ochronie danych zgodne z *Dyrektywą WE o ochronie danych osobowych*. Poniżej przedstawiamy krótki przegląd stanu legislacyjnego w zakresie handlu ludźmi i ochrony danych w każdym z krajów-uczestników projektu, w tym niektóre kwestie właściwe dla poszczególnych krajów. Nie jest to całościowy obraz stanu legislacyjnego w poszczególnych krajach, a jedynie ogólny opis obowiązujących przepisów prawnych odnoszących się do tych dwóch kwestii.

Republika Czeska

Handel ludźmi

Handel ludźmi jest obecnie przestępstwem w świetle Czeskiego Kodeksu Karnego z paragrafu nr 140/1961, ustęp 232a.:

1. Kto nakłania, angażuje, zatrudnia, zwabia, przewozi, ukrywa, przetrzymuje lub dostarcza osoby w wieku poniżej 18 lat do wykorzystywania w celach:

1. stosunków seksualnych lub do innych form molestowania lub wykorzystywania seksualnego,
2. niewolnictwa lub służebności,
3. pracy przymusowej lub innych form wykorzystywania, podlega karze więzienia od dwóch do dziesięciu lat.

---

⁴¹ ONZ (2002) *Zalecane Zasady i Wytyczne dotyczące Praw Człowieka i Handlu Ludźmi*. Raport Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka dla Rady Ekonomiczno-Społecznej. Dostępny na: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.2002.68.Add.1.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.2002.68.Add.1.En?Opendocument).

2. (...) kto z użyciem siły, groźby użycia siły, wprowadzenia w błąd lub wykorzystania błędu, nacisku lub zależności nakłania, angażuje, zatrudnia, zwabia, przewozi, ukrywa, przetrzymuje lub dostarcza inne osoby do wykorzystywania w celach:

- a) stosunków seksualnych lub do innych form molestowania lub wykorzystywania seksualnego,
- b) niewolnictwa lub służebności lub
- c) pracy przymusowej lub innych form wykorzystywania.

Przestępcy podlegają karze więzienia od lat dwóch do dziesięciu, a w zależności od okoliczności przestępstwa, także od pięciu do dwunastu i od ośmiu do piętnastu lat w poważniejszych przypadkach. Jednakże przepisy nie precyzują, co rozumie się przez inne formy handlu ludźmi objęte ustawą. Istnieją przykłady na to, że prowadzono śledztwa w sprawach handlu innymi niż związane z wykorzystywaniem seksualnym, ale sprawców do chwili obecnej nie skazano wyrokami sądów.

Z dniem 1 stycznia 2010⁴² roku wejdzie w życie nowy Kodeks Karny (nr 40/2009 Zbiór Ustaw), zastępując ten z 1961 roku. Wprowadzono kilka istotnych zmian, z których pierwsza to częściowe przededefiniowanie przestępstwa handlu ludźmi, określonego w Artykule 168 nowego Kodeksu Karnego. Zostanie utrzymane obecnie obowiązujące pojęcie procederu handlu ludźmi, zgodnie z którym zapisy nadal będą się odnosić do przestępstw w stosunku do dwóch grup – pierwszej, osób poniżej 18 roku życia i drugiej, powyżej 18 roku życia, gdzie musi wystąpić element przymusu lub wykorzystania konkretnej podatności ofiary. Inna zmiana odnosi się do handlu ludźmi w celach wykorzystywania seksualnego, gdzie nastąpi rozszerzenie „zmuszania do stosunków seksualnych lub do innych form wykorzystywania seksualnego lub molestowania” poprzez włączenie „zmuszanie do produkcji pornografii”. Jest także Artykuł 193, którego zapisy odnoszą się do wykorzystywania dzieci do pornografii.

W odniesieniu do form wykorzystywania, wykaz różnych form wykorzystywania – niewolnictwo, służebność, praca przymusowa oraz wszelkie inne formy wykorzystywania – zostanie uzupełniony o „przymus służby wojskowej”. Ponadto, następujące czyny będą również karalnymi: zmuszanie, organizowanie, zwabianie, ukrywanie, przetrzymywanie lub dostarczanie dziecka lub dorosłego (o ile występuje jedna z wymienionych form przymusu) do celów pobrania tkanki lub narządu z jego/jej ciała. Nowym rodzajem przestępstwa zapisanym w Artykule 190 jest prostytutka zagrażająca morale dzieci, co będzie miało zastosowanie do prostytutki uprawianej w miejscach publicznych, w pobliżu obiektów odwiedzanych przez, lub w których przebywają, dzieci. Czerpanie korzyści ze wszystkich wyżej wymienionych form wykorzystywania będzie karalne.

Nowy Kodeks Karny rozwiązuje również problem częściowego nakładania się na siebie elementów przestępstw określonych w Artykułach 204 i 232a. Nowy zapis dotyczący stręczycielstwa określonego w Artykule 189 (2) uchyla następujące słowa użyte w obecnym Artykule 204: „z użyciem przemocy, groźby przemocy lub jakiegokolwiek innego zachowania przynoszącego uszczerbek innej osobie lub przy wykorzystaniu trudnego położenia innej osoby lub jej zależności”. Nowe zapisy dotyczące stręczycielstwa w Artykule 189 nowego Kodeksu Karnego nie będą miały zastosowania do osób poniżej 18 roku życia, których chronić będą bardziej rygorystyczne przepisy dotyczące handlu ludźmi.

---

⁴² Patrz: *Aneks 7 Wybrane zapisy w Ustawie nr 40/2009 – Kodeks Karny Republiki Czeskiej*, który wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2010 roku.

Inną zmianą, która prawdopodobnie będzie mieć wpływ na handel imigrantami do pracy, jest wprowadzenie nowego elementu do przestępstw z Artykułu 342 w nowym Kodeksie Karnym – zatrudnianie obcokrajowców bez zezwolenia. Taki zapis pozwoli na karanie osób zaangażowanych w tzw. „system kliencki”.⁴³

Nowy Kodeks Postępowania Karnego ma zaś zwrócić szczególną uwagę na ofiary przestępstw i ogólne wzmocnienie statusu strony poszkodowanej. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało wstępne wersje zapisów w nowym Kodeksie Postępowania Karnego, wśród których znajduje się, w punkcie 8 „Osoby uczestniczące i strony poszkodowane”, następujący passus:

„Prawa ofiar przestępstw zostaną na nowo zdefiniowane w ramach specjalnej ustawy o ofiarach przestępstw, która przewiduje powołanie do życia i wspieranie usług mających na celu świadczenie pomocy ofiarom przestępstw, działania prewencyjne, pomoc ofiarom, w tym natychmiastową pomoc dającą ochronę i schronienie, a także wsparcie finansowe, medyczne, psychologiczne oraz socjalne, przeszkolenie sędziów i innych organów egzekwowania prawa działających w tym obszarze, podział ofiar na kategorie, szczególnie zagrożonych i innych, ochronę danych osobowych ofiar, w tym ochronę ich prywatności i bezpieczeństwa osobistego, ochronę przed powtórными represjami oraz udzielanie ofiarom informacji i wypłatę odszkodowań. Kodeks Postępowania Karnego zawierać będzie jedynie niezbędne zapisy natury proceduralnej odnoszące się do określenia „strona poszkodowana”, jej praw, roszczeń odszkodowawczych itp. Stronę poszkodowaną określać się będzie jako „osobę, która doznała w wyniku przestępstwa uszczerbku na zdrowiu, szkód materialnych, moralnych oraz innych, wszelkiego rodzaju, lub w takich przypadkach, gdzie jakkolwiek inna osoba czerpała korzyści z uszczerbkiem dla takiej osoby”.

Kary przewidziane w obecnym Kodeksie Karnym zostaną utrzymane, z tym, że zgodnie z paragrafem 5, będzie dopuszczalna kara więzienia od lat 10 do 16 lub kara przepadku mienia, jeżeli przestępca spowoduje śmierć w wyniku przestępstwa opisanego w paragrafach 1 lub 2. Liczne zapisy wzmocnią status ofiar przestępstw i ograniczenie kar nakładanych na przestępców – np. w Części 3c, która reguluje okres odpowiedzialności karnej oraz wymiarów kar określonych w Kodeksie Postępowania Karnego, wystąpi nawiązanie do definicji „przestępca współpracującego”.⁴⁴ W związku z Częścią 58 (4) nowego Kodeksu Karnego o wyjątkowym zmniejszeniu kary więzienia sąd może, w przypadkach współpracy ze strony przestępca, obniżyć karę więzienia poniżej dolnej, przewidzianej granicy kary więzienia, nie będąc przy tym związany tą dolną granicą, jak może to mieć miejsce w innych przypadkach. I, co również istotne, w Części 34 (3) (c) nowego Kodeksu Karnego zostało zapisane, iż okres kary odbytej przed ukończeniem 18 roku życia nie będzie zaliczać się do biegu przedawnienia za czyn kryminalny.

Ochrona danych

Ogólne przepisy prawne o ochronie danych gromadzonych w Republice Czeskiej zawarte są w Ustawie nr 101/2000 o ochronie danych osobowych, z tym, że występują pewne wyjątki w zakresie przepisów dotyczących gromadzenia danych w pewnych dziedzinach lub obszarach (np. z powodów

⁴³ Określenie „system kliencki” oznacza nielegalne formy pośredniczenia w zatrudnianiu obcokrajowców. Określenie to pochodzi od słowa „klient” używanego przez społeczność ukraińską w stosunku do pośredników działających na czarnym rynku, zazwyczaj bezpośrednio powiązanych ze zorganizowaną przestępczością.

⁴⁴ Ustawą nr 41/2009 wprowadzono zmiany do Kodeksu Postępowania Karnego, zmieniając niektóre ustawy w związku z przyjmowanym Kodeksem Karnym (nowa Część 178a Kodeksu Postępowania Karnego).

bezpieczeństwa, ładu publicznego lub bezpieczeństwa wewnętrznego itp. - patrz część 3, par. 6 Ustawy o ochronie danych osobowych). Wyjątki te mają zastosowanie do działań policji Republiki Czeskiej. Wszystkie definicje zawarte w Ustawie o ochronie danych osobowych są zgodne z Dyrektywą 95/46/WE.

W uzupełnieniu, Ustawa nr 108/2006 o usługach socjalnych zabezpiecza środki finansowe na różne świadczenia socjalne, w tym dla ofiar handlu ludźmi. Ustawa wyznacza świadczącym usługi socjalne obowiązek rejestrowania świadczonych usług w Ministerstwie Pracy i Świadczeń Socjalnych. Świadczący usługi sami określają rodzaj usługi socjalnej i jej standardy, a także krąg grup/klientów-odbiorców świadczeń socjalnych. Świadczący usługi socjalne mogą gromadzić dane wyłącznie o swoich klientach, które są konieczne do świadczenia zarejestrowanych usług lub pomocy. Kolejna zmiana w Ustawie nr 108/2006 o świadczeniach socjalnych określa, w Części 100 (3), iż dane osób, którym udzielono świadczeń lub zasiłków socjalnych, a które to dane poznają osoby wymienione w paragrafach 1 lub 2 w trakcie prowadzenia swoich czynności, mogą być ujawnione innym osobom jedynie wówczas, jeżeli tak przewidują ta ustawa lub inna szczególna ustawa; w innych przypadkach mogą to uczynić jedynie na podstawie pisemnej zgody zainteresowanej osoby. Zapisy Części 30 (1) o Systemie Informatycznym Świadczeń określają, iż urzędy miejskie/gmin, o rozszerzonym zakresie kompetencji, będą miały prawo do przetwarzania danych koniecznych do podejmowania decyzji w sprawach świadczeń, w tym danych osobowych w ramach Systemu Informatycznego Świadczeń, z użyciem środków elektronicznych umożliwiającym dostęp do baz danych na odległość, z koniecznością jednoczesnego zapewnienia ochrony danych osobowych.

Polska

Handel ludźmi

W polskim Kodeksie Karnym jest kilka zapisów, które bezpośrednio odnoszą się do przestępstw handlu ludźmi, a mianowicie:

- Artykuł 253, § 1. Kto uprawia handel ludźmi nawet za ich zgodą, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. § 2. Kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej zajmuje się organizowaniem adopcji dzieci wbrew przepisom ustawy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
- Artykuł 204, § 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto zwabia lub uprowadza inną osobę w celu uprawiania prostytucji za granicą (tj. podlega karze pozbawienia wolności od 1 roku do lat dziesięciu).
- Formy procederu handlu ludźmi, określone w Protokole ONZ, są uwzględniane w polskim prawie.

Niemniej, w polskim Kodeksie Karnym nie występuje pojęcie handlu ludźmi. A określenie zawarte w *Protokole o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi*, który został ratyfikowany przez Polskę 26 września 2003 roku, nie zawsze stosowane jest w praktyce, co stanowi utrudnienie w działaniach zwalczających handel ludźmi. Przewiduje się, iż w 2009 roku Kodeks Karny, zgodnie z *Krajowym Planem Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010* zostanie zmieniony poprzez włączenie do niego pojęcia handlu ludźmi. Zostaną też wymienione formy handlu ludźmi (praca przymusowa, wykorzystywanie seksualne, handel ludźmi w celach żebractwa itp.).

Ochrona danych

W odniesieniu do ochrony danych, w Polsce uchwalona została *Ustawa o ochronie danych osobowych*, która przenosi na grunt prawa polskiego *Dyrektywę WE* (Dziennik Ustaw z 1997 r. Nr 133, p. 883). Ustawa ta określa ogólne zasady ochrony danych. Dodatkowo *Ustawa o Krajowym Rejestrze Karnym* określa zasady gromadzenia danych przez Krajowy Rejestr Karny z użyciem „karty ewidencyjnej karnej”, podając szczegółowe informacje na temat tego, jakie dane mogą być zapisywane w rejestrze oraz wymieniając instytucje mające dostęp do zgromadzonych danych. Z kolei Ministerstwo Sprawiedliwości używa „karty statystycznej w sprawie karnej z oskarżenia publicznego prawomocnego” (MS-28) do zestawień statystycznych. W Polsce przetwarzanie danych osobowych możliwe jest jedynie w oparciu o powyższe przepisy prawne.

Portugalia

Handel ludźmi

W Portugalii w **Ustawie 59/2007 z 4 września, w Artykule 160**, zostały zawarte szczegółowe zapisy odnoszące się do handlu ludźmi:

1. Kto oferuje, dostarcza, zwabia, przyjmuje, przewozi, kwateruje lub przechowuje osoby celem wykorzystywania seksualnego, wykorzystywania do pracy lub pobrania narządów:

- a) z użyciem przemocy, uprowadzenia lub poważnej groźby;
- b) z użyciem podstępów lub manipulacji;
- c) z wykorzystaniem władzy wynikającej z zależności hierarchicznej, ekonomicznej, służbowej lub rodzinnej;
- d) z wykorzystaniem niezdolności psychicznej lub sytuacji szczególnej podatności ofiary;
- e) poprzez uzyskanie zgody od osoby, która sprawuje kontrolę nad ofiarą,

podlega karze więzienia od lat trzech do dziesięciu.

2. Takiej samej karze podlega każdy, kto wykorzystując jakiegokolwiek środki, nakłania, przewozi, zakwaterowuje lub przechowuje osobę małoletnią lub też dostarcza, oferuje lub przyjmuje ją w celach wykorzystywania seksualnego, wykorzystywania do pracy lub pobrania narządów.

3. W przypadku opisanym powyżej, jeżeli pośrednik wykorzystuje jakiegokolwiek środki opisane w podpunktach punktu 1 lub trudni się zawodowo lub z zamiarem uzyskania korzyści finansowych, podlega on karze więzienia od lat trzech do dwunastu.

4. Kto za zapłatą lub innym wynagrodzeniem oferuje, dostarcza, zabiega lub przyjmuje osobę małoletnią lub uzyskuje lub wydaje zgodę na jej adopcję, podlega karze więzienia od roku do lat pięciu.

5. Kto, posiadając wiedzę o przestępstwach wymienionych w punktach 1 i 2, korzysta z usług lub narządów ofiary, podlega karze więzienia od roku do lat pięciu, o ile dłuższa kara nie może być zastosowana z uwagi na inne przepisy prawa.

6. Kto przetrzymuje, ukrywa, uszkadza lub niszczy dokumenty tożsamości lub podróży osoby będącej ofiarą przestępstw wymienionych w punktach 1 i 2, podlega karze więzienia do lat trzech, o ile dłuższa kara nie może być zastosowana z uwagi na inne przepisy prawa.

W kwestiach prawnych dotyczących wjazdu, przebywania, wyjazdu oraz wydalenia obcokrajowców z terytorium Portugalii zastosowanie ma **Ustawa nr 23/2007 z 4 lipca**, która umożliwia osobie wskazanej jako ewentualna ofiara handlu ludźmi tzw. czas na namysł, wynoszący od minimum 30 dni do maksimum 60 dni, który daje możliwość dojścia do siebie i ucieczki spod wpływu handlarzy ludźmi. W trakcie takiego czasu na namysł nie mogą być podejmowane żadne kroki prowadzące do

wydalenia; zapewnia się również takiej osobie środki do życia i dostęp do pilnej i odpowiedniej pomocy medycznej. Ponadto, taka osoba ma zagwarantowane bezpieczeństwo i ochronę, pomoc psychologa oraz usługi tłumacza, a także pomoc prawną w ramach obowiązujących przepisów.

Prawo pobytu nadaje się tym cudzoziemcom, którzy są lub byli ofiarami handlu ludźmi, o ile:

- a) jest to konieczne do przedłużenia pobytu z uwagi na dochodzenie lub procedury prawne;
- b) osoby wykazują jednoznaczną chęć współpracy z władzami;
- c) osoby zerwały kontakty z handlarzami ludźmi.

Prawo pobytu jest ważne na okres jednego roku i odnawiane na taki sam okres, jeżeli wymienione powyżej okoliczności mają nadal miejsce lub jeżeli występuje nadal konieczność ochrony takich osób. W trakcie tego okresu ofiara handlu ludźmi ma dostęp do oficjalnych programów, których celem jest pomoc w powrocie do normalnego życia w społeczeństwie, w tym do kursów podnoszących jej poziom kwalifikacji.

W przypadku osób małoletnich, przysługuje im prawo do wszystkich wymienionych środków pomocy (przystosowanych do ich wieku), a czas na namysł może zostać wydłużony, jeżeli wymaga tego interes osoby niepełnoletniej. Mają one także dostęp do nauki na takich samych warunkach, jak obywatele portugalscy. Podejmowane są wszelkie procedury celem ustalenia tożsamości i narodowości osoby niepełnoletniej, której nie towarzyszą dorośli, oraz do odnalezienia jej rodziny tak szybko, jak to możliwe, a także do zapewnienia jej przedstawiciela prawnego, w tym, jeżeli to konieczne, w postępowaniu przed wymiarem sprawiedliwości.

Dekret nr 368/2007 z 5 listopada mówi, iż prawo pobytu może zostać przyznane ofierze handlu ludźmi bez konieczności spełnienia wyżej wymienionego wymogu, jeżeli uzasadniają to okoliczności, w jakich znalazła się ofiara, powodujące jej bezbronność lub bezbronność członków jej rodziny lub osób, z którymi utrzymuje bliskie kontakty.

Jeżeli chodzi o prawa, to osoby wskazane jako ofiary handlu ludźmi mają prawo do 30- lub 60-dniowego okresu na namysł, w którym to czasie mają zagwarantowane schronienie w bezpiecznych warunkach, środki na utrzymanie, dostęp do pilnej i odpowiedniej pomocy medycznej, pomoc psychologa, usługi tłumacza oraz pomoc prawną. Ofiarom handlu ludźmi przysługuje prawo pobytu przez okres jednego roku, które może być odnawiane. Podczas przyznanego prawa pobytu ofiary mają dostęp do oficjalnych programów, które zwiększają możliwości ich integracji społecznej.

Ochrona danych

W Portugalii ochronę danych gwarantuje *Ustawa 67/98 z 26 października o ochronie danych osobowych*, która przenosi na grunt prawa portugalskiego *Dyrektywę 95/46/WE* Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku o ochronie osób fizycznych w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych oraz o swobodnym przepływie takich danych.

Republika Słowacka

Handel ludźmi

Artykuł 179 Słowackiego Kodeksu Karnego (Ustawa 300/2005) o handlu ludźmi mówi, że każdy, kto działa w sposób nielegalny, wykorzystuje oszustwo, ograniczenie wolności osobistej, przemoc, groźbę użycia przemocy, groźbę uczynienia poważnej szkody lub inne formy przymusu, przyjmuje

lub przekazuje korzyści finansowe lub inne korzyści za doprowadzenie do zgody osoby, od której inna osoba jest zależna, lub poprzez niewłaściwe wykorzystanie swojego statusu lub wykorzystanie podatności lub innej sprzyjającej sytuacji do zwabienia, wywiezienia, przetrzymywania, przekazania lub przejęcia innej osoby, nawet za jej zgodą, do celów uprawiania prostytucji lub innych form wykorzystywania seksualnego, w tym pornografii, pracy przymusowej lub służby, niewolnictwa lub praktyk podobnych do niewolnictwa, poddaństwa, usunięcia narządów, tkanek lub komórek lub innych form wykorzystywania, będzie pociągnięty do odpowiedzialności karnej.

Podobnie, każdy kto zwabia, przewozi, przetrzymuje, przekazuje lub przejmuje osobę młodszą niż szesnastoletnią, nawet za jej zgodą, do celów uprawiania prostytucji lub innych form wykorzystywania seksualnego, w tym pornografii, pracy przymusowej lub służby, niewolnictwa lub praktyk podobnych do niewolnictwa, poddaństwa, usunięcia narządów lub innych form wykorzystywania, będzie pociągnięty do odpowiedzialności karnej.

Ochrona danych

Ochronę danych osobowych w Republice Słowackiej gwarantuje *Ustawa Nr 428/2002 o ochronie danych osobowych*, która jest zgodna z *Dyrektywą 95/46/WE* z 24 października 1995 roku o ochronie osób fizycznych w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych i ich swobodnego przepływu (oficjalny biuletyn KE, L 281, z 23 listopada 1995 roku), zmieniona uchwałą Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej nr 1882/2003 z 23 września 2003 roku (Oficjalny Dziennik UE, L 284, z 31 października 2003 roku).

W związku ze zmienioną *Ustawą nr 1711993 o Policji* i zmienioną *Ustawą nr 428/2002 o ochronie danych osobowych*, Policja Republiki Słowackiej przetwarza informacje oraz dane osobowe zbierane w trakcie wykonywania jej obowiązków, w tym, w niezbędnym zakresie, informacje otrzymywane z zagranicy. W przypadku policji, obowiązek ochrony danych zapisany jest, *inter alia*, w wewnętrznych rozporządzeniach, np. *Rozporządzeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej Nr 82/2005 o Ochronie Danych Osobowych w ramach Systemu Informatycznego Policji, zmienionego rozporządzeniem nr 13/2007* oraz w *Rozporządzeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej Nr 38/2004 o Przekazywaniu Informacji za pomocą środków masowego przekazu*.

5.2: Najbardziej istotne kwestie i uwagi dotyczące gromadzenia danych związanych z handlem ludźmi

Gromadzenie, transferowanie, przechowywanie i wykorzystywanie danych o handlu ludźmi jest bez wątpienia ważnym narzędziem dla rządów w działaniach zapobiegających i zwalczających to przestępstwo. Z drugiej jednakże strony, występuje wiele zagrożeń i potencjalnych problemów w procesie gromadzenia danych, szczególnie, jeżeli mamy do czynienia z tak wrażliwym i kryminogennym obszarem, jak handel ludźmi. Wśród najbardziej istotnych kwestii, które należy mieć zawsze na uwadze przy realizowaniu przedsięwzięć z zakresu gromadzenia i zarządzania danymi w działaniach zwalczających handel ludźmi, znajdują się:

- 5.2.1: Prawo do prywatności i poufności
- 5.2.2: Zgoda
- 5.2.3: Przechowywanie i utrzymywanie danych
- 5.2.4: Przesyłanie wrażliwych danych

- 5.2.5: Dzielenie się i wymiana informacji
- 5.2.6: Kwestie i uwagi dotyczące bezpieczeństwa

Najprawdopodobniej będą występować różnice, jeżeli chodzi o wymogi prawne w odniesieniu do gromadzenia danych dotyczących ofiar, handlarzy i wymiaru sprawiedliwości. Podczas gdy w repozytoriach danych z informacjami o ofiarach muszą być ściśle przestrzegane wymogi ustaw o ochronie danych, w przypadku repozytoriów danych dotyczących handlarzy ludźmi mogą występować wyjątki (odnoszące się do bezpieczeństwa i winy sprawców), zgodnie z którymi dopuszczalne jest częściowe lub całkowite przetwarzanie takich danych w takim samym stopniu, w jakim dozwolone jest to dla właściwych urzędów. Tutaj także należy odnosić się do ustawodawstwa danego kraju, a w razie braku takowego do *Dyrektywy 95/46 WE*.⁴⁵

5.2.1: Prawo do prywatności i poufności

Gromadzenie danych ofiar wymaga szczególnej staranności, jeżeli chodzi o prawa ofiary do prywatności i poufności, tak aby umieszczenie w zestawieniu danych nie powodowało upublicznienia ich przeżyć i/lub dalszych represji. Choć ważne są kwestie etyczne i prawne, należy na to patrzeć również z praktycznego punktu widzenia. Tam, gdzie ofiary mają podstawy do obaw, że ich dane i doświadczenia mogą zostać upublicznione, będą mniej chętne do ujawniania się i przyjmowania pomocy i/lub składania zeznań o swoich przypadkach przed organami egzekwowania prawa, co z kolei ograniczy dostępne informacje do zwalczania handlu ludźmi zarówno w wymiarze ochrony ofiar, jaki i ścigania przestępców.⁴⁶ W tym duchu, wytyczna 6.6 ONZ *Zalecane Zasady i Wytyczne dotyczące Praw Człowieka i Handlu Ludźmi* wzywa kraje do:

zapewnienia, ażeby osoby będące przedmiotem handlu ludźmi były skutecznie chronione przed obrażeniami, groźbami i zastraszaniem ze strony handlarzy ludzi i powiązanych osób. W tym celu, nie może mieć miejsca publiczne ujawnianie tożsamości ofiar, a ich prawo do prywatności winno być szanowane i chronione w możliwie najwyższym stopniu, z uwzględnieniem jednakże praw oskarżonych do uczciwego procesu. Ofiary handlu ludźmi winny być z góry uprzedzane o problemach z zapewnieniem ochrony tożsamości i nie powinno się im składać nieprawdziwych lub nierealistycznych zapewnień o zdolnościach organów egzekwowania prawa do zapewnienia tego.⁴⁷

W wielu krajach (w tym czterech uczestniczących w projekcie) istnieją przepisy prawne dotyczące ochrony praw ofiary do prywatności i poufności, co ma być podstawą tego, jak ma być prowadzone gromadzenie danych na szczeblu poszczególnych krajów.

Istnieją pewne rodzaje danych osobowych, na uzyskiwanie i przechowywanie których nie zezwala prawo jakiegoś kraju. Przykładowo, zabronione jest gromadzenie danych na temat życia/orientacji

⁴⁵ Przykładowo, w Dyrektywie WE 95/46 artykuły 3.2, 8.2 oraz 13 wymieniają trzy przypadki bezpieczeństwa narodowego i winy przestępcy.

⁴⁶ O znaczeniu poufności w odniesieniu do decyzji podejmowanych przez ofiary mówią: Brunovskis, A. i R. Surtees (2007) *Leaving the past behind? When trafficking victims decline assistance*. Instytut Fafo (Oslo) oraz Instytut NEXUS (Wiedeń); IOM (2007) *Asean and Trafficking in Persons: Using data as a tool to combat human trafficking*. Genewa: IOM; Surtees, R. (2007) *Listening to victims: experiences of identification and assistance in South-Eastern Europe*. Wiedeń, Austria: ICMPD.

⁴⁷ Dalej, wytyczna 8.9 ONZ *Zalecane Zasady i Wytyczne dotyczące Praw Człowieka i Handlu Ludźmi* wzywa kraje do właściwej ochrony prywatności oraz tożsamości dzieci-ofiar oraz podejmowania takich działań, które nie dopuszczają do upublicznienia informacji mogących prowadzić do ich identyfikacji.

seksualnych lub rasy/pochodzenia etnicznego i religii (patrz *Dyrektywa WE*, Artykuł 8.1.). Jednakże, występują pewne wyjątki przewidziane w Artykule 8.2 tej Dyrektywy tam, gdzie udzielona została zgoda.

Przepisy prawa mogą nie precyzować zasad i wymogów odnoszących się do ochrony danych i prawa do prywatności ofiar przestępstw (tj. handlu ludźmi), jako różnych od obowiązujących dla ogółu społeczeństwa. Jednakże, generalnie pożądanym byłoby, aby występujący przed sądami występować do sądów o wydanie decyzji o nieujawnianiu nazwisk ofiar/świadków dla zapewnienia im możliwie najlepszej ochrony. Sami sędziowie w sądach karnych i rodzinnych często podejmują kroki celem ochrony w procesach sądowych tożsamości stron, świadków oraz ofiar. Jeżeli następuje naruszenie takiej decyzji sądu, sankcją zazwyczaj jest wezwanie do zastosowania się do nakazu sądu, z karą grzywny, więzienia lub kombinacją obu kar. W niektórych krajach wprowadzane są także programy ochrony świadków, które w założeniu mają ich chronić, jednak działania te w przypadku ofiar handlu ludźmi są niewystarczające.

Informacje o przestępcach mogą na ogół być udostępniane, a zapisy o ochronie prywatności nie mają tu zastosowania, jako że „skazani przestępcy” zaliczają się zazwyczaj do wyjątków w zakresie przekazywania danych. Przykładowo, w Artykule 3.2 *Dyrektywy 95/46 WE* zauważono, że jednakowe zasady ochrony danych „nie mogą mieć zastosowania... do działań prowadzonych przez kraje w obszarach prawa karnego” oraz że generalnie dopuszcza się [ujawnianie] bez zgody osoby. Jednakże, zgodnie z Artykułem 8.5, przetwarzanie „może być prowadzone wyłącznie pod kontrolą uprawnionych władz”. Wymiana danych może również leżeć w interesie bezpieczeństwa państwowego i publicznego, jak zauważono w Artykule 7 *Dyrektywy 95/46 WE*. Relacje z wydarzeń publicznych (procesy sądowe są jawne, chyba że postanowione zostanie inaczej) nie są sprzeczne z prawem. Tam, gdzie procesy karne są jawne, informacje z takich procesów będą również jawne, chyba, że sąd postanowi o niejawności w jakimś zakresie.

Jednakże, w przypadku poszczególnych krajów ważne jest także zdecydowanie, czy i jakie kwestie dotyczące prywatności i poufności należy mieć na uwadze przy gromadzeniu danych osób oskarżonych o czyny przestępcze (przed skazaniem), tak aby pozostawać w zgodzie z przepisami prawa. Przykładowo, w Republice Czeskiej zmieniona *Ustawa numer 101/200 o ochronie danych osobowych* określa w Rozdziale 3 zakres, w jakim ta Ustawa może być stosowana i wymienia, w Rozdziale 3(6), wyczerpującą listę obszarów, gdzie nie obowiązują jej zapisy (objęte odrębną ustawą), obejmujące informacje niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa i obrony narodowej, porządku publicznego, działań zwalczających przestępczość oraz ważnych interesów gospodarczych i społecznych kraju.

W Portugalii, *Ustawa 67/98 z 26 października o ochronie danych osobowych*, w **Artykule 8**, stanowi, iż centralne rejestry osób podejrzanych o czyny nielegalne, przestępstwa i wykroczenia, z decyzjami o wymierzonych karach, środkach bezpieczeństwa, grzywnach oraz innych karach, mogą być tworzone i utrzymywane jedynie przez urzędy publiczne, którym nadano określone uprawnienia na mocy przepisów określających ich struktury organizacyjne i funkcjonowanie, z zastrzeżeniem jednakże obowiązku przestrzegania procedur oraz zasad ochrony danych przewidzianych porządkiem prawnym, z koniecznością uprzedniej opinii CNPD. Artykuł ten stanowi również, iż przetwarzanie danych osobowych odnoszących się do podejrzanych o czyny nielegalne, przestępstwa i wykroczenia oraz o decyzjach nakładających kary, środki bezpieczeństwa, grzywny i inne kary może być autoryzowane przez CNPD, z zastrzeżeniem jednakże konieczności przestrzegania zasad ochrony danych i bezpieczeństwa informacji, wówczas kiedy przetwarzanie takich danych jest niezbędne dla realizacji działań prowadzonych przez jednostkę administrującą, pod warunkiem jednakże, iż podstawowe prawa i wolności osoby będącej podmiotem danych nie okażą się nadrzędne.

Przetwarzanie danych osobowych dla celów dochodzeń policyjnych winno być ograniczone do takiego zakresu, jaki jest niezbędny do uniknięcia konkretnego zagrożenia lub do ścigania określonego przestępstwa lub do wykonywania określonych obowiązków zapisanych w odpowiednich statutach lub innych aktach prawnych lub w warunkach umów międzynarodowych czy konwencji, których stroną jest Portugalia.

Równie ważne, co regulacje prawne jest to, jak w praktyce prawa do prywatności i poufności osób fizycznych są chronione w procesie gromadzenia danych. Mówiąc o zestawieniach danych, mamy do dyspozycji liczne rozwiązania techniczne, które, wbudowane do oprogramowania baz danych, pozwalają na zapewnienie poufności danych, takie jak hasła i programy szyfrujące. Jednakże, prywatność i poufność musi być gwarantowana także przez personel mający dostęp do informacji, czy to o ofiarach handlu ludźmi, czy o domniemanych i/lub skazanych handlarzach. Akty prawne poszczególnych krajów przewidują zazwyczaj sankcje za złamanie poufności przez źródło danych lub obsługę procesora, np. grzywny i/lub kary więzienia. Przykładowo, w Republice Czeskiej takie naruszenia prawa są regulowane przez *Ustawę Nr 101/2000 Rozdział VII o wykroczeniach*. W Polsce, *Ustawa o statystyce publicznej* przewiduje kary za naruszenie tajemnicy statystycznej (Artykuł 54) oraz za osiąganie korzyści majątkowych poprzez wykorzystywanie danych statystycznych (Artykuł 55), a także za inne naruszenia.

W codziennej praktyce i działaniach konieczne są rygorystyczne procedury celem zapewnienia prywatności i poufności, w tym określenie kar i sankcji dla personelu za naruszenie poufności, co stanowi poważne złamanie standardów zawodowych, etycznych i prawnych. Aneks 5 zawiera wzór umowy o poufności, która powinna być podpisana przez personel repozytorium narodowego i źródeł danych, a w której podkreślony został poufny charakter zestawień danych (zarówno ofiar, jak i domniemanych/skazanych handlarzy) oraz obowiązek personelu obsługującego zestawienia danych, oraz same dane, do zachowania poufności. Celem umowy o poufności jest podkreślenie i nadanie rangi, w ramach repozytoriów narodowych, poufności oraz próba stworzenia ram prawnych, zawodowych oraz etycznych ochrony danych.

5.2.2: Zgoda

Zgoda ofiar procederu handlu ludźmi jest wymagana tam, gdzie dane osobowe mają być włączone do zestawienia danych ofiar, zgodnie z przepisami prawnymi poszczególnych krajów.⁴⁸ W przypadku

---

⁴⁸ W czterech krajach uczestniczących w projekcie zgoda ma ważne znaczenie w przepisach prawnych:

- W Republice Czeskiej, zgodnie z *Ustawą o ochronie danych osobowych, Ustawa 101 z 3 kwietnia 2000 roku o ochronie danych osobowych i zmianie niektórych ustaw*, osoba, o której gromadzone są dane, musi być poinformowana o przetwarzaniu jej danych, o tym jakie dane mają być gromadzone, o instytucji kontrolującej bazy danych oraz o tym, na jaki czas zgoda jest udzielana. Bez tego, administrator może przetwarzać dane w określonych przypadkach, a mianowicie: 1) jeżeli prowadzi przetwarzanie danych, które jest nieodzowne do tego, aby mógł wypełniać swoje przewidziane prawem obowiązki, 2) jeżeli przetwarzanie danych jest nieodzowne do wykonania umowy, w której osoba, której dane są gromadzone, jest stroną, 3) jeżeli jest to nieodzowne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane są gromadzone, 4) jeżeli mamy do czynienia z informacjami do opublikowania na podstawie szczególnych przepisów prawnych, 5) jeżeli jest to nieodzowne do ochrony praw administratorów, przyjmujących dane lub innych zaangażowanych osób 6) jeżeli przekazuje się dane o osobie publicznej, urzędniku lub pracowniku administracji publicznej, w których zawarte są informacje o ich publicznej lub służbowej działalności, sprawowanych funkcjach lub zajmowanych stanowiskach oraz 6) jeżeli przetwarzanie danych ma na celu wyłącznie cele archiwizacji danych zgodnie ze specjalną ustawą.
- W Polsce, *Ustawa z 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych, Rozdział 3, Artykuł 23* zezwala na przetwarzanie danych, gdy 1) osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę, chyba że chodzi o usunięcie

małoletnich, zgoda wymagana jest od jej rodzica lub opiekuna prawnego, choć osoba niepełnoletnia powinna również być powiadomiona o fakcie gromadzenia danych. W zależności od tego, jak szczegółowa i uwarunkowana jest zgoda, może ona pozwalać na przetwarzanie całego zakresu danych osobowych, łącznie z danymi o rasie, religii oraz o sprawach dotyczących seksu rejestrowanej osoby.⁴⁹

W trakcie uzyskiwania zgody od ofiary, powinna ona być wyczerpująco poinformowana o tym, do jakich celów dane będą wykorzystywane, kto będzie miał do nich dostęp, jak będą przechowywane oraz o wszelkich innych związanych z tym sprawach, mogących mieć wpływ na jej decyzję o udzieleniu zgody. Bardzo istotnym jest, aby ofiary handlu ludźmi zostały wyczerpująco poinformowane o potencjalnych konsekwencjach wpisania do zestawienia danych. Udzielenie zgody repozytorium narodowemu na dysponowanie danymi osobowymi, zważywszy na kontekst tak

---

dotyczących jej danych, 2) jest to niezbędne dla zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa, 3) jest to konieczne do realizacji umowy, gdy osoba, której dane dotyczą, jest jej stroną lub gdy jest to niezbędne do podjęcia działań przed zawarciem umowy na żądanie osoby, której dane dotyczą, 4) jest niezbędne do wykonania określonych prawem zadań realizowanych dla dobra publicznego, 5) jest to niezbędne dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów realizowanych przez administratorów danych albo odbiorców danych, a przetwarzanie nie narusza praw i wolności osoby, której dane dotyczą. W przypadkach, gdy przetwarzanie danych jest konieczne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, a warunki wymienione w par. 1, p. 1 nie mogą być spełnione, dane mogą być przetwarzane bez zgody takiej osoby, do czasu jej uzyskania. Ponadto, możliwe jest wykorzystanie zgody do przetwarzania danych w przyszłości, o ile cel przetwarzania danych pozostaje niezmienny.

- W Republice Słowackiej, gromadzenie wszelkich danych osobowych jest możliwe wyłącznie za zgodą ofiary, chyba że: 1) przetwarzanie danych jest potrzebne dla celów twórczości artystycznej lub literackiej, do celów informowania za pośrednictwem środków masowego przekazu i jeżeli dane osobowe przetwarzane są przez jednostkę kontrolującą, co wynika z zakresu jej obowiązków; nie ma to zastosowania, jeżeli w wyniku przetwarzania danych osobowych do takich celów jednostka kontrolująca narusza prawa osoby do ochrony jej praw osobistych lub prywatności, a także wtedy, gdy przetwarzanie danych bez zgody osoby, której dane dotyczą, jest zabronione na mocy specjalnej ustawy lub traktatów międzynarodowych wiążących Republikę Słowacką, 2) przetwarzanie danych jest nieodzowne do wykonania umowy, w której osoba, której dane dotyczą, jest stroną lub w celu nawiązania kontaktów lub podjęcia kroków na prośbę osoby, której dane dotyczą, przed zawarciem takiej umowy, 3) przetwarzanie danych osobowych jest konieczne do ochrony życia, zdrowia, mienia osoby, której dane dotyczą, lub innej osoby fizycznej bez zdolności prawnych lub niezdolnej fizycznie do udzielenia zgody, a uzyskanie jej od przedstawiciela prawnego takiej osoby jest niemożliwe, 4) osoba, której dane dotyczą jest identyfikowana jedynie na podstawie nazwiska, imienia i adresu bez możliwości uzupełnienia o inne dane osobowe i dane te mają być wykorzystywane wyłącznie do celów korespondencji mailowej jednostki kontrolującej z daną osobą oraz rejestracji takich danych, o ile w zakresie obowiązków jednostki kontrolującej jest „direct marketing”; wówczas może ona przekazywać takie dane osobowe, jednakże bez upubliczniania ich, oraz wówczas, gdy mają one być przekazane innej jednostce kontrolującej, której zakres obowiązków jest również związany z „direct marketing”, a osoba, której dane dotyczą, nie wniosła pisemnego zastrzeżenia, 5) jeżeli przetwarzane dane zostały wcześniej upublicznione; w takim przypadku dane osobowe muszą być należycie oznaczone.
- W Portugalii, Artykuł 6 *Ustawy o ochronie danych osobowych* mówi, iż dane osobowe mogą być przetwarzane pod warunkiem uzyskania wyraźnej zgody zainteresowanej osoby lub jeżeli ich przetwarzanie jest konieczne: 1) do wykonania umowy lub umów, w których osoba, której dane dotyczą, jest stroną lub w celu podjęcia działań, na prośbę takiej osoby, przed zawarciem umowy lub jej oświadczenia woli o negocjacjach, 2) dla wypełnienia obowiązków prawnych, które musi realizować jednostka kontrolująca, 3) w celu ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, jeżeli nie jest ona w stanie, fizycznie lub prawnie, udzielić zgody, 4) do wykonania zadań podejmowanych w interesie publicznym lub takich, które przydzielono jednostce kontrolującej lub osobie trzeciej, której ujawnia się dane, 5) celem wypełnienia uzasadnionych interesów jednostki kontrolującej lub osoby trzeciej, której dane są ujawniane, poza przypadkami, gdy w stosunku do takich interesów nadrzędnymi są prawa podstawowe, wolności i gwarancje osoby, której dane dotyczą.

⁴⁹ Tam, gdzie zgodnie z przepisami krajowymi nie ma wymogu uzyskania zgody, zaleca się mimo wszystko uzyskanie zgody od ofiary przed wpisaniem jej danych do bazy.

napiętnowanego społecznie procederu, jakim jest handel ludźmi, może być trudną decyzją, która wymaga pełnej informacji. Ważnym także jest, w przypadku jej udzielenia, aby zgoda była jednoznaczna. Ofiarom handlu ludźmi należy pozostawić wystarczająco dużo czasu na rozważenie konsekwencji udzielonej zgody i nie powinno się ich poddawać jakiegokolwiek presji. Ponadto, należy poinformować taką osobę o możliwości wycofania, w każdej chwili, zgody, wglądu i dostępu do zgromadzonych danych i/lub występowania o ich korektę.

Tam, gdzie zgoda jest wymagana, powinna ona być wystawiona w formie pisemnej oraz przechowywana w aktach repozytorium narodowego. Generalnie, zgoda powinna dotyczyć przetwarzania danych osobowych, czyli takich czynności, jak gromadzenie, przechowywanie, konsultowanie, wykorzystywanie i ujawnianie w formie rozpowszechniania. W przepisach prawnych poszczególnych krajów, zgoda powinna odnosić się do określenia prawnego „przetwarzanie” lub innego równoważnego. Definicja „przetwarzania danych osobowych” znajduje się w Rozdziale 1, Artykule 2(b) *Dyrektywy 95/46 WE*.

Jeżeli chodzi o zgodę, w przypadku danych handlarzy, może ona nie być konieczna, choć zależy to od przepisów prawnych w poszczególnych krajach. Generalnie, dane osobowe skazanych podlegają pewnym wyjątkom (patrz Artykuł 3.2 oraz 8.5 *Dyrektywy WE*) lub przepisom krajowym. Jednakże, w przypadku domniemanych/skazanych handlarzy ludźmi, przepisy prawne tych czterech krajów wymagają ich zgody w odniesieniu do takiego rodzaju danych, jaki przewiduje niniejszy projekt, a które nie mają charakteru operacyjnego.

W Republice Słowackiej, *Ustawa nr 428/2002 o ochronie danych osobowych* zmieniona Ustawą nr 602/2003, Ustawą nr 576/2004 oraz Ustawą nr 90/2005, w Rozdziale 7 mówi, iż dane osobowe mogą być przetwarzane wyłącznie za zgodą osoby, której dotyczą, chyba że inaczej przewidują to inne zapisy tej ustawy. Zgoda nie jest wymagana, jeżeli przetwarzanie danych jest nieodzowne do ochrony życia, zdrowia lub mienia osoby, której dane dotyczą lub innej osoby fizycznej nie posiadającej zdolności prawnych lub fizycznych do udzielenia zgody, a zgoda jej przedstawiciela prawnego nie może być uzyskana.

W przypadku niniejszego projektu w krajach, gdzie może mieć miejsce fakt gromadzenia danych osobowych, zgoda osoby, której dane dotyczą, będzie wymagana. Niezależnie jednak od wymogów prawnych, zaleca się stosowanie formularzy zgody we wszystkich sytuacjach, kiedy występować będzie gromadzenie danych osobowych.

5.2.3: Przechowywanie i utrzymywanie danych

W niektórych krajach wyznaczone są granice czasowe, w których wolno przechowywać dane osobowe, a szczegółowe informacje zawierają odnośne przepisy prawne. Ma to w zamierzeniu chronić podstawowe prawa i wolności jednostki, w szczególności jej prawo do prywatności zgodnie z zapisami Artykułu 8 *Europejskiej Karty Praw Człowieka i Podstawowych Wolności* oraz ogólnymi zasadami prawa wspólnotowego. W związku z tym, repozytoria narodowe muszą dokładnie zapoznać się z przepisami o przechowywaniu danych w swoich krajach, aby nie naruszyć prawa.⁵⁰

---

⁵⁰ *Dyrektywa WE* nie przewiduje żadnych ograniczeń czasowych w przechowywaniu danych osobowych, co jednak nie oznacza, że poszczególne kraje nie narzuciły jakichś ograniczeń w stosunku do pewnych rodzajów danych. Artykuł 6(e) mówi, iż dane nie powinny być przechowywane dłużej niż jest to konieczne. W Republice Czeskiej nie ma wyznaczonych okresów na usunięcie danych lub zbadanie, czy są one nadal konieczne. Ustawa 101 *o ochronie danych osobowych i zmianie*

Mając na uwadze powyższe, należy również określić, w jakim zakresie odnosi się to zestawień danych handlarzy, ponieważ dane tam przechowywane odnoszą się do oskarżonych i skazanych, i mogą z tego względu podlegać innym przepisom.⁵¹ Podobnie mogą występować zastrzeżenia w stosunku do ofiar handlu ludźmi z uwagi na ich status ofiar przestępstw, ale to należy rozsądzić na bazie przepisów praw poszczególnych krajów.

W Republice Czeskiej, *Ustawa nr 101/2000 o ochronie danych osobowych* w wersji zmienionej, w Rozdziale 20, mówi, iż administrator lub osoba przetwarzająca dane pod jego nadzorem winna „wyczyścić” (zniszczyć) dane tak szybko, jak cel dla którego są one przetwarzane ustaje lub na prośbę osób, do których dane te odnoszą się, a które wymienione są w Rozdziale 21. Ta szczególna ustawa wymienia wyjątki, kiedy dane mogą być przechowywane do celów archiwalnych lub do wykorzystania w procesach cywilnych, karnych i/lub administracyjnych.

W Polsce, *Ustawa z 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych* w Artykule 26 mówi, iż jednostka administrująca, przetwarzająca dane winna chronić z należytą starannością interesy osób, których dane dotyczą, a w szczególności zapewnić, iż dane będą przechowywane w takiej postaci, która umożliwia identyfikację osób nie dłużej niż jest konieczne do celów, dla których są przetwarzane.

W przypadkach, gdy występują ograniczenia czasowe co do tego, jak długo wolno dane przechowywać, repozytoria narodowe będą z pewnością chciały opracować sposoby na zachowanie zbiorczych danych, po tym jak dane poszczególnych przypadków zostaną przeznaczone do zniszczenia. Taką opcję zachowania zbiorczych danych sugeruje Artykuł 6(e) *Dyrektywy WE o ochronie danych osobowych*. Patrz również Artykuł 13.2.

W niniejszym projekcie, gdzie większość zestawień danych nie będzie zawierać danych osobowych, takie problemy mogą nie występować. Z ograniczeniami czasowymi będziemy mieć do czynienia tam, gdzie gromadzone są dane osobowe.

---

niektórych innych ustaw z 4 kwietnia 2000 roku, w Artykule 20 mówi, iż administrator lub osoba przetwarzająca dane winna usunąć je tak szybko, jak cele, dla których były one przetwarzane, przestają istnieć lub też na wniosek osoby, której dane dotyczą. Specjalna ustawa reguluje przypadki, kiedy dane można zachować do celów archiwalnych oraz w procedurach sądowych – cywilnych, karnych i administracyjnych. W Portugalii, Artykuł 11 *Ustawy o ochronie danych osobowych* mówi, że jeżeli dane nie są wykorzystywane do działań i decyzji dotyczących konkretnej osoby, prawo może ograniczyć dostęp do nich tam, gdzie nie występuje zagrożenie złamania praw podstawowych, wolności i gwarancji osoby, której dane dotyczą, w szczególności prawa do prywatności oraz wtedy, gdy dane wykorzystywane są wyłącznie do celów naukowych lub gdy są przechowywane na formularzach danych osobowych przez okres nie przekraczający czasu koniecznego do stworzenia statystyk. W Republice Słowackiej, *Ustawa nr 428/2002 o ochronie danych osobowych*, zmieniona *Ustawą nr 602/2003.*, *Ustawą nr 576/2004* oraz *Ustawą nr 90/2005*, Rozdział 13 mówi, że kiedy cele, dla których przetwarzano dane ustają, jednostka kontrolująca winna zadbać o ich zniszczenie bez zwłoki. Nie dotyczy to przypadków, gdy: 1) jakaś ustawa szczególna określa okres, w którym dane nie mogą być niszczone bezzwłocznie; po upływie zaś okresu wyznaczonego ustawą, jednostka kontrolująca winna zadbać o ich bezzwłoczne zniszczenie, 2) dane osobowe stanowią część dokumentów archiwalnych, 3) dane na nośnikach papierowych, audiowizualnych, audio lub nagranych w innej formie zostały włączone do przygotowania do przeniesienia do archiwum, 4) nie wolno dokonywać przetwarzania danych w trakcie przygotowań do przeniesienia do archiwum, poza ich przechowywaniem, i mogą być one wykorzystywane jedynie w procesach cywilnych, ściganiu przestępców i procedurach administracyjnych.

⁵¹ W Republice Słowackiej, kara nałożona wyrokiem sądowym podlega wymazaniu po upływie określonego okresu czasu w przypadkach przewidzianych przez prawo i zaczyna wówczas obowiązywać domniemanie niewinności takiej osoby. W takich przypadkach należy taką osobę wykreślić z bazy danych.

5.2.4: Transmisja danych wrażliwych

Dyrektywa WE o ochronie danych osobowych skupia się na przetwarzaniu danych, która to czynność obejmuje również faktyczne przekazywanie danych zarówno w kraju, jaki i pomiędzy krajami. W zamierzeniu *Dyrektywa WE*, jak i korespondujące z nią przepisy krajowe, mają tworzyć ramy prawne do przetwarzania danych. Dodatkowo, w jej Artykułach 25 i 26 znajduje opis ram prawnych, w jakich ma przebiegać transmisja danych za granicę.

Tam, gdzie gromadzenie danych związane jest z danymi osobowymi, należy zwracać uwagę na sposób, w jaki są one przekazywane, aby zagwarantować jednostce prawo do prywatności i poufności. Niektóre kraje w wyraźny sposób zakazują transmisji danych osobowych przez Internet, poza przypadkami dopuszczonymi przez prawo. Repozytoria narodowe muszą w związku z powyższym ustalić takie techniki transmisji, które będą zgodne z przepisami prawa swoich krajów.⁵²

Niektóre kraje dopuszczają stosowanie oprogramowania szyfrującego do szyfrowania transmisji danych osobowych, choć *Dyrektywa WE* milczy na ten temat.

W Republice Słowackiej, na przykład, *Ustawa nr 428/2002 o ochronie danych osobowych* w Artykule 8 definiuje kategorie specjalne danych osobowych:

- (1) Przetwarzanie danych osobowych, w których podana jest rasa i pochodzenie etniczne, poglądy polityczne, wiara lub poglądy filozoficzne, przynależność do partii lub ruchów politycznych, związków zawodowych, a także przetwarzanie danych o zdrowiu i życiu seksualnym jest zabronione.
- (2) W trakcie przetwarzania danych osobowych wolno używać identyfikatora ogólnego przeznaczenia, opisanego w Artykule Szczególnym 11, do celów identyfikacji osób fizycznych, ale tylko pod warunkiem, że takie użycie wymagane jest do osiągnięcia zamierzonego celu przetwarzania danych. Przetwarzanie innych identyfikatorów ujawniających cechy osoby, której dane dotyczą, jak i publikowanie identyfikatorów ogólnego przeznaczenia są zabronione.
- (3) Przetwarzanie danych związanych ze złamaniem prawa karnego, wykroczeniami na gruncie prawa cywilnego lub odnoszącymi się do wykonywania ostatecznych wyroków lub orzeczeń, może być wykonywane wyłącznie przez upoważnioną osobę, jak zapisano w Artykule Szczególnym 12.
- (4) Przetwarzanie danych biometrycznych może mieć miejsce jedynie w oparciu o zasady określone w Artykule Szczególnym, o ile a) stanowi wyrażnie tak ów Artykuł w stosunku do jednostki administrującej, b) osoba, której dane dotyczą, udzieli pisemnej zgody na ich przetwarzanie.
- (5) Przetwarzanie danych o zdrowiu psychicznym osób fizycznych lub ich zdolności do pracy może być wykonywane jedynie przez psychologa lub osobę do tego upoważnioną, jak zapisane zostało to w Artykule Szczególnym 13.

W odniesieniu do danych handlarzy, „skazani przestępcy” zaliczają się do kategorii wyjątków przy transmisji danych, przy której to czynności najczęściej nie jest wymagana zgoda osoby, o ile jest to wykonywane przez upoważnione władze. *Dyrektywa WE* określa, iż dane mogą być wymieniane w sytuacjach związanych z bezpieczeństwem państwowym lub leżących w interesie publicznym (patrz Artykuły 8.4 i 8.5). Jednakże sposób, w jaki konkretnie ma przebiegać przekazywanie danych o

---

⁵² W Republice Czeskiej, *Ustawa nr 1010/2000 o ochronie danych osobowych* określa warunki, na jakich dane osobowe mogą być transferowane do krajów trzecich. Obowiązują pewne ograniczenia w transferowaniu danych za granicę. Nie ma zaś ograniczeń, gdy dane są transferowane do krajów członkowskich UE. Dane mogą być transferowane do krajów trzecich, jeżeli zakaz swobodnego przepływu danych osobowych nie wynika z umów międzynarodowych, na których ratyfikację parlament wyraził zgodę i które są wiążące dla Republiki Czeskiej. Dane osobowe mogą być również transferowane do krajów trzecich na podstawie decyzji instytucji UE.

oskarżonych przestępcach, różni się w poszczególnych krajach i powinien być określany na szczeblu krajowym.

Przy transmisji danych z UE do krajów nie należących do UE, jak i transmisji danych w ogóle, ma zastosowanie następująca zasada: obowiązkiem strony chcącej przekazać dane jest sprawdzenie, przed ich transmisją, czy przyjmujący dysponuje wystarczającymi zabezpieczeniami, przynajmniej w stopniu przewidzianym przez *Dyrektywę WE* (patrz Artykuł 25).⁵³ Dodatkowo, w przypadku gdy strony mają świadomość, iż dane mają być przekazane dalej, zasada ta rozciąga się na wszystkie inne kraje, do których dane mają być wysłane. Wyjątki (wymienione w Artykule 8 *Dyrektywy WE*) dotyczą w szczególności wyroków za wykroczenia i przestępstwa, a także kwestii związanych z bezpieczeństwem narodowym i interesem publicznym. Zwalczenie handlu ludźmi może być oczywiście rozumiane jako działania w interesie publicznym. Artykuły 25 oraz 26 *Dyrektywy WE o ochronie danych osobowych* odnoszą się do transferu danych do krajów trzecich, ale i tu ostateczną wskazówką powinny być właściwe przepisy danego kraju.

5.2.5: Udostępnianie i wymiana informacji

Gromadzenie danych o ofiarach handlu ludźmi i domniemanych/skazanych przestępcach ma służyć jako narzędzie pozwalające instytucjom poszczególnych krajów na monitorowanie działań w obszarze zwalczania handlu ludźmi w każdym z krajów uczestniczących w projekcie, z takimi czynnościami jak: rejestracja wstępna domniemanej ofiary, identyfikacja, powrót, skierowanie do odpowiednich instytucji oraz pomoc ofiarom handlu ludźmi, a w jeszcze większym stopniu do analizowania trendów w handlu ludźmi i wzorców. Ma też być narzędziem do przechowywania danych ofiar, które służyć będą do kontynuacji działań, kontaktów lub zwracania się o udział w procedurach dochodzeniowo-sądowych. .

Tam, gdzie istnieją krajowe przepisy i ustawy dotyczące dostępu do informacji o ofiarach przestępstw, winny one być przestrzegane. Dodatkowo, w wielu krajach, kwestie te regulowane są przez ustawy o ochronie danych. Przykładowo, w Republice Czeskiej *Ustawa o ochronie danych osobowych*, Artykuł 27 określa, iż swobodny przepływ informacji nie powinien być utrudniany, jeżeli dane są transferowane do krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz, w równym stopniu, jeżeli dane osobowe mają być transferowane do krajów trzecich, o ile nie występuje zakaz lub ograniczenie ich swobodnego przepływu na mocy umów międzynarodowych, na ratyfikację których zgodę wyraził parlament i które są wiążące dla Republiki Czeskiej lub jeżeli dane osobowe transferowane są na podstawie decyzji wydanej przez instytucje UE. W razie braku krajowych przepisów prawnych, należy odwoływać się do *Dyrektywy 95/46 WE*, która ściśle określa dostęp do danych, mówiąc, iż poza władzami zarządzającymi danymi (jednostka administrująca), jedynie osoba, której dane dotyczą, może mieć dostęp do swoich danych (patrz Artykuł 12 dotyczący dostępu takich osób)

W odniesieniu do dzielenia się informacjami z zestawień danych handlarzy, kwestie te regulowane są przez szczegółowe przepisy poszczególnych krajów, określające, w jaki sposób możliwy jest dostęp do danych domniemanych i/lub skazanych przestępców, i jak mogą one być wykorzystywane i udostępniane. Generalnie, jest więcej swobody w udostępnianiu danych skazanych przestępców, a Artykuł 13(d) *Dyrektywy 95/46 WE* przewiduje, iż kraje mogą przyjąć odpowiednie ustawy lub ograniczyć zakres ochrony danych, oraz że każdy kraj winien ustanowić właściwe ramy prawne pozwalające na udostępnianie danych przestępców. Dzielenie się danymi oskarżonych przestępców winno pozostawać w zgodzie z właściwymi przepisami poszczególnych krajów.

---

⁵³ W Polsce, kwestie te regulowane są przez *Ustawę o ochronie danych osobowych* (art. 47-48).

5.2.6: Kwestie i uwagi dotyczące bezpieczeństwa

W odniesieniu do obu zestawień danych występują pewne kwestie i uwagi dotyczące bezpieczeństwa, które należy zawsze przedyskutować i uzgodnić przed fazą wdrożeniową każdego z przedsięwzięć związanego z gromadzeniem danych. Ponieważ gromadzone dane - szczególnie te odnoszące się do ofiar handlu ludźmi - są z gatunku wrażliwych, należy dolożyć starań, aby zagwarantować, iż informacje przechowywane będą w bezpieczny sposób. Ma to szczególną wagę przy gromadzeniu i przechowywaniu danych osobowych, ale także i wtedy, gdy takie dane nie są gromadzone.

Istnieje wiele logistycznych i technicznych rozwiązań do realizacji tego celu, które mogą zagwarantować bezpieczne przechowywanie zestawień wrażliwych danych. Niektóre z nich są całkiem prozaiczne, jak np. umieszczenie zestawień danych w dobrze zabezpieczonych biurach, zabezpieczenie komputerów (jako minimum) hasłami lub zaporami antywirusowymi, rygorystyczne ograniczenie dostępu do komputerów itp. Można także, w razie potrzeby, użyć dodatkowych protokołów bezpieczeństwa, których celem będzie zagwarantowanie prywatności, bezpieczeństwa i ochrony danych osób, o których są one gromadzone.⁵⁴

Jest wiele różnych czynników mających wpływ na poziom wymaganego bezpieczeństwa, w tym przepisy dotyczące bezpieczeństwa oraz regulacje prawne poszczególnych krajów, zjawiska korupcji we władzach państwowych, doświadczenia z przecieków informacji do prasy, innych instytucji lub do handlarzy ludźmi itp. Kwestie bezpieczeństwa należy mieć ciągle na uwadze i poddawać ocenie w ramach właściwych instytucji, w zależności od zmieniającej się w kraju sytuacji, z koniecznymi zmianami, które mają prowadzić do zagwarantowania bezpieczeństwa wszystkich gromadzonych i przechowywanych danych o ofiarach i handlarzach.

W Polsce, w **Rozdziale 5 Ustawy o ochronie danych osobowych** z 29 sierpnia 1997 roku zapisane zostało, iż administrator ma obowiązek podejmowania technicznych i organizacyjnych działań celem zabezpieczania przetwarzanych danych osobowych, adekwatnych do zagrożeń i kategorii chronionych danych, a w szczególności chronić dane przed nieuprawnionym ujawnieniem, przejściem przez nieuprawnione osoby, przetwarzaniem z pogwałceniem ustawy oraz wszelkimi zmianami, startami, uszkodzeniem lub zniszczeniem.

Artykuły 16 i 17 *Dyrektywny 95/46 WE* precyzują kwestie odnoszące się do bezpieczeństwa zestawień danych z danymi osobowymi, a sankcje przewidziane są w Artykułach 23 i 24. W każdym kraju kwestie bezpieczeństwa winny być omawiane z uwzględnieniem sytuacji konkretnego kraju i kontekstu procederu handlu ludźmi, a odpowiednie wymogi i kary istnieją w przepisach prawnych wielu krajów. Tam, gdzie wymagane są dodatkowe środki bezpieczeństwa w stosunku do zestawień danych i, tym samym, konieczność zwiększenia ich bezpieczeństwa, należy te kwestie omawiać i wdrażać.

Więcej szczegółowych informacji na temat prawnej ochrony danych osobowych w czterech krajach znajduje się w Aneksie 6.

---

⁵⁴ W Portugalii, gdzie te bazy danych będą wdrażane w ramach projektu pilotażowego, istnieją liczne mechanizmy bezpieczeństwa, a aktualne systemy gromadzenia danych gwarantują ich bezpieczeństwo i prywatność. Aplikacja jest w Krajowej Sieci Bezpieczeństwa, a dostęp uzyskuje się poprzez link w wewnętrznych sieciach organów egzekwowania prawa. Różne zaangażowane strony mają różne stopnie zezwoleń dostępu/zabezpieczeń, np. formularze i ogólne bazy danych THB RG mogą być przeglądane przez wyższe kierownictwo organów egzekwowania prawa, zaś wewnętrzne formularze THB RG dotyczące egzekwowania prawa i powiązane bazy danych są dostępne dla użytkowników niższego szczebla.

Część 6: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar handlu ludźmi⁵⁵

Wstęp i omówienie części 6

Celem tworzenia zestawienia wskaźników dotyczących ofiar procederu handlu ludźmi jest ułatwienie gromadzenia informacji dotyczących poddanych temu procederowi osób - w szczególności informacji, które mogą okazać się użyteczne przy podejmowaniu działań prewencyjnych i zapewniających bezpieczeństwo oraz pomoc osobom, które padły ofiarą procederu handlu ludźmi.

Zestawienie wskaźników/zmiennych o ofiarach wywodzi się z zebranych doświadczeń poszczególnych ofiar procederu handlu ludźmi. Przedstawione są w niej w zarysach: przeszłość ofiary, sposób jej werbunku, transport oraz wykorzystywanie, a także to, czego doświadczyła przy identyfikacji i pomocy, o ile miało to miejsce. Celem jest zbieranie informacji o ofiarach na poziomie poszczególnych krajów, konsolidacja informacji o różnych ofiarach handlu ludźmi pochodzących z różnorodnych organizacji i instytucji. To ważny element, który jest początkiem w procesie standaryzacji i gromadzenia rzetelnych i sprawdzonych danych o ofiarach.⁵⁶

Ważną przesłanką w rozwoju zestawień wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar jest to, aby zajął się one w możliwie najwyższym stopniu z już istniejącymi w danym kraju działaniami

---

⁵⁵ Niniejsza sekcja została początkowo opracowana w kontekście projektu ICMPD DCIM sporządzonego w Europie Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS. Patrz Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Vienna: ICMPD. Została ona skorygowana i uaktualniona przez autorkę w kontekście projektu DCIM-UE z uwzględnieniem informacji dostarczonych przez cztery kraje UE biorące udział w projekcie (Czechy, Polska, Portugalia i Słowacja), organizacje partnerskie projektu DCIM-UE (Associazione On the Road, Dutch National Rapporteur i Instytut NEXUS) oraz zespół projektowy ICMPD DCIM-UE.

⁵⁶ Należy pamiętać, że niniejszy podręcznik w żadnym wypadku nie przedstawia konkretnych metod przeprowadzania rozmów z poszczególnymi ofiarami procederu handlu ludźmi; struktura niniejszych sekcji niekoniecznie musi przekładać się na kolejność pytań zadawanych w trakcie rozmowy z daną ofiarą procederu. Celem podręcznika jest stworzenie ram dla procesu gromadzenia danych (rodzaj informacji, które powinny zostać zebrane, w jaki sposób i przez kogo) i struktury niniejszego zestawienia wskaźników/zmiennych. Jeżeli chodzi o kwestie wdrożenia, zakłada się, że organizacje zwalczające proceder handlu ludźmi zatrudniają odpowiednio wykwalifikowany personel, który w sposób etyczny, z właściwą dla sprawy wrażliwością, prowadzi rozmowy z ofiarami handlu ludźmi. Oto lista niektórych opracowań (omawiających także kwestie etyczne związane z problemem), w których można znaleźć wskazówki odnośnie przeprowadzania rozmów z ofiarami: Fafo (2004) *Manual for Rapid Assessment: Trafficking in Children for Labour and Sexual Exploitation in the Balkans and Ukraine*. Genewa: ILO-IPEC; Laws, S. (2002) *Research for Development. A Practical Guide*. Wielka Brytania: Sage Publications Ltd.; Rende Taylor, L. (2008) *Guide to ethics and human rights in counter trafficking. Ethical Standards for counter-trafficking research and programming*. Bangkok: UNIAP; Surtees, R. (2003) *Documenting Trafficking in Indonesian Women and Children; a Research Manual*. Indonezja: ICMC, ACILS & USAID; UNICEF & UNMIK (2005) *Let's Talk: Developing Effective Communication with Child Victims of Abuse and Human Trafficking*. Prisztina, Kosowo: UNMIK & UNICEF; World Health Organization (WHO) (2003) *Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women*. Genewa: WHO.

polegającymi na gromadzeniu danych. Wskaźniki/zmienne do tego rozdziału zostały dobrane po konsultacjach z głównymi organizacjami międzynarodowymi gromadzącymi dane na temat i/lub współpracującymi z ofiarami procederu handlu ludźmi, tj. z organami ścigania, organizacjami pozarządowymi (NGO), organizacjami międzynarodowymi (IO) oraz rządowymi (GO), zajmującymi się ofiarami handlu ludźmi. Dla doboru wskaźników/zmiennych istotne znaczenie miały również wcześniejsze działania i doświadczenie tych organizacji, które adaptowały i dostosowywały według własnego wyboru poszczególne kategorie, wskaźniki oraz oceny pytań do posiadanego przez nie doświadczenia we wdrażaniu.

Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących ofiar procederu handlu ludźmi podzielone jest na następujące sekcje:

1. Rejestracja przypadku

Sekcja ta przedstawia szczegółowe informacje związane z rejestracją przypadku; z tego też względu ma charakter administracyjny, aczkolwiek zawiera również aspekty analityczne.

2. Profil ofiary

Sekcja ta rejestruje ogólne, identyfikujące dane o ofierze związane z jej społeczną i ekonomiczną sytuacją do momentu, gdy została poddana procederowi handlu. Zgromadzone informacje, dzięki odniesieniom do indywidualnych profili, mogą być pomocne w rozpoznaniu czynników, które wpływają na podatności na tego typu zagrożenia. Dzięki temu mogą stać się przydatne do projektowania i właściwego ukierunkowania działań prewencyjnych, takich jak kampanie informacyjne lub bardziej systemowe rozwiązania, np. projekty mające na celu zwiększenie dochodów lub kreowanie miejsc pracy w danych środowiskach. Informacje mogą być również użyteczne w trakcie rozpoznawania zapotrzebowania i rodzaju pomocy ofiarom, tzn. w jakich obszarach mogą być umiejscowione programy pomocy; rozwój ukierunkowanych działań interwencyjnych, takich jak kreowanie miejsc pracy w celu wspierania reintegracji; szkolenia odpowiednich instytucji w zakresie przeciwdziałania procederowi handlu ludźmi; oznaczania, w jakich miejscach należy zapewnić bezpieczeństwo powracającym ofiarom procederu handlu ludźmi itp.

3. Doświadczenia związane z werbunkiem

Sekcja ta dokumentuje pewne określone szczegóły dotyczące werbunku ofiar – w jakim kraju dana ofiara została zwerbowana, jakie były warunki werbunku (tzn. oferta, zaproponowany kraj wyjazdu itp.), a także szczegóły dotyczące osoby werbującej opisywane z perspektywy ofiary. Informacje te mogą być pomocne w zrozumieniu, jakie czynniki, warunki i złożone obietnice mogą zachęcić potencjalnych migrantów, a tym samym, jakie działania zapobiegawcze byłyby najbardziej odpowiednie i użyteczne. Sekcja ta dostarcza także danych stróżom prawa na temat działań osób werbujących, aczkolwiek informacja jest przedstawiona z perspektywy ofiar handlu, co może tworzyć mniej rzetelny obraz.⁵⁷

---

⁵⁷ Patrz: Część 2.2: *Metodologia gromadzenia danych o handlarzach ludźmi*, aby zapoznać się z ograniczeniami wynikającymi z jednostronności informacji pozyskanych od ofiar procederu handlu ludźmi. Patrz również: Sekcja 3, w której omówiono rodzaje ograniczeń dotyczących uzyskanych od ofiar procederu handlu ludźmi informacji o osobach werbujących. Patrz również: Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research*. Fafo (Oslo) i Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton); Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa; Surtees, R. (2008) "Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe: Considering the Other Side of Human Trafficking". *European Journal of Criminology*. 5(1): 39-68; Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD. Dostępne na: <http://www.anti-trafficking.net/>; Surtees, R. (2007) *Trafficking victims in SE Europe – what we know and what we need to know*.

4. Transport i podróż

Sekcja ta w szczególności sposób wyszczególnia środki transportu i podróż ofiary – w jaki sposób była transportowana, jakie dokumenty były używane i w jaki sposób przekraczane były granice. Informacje w szczególności mają znaczenie dla wyspecjalizowanych służb i pozwalają na opracowanie bardziej skutecznych działań, które prowadzą do zatrzymania i identyfikacji ofiar podczas ich przemieszczania. Sekcja dostarcza również pewnych informacji o obawach ofiar przed zidentyfikowaniem, z tego powodu, że podróżują nielegalnie i posiadają fałszywe lub sfalszowane dokumenty. W przypadku, gdy ofiary przemieszczają się za pomocą publicznych środków transportu, powstaje potencjalna możliwość wykrycia/„oflagowania” ofiary przez personel firmy transportowej lub turystycznej, jeśli zostanie odpowiednio przeszkolony oraz otrzyma wsparcie.

5. Doświadczenia w okresie poddania procederowi handlu ludźmi

Sekcja ta obrazuje określone indywidualne doświadczenia ofiary procederu handlu ludźmi – jakim formom wyzysku była poddana oraz jakich warunków wyzysku doświadczyła (okres, kraj wyzysku/handlu itp.). Sekcja bada także, czy ofiara miała już poprzednio jakieś doświadczenia związane z procederem handlu ludźmi. Zbadanie doświadczeń osoby poddanej procederowi – przeszłych i ostatnich – to ważne źródło informacji, która może zostać wykorzystana do przeprowadzenia odpowiednich działań prewencyjnych (w kraju przeznaczenia lub pochodzenia) oraz do udokumentowania trendów i wzorców panujących w procederze handlu ludźmi.

6. Identyfikacja, pomoc i współpraca z urzędnikami i władzami

Sekcja ta rozpatruje doświadczenia danej osoby związane z jej identyfikacją jako ofiary procederu handlu ludźmi (kiedy, jak i przez kogo została zidentyfikowana), jak również doświadczeń dotyczących pomocy (otrzymane wsparcie, okres pomocy) i współdziałanie ofiary z organami ścigania (złożone zeznania, udzielona pomoc). Dzięki tym wskaźnikom/zmiennym istnieje możliwość wyciągnięcia wstępnych wniosków na temat identyfikacji i pomocy pod względem wpływu i sukcesów działań podejmowanych w walce z handlem ludźmi.

7. Inne

Sekcja ta to otwarte pole tekstowe, które można wykorzystać do wprowadzenia dodatkowych szczegółów celem wyjaśnienia lub skomentowania przypadku. Każde repozytorium narodowe określi, jaki rodzaj informacji powinien być zawarty w tym polu oraz w jaki sposób informacje te mogą być wykorzystywane.

Sekcja 1: Rejestracja przypadku

1a) Numer/kod rejestracyjny

Sekcja ta dokumentuje numer rejestracyjny (np. numer śledztwa kryminalnego lub numer innego procesu) lub kod, specyficzny dla każdej ofiary procederu handlu ludźmi, pod warunkiem, że nie gromadzone będą dane osobowe.

Ewentualna decyzja, aby nie wykorzystywać nazwisk jest odpowiedzią na ramy prawne związane z ochroną danych osobowych w każdym z czterech krajów-uczestników projektu⁵⁸ i w poszanowaniu zasad poufności i anonimowości ofiar. Taka postawa stwarza ryzyko zduplikowanych przypadków, gdzie ofiary mogą pojawić się więcej niż raz w zestawieniu danych, już po tym, jak je wykryto/„oflagowano” i/lub udzielono im pomocy we współpracy z właściwymi instytucjami lub stróżami prawa. Problem duplikowania może być rozwiązany poprzez krzyżowe sprawdzanie wybranego numeru innego wskaźnika/zmiennnej, takiego jak wiek/data urodzenia, płeć, obywatelstwo, kraj zamieszkania, przeznaczenie/status w procederze handlu ludźmi, forma wykorzystania oraz kraj, w którym wykorzystanie miało miejsce.

Możliwa wartość: Numer lub kod rejestracyjny.

1b) Imię i nazwisko ofiary

Sekcja ta dokumentuje imię i nazwisko każdej ofiary procederu handlu ludźmi – w tych krajach, w których ramy prawne związane z ochroną danych osobowych ofiar pozwalają na przechowywanie takich informacji.⁵⁹

Każdy kraj uczestniczący w projekcie określi, jak w najlepszy sposób odpowiedzieć na pytanie związane z kwestią gromadzenia danych osobowych, biorąc pod uwagę obowiązujący w danym kraju stan prawny, umowy pomiędzy różnymi organizacjami pozarządowymi (NGO), międzynarodowymi

---

⁵⁸ W Republice Czeskiej, *Ustawa nr 101/2000 o ochronie danych osobowych* pozwala na gromadzenie danych osobowych, takich jak imiona itp., tylko za zgodą osoby, której dane dotyczą. W Portugalii wprowadzono *Ustawę 67/98 z 26 października o ochronie danych osobowych*, zabraniającą w wielu wypadkach gromadzenia danych osobowych mających bezpośredni związek z podmiotem i dopuszczającą je jedynie za wyraźną zgodą (normy prawne, zgoda personalna lub upoważnienie Komisji ds. Ochrony Danych Osobowych), w przypadkach gdy motywem działań jest ochrona dobra publicznego (patrz Artykuł 6 dotyczący Warunków prawnych w postępowaniu z danymi osobowymi), lecz zawsze z zachowaniem zasad ochrony przed dyskryminacją. W Polsce, *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych*, Rozdział 3., Art. 23 określa, że przetwarzanie danych osobowych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy: 1) osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę, chyba że chodzi o usunięcie dotyczących jej danych, 2) zezwalają na to przepisy prawa; 3) jest konieczne do realizacji umowy, gdy osoba, której dane dotyczą, jest jej stroną lub gdy jest to niezbędne do podjęcia koniecznych działań przed zawarciem umowy; 4) jest niezbędne do wykonania określonych prawem zadań realizowanych dla dobra publicznego; 5) jest niezbędne do wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów administratorów danych, lub osób trzecich, którym są przekazywane te dane - a przetwarzanie danych nie narusza praw i wolności osoby, której dane dotyczą. Ponadto, zgoda, o której mowa w ust. 1 pkt 1, może obejmować również przetwarzanie danych w przyszłości, jeżeli nie zmienia się cel przetwarzania. Jeżeli przetwarzanie danych jest niezbędne dla ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, a spełnienie warunku określonego w ust. 1 pkt 1 jest niemożliwe, można przetwarzać dane bez zgody tej osoby, do czasu, gdy uzyskanie zgody będzie możliwe.

⁵⁹ W przyszłości, niektóre kraje będą miały prawo do gromadzenia danych osobowych, pod warunkiem, że wykorzystywać będą jednorodny system szyfrowania danych. Na obecnym etapie projektu funkcja ta nie jest przewidywana, jednak zespół związany z projektem jest przekonany, iż ten wskaźnik/zmienna powinien być mimo to ujęty.

(IO) oraz agencjami rządowymi (GO), które dotyczą użycia danych osobowych w zestawieniu danych ofiar procederu handlu ludźmi. Wykorzystanie imion i nazwisk jest dużą zaletą, ponieważ umożliwia uniknięcie zduplikowania przypadków w zestawieniu danych, jednak związana jest z nim kwestia ochrony danych osobowych. W kontekście niniejszego projektu, żaden z czterech krajów-uczestników nie będzie gromadził nazwisk ani informacji osobistych o ofiarach, w zgodzie z krajowymi przepisami prawa i w poszanowaniu kwestii bezpieczeństwa i poufności.

Nawet w przypadkach, gdy gromadzenie imion i nazwisk pozostaje w zgodzie z przepisami prawa, należy dokładnie rozpatrzyć, czy procedura ta jest naprawdę konieczna. Decyzje takie powinny być podejmowane w zgodzie z prawem ofiar do zachowania prywatności i poufności. Gdy dane osobowe będą dokumentowane, zostaną zastosowane specjalne protokoły i parametry, aby zapewnić poufność i bezpieczeństwo dla poszczególnych ofiar.⁶⁰

W przypadku, gdy podawane są informacje o imionach i nazwiskach, konieczne jest podanie zarówno pierwszego, jak i drugiego imienia, aby ułatwić wysledzenie danego przypadku i uniknięcia ich duplikowania. W przypadku różnych bądź błędnych zapisów personaliów, potrzebne będzie powtórne ich badanie w celu uniknięcia duplikacji przypadków.⁶¹

Możliwa wartość: Imię i nazwisko.

1c) Jednostka/agencja/institucja rejestrująca

Kategoria ta określa źródło informacji – agencję lub instytucję, od której otrzymano informację. Może być to organizacja pozarządowa (NGO), instytucja państwowa, organizacja międzynarodowa itp. Jest to ważna informacja dla dokładnej weryfikacji danych, w celu uniknięcia ich duplikowania, a także zbadania i wyjaśnienia kwestii związanych z daną sprawą.

Możliwa wartość: NGO, organy ścigania, prokuratura, ambasada/konsulat, organizacja międzynarodowa, krajowe instytucje pomocy społecznej, wydział służb zdrowia, krajowy departament pracy, inne.

1d) Data rejestracji przypadku

Sekcja ta określa datę, kiedy przypadek został po raz pierwszy zarejestrowany w zestawieniu danych.

Możliwa wartość: Dzień, miesiąc, rok.

1e) Źródło informacji

Ten wskaźnik/zmienna dotyczy osoby/osób, które przekazują informacje o przypadku; źródło inne niż rejestrująca agencja/institucja. W niektórych przypadkach, informacje na temat ofiar mogą być gromadzone z licznych źródeł danych – na przykład, kiedy dana osoba pozostaje w kontakcie z różnymi usługodawcami lub instytucjami zajmującymi się egzekwowaniem prawa i niesieniem pomocy ofiarom itd.

---

⁶⁰ Patrz Część 5, aby zapoznać się z omówieniem prawnych i etycznych kwestii związanych z ochroną danych osobowych, uzyskaniem zgody na ich przetwarzanie, zachowaniem poufności oraz bezpieczeństwa tych danych.

⁶¹ Oprogramowanie powinno zostać zaprojektowane w sposób umożliwiający osobie obsługującej bazę danych wyszukiwanie podobnych nazwisk znajdujących się już w bazie danych.

Możliwa wartość: Wykryta/„oflagowana”/zidentyfikowana ofiara; członek rodziny, przyjaciel/znajomy; NGO, organizacja międzynarodowa, organ ścigania; telefoniczne linie pomocy; szpitale; wydział pracy; wydział edukacji; instytucje pomocy społecznej; prokuratura; osoba (np. klient), inne.

1f) Przeznaczenie/status w procederze handlu ludźmi

W sekcji tej staramy się określić różnicę pomiędzy trzema kategoriami osób w zestawieniu danych – 1) osobami, które zostały prawnie zidentyfikowane jako ofiary procederu handlu ludźmi przez odpowiednie władze, 2) osobami, które zostały wykryte/„oflagowane” jako ofiary (dlatego też, zakłada się, że są ofiarami procederu), ale których status jest nadal sprawdzany/badany oraz 3) niepotwierdzonymi ofiarami procederu handlu ludźmi – osobami, które zostały wykryte/„oflagowane” jako domniemane ofiary, ale później zakwalifikowane jako nie będące ofiarami.

Możliwe wartości:

Ofiara – osoba, która została zidentyfikowana jako ofiara procederu.

Wykryta/„oflagowana” (domniemana) ofiara – osoba, która została określona jako ofiara, ale której status jest nadal badany/sprawdzany.

Niepotwierdzona ofiara – osoba, która została wykryta/„oflagowana”, ale później zakwalifikowana jako nie będąca ofiarą.

Sekcja 2: Profil ofiary

2a) Płeć

Kategoria ta dotyczy płci ofiary procederu handlu ludźmi.

Informacja ta jest istotnym elementem w tworzeniu profilu ofiary, który może być istotny w identyfikowaniu potencjalnych grup ryzyka, jak również w opracowaniu form pomocy dla różnych profili ofiar. Najczęściej wiele uwagi poświęca się żeńskim ofiarom handlu ludźmi, jednak dzięki systematycznemu gromadzeniu danych (takich, jak te przewidziane w niniejszym projekcie) udaje się odnotować niemalą grupę ofiar płci męskiej, co ma znaczenie dla rozwoju działań prewencyjnych oraz pomocy.

Możliwe wartości: mężczyzna, kobieta, transseksualista⁶² lub nieznaną. Wybór płci powinien być oparty na indywidualnych deklaracjach ofiary. W tym pytaniu można wybrać tylko jedną wartość.

2b) Data urodzenia i/lub wiek

Pytanie to dotyczy daty urodzenia lub wieku ofiary. Niektóre kraje optują za datą urodzenia, niektóre uważają, że należy podawać wiek.

Informacja o wieku ofiary jest istotna w umiejscowieniu faktu poddania procederowi handlu ludźmi oraz faktu otrzymania pomocy w zależności od tego, czy dana osoba była niepełnoletnia czy dorosła. Informacja ta stanowi bazę wyjściową do dokumentacji wieku ofiar na innych etapach życia w niewoli lub po uwolnieniu.

Wiek/data urodzenia może również posłużyć jako istotny element weryfikacyjny względem

---

⁶² Termin „Transseksualista” dotyczy osoby, która posiada silne poczucie niezgodności płci psychicznej z jej pozostałymi kategoriami fizycznymi.

możliwych duplikacji danych w zestawieniu. W połączeniu z pozostałymi polami identyfikacji (np. płeć, rejon pochodzenia, obywatelstwo, stan cywilny) wiek/data urodzenia mogą okazać się pomocne w celu wyszukiwania zduplikowanych przypadków.

Informacje te mogą być gromadzone na dwa sposoby – poprzez 1) datę urodzenia lub 2) wiek w momencie rejestracji i udziału w procederze handlu ludźmi. Data urodzenia jest bardziej precyzyjnym wskaźnikiem/zmienną niż wiek z tego względu, że pozwala na korelację krzyżową z innymi wskaźnikami/zmiennymi (np. datą udzielenia pomocy itd.). Niemniej jednak, ze względu na fakt, że w niektórych krajach biorących udział w projekcie data urodzenia posiada status danych osobowych, w kontekście tego projektu różne kraje zaproponowały obie opcje, co omówione zostało poniżej.

Opcja 1: Data urodzenia ofiary⁶³

Sekcja pyta o dokładną datę urodzenia ofiary.

Możliwa wartość: Dzień, miesiąc i rok urodzenia ofiary.

Opcja 2: Wiek ofiary (w momencie rejestracji/identyfikacji oraz w czasie udziału w procederze)

Sekcja pyta o wiek ofiary. Idealnym by było, aby udokumentować wiek ofiary 1) w momencie identyfikacji i 2) w momencie udziału w procederze handlu ludźmi.

Możliwa wartość: Liczby rzeczywiste: np. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.....

Uwaga: Opcja alternatywna dla domniemanego wieku/ daty urodzenia

Idealnie by było, gdyby data urodzenia/wiek rejestrowane były na podstawie legalnych dokumentów ofiary. Niemniej jednak, może to być niemożliwe w przypadku, gdy ofiary nie posiadają dokumentów lub wśród osób, które nigdy nie zostały oficjalnie zarejestrowane. W takich przypadkach, osoby zaangażowane w zwalczanie procederu handlu ludźmi muszą polegać na informacjach pochodzących od ofiary; w tym przypadku dane takie powinny być traktowane jako domniemany wiek/data urodzenia. W przypadku, gdy wygląd zewnętrzny ofiary sugeruje, że jest ona osobą nieletnią, ważne jest, aby poświęcić czas i włożyć wysiłek w celu określenia właściwego wieku. W fazie przejściowej, dopóki nie zostanie określony wiek prawny takiej osoby, należy ją traktować jako osobę niepełnoletnią, wraz ze wszystkimi przysługującymi jej prawami i ochroną.

2c) Obywatelstwo

To pytanie dotyczy kraju, którego obywatelstwo ofiara posiada. Może to być kraj zamieszkania ofiary lub też inny. W niektórych sytuacjach ofiary mogą posiadać wiele obywatelstw, stąd też wszystkie te obywatelstwa powinny zostać wymienione.

Obywatelstwo może pokazać nie tylko, jak wielu obywateli danego kraju zostało poddanych procederowi handlu ludźmi, ale również czy obywatele innych państw są poddani temu procederowi na terenie danego państwa lub czy jest to kraj ich tranzytu. Jest to również bardzo istotna informacja, pomocna w ułatwieniu procesu powrotu ofiar procederu handlu ludźmi.

Możliwe wartości: każdy kraj lub kombinacja krajów z wcześniej zdefiniowanej listy. Dostępna jest także opcja „bezpaństwowiec” w przypadku osób, które nie mają formalnego obywatelstwa w żadnym z państw oraz opcja „nieznane”. Dla tego pola jest przewidziana więcej niż jedna wartość.

---

⁶³ W przypadku, gdy niedostępna jest pełna data, kraje mogą optować za możliwością, aby źródła danych mogły podawać jedynie miesiąc i/lub rok. Kiedy data jest nieznana, sekcję należy pozostawić pustą.

2d) Kraj pobytu

Pytanie to dotyczy miejsca stałego zamieszkania ofiary. Przeważnie jest to kraj, w którym ofiara została zwerbowana, chociaż nie jest to regułą. Niektóre ofiary mogły być zwerbowane poza krajem zamieszkania. Kraj pobytu może być taki sam lub też inny niż kraj, którego obywatelstwo ofiara posiada.

Udokumentowanie kraju pobytu jest pomocne w pozyskaniu wiedzy na temat, skąd ofiara pochodzi i dokąd prawdopodobnie powróci. Ujawnia również informację o schematach i szlakach transportów – z jakich krajów pochodzą ofiary i w jaki sposób mogły dotrzeć do celu/miejsca wyzysku.

Możliwe wartości: każde państwo z uprzednio zdefiniowanej listy krajów. Dla tego pola jest przewidziana tylko jedna wartość.⁶⁴

2e) Rejon/obszar pochodzenia

Pytanie dotyczy rejonu lub obszaru na terytorium państwa, na terenie którego ofiara ostatnio przebywała (gdzie mieszkała w momencie werbunku) i dokąd potencjalnie powróci. Może to być, lecz nie musi, region lub obszar, na terenie którego ofiara urodziła się i/lub była zameldowana.

Informacja ta jest istotna w działaniach prewencyjnych, ponieważ określa obszary na terenie kraju, z których pochodzi duża liczba ofiar procederu handlu ludźmi. Jest to również istotne przy określaniu zapotrzebowania na usługi opieki społecznej i programów pomocowych na konkretnych obszarach, do których ofiary mogą powrócić.

Możliwe wartości: otwarte pole tekstowe.

2f) Otoczenie demograficzne

Celem pytania jest zbadanie, w jakiego typu mieście/miasteczku/wsi/osadzie mieszkała dana osoba w chwili werbunku.

Sekcja ta bada, czy ofiara mieszkała w otoczeniu wiejskim, miejskim czy podmiejskim, aby ustalić jakikolwiek związek z ryzykiem zwerbowania, jak również określić miejsce, do którego ofiary powrócą. Porównanie tej informacji z lokalizacją istniejących ośrodków pomocy może być przydatne przy określeniu luk w systemie pomocy oraz rozwoju działalności dodatkowej w tym zakresie.

Możliwe wartości: stolica państwa; miasto; miasteczko; wieś; miejsce odosobnione (kolonia); koczownictwo; inne; nieznane.

*Definicje:*⁶⁵

- *Stolica państwa:* oficjalna stolica państwa i siedziba rządu;
- *Miasto:* zurbanizowany obszar, który różni się od miasteczka lub wsi rozmiarem, gęstością zaludnienia, znaczeniem lub statusem prawnym. Miasto zwykle składa się z dzielnic

---

⁶⁴ Biorąc pod uwagę portugalski paradygmat analityczny, zmienna ta jest obowiązkowa, ponieważ funkcjonuje jako jedno źródło danych dla Systemu Informacji Geograficznej. Możliwe wartości mogą mieć charakter *pola otwartego*.

⁶⁵ Definicje tego typu powinny być dostosowywane w zależności od tła narodowego oraz kontekstu prawnego obowiązującego w danym kraju, w którym wdrażane są wymienione wskaźniki/zmienne. Przykładowo, w Republice Słowackiej otoczenie demograficzne definiowane jest na poziomie lokalnym, dzielnicowym i regionalnym.

mieszkańczych, przemysłowych i biznesowych połączonych funkcjami administracyjnym i powinno obejmować również przedmieścia;

- *Miasteczko*: gęsto zaludniony obszar, zwykle mniejszy niż miasto, ale większy niż wieś, mający określone granice i władzę samorządową;
- *Wieś*: mała społeczność lub grupa domów na obszarze wiejskim; mniejsza niż miasteczko;
- *Miejsce odosobnione (kolonia)*: miejsce, w którym ludzie mieszkają w pewnej odległości od innych osób, w pojedynczej osadzie i/lub w małej osadzie złożonej z kilku gospodarstw z dala od oficjalnej wsi;
- *Koczownictwo*: brak stałego miejsca pobytu; przemieszczanie odbywa się ze względu na porę roku lub dostęp do pracy, jedzenia/wody i/lub pastwisk.

2g) Stan cywilny ofiary w momencie poddania procederowi handlu ludźmi

Pytanie to dotyczy stanu cywilnego ofiary w momencie, w którym była poddana procederowi handlu ludźmi.

Celem pytania jest ustalenie, czy istniało coś w sytuacji rodzinnej ofiary, co mogło przyczynić się do jej zwerbowania - jest to fakt, na który powinna być zwrócona uwaga ze względu na określenie zakresu pomocy i reintegracji. Jest to również kolejny wskaźnik/zmienna pomocny w trakcie tworzenia profilu ofiary i przydatny w działaniach prewencyjnych.

Stan cywilny ofiary w czasie, kiedy była poddana procederowi handlu ludźmi, może być inny niż w momencie identyfikacji, jak to ma miejsce w przypadkach, gdy ofiara zawarła związek małżeński (dobrowolnie lub siłą) podczas przetrzymywania lub gdy identyfikacja miała miejsce jakiś czas po uwolnieniu i od tej pory dana osoba zawarła związek małżeński, rozwiodła się lub w inny sposób zmieniła stan cywilny. Idealnie byłoby udokumentować stan cywilny ofiary w momencie identyfikacji, celem odnotowania zmian w statusie. Niemniej jednak, ze względu na fakt, że większość krajów nie posiada wystarczających źródeł pozwalających na zebranie informacji, wskaźnik/zmienna zostały wyłączone z kontekstu tworzenia niniejszego zestawienia wskaźników/zmiennych.

Możliwe wartości: żonaty/zamężna, nieżonaty/niezamężna; rozwiedziony(-a)/w separacji, wdowa/wdowiec lub w konkubinacie, inne.

Definicje:⁶⁶

- *Żonaty/mężatka*: dotyczy kogoś, kto formalnie pozostaje w związku małżeńskim z inną osobą;
- *Nieżonaty/niezamężna*: dotyczy kogoś, kto nigdy formalnie nie zawarł związku małżeńskiego;
- *Rozwiedziony(-a)/w separacji*: dotyczy sytuacji, w której ofiara pozostawała formalnie w związku (czy to w małżeństwie, czy w konkubinacie), ale zakończyła ten związek i żyje osobno;
- *Konkubinacie*: dotyczy sytuacji, gdy osoby mieszkają ze sobą razem, ale nie są formalnie małżeństwem;
- *Wdowa/wdowiec*: dotyczy osoby, która była zamężna i której małżonek zmarł.

---

⁶⁶ Definicje tego typu powinny być dostosowywane w zależności od tła narodowego oraz kontekstu prawnego obowiązującego w danym kraju, w którym wdrażane są wymienione wskaźniki/zmiennie.

2h) Stan cywilny w momencie wykrycia/zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą/identyfikacji

Pytanie to odnosi się do stanu cywilnego ofiary w momencie wykrycia/uzasadnionego przypuszczenia/ lub identyfikacji danej osoby jako ofiary procederu handlu ludźmi.

Celem tej sekcji jest ustalenie sytuacji rodzinnej ofiary w momencie wykrycia/uzasadnionego przypuszczenia/identyfikacji, która może (lub nie) być inna od stanu cywilnego w trakcie trwania procederu. Krzyżowa korelacja tych zmiennych może ujawnić, kiedy ofiary handlu ludźmi zostały zmuszone do zawarcia małżeństwa w związku z procederem lub kiedy zawarły małżeństwo już po uwolnieniu (np. w przypadku identyfikacji po uwolnieniu ofiary). Informacja ta jest również ważna w przypadku określania działań zorientowanych na pomoc i reintegrację ofiary.

Możliwe wartości: żonaty/zamężna, nieżonaty/niezamężna, rozwiedziony(-a)/w separacji, wdowa/wdowiec lub w konkubinacie, inne.

*Definicje:*⁶⁷

- *Żonaty/mężatka:* dotyczy kogoś, kto formalnie pozostaje w związku małżeńskim z inną osobą;
- *Nieżonaty/niezamężna:* dotyczy kogoś, kto nigdy formalnie nie zawarł związku małżeńskiego;
- *Rozwiedziony(-a)/w separacji:* dotyczy sytuacji, w której ofiara pozostawała formalnie w związku (czy to w małżeństwie, czy w konkubinacie), ale zakończyła ten związek i żyje osobno;
- *Konkubinacie:* dotyczy sytuacji, gdy osoby mieszkają ze sobą razem, ale nie są formalnie małżeństwem;
- *Wdowa/wdowiec:* dotyczy osoby, która była zamężna i której małżonek zmarł.

2i) Członkowie gospodarstwa domowego przed poddaniem procederowi handlu ludźmi

Pole to dokumentuje warunki życia ofiary w gospodarstwie domowym w momencie werbunku – to znaczy, z kim ofiara mieszkała i w jakich warunkach miało to miejsce.

Celem tej sekcji jest zrozumienie roli socjalnych warunków życia ofiary i stopnia, w jakim warunki te mogły (lub nie) być znaczące dla procederu handlu ludźmi. Kwestia ta ważna jest również dla działań zorientowanych na pomoc i reintegrację – czy ofiara może wrócić do domu – oraz potencjalnych problemów, które mogą pojawić się w kontekście powrotu i reintegracji.

Możliwe wartości: rodzice i/lub rodzeństwo; małżonek/małżonka i/lub dzieci; dalsza rodzina⁶⁸; przyjaciele; sam/sama; w instytucji; inne; nieznane.

2j) Liczba dzieci ofiary w momencie poddania procederowi handlu ludźmi

Pytanie dotyczy liczby dzieci, które posiadała ofiara w momencie poddania procederowi handlu ludźmi. Jeśli ofiara (lub małżonek/partner ofiary) był świadom ciąży w momencie poddania procederowi handlu ludźmi, (nienarodzone) dziecko powinno być traktowane jako faktyczne dziecko.

---

⁶⁷ Definicje tego typu powinny być dostosowywane w zależności od tła narodowego oraz kontekstu prawnego obowiązującego w danym kraju, w którym wdrażane są wymienione wskaźniki/zmienne.

⁶⁸ Dalsza rodzina odnosi się do każdego, kogo nie obejmuje definicja komórki rodzinnej – np. dziadkowie, ciotki/wujowie; kuzyni itd.

Celem pytania jest ustalenie, czy istniało coś w sytuacji rodzinnej ofiary, co mogło przyczynić się do jej zwerbowania - jest to fakt, na który powinna być zwrócona uwaga ze względu na określenie zakresu pomocy i reintegracji. Rodzice mogą wymagać innego rodzaju pomocy niż osoby nie posiadające dzieci, który to fakt może mieć wpływ na pierwotne zwerbowanie oraz na potencjalne ryzyko ponownego werbunku.⁶⁹

Możliwe wartości: jakakolwiek cyfra w przedziale od 0 do 50 oraz kategoria „nieznana”.

2k) Wkład ofiary w dochód gospodarstwa domowego przed werbunkiem

W tym polu brane jest pod uwagę, jak wielu członków gospodarstwa domowego zasila je ekonomicznie, czy to poprzez stałą pensję, emeryturę, stypendium, czy inne środki ekonomiczne. Celem jest zapewnienie pewnych alternatywnych miar sytuacji ekonomicznej ofiary.

Możliwe wartości: dwa pola liczbowe (akceptujące tylko liczby), jedno akceptujące numer osoby, która zasila przychód gospodarstwa domowego⁷⁰, drugie akceptujące łączną liczbę członków gospodarstwa domowego. Na przykład, jeśli w rodzinie z trójką dzieci oboje rodzice pracują a babcia ze strony ojca otrzymuje emeryturę, odpowiedź byłaby 3 z 6.

2l) Poziom wykształcenia

Pytanie to dotyczy wykształcenia ofiary oraz dąży do ustalenia, ile lat ofiara pobierała formalną edukację.

Pole to nie tylko pomoże określić, w jakim stopniu edukacja jest potencjalną przyczyną poddania się procederowi handlu ludźmi, ale także przyczyni się do opracowania odpowiednich programów edukacyjnych i zawodowych dla powracających ofiar, jak również ofiar podlegających integracji w kraju przeznaczenia.

Możliwe wartości: nieznane, 0 lat (brak formalnego wykształcenia), 1-4 lat, 5-8 lat, 9-10 lat, 11-12 lat, szkoła techniczna/zawodowa, wyższa szkoła zawodowa/universytet.

2m) Zajęcie w momencie werbunku

Pytanie to dotyczy typu zajęcia ofiary - pracy, studiów, innej aktywności – w momencie, w którym została zwerbowana.

Pytanie to ujawnia informację na temat zatrudnienia ofiary i/lub podstawy wykształcenia, co może określić podatność na zwerbowanie, ale co ważne, także możliwości identyfikacji, szkolenia i zatrudnienia wymagane przez agencje zajmujące się pomocą ofiarom procederu handlu ludźmi.

---

⁶⁹ Liczba dzieci w czasie procederu handlu ludźmi może różnić się od tej podczas identyfikacji, tak jak w przypadkach, gdy ofiara miała dzieci podczas niewoli lub od momentu uwolnienia. Cennym byłoby udokumentowanie liczby dzieci zarówno w czasie handlu ludźmi, jak i podczas identyfikacji, by odnotować wszelkie zmiany w statusie, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że wiele ofiar procederu handlu ludźmi wraca do domów z dziećmi lub w ciąży. Dzieci urodzone w wyniku procederu handlu ludźmi mogą być przyczynić się do powstawania dodatkowych napięć na tle ekonomicznym; mogą być one również przyczyną napięć społecznych. Tego typu kwestie istotne są przy ustalaniu, jakiego rodzaju pomoc i wsparcie reintegracyjne mogą okazać się potrzebne. Niemniej jednak, ze względu na fakt, że większość krajów nie posiada wystarczających źródeł pozwalających na zebranie informacji, wskaźnik ten został wyłączony z kontekstu tworzenia zestawienia wskaźników/zmiennych.

⁷⁰ Przychód jest definiowany albo jako stała pensja, albo stypendium, emerytura lub środki pomocy społecznej.

Możliwe wartości: studia; studia i praca; bezrobotny; praca za wynagrodzeniem; praca bez wynagrodzenia; nieznane; żadne, inne.

2n) Powód migracji/opuszczenia domu

To pytanie ma na celu określenie motywacji przyświecającej migracji/opuszczeniu domu – jaka oferta została złożona, jak doszło do wyjazdu i/lub jakie zamierzenia przyświecały migracji. Ofiary mogły mieć więcej niż jeden powód migracji, więc wszystkie odpowiedzi mające z tym związek powinny zostać odnotowane. Migracja dotyczy przemieszczania się ludności zarówno na terenie kraju pochodzenia, jak i za granicą.

Pytanie to jest dość ogólne i ma na celu szersze zrozumienie czynników i motywacji zwerbowania poza prostymi czynnikami wynikającymi z biedy lub sytuacji ekonomicznej. Zrozumienie tych różnych i często licznych motywacji ofiar może być pomocne w lepszym zrozumieniu ich procesów decyzyjnych, a także w podjęciu inicjatyw prewencyjnych i pomocowych. W przypadkach, w których ofiara ma więcej niż jeden powód migracji, powinno być udzielonych wiele odpowiedzi.

Możliwe wartości: możliwość podjęcia pracy; możliwość podjęcia studiów; poszukiwanie przygody; potrzeba wolności/ucieczki; potrzeba ekonomiczna; przymus/porwanie, kryzys rodzinny (np. choroba), małżeństwo; konflikt w rodzinie/problemy; ucieczka przed przemocą; wakacje/cel turystyczny; odwiedzenie przyjaciela lub przyjaciół (w tym chłopaka/dziewczyny); adopcja; nieznany; inny.

Sekcja 3: Doświadczenia związane z werbunkiem

3a) Wiek w chwili werbunku/Data werbunku

Pole to dokumentuje datę wiek ofiary lub datę, kiedy ofiara została zwerbowana. Ma to odniesienie do pierwszego kontaktu danej osoby z osobą werbującą, w czasie którego została złożona pierwsza oferta migracji/pracy/malżeństwa itp. Jeżeli ofiara nie została formalnie zwerbowana, dotyczy to daty, kiedy dana osoba została zabrana siłą (np. porwana) i/lub znalazła możliwości migracji (np. odpowiedziała na ogłoszenie o pracę, skontaktowała się z agencją pośrednictwa pracy).

Informacja na temat wieku w momencie werbunku może ujawnić informacje na temat różnej podatności na werbunek osób nieletnich w porównaniu z dorosłymi. Informacja ta stanowi bazę wyjściową do dokumentacji wieku ofiar na innych etapach życia w niewoli lub po uwolnieniu.

Możliwe wartości będą się różniły w zależności od tego, czy dokumentowany będzie wiek ofiary w momencie werbunku, czy też data werbunku.

Możliwe wartości dla daty werbunku: Dzień, miesiąc i rok. Najlepsze rozwiązanie: dzień, miesiąc i rok.⁷¹

Możliwe wartości dla wieku ofiary w momencie werbunku: Liczby rzeczywiste, np. 1,2,3,4,5,6,7,8,9.....

3b) Kraj werbunku

Sekcja ta dokumentuje kraj, w którym ofiara została zwerbowana. W niektórych przypadkach będzie to równocześnie kraj pobytu ofiary i/lub kraj, którego obywatelstwo posiada. Niemniej jednak, w

---

⁷¹ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością wpisywania jedynie miesiąca i/lub roku. Kiedy data jest nieznana, pole należy pozostawić puste.

niektórych przypadkach ofiary mogły zostać zwerbowane albo w czasie migracji, albo w kraju docelowym.

Sekcja ta ukazuje sytuację, w której osoba podróżowała indywidualnie, a dopiero później została zwerbowana. Dlatego też pytanie to rozważa podatność na zwerbowanie w trakcie migracji i jest również pomocne w dokumentowaniu krajów, w których ma miejsce werbunek obcokrajowców.

Możliwe wartości: każde państwo z uprzednio zdefiniowanej listy krajów.

3c) Metoda werbunku

Pole to dokumentuje metody, których użyto do pierwszego kontaktu z ofiarą i do jej werbunku. Może to być faktyczna rekrutacja (przez osobę kontaktową, agencję, ogłoszenie) lub „wejście siłowe – wymuszenie”, w przypadku porwania/uprowadzenia.

Zasadniczo, pole to ma za zadanie dokumentować, w jaki sposób osoba weszła (lub została zmuszona do wejścia) w sytuację/rolę towaru. Poznanie metod rekrutacji/werbunku jest cenne przy organizowaniu różnego rodzaju działań prewencyjnych, włączając w to informacje dotyczące bezpiecznego przemieszczania się. Może to być również pomocne dla instytucji rządowych, przy planowaniu działań inspektorów pracy czy organów ścigania, które będą mogły zaplanować konkretne operacje, takie jak, na przykład, monitoring agencji pośrednictwa pracy i agencji turystycznych.

Możliwe wartości: kontakt osobisty (z osobą znaną); kontakt osobisty (z osobą nieznaną); ogłoszenie (w telewizji, radio, na billboardzie, w Internecie); agencja (agencja turystyczna, agencja pośrednictwa pracy, agencja matrymonialna); uprowadzenie/wymuszenie, inne, nieznanne.⁷²

Definicje:

- *Kontakt osobisty:* przypadki, w których ofiary otrzymały propozycję od osoby indywidualnej („osoby werbującej”), kogoś im znanego lub nieznanego. Mogła to być osoba obca, która zaproponowała ofierze pewne „możliwości” takie jak migracja, praca, podróż, małżeństwo itp. O tych „możliwościach” mógł poinformować również członek rodziny lub przyjaciel;
- *Ogłoszenie:* ofiara dowiedziała się o możliwości migracji (pracy, studiów, małżeństwa, edukacji itd.) z ogłoszenia prasowego, telewizyjnego lub za pośrednictwem innych mediów;
- *Agencja:* poprzez kontakt z agencją (turystyczną, pośrednictwa pracy, zatrudnienia, matrymonialną) w celu znalezienia pracy i/lub możliwości migracji;
- *Uprowadzenie/wymuszenie:* gdy ofiara została zabrana siłą (czy to przez osobę jej znaną, czy nieznaną, związaną lub niezwiązaną, z/lub bez propozycji małżeństwa).

---

⁷² Do wartości „kontakt osobisty” dołączona została seria pytań z tym związanych (poniżej) dotyczących związku między osobą werbującą a ofiarą, płci osoby werbującej, jej obywatelstwa oraz kraju pobytu. Jeżeli została wybrana wartość inna niż „kontakt osobisty”, nie należy odpowiadać na te pytania. Oprogramowanie powinno być zaprojektowane w taki sposób, aby oznaczone pola były zablokowane i nie można było ich uzupełnić chyba, że „przez kontakt osobisty” jak oznaczono je w sekcji 2c.

3d) Związek ofiary z osobą werbującą⁷³

Pytanie skupia się na osobie werbującej oraz na jej potencjalnych wcześniejszych relacjach z ofiarą procederu handlu ludźmi.

Informacja ta (jak również inne pytania dotyczące osoby werbującej) są istotne dla ustalenia schematów werbunku – kto jest zaangażowany, jej związek z ofiarą, jej dane osobowe itd. Przykładowo, niektóre osoby zostały zwerbowane przez osobę werbującą, która proponowała ofierze „możliwości” wyjazdu, pracy lub małżeństwa. Inni zostali zwerbowani przez przyjaciół, którzy mieli zamiar lub nie mieli zamiaru doprowadzić do wykorzystania danych osób, ale udzielili im informacji o wyżej wymienionych możliwościach.

Ważne jest również rozpowszechnianie informacji na temat tego, co może być potencjalnie ryzykowną sytuacją w kontekście migracji i kto w tej sytuacji może być (lub nie) godny zaufania. Śledzenie zmian w tej kategorii na przestrzeni czasu pozwala na określenie w perspektywie długookresowej zmian w schematach werbunku, włączając w to wykorzystanie różnorodnych metod werbunku w odpowiedzi na działania agencji przeciwdziałających procederowi handlu ludźmi. Informacja ta oparta jest jednak tylko na wrażeniach ofiary, jej definicji związku i bliskości, tak więc jako taka jest subiektywna. Powyższy fakt należy brać pod uwagę w trakcie analizy i prezentacji tej informacji.

Możliwe wartości: najbliższy członek rodziny; dalszy członek rodziny; bliski przyjaciel; znajomy; obcy; inny; nieznany. Jeżeli w werbunek była zaangażowana więcej niż jedna osoba, możliwe jest wybranie kilku wartości.

3e) Płeć osoby werbującej

Pytanie to dotyczy płci osoby werbującej.

Wskaźnik/zmienna jest pomocny w naszkicowaniu ogólnego profilu osoby werbującej oraz rejestracji zmian w tym profilu. Może to być ważne w działaniach prewencyjnych oraz w opracowywaniu informacji o bezpiecznej migracji. W niektórych sytuacjach werbunek prowadzony jest przez więcej niż jedną osobę, np. mężczyznę i kobietę.

Możliwe wartości: mężczyzna, kobieta, transseksualista, nieznana lub kombinacja powyższych w zależności od liczby osób zaangażowanych w werbunek. Jeżeli w werbunek była zaangażowana więcej niż jedna osoba, możliwe jest wybranie kilku wartości.

---

⁷³ Ofiary nie zawsze dysponują dokładnymi informacjami o szczegółach dotyczących osób werbujących oraz o działalności jednostek zajmujących się procederem handlu ludźmi, nawet jeśli dana osoba jest im znana. Przykładowo, mogą nie wiedzieć, jakie formalne obywatelstwo ma osoba werbująca lub też nie mieć świadomości tego, że osoba ta może posiadać wiele obywatelstw. Ukrywanie prawdziwej tożsamości jednostek werbujących może stanowić ich strategię omięcia praw nakazujących identyfikację danych osobowych. W związku z tym, stopień w jakim handlarze/osoby werbujące ujawniają dane osobowe znacznie się różni. Co więcej, ofiary procederu handlu ludźmi, których większość jest zastraszana i/lub terroryzowana, obawiają się ujawniania pełnych danych dotyczących osób werbujących lub doświadczeń związanych z procederem handlu ludźmi, a ponadto mogą posiadać jedynie częściowe informacje o działaniach związanych z tym procederem. Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Geneva; Surtees, R. (2008) "Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe: Considering the Other Side of Human Trafficking". *European Journal of Criminology*. 5(1): 39-68.

3f) Obywatelstwo osoby werbującej

W polu tym zapisywane jest obywatelstwo osoby werbującej (tzn. którego kraju obywatelstwo posiada). Obywatelstwo może być tożsame z krajem jej pobytu, ale może być też inne.

Informacja ta (podobnie jak inne pytania dotyczące osoby werbującej), jest pomocna w zrozumieniu profilu osoby werbującej, jej zachowań oraz sposobu, w jaki mogły się one zmieniać na przestrzeni czasu i w odpowiedzi działań podjętych w przeciwdziałaniu procederowi handlu ludźmi. Jednakże, ofiary nie zawsze mają precyzyjną, czy dokładną informację na temat życia osoby werbującej, nawet jeśli jest to osoba im znana. Przykładowo, mogą nie wiedzieć, jakie formalne obywatelstwo ma osoba werbująca lub też nie mieć świadomości tego, że osoba ta może posiadać wiele obywatelstw. Ukrywanie prawdziwej tożsamości przez osoby werbujące może być formą strategii zastosowanej w celu uniknięcia identyfikacji i odpowiedzialności prawnej. W związku z tym, stopień w jakim handlarze/osoby werbujące ujawniają dane osobowe znacznie się różni. Analiza tych informacji powinna być prowadzona w tym kontekście.

Możliwe wartości: państwo lub kombinacja państw z wcześniej zdefiniowanej listy krajów, „nieznany”, czy „bezpieństwowiec”. Jeżeli w werbunek była zaangażowana więcej niż jedna osoba, możliwe jest wybranie kilku wartości. Wybór większej liczby odpowiedzi wymagany jest również, gdy osoba werbująca ma więcej niż jedno obywatelstwo.

3g) Kraj pobytu osoby werbującej

Pytanie to dotyczy kraju pobytu osoby werbującej, który może być taki sam, jak kraj, którego obywatelstwo posiada, bądź też może być inny.

Informacja ta (podobnie jak inne dotyczące osoby werbującej) pomocna jest w zrozumieniu profili i wzorców osób werbujących. Analiza tej informacji w czasie może dostarczyć wiedzy na temat zmian w profilach osób werbujących oraz przyjętych przez nich strategiach. Jednakże, ofiary nie zawsze mają precyzyjną czy dokładną informację na temat osoby werbującej, włącznie z informacją o kraju jej pobytu, nawet jeśli jest to osoba znana ofierze. Generalnie, informacja ofiary na temat osoby werbującej będzie taka, jakiej werbujący udzielił ofierze. Osoby werbujące mogą starać się ukryć informacje na swój temat, aby uniknąć identyfikacji i aresztowania przez policję. Dlatego też, analizując powyższe informacje, trzeba mieć na uwadze, że ich zakres różni się w zależności od tego, co handlarze/osoby werbujące chcą zdradzić na swój temat

Możliwe wartości: każde z państw umieszczonych na liście krajów. W przypadku wielu osób werbujących wymagany będzie wybór więcej niż jednej wartości.

3h) Kraj przeznaczenia proponowany w czasie werbunku

Pole to dokumentuje kraj, do którego ofiara miałaby wyjechać, czy to na studia, do pracy, w celu zamążpójścia, w celach turystycznych, czy innych. Dotyczy to obietnicy wyjazdu do więcej niż jednego kraju, w związku z czym, wszystkie możliwe destynacje powinny zostać w tym miejscu zaznaczone.

W niektórych przypadkach ofiary zabierane są do krajów, w których miały obiecaną pracę/małżeństwo/studia/itp., podczas gdy w innych zostały zabrane do zupełnie innych krajów. Odpowiedź na pytanie dotyczące krajów, do których wyjazd jest kuszący dla potencjalnych migrantów, może być pomocna przy organizacji działań prewencyjnych i inicjatyw związanych z bezpieczną migracją.

Możliwe wartości: jedno państwo lub kombinacja państw z listy zdefiniowanej; „nieznane” lub „nie dotyczy”. Gdy więcej niż jeden kraj docelowy został obiecany, należy wybrać wszystkie. W sytuacji werbunku siła, pole to powinno zostać wypełnione tylko w sytuacji, gdy ofiara została poinformowana o kraju docelowym, co mogło (lub nie) być zgodne ze stanem faktycznym. „Nieznane” należy wybrać, gdy ofiara nie była świadoma odnośnie planowanego kraju docelowego.

Sekcja 4: Transport i podróż

4a) Środki transportu

To pytanie opisuje środki transportu, jakie zostały użyte w celu dostarczenia ofiary do miejsca sprzedaży/wyzysku. Może to być jedna forma transportu lub wiele różnych. Może to dotyczyć transportu na terenie jednego kraju lub przez granice wielu państw.

Informacja ta może być pomocna w identyfikacji środków transportu, którymi ofiary były przewożone na terenie kraju oraz przez granice państw. Zwrócenie uwagi na fakt, czy ofiary podróżowały publicznymi, czy prywatnymi środkami transportu, do pewnego stopnia pokazuje, kto wchodzi w kontakt z ofiarami podczas tranzytu. Daje to również interesujące spojrzenie na kwestię udziału firm zajmujących się transportem publicznym w (świadomym lub nieświadomym) transporcie ofiar.

Możliwe wartości: samochód prywatny; taksówka; samolot linii lotniczych; samolot prywatny; pociąg; wynajęty/prywatny autobus; autobus publiczny; na piechotę; łódź; inne; nieznane (należy uzupełnić w sytuacji, gdy nie ma jasnej informacji o środku transportu). Jeżeli wykorzystano wiele środków transportu, wszystkie powinny zostać wpisane.

4b) Państwa i miejsca, w których ofiara mogła przebywać/które mogła przekraczać

Celem sekcji jest udokumentowanie tras, które przemierzały ofiary/handlarze w trakcie trwania proceduru.

Informacja ta może okazać się pomocna w ramach współpracy z innymi krajami w procesie identyfikacji ofiar i zapobieganiu międzynarodowego proceduru handlu ludźmi. Dodatkowo, w przypadku Portugalii, zmienna ta jest ważnym źródłem informacji dla Systemu Informacji Geograficznej (GIS) stosowanego przez Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi.

Możliwe wartości: otwarte pole tekstowe, w którym należy wpisać nazwę odpowiedniego kraju/miejsca lub wartość „nieznane”.

4c) Przekraczanie granicy

Celem pytania jest ustalenie, czy granice państw były przekraczane na legalnych/oficjalnych przejściach granicznych, czy poza nimi. Dotyczy to tylko granic przekraczanych między suwerennymi państwami, a nie granic wewnątrz kraju.

Niektóre ofiary mogły przekroczyć granice na oficjalnych przejściach granicznych, inne nie. Stwierdzeniem, w jakim zakresie ofiary przekraczały granicę na legalnych przejściach granicznych, można do pewnego stopnia ustalić aktualne szlaki i schematy przemieszczania ofiar. Wyjaśnia to, czy handel ludźmi ma fasady legalności i potencjalnie nie można rozpoznać ofiar (gdy ofiary przekraczały granicę na przejściach granicznych), jak również, czy przekraczanie granicy jest nielegalne (w nielegalnych miejscach). Fakt, czy ofiary przekroczyły granicę legalnie lub nielegalnie ma później

wpływ na ich zdolność czy chęć do szukania pomocy lub sposobu ucieczki z niewoli. Jeżeli granica przekroczona była nielegalnie, ofiary obawiają się skutków działań związanych z nielegalnym przekroczeniem.

Możliwe wartości: legalne/oficjalne; nielegalne; nie przekroczone granicy; nie wie; nieznane. Możliwe jest wybranie wielu wartości, gdyż ofiary mogą mieć różne doświadczenia w tym względzie, jeżeli przekraczały wiele granic.

Definicje:

- *Legalne/oficjalne przekroczenie granic:* dotyczy granic, które ofiara przekroczyła za wiedzą służb granicznych;
- *Nielegalne przekroczenie granicy:* dotyczy sytuacji, w której osoba przekroczyła granicę państwa bez formalnego opuszczenia jednego i wjazdu na teren drugiego;
- *Nie przekroczone granicy:* dotyczy sytuacji, gdy ofiara była poddana procederowi handlu ludźmi na terytorium jej własnego kraju i nie przekraczała granicy państwa;
- *Nie wie:* odnosi się do sytuacji, w których ofiara nie zna szczegółów/nie posiada wiedzy o sposobie w jaki przekroczyła granice – na przykład, została w tym czasie uśpiona, poddana wpływowi narkotyków, by zataić fakt przekroczenia granicy i trzymana w ukryciu przed oficerami straży granicznej itd.

4d) Wykorzystanie dokumentów

Celem pytania jest stwierdzenie, czy ofiara używała legalnych, czy fałszywych/sfałszowanych dokumentów w czasie podróży/transportu.

W niektórych przypadkach, ofiary mogły używać legalnych dokumentów podczas przemieszczania się (tj. podczas przekraczania granicy, w krajach docelowych, na terytorium kraju pochodzenia); w innych przypadkach ofiary mogły używać fałszywych lub sfałszowanych dokumentów. Określenie stopnia, w jakim dokumenty są fałszywe lub prawdziwe wiele wyjaśnia na temat samego procederu handlu ludźmi, także w sytuacji, gdy przybiera on formę fasadowej legalności. Może to osłabić wpływ uczestników procederu (tj. urzędników i funkcjonariuszy państwa, grup przestępczych) zdolnych do zaopatrzenia w fałszywe lub sfałszowane dokumenty, prawdopodobnie sugerując stopień zorganizowania i koordynacji, który może być przejawem przestępczości zorganizowanej. Tam, gdzie ofiary podróżowały przez legalne przejścia graniczne (patrz sekcja 4c) z użyciem fałszywych lub sfałszowanych dokumentów, może to być sygnałem o korupcji wśród funkcjonariuszy granicznych. W dodatku, fakt czy ofiary mają legalne czy nielegalne dokumenty, może mieć wpływ na ich zdolność lub gotowość do przyjęcia pomocy lub poszukiwania możliwości uwolnienia się. Osoby posiadające fałszywe/sfałszowane dokumenty lub bez legalnych dokumentów mają wątpliwości, czy powinny zwrócić się z prośbą o interwencję lub pomoc do organów ścigania lub organów władzy, obawiając się aresztowania, deportacji lub innych sankcji.

Możliwe wartości: legalne, fałszywe/sfałszowane, żadne, nieznane. Możliwe jest wybranie wielu wartości, gdyż ofiary mogą mieć różne doświadczenia w tym względzie, jeżeli przekraczały wiele granic. Jeśli ofiary były przetrzymywane na terytorium ich własnego kraju, to pole również powinno być wypełnione, gdyż ofiary mogły otrzymać jakieś dokumenty i mogły być poproszone o ich okazanie w którymś momencie.

Definicje:

- *Sfałszowane dokumenty*: legalne dokumenty, które zostały przerobione, a dane w nich zawarte zmienione (np. wiek lub nazwisko);
- *Falszywe dokumenty*: nie są legalnymi dokumentami, lecz ich podróbkami;
- *Legalne dokumenty*: dostarczają prawidłowych i dokładnych informacji o osobie, nie były przerabiane oraz są prawnie uznane w danych państwie;
- *Żadne*: odnosi się do osób, które nie posiadają dokumentów potwierdzających ich tranzyt lub tożsamość;
- *Nieznane*: odnosi się do osób, w przypadku których niemożliwe jest stwierdzenie, czy posiadają lub posługują się one dokumentami tożsamości i jakiego rodzaju są to dokumenty.

4e) Obecność handlarzy ludźmi w trakcie podróży/transportu ofiary

Celem sekcji jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy ofierze w trakcie podróży/transportu towarzyszyli handlarze ludźmi/osoby pośredniczące w procederze, czy też inne ofiary.

Informacja ta może być pomocna celem określenia obecności i charakteru osób/przestępców zaangażowanych w proces podróży/transportu; może również pomóc naszkicować bardziej dokładny obraz siatki zaangażowanej w podróż/transport oraz jej *modus operandi*.

Możliwe wartości: Ofiara podróżowała samotnie; w towarzystwie innych ofiar; w towarzystwie handlarzy ludźmi/osób pośredniczących; inne; nieznane.

Sekcja 5: Doświadczenia w okresie poddania procederowi handlu ludźmi

5a) Formy handlu ludźmi/wyzysku

Celem pytania jest ustalenie, w wyniku jakich form handlu ludźmi ucierpiała ofiary.

Jest to istotna informacja dla zrozumienia trendów oraz schematów obowiązujących w handlu ludźmi. Sekcja dostarcza także informacji o osobistych doświadczeniach ofiar, co jest niezbędne do udzielenia właściwej pomocy i działań ochronnych.

Możliwe wartości: wykorzystanie seksualne; praca przymusowa; żebractwo; zmuszanie do popełniania przestępstwa; działania kryminalne; zmuszanie do zawarcia małżeństwa; zmuszanie do służby wojskowej; niewolnictwo i służebność; adopcja, usunięcie organów, inne. Ofiary mogły doznać różnych form wyzysku; w tym przypadku należy podać więcej niż jedną wartość.⁷⁴

5b) Miejsce wyzysku

Sekcja ta dokumentuje miejsce wyzysku ofiary.

---

⁷⁴ Rodzaje handlu ludźmi opisane są w zarysie we właściwych krajowych przepisach prawnych o zwalczaniu handlu ludźmi. Takie formy wykorzystywania miałyby zatem zastosowanie w procesie gromadzenia danych w określonym kraju. W razie braku takowych definicji, kraje mogłyby odwoływać się do Protokołu z Palermo, którego zapisy stanowią, że do form wykorzystywania zaliczyć należy takie przestępstwa (choć nie jedynie), jak: czerpanie korzyści z nierządu uprawianego przez inne osoby lub inne formy wykorzystywania seksualnego, pracę przymusową lub takowe usługi, niewolnictwo lub proceder zbliżony do niego, przymus wykonywania ciężkich robót lub pozbawienie organów ciała. Patrz: ONZ (2000) *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons*. Nowy Jork: UN General Assembly. Opisane tu formy handlu ludźmi są zbieżne z definicjami przyjętymi przez cztery kraje biorące udział w tym projekcie.

Jest to bardzo ważna informacja, pomocna w zrozumieniu, gdzie i w jaki sposób odbywa się proceder wyzysku w przypadku różnych form handlu ludźmi. Wiedza ta może pomóc określić, jakie miejsca powinny być pod szczególną kontrolą, jeżeli chodzi o działania związane z identyfikacją ofiar.

Możliwe wartości: Patrz tabela poniżej, w której znajdują się opcje form wyzysku. Dla każdej z doświadczonych form wyzysku należy określić miejsce (lub miejsca), w których odbywał się proceder.

Formy handlu ludźmi/wyzysku	Miejsce wyzysku
Wyzysk seksualny	Klub nocny, bar
	Salon masażu
	Burdel
	Mieszkanie, prywatny dom
	Ulica
	Agencja towarzyska
	Branża pornograficzna
	Inne
	Nieznane
Zmuszanie do pracy	Praca na budowie
	Praca w lesie
	Praca w rolnictwie
	Przemysł
	Praca w domu
	Przetwórstwo żywności
	Restauracja, bar, hotel
	Mały sklepik
	Rękodzieło
	Inne
	Nieznane
Niewolnictwo i służebność	
Żebractwo	
Wykroczenia	
Działalność kryminalna	
Zmuszanie do zawarcia małżeństwa	
Zmuszanie do służby wojskowej	
Usunięcie narządu	
Adopcja	
Inne	

5c) Zajęcie w momencie wykrycia/zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą/identyfikacji

W tym polu odnotowane będzie zajęcie ofiary w chwili wykrycia/zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą lub jej identyfikacji.

W tym polu staramy się udokumentować charakter działalności, w jakiej ofiary mogły się znaleźć, np. kiedy ofiary handlu ludźmi są zatrudnione na legalnych posadach, kiedy są (i nie są) wynagradzane

itp. Zmienna ta jest również używana do weryfikacji krzyżowej ze zmienną „Zajęcie w chwili werbunku” celem ustalenia i śledzenia mobilności ofiary w kraju oraz w kontekście jej życia w trakcie, i po zakończeniu procederu.

Może być tak, że osoba nadal pozostaje w szponach procederu, a także tak, że w chwili zasygnalizowania wyszła już z niego, a informacja podana tutaj ujawni, w jakich sytuacjach ofiary handlu ludźmi znajdują się/starają się znaleźć po wyjściu z procederu.

Możliwe wartości: żadne, praca za wynagrodzeniem, praca bez wynagrodzenia, bezrobotny/a, inne zajęcia (proszę określić), nieznane.

5d) Formy kontroli w trakcie procederu handlu ludźmi

Pytanie to dokumentuje formy kontroli, jakich ofiara handlu ludźmi mogła doświadczyć w trakcie wykorzystywania.

Jest to ważne zarówno w aspekcie informacji dla potencjalnych protokołów identyfikacyjnych, jak i w projektowaniu działań pomocowych/ochronnych.

Możliwe wartości: bezpośrednie groźby, groźby pośrednie (np. w stosunku do rodziny), użycie przemocy (w kontaktach seksualnych i/lub fizycznej), przymus/porwanie, ograniczenie swobody poruszania się, agresja fizyczna, przetrzymywanie dokumentów, wciągnięcie w długi, nie wydawanie pożywienia, braku dostępu do opieki medycznej, inne, nieznane.

5e) Data rozpoczęcia wyzysku

To pole dokumentuje datę, kiedy rozpoczął się proces wyzysku ofiary, czyli gdy po raz pierwszy została ona wykorzystana – bądź seksualnie (co może oznaczać także zgwałcenie lub zmuszenie do świadczenia usług seksualnych dla osoby werbującej bądź przewoźnika), zmuszona do pracy, do zebrania itd. W pewnych przypadkach, może się to zdarzyć przed wyjazdem ofiary z domu; w innych w kraju tranzytowym i/lub w fazie transportu; oraz w innych przypadkach w kraju przeznaczenia.

Data rozpoczęcia wyzysku pomocna jest w pomiarze skali czasowej określonych informacji związanych z procederem handlu ludźmi. Ujawnia, czy ofiara była osobą niepełnoletnią czy też osobą dorosłą, kiedy pierwszy raz stała się przedmiotem wykorzystywania. Data stanowi cezurę, według której dokumentowany może być wiek ofiary na innych etapach procederu handlu ludźmi i po wyjściu z procederu. Odnotowanie daty, kiedy dana osoba została poddana procederowi handlu ludźmi/wykorzystana, jest także pomocne w analizie procesów oraz schematów związanych z przestępczą eksploatacją ludzi oraz innych schematów. Tam, gdzie użytkownik danego zestawienia wskaźników/zmiennych zdecydował się na używanie wieku ofiary, a nie daty urodzenia, zalecane byłoby posługiwanie się wiekiem (a nie datami) w całym zestawieniu danych dla większej spójności i porównywalności.

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok.⁷⁵

5f) Data wjazdu do kraju/terytorium kraju

Sekcja ta dokumentuje dzień, w którym ofiara handlu ludźmi wjechała na teren kraju (gdzie dane są gromadzone).

---

⁷⁵ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

Może być to ta sama data, z którą rozpoczął się proceder handlu ludźmi. Może też się różnić, np. kiedy ofiara trafiła do jednego kraju, po czym przewieziono ją do innego, gdzie była wykorzystywana przed wjazdem do danego kraju itp.

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok.⁷⁶

5g) Status prawny w kraju w chwili wykrycia/zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą/identyfikacji

Pytanie to dokumentuje aktualny status prawny ofiary handlu ludźmi w danym kraju/terytorium w chwili wykrycia/uzasadnionego przypuszczenia/identyfikacji. Pytanie należy zadawać wyłącznie obywatelom obcych państw, jak ustalone to zostało w sekcji 1 (pytania odnoszące się do obywatelstwa i kraju zamieszkiwania).

Ofiary mogły wjechać do danego kraju legalnie (np. z wizą turystyczną), a trakcie trwania proceduru pozostawać w nim nielegalnie. Mogły także przekroczyć granicę nielegalnie, już w momencie wwożenia. Jeżeli podkreślona zostanie odpowiedź „pobyt legalny na zakończenie udzielanej pomocy”, możemy zaobserwować, iż wiele ofiar przebywało nielegalnie i w związku z tym potrzebne były pozwolenia na pobyt, tak jak jest to wymagane według prawa.

Możliwe wartości: legalny, nielegalny, nieznan, inny.

5h) Data zakończenia niewoli/wyzysku

To pole odnosi się do daty zakończenia zniewolenia/wykorzystywania ofiary związanego z handlem ludźmi.

Data ta pomocna jest w mierzeniu całego szeregu informacji o specyfice związanej z czasem, odnoszących się do handlu ludźmi – czy ofiara była osobą niepełnoletnią czy też osobą dorosłą (co odnosi się do opcji powrotu i pomocy); stanowi cezurę, według której dokumentowany może być wiek ofiary na innych etapach proceduru handlu ludźmi i po wyjściu z proceduru. W przypadku gdy użytkownik niniejszego zestawienia wskaźników/zmiennych zdecydował się na stosowanie wieku ofiary, a nie daty urodzenia, zalecane byłoby posługiwanie się wiekiem (a nie datami) w całym zestawieniu danych dla większej spójności i porównywalności.

W niektórych przypadkach daty uwolnienia, identyfikacji/rejestracji i pomocy będą takie same – np. kiedy ofiara została zidentyfikowana w chwili uwolnienia, np. w wyniku interwencji policyjnej lub zgłoszenia się do ośrodka pomocy społecznej. Inne ofiary handlu ludźmi mogą uwolnić się, na przykład z pomocą klienta i zostaną zidentyfikowane jako poddane procederowi handlu dopiero przy przekraczaniu granicy podczas powrotu do domu lub po powrocie - po upływie tygodni, miesięcy lub nawet lat. Kiedy daty uwolnienia, identyfikacji i/lub pomocy różnią się, należy to odnotować, gdyż fakt ten może rzucać nowe światło na kwestie identyfikacji i sposób, w jaki udzielono wsparcia (z uwzględnieniem luk w pamięci) oraz na postrzeganie otrzymanej pomocy przez ofiarę.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.⁷⁷

---

⁷⁶ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznan, pole należy zostawić puste.

⁷⁷ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznan, pole należy zostawić puste.

5i) Sposoby uwolnienia(się)

To pole dotyczy sposobów, w jaki zakończyło się zniewolenie osoby poddanej procederowi handlu ludźmi. Może być to spowodowane interwencją agencji wyspecjalizowanych w zwalczaniu handlu ludźmi; odejściem lub ucieczką ofiary; przy asyście innej grupy; lub gdy ofiara zostanie uwolniona przez handlarza.

Sposoby uwolnienia się mogą być ważne dla zwalczających handel ludźmi i ich interwencji oraz działań. Gdy ofiary są wspomagane przez osoby trzecie, tzn. klientów, sąsiadów, inne osoby, wskazanym byłoby rozważenie ich udziału w działaniach skierowanych przeciwko zjawisku handlu ludźmi. Gdy ofiara zdoła uciec sama, byłoby pomocnym zgromadzenie wartościowych informacji o takich przypadkach, w celu przestudiowania, jakie czynniki dają możliwość uwolnienia się. Tam, gdzie interwencje pracowników socjalnych, opiekunów społecznych lub organów egzekwowania prawa odegrały rolę w uwolnieniu, może to być pomocne w zrozumieniu, jak i dlaczego tak się stało oraz, ewentualnie, jak to powielać i stosować na szerszą skalę.

Możliwe wartości: zwolnienie przez handlarza; samodzielna ucieczka; ucieczka przy pomocy osób trzecich (np. członka rodziny, przyjaciela, znajomego, klienta, obcej osoby, chłopaka/dziewczyny); interwencja stróżów prawa; interwencja pracownika socjalnego (z agencji rządowej, organizacji pozarządowej, organizacji międzynarodowej); interwencja opieki społecznej (z agencji rządowej, organizacji pozarządowej, organizacji międzynarodowej); wygaśnięcie kontraktu; śmierć; inne; nieznane.

5j) Wcześniejsze formy handlu ludźmi/wyzysku

To pytanie ma dać odpowiedź, czy osoba była wcześniej przedmiotem procederu handlu ludźmi.

Uwzględnienie tego pola ma na celu określenie, czy jednostka posiada doświadczenia dotyczące wielokrotnego poddania jej procederowi handlu ludźmi, co jest kluczową kwestią ze względu na miarę sukcesu w udzieleniu pomocy/podjęciu działań ochronnych oraz określenie aspektów ryzyka związanych z obszarem objętym działaniami prewencyjnymi.

Możliwe wartości: Tak, nie lub nieznana. Jeżeli odpowiedź na to pytanie jest nie lub nieznana, dalsze pytania odnoszące się do wcześniejszych doświadczeń z procederu handlu ludźmi należy pominąć.

5k) Rok, w którym miał miejsce proceder poprzedniego wyzysku⁷⁸

Sekcja ta zawiera dodatkowe szczegóły o wcześniejszych doświadczeniach ofiary związanych z handlem ludźmi. W tym przypadku chodzi o rok jej poprzedniego wyzysku w wyniku procederu handlu ludźmi.

Celem tego wskaźnika, wraz z następnymi z nim powiązаныmi, jest przedstawienie ogólnego obrazu poprzednich doświadczeń ofiary z procederu handlu ludźmi, co może być pomocne w ocenie

---

⁷⁸ Gdy występuje jeden lub więcej przypadek poddania procederowi handlu ludźmi w przeszłości, należałoby założyć kolejną sprawę dla danej osoby, która będzie zawierać odpowiednie informacje o poprzednich doświadczeniach (doświadczeniu). Oprogramowanie powinno zostać zaprojektowane w taki sposób, aby w każdym z przypadków umożliwiać wprowadzanie wielokrotnego doświadczenia poddania procederowi handlu. Jeśli nie jest to możliwe, powinno poczynić się odpowiednie kroki, by prześledzić uprzednie doświadczenia związane z procederem handlu ludźmi. Niniejszy podrozdział usiłuje wskazać pewne podstawowe aspekty związane z wcześniejszymi doświadczeniami związanymi z handlem ludźmi i jest to obecnie ich najbardziej rzetelny obraz.

skuteczności działań pomocowych/ochronnych oraz słabych punktów w obszarze prewencji. Dzięki temu wskaźnikowi można zauważyć pewne symptomy procederu handlu ludźmi w pewnych okresach czasu lub pomiędzy określonymi profilami ofiary.

Możliwa wartość: określony rok. W przypadku, gdy ofiara była w przeszłości poddana procederowi handlu ludźmi więcej niż raz, powinien być podany każdy rok.

5l) Formy poprzednich doświadczeń związanych z wyzyskiem

W tym polu umieszcza się szczegóły dotyczące poprzednich doświadczeń ofiar związanych z procederem handlu ludźmi. W tym przypadku dotyczy to form doznanych krzywd.

Poznanie przeszłych doświadczeń ofiar, włączając w to formy wyzysku, kraje przeznaczenia i rok, w którym poddane były procederowi, jest ważne dla opracowania schematu opisującego przeżycia wielu ofiar, jak również określenia grup szczególnie narażonych na ryzyk powtórzenia procederu. Może ono również posłużyć do identyfikacji odpowiednich środków wsparcia.

Możliwe wartości: wykorzystanie seksualne, praca przymusowa, żebractwo, zmuszanie do popełniania przestępstwa, adopcja, przymusowe małżeństwo, przymusowa służba wojskowa, niewolnictwo i służebność, usunięcie organów, inne. Ofiary mogły doznać różnych form wyzysku. W tym przypadku należy podać więcej niż jedną wartość.

5m) Kraj, w którym miał miejsce proceder poprzedniego wyzysku

W celu dodatkowego udokumentowania przeszłych doświadczeń ofiar handlu ludźmi, umieszczono pytanie dotyczące kraju, w którym poprzednio dana osoba była przetrzymywana.

Wskaźnik ten, w połączeniu z poprzednimi, umożliwi naszkicowanie ogólnego obrazu przeszłych doświadczeń ofiar handlu ludźmi oraz zarysowanie profilu ofiary, która wielokrotnie była poddana procederowi handlu. Może być on również przydatny przy określaniu osób najbardziej narażonych, które mogą paść ofiarą procederu handlu ludźmi oraz przy wyborze odpowiednich metod wsparcia.

Możliwe wartości to kraj lub kombinacja krajów na uprzednio zdefiniowanej liście państw. W przypadku gdy ofiary były wyzyskiwane na terytorium więcej niż jednego państwa, należy wymienić wszystkie. Do każdej wymienionej formy zniewolenia należy dołączyć kraj.

5n) Identyfikacja/pomoc podczas poprzednich zniewoleń

Pole to odpowiada na pytanie, czy w rezultacie poprzednich doświadczeń w kwestii poddania procederowi handlu ludźmi ofiara została kiedykolwiek zidentyfikowana i uzyskała pomoc.

Tutaj odnotowany zostanie stopień, w jakim ofiara została zidentyfikowana i/lub udzielono jej pomocy w trakcie poprzednich doświadczeń z procederem handlu ludźmi oraz kiedy/(o ile) identyfikacja prowadziła do pomocy i kiedy identyfikacja/lub pomoc zostały przyjęte lub odrzucone.

Możliwe wartości: zidentyfikowana; pomocy udzieliła NGO; pomocy udzieliła organizacja rządowa; pomocy udzieliła organizacja międzynarodowa; nieznana; nie zidentyfikowana; nie udzielono pomocy; odmówiono identyfikacji; odmówiono pomocy. W tym polu możliwych jest wiele wartości.

Sekcja 6: Identyfikacja, pomoc i współpraca z urzędnikami i władzami

6a) Miasto/gmina pobytu w obecnym kraju

To pytanie odnosi się do miejsca pobytu ofiary w chwili wykrycia/„oflagowania”. Jest to zmienna kontekstowa, która, gdy odnoszona krzyżowo do innych, jest w stanie ujawnić geograficzne i społeczne wzorce THB, a mianowicie regularne przemieszczanie się pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem działalności/wykorzystywania.⁷⁹ Zmienna ta jest istotna jako źródło informacji dla analiz prowadzonych w Systemie Informacji Geograficznej (GIS).

Możliwa wartość: Powinno to być otwarte pole tekstowe, z opcją wyboru „nieznane”.

6b) Kraj/rejon/miejsce zamieszkania w obecnym kraju

Pytanie to odnosi się do typologii miejsca zamieszkania ofiary w chwili wykrycia/„oflagowania”/identyfikacji. Jest to zmienna kontekstowa, która, gdy odnoszona krzyżowo do innych, jest w stanie ujawnić geograficzne i społeczne wzorce THB, a mianowicie regularne przemieszczanie się pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem działalności/wykorzystywania. Ten parametr jest istotny jako źródło informacji dla analiz prowadzonych w Systemie Informacji Geograficznej (GIS).

Możliwa wartość: Powinno to być otwarte pole tekstowe, z opcją wyboru „nieznane”.

6c) Miasto/gmina działalności w obecnym kraju

To pytanie odnosi się do miejsca działalności ofiary w chwili wykrycia/„oflagowania”/identyfikacji. Jest to zmienna kontekstowa, która, gdy odnoszona krzyżowo do innych, jest w stanie ujawnić szeroki kontekst geograficzny i społeczny THB, a mianowicie regularne przemieszczanie się pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem działalności/wykorzystywania.⁸⁰

Możliwa wartość: Powinno to być otwarte pole tekstowe, z opcją wyboru „nieznane”.

6d) Kraj/rejon/miejsce działalności w obecnym kraju

To pytanie odnosi się do miejsca działalności ofiary w chwili wykrycia/„oflagowania”/identyfikacji. Jest to zmienna kontekstowa, która, gdy odnoszona krzyżowo do innych, jest w stanie ujawnić szeroki kontekst geograficzny i społeczny THB, a mianowicie regularne przemieszczanie się pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem działalności/wykorzystywania.⁸¹

Możliwa wartość: Powinno to być otwarte pole tekstowe, z opcją wyboru „nieznane”.

6e) Miejsce wykrycia/zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą /identyfikacji ofiary

Pytanie to dokumentuje miejsce, w którym ofiara została wykryta/zidentyfikowana.

---

⁷⁹ Zmienna ta jest ważna jako źródło informacji dla analiz prowadzonych w Systemie Informacji Geograficznej (GIS), stosowanym przez Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi w Portugalii.

⁸⁰ Zmienna ta jest ważna jako źródło informacji dla analiz prowadzonych w Systemie Informacji Geograficznej (GIS), stosowanym przez Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi w Portugalii.

⁸¹ Zmienna ta jest ważna jako źródło informacji dla analiz prowadzonych w Systemie Informacji Geograficznej (GIS), stosowanym przez Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi w Portugalii.

Dane te mogą być odnoszone krzyżowo do innych wskaźników celem poznania różnych scenarii procederu handlu ludźmi w danym kraju w powiązaniu z jego formami.⁸²

Możliwe wartości: Prywatne zakwaterowanie, obiekt użyteczności publicznej, hotel/kwatera, restauracja/lokal gastronomiczny, lokal z danciem, na ulicy, inne (proszę określić), nieznany.

6f) Udzielona pomoc

Zadawane tutaj jest pytanie, czy ofiara handlu ludźmi otrzymała pomoc, kiedy już ją wykryto /zaistniało uzasadnione przypuszczenie stania się ofiarą/zidentyfikowano, ma być filtrem dla dalszych pytań o pomoc, które nie będą zadawane, o ile odpowiedź jest negatywna.

Informacja jest pomocna w dokumentowaniu skorzystania, lub nie, przez ofiarę z oferowanych usług, z odnotowaniem przyczyn.

Możliwe wartości: Tak, nie (jeżeli ofiara odmówiła), Nie (nie oferowano pomocy), Nie (nie kwalifikowała się do pomocy), Nie (inne powody), inne, nieznane.

6g) Instytucja/osoba udzielająca pomocy

W tym polu odnotowane zostanie, kto lub jaka instytucja był/jest zaangażowana w pomoc ofierze – dokładniej, chodzi tu o pierwszy kontakt ze strukturami zwalczającymi handel ludźmi. Może to być NGO, do której zadzwoniono na jej telefon zaufania, lekarz, który bada pacjenta i dokonuje identyfikacji jako ofiary handlu ludźmi, pracownicy państwowej opieki społecznej, którzy dotarli do ofiary handlu ludźmi oraz inne sytuacje.

Dzięki temu wskaźnikowi można określić, kto (osoba lub instytucja) jest obecnie zaangażowany w pomoc ofiarom handlu, a także kto mógłby być wykorzystany do przeprowadzania rozmów w procesie udzielania pomocy ofiarom.

Możliwe wartości: NGO, państwowe służby socjalne, lekarze, organizacje międzynarodowe, wydziały zatrudnienia, inne.

6h) Data skorzystania z pomocy

Pytanie to odnosi się do daty, kiedy ofiara po raz pierwszy skorzystała ze zinstytucjonalizowanej formy pomocy.

Podana data jest przydatna przy określaniu różnych informacji związanych z czasem i dotyczących handlu ludźmi. Wskazuje to na wiek ofiary w trakcie udzielania pomocy, co ma znaczenie dla opracowywania programów, np., w jakim zakresie potrzebne są usługi dla niepełnoletnich i dorosłych. Data ta to także ważny wyznacznik, pozwalający określić inne ważne daty w życiu ofiar handlu ludźmi w okresie poddania temu procederowi i po nim.

W niektórych przypadkach, daty uwolnienia, rejestracji i pomocy będą takie same. Niektóre ofiary mogą uwolnić się i nie zostać zidentyfikowane jako osoby poddane procederowi handlu ludźmi i/lub korzystać przez pewien czas z pomocy. Przykładowo, dana osoba może zostać rozpoznana jako ofiara handlu ludźmi, ale skorzysta z pomocy dopiero w okresie późniejszym. W pewnych przypadkach, początkowo ofiary odmawiają pomocy, ale później same jej poszukują w obliczu nagłej

---

⁸² Zmienna ta jest ważna jako źródło informacji dla analiz prowadzonych w Systemie Informacji Geograficznej (GIS), stosowanym przez Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi w Portugalii.

potrzeby lub sytuacji kryzysowej. Odnotowanie różnic i/lub podobieństw pomiędzy tymi datami może mieć znaczenie w tworzeniu schematów działań prewencyjnych i/lub tworzeniu warunków stwarzających poczucie chęci do otrzymania pomocy. Co ważne, pomoc udzielona ofiarom może poprzedzić ich uwolnienie, na przykład, gdy ofiary otrzymają wsparcie i pomoc w ramach programów opieki społecznej lub poprzez dostęp do programów socjalnych.

Tam, gdzie użytkownik tego zestawienia wskaźników/zmiennych zdecydował się na używanie wieku ofiary, a nie daty urodzenia, zalecane byłoby posługiwanie się wiekiem (a nie datami) w całym zestawieniu danych dla większej spójności i porównywalności.

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok.⁸³

6i) Data zakończenia pomocy

Pytanie to dotyczy daty, w której ofiara przestała korzystać z programu pomocy.

Data ta ujawnia wiek, w którym ofiara kończy korzystanie z pomocy; poprzez porównanie z datą rozpoczęcia korzystania z pomocy określa okres, w którym dana osoba była poddana opiece. Podana data jest przydatna przy określaniu różnych informacji związanych z czasem dotyczących handlu ludźmi. Tam, gdzie użytkownik tego zestawienia wskaźników/zmiennych zdecydował się na używanie wieku ofiary, a nie daty urodzenia, zalecane byłoby posługiwanie się wiekiem (a nie datami) w całym zestawieniu danych dla większej spójności i porównywalności.

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok.⁸⁴

6j) Rodzaj pomocy

Sekcja ta dokumentuje różne formy pomocy, którą otrzymała ofiara w kraju identyfikacji/udzielenia pomocy. Pomoc oznacza pomoc wszelkiego rodzaju udzieloną ofierze; różne przewidziane formy pomocy są zazwyczaj wymienione w przepisach prawnych poszczególnych krajów odnoszących się do handlu ludźmi. Są ofiary, które mogły skorzystać z różnorodnej pomocy i wszystkie usługi/pomoc, z których skorzystały, powinny być odnotowane.

Informacja z tego pola mówi o rodzajach obsługi obejmującej ofiary w kraju, w którym gromadzone są dane, jak również wykorzystania tych usług przez ofiary. Poprzez rozszerzenie, może również wskazać na luki w świadczeniu tych usług i/lub sytuacji, w której ofiary nie dostają propozycji pomocy lub odrzucają ofertę skorzystania z usług. Niektóre z oferowanych rodzajów pomocy ofiarom handlu ludźmi w krajach UE to: schronienie/zakwaterowanie, opieka medyczna⁸⁵, pomoc

---

⁸³ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

⁸⁴ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

⁸⁵ Udostępniane ofiarom procederu handlu ludźmi formy wsparcia mogą być różne w zależności od danego kraju, a poszczególne rządy narodowe mogą zdecydować się na zmianę zaproponowanych potencjalnych wartości, mających na celu określenie rodzajów wsparcia udzielonego ofiarom procederu handlu ludźmi w ich własnym kraju. Na przykład, zważywszy, że podręcznik ten odnosi się zarówno do doraźnego wsparcia medycznego, jak również do bardziej kompleksowego, niektóre kraje mogą mieć odrębne oznaczenia. W Republice Słowacji, Ustawa nr 576/2004 o opiece medycznej, usługach powiązanych z opieką medyczną oraz Poprawki i uzupełnienia dotyczące pewnych ustaw, określa następujące rodzaje pomocy medycznej: natychmiastową, doraźną, ambulatoryjną oraz szpitalną. Podobnie, według Regulacji Ministra Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej nr 47/2008 na temat programu wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi, w sekcji 7, Republika Słowacka uznaje następujące rodzaje pomocy: pomoc ofierze w środowisku kryminalnym; pomoc przy dobrowolnym powrocie do Republiki Słowackiej; zapewnienie anonimowego zakwaterowania,

psychologa, pomoc prawna (tzn. przetwarzanie dokumentów, reprezentowanie w procesach sądowych, w sprawach cywilnych itp.), dotacje/pomoc w zakwaterowaniu, kształcenie, szkolenia zawodowe, wyszukiwanie pracy, szkolenia w prowadzeniu firmy, pomoc finansowa, pomoc materialna (tzn. paczki z odzieżą i żywnością), pomoc w dobrowolnym powrocie itp.

Możliwe wartości: otwarte pole tekstowe do wpisania różnych form pomocy i podstaw prawnych w krajach uczestniczących w projekcie.

6k) Przekazanie do innych instytucji świadczących usługi

W tym polu należy odnotować, kiedy ofiara została przekazana innym instytucjom świadczącym usługi celem pomocy/interwencji pochodzącej z NGO, IO lub GO.

Informacje te pomocne są w zobrazowaniu różnych instytucji świadczących usługi oraz zakresu koniecznych i wyświadczonych usług/pomocy ofiarom handlu ludźmi.

Możliwe wartości: Otwarte pole tekstowe.

6l) Instytucje świadczące pomoc ofierze w przeszłości

W tym polu odnotowane zostaną usługi, które ofiary handlu ludźmi otrzymały w przeszłości w związku z procederem handlu ludźmi, zarówno w kraju, w którym gromadzone są dane, jak i za granicą. Nie odnosi się to do otrzymanych usług rozumianych generalnie, np. przed i nie związanych z handlem ludźmi. Informacje te ważne są w zrozumieniu, gdzie ofiary uzyskiwały dostęp do usług zarówno w Polsce, jak i za granicą, i są w związku z tym informacją o możliwościach wspierania i ochrony ofiar handlu ludźmi.

Możliwe wartości: Wyspecjalizowane w THB NGO na danym terytorium, NGO nie specjalizujące się w THB na danym terytorium, wyspecjalizowane w THB NGO za granicą, NGO nie specjalizujące się w THB za granicą, instytucje administracji państwowej na danym terytorium, ambasada za granicą, instytucje administracji państwowej za granicą, ambasada zagraniczna na danym terytorium, organizacje międzynarodowe za granicą, organizacje międzynarodowe na danym terytorium, pomoc/usługi prywatne (lekarz prywatny, prawnik itd.), inne, nieznane. Pomoc może być świadczona przez różne organizacje w odpowiedzi na różne potrzeby; wielowariantowe odpowiedzi są dopuszczalne w tym polu.

6m) Status prawny na danym terytorium po otrzymaniu pomocy

Pytanie to dokumentuje aktualny status prawny ofiary handlu ludźmi w danym kraju/terytorium w chwili zakończenia pomocy. Pytanie należy zadawać wyłącznie obywatelom obcych państw, jak ustalone to zostało w sekcji 1 (pytania odnoszące się do obywatelstwa i kraju zamieszkania).

Możliwe wartości: Legalny, nielegalny, nieznany, inny

---

o ile to konieczne; 90-dniową pomoc antykrzysową; kompleksową pomoc w trakcie całego postępowania karnego, jeżeli ofiara zdecyduje się na współpracę ze stróżami prawa; pomoc finansową; pomoc społeczną; pomoc psychologiczną; usługi psychoterapeuty; pomoc prawną; opiekę medyczną; szkolenia zawodowe; 90-dniowy okres reintegracji; możliwość uczestnictwa w programie ochrony dla świadków; możliwość rekompensaty finansowej; legalizację pobytu w Republice Słowackiej; 40-dniowy okres na regenerację; usługi tłumacza; kompleksową pomoc w przygotowaniach ofiary do powrotu do kraju, jeżeli ofiara wykazuje zainteresowanie powrotem; możliwość uznania stałego pobytu, jeżeli leży to w interesie Republiki Słowackiej; pomoc w dobrowolnym powrocie do kraju oraz zapewnienie wsparcia organizacji pozarządowej w kraju pochodzenia ofiary.

6n) Zeznania dla policji⁸⁶

Sekcja ta odnotowuje zeznania ofiar złożone policji, dotyczące ich doświadczeń związanych z procederem handlu ludźmi.

Informacja ta może być pomocna w odnotowywaniu stopnia zaangażowania ofiar w proces prawny i może być skorelowana z informacją dotyczącą zeznań w postępowaniu prawnym, jak również możliwości skorzystania z ochrony przez ofiary. Pozwala to na przedstawienie obrazu tego, jaką rzeczywistą rolę odgrywa współpraca organów prawa w odniesieniu do ofiar procederu handlu ludźmi.

Możliwe wartości: tak, nie, nie dotyczy, nieznana.

6o) Zeznania w procesie sądowym przeciwko handlarzowi

Celem pytania jest ustalenie, czy ofiara złożyła zeznania w postępowaniu prawnym przeciwko handlarzowi ludźmi lub innym oskarżonych o współudział w jej handlu/wyzysku.

Informacja ta może być przydatna w odnotowaniu poziomu zaangażowania ofiar w postępowanie prawne, szczególnie pod względem składania formalnych zeznań w procesach handlarzy. Dane z tej sekcji mogą być analizowane w połączeniu z innymi odpowiadającymi wskaźnikami/zmiennymi, takimi jak – czy ofiara zeznawała w postępowaniu procesowym lub czy korzystała z ochrony. Pozwala to na co najmniej częściowe zobrazowanie, jaki rezultat ma takie zaangażowanie dla ofiar, szczególnie jeżeli chodzi o kwestie bezpieczeństwa.

Możliwa wartość: tak, nie, nieznana.

6p) Ochrona przed, w czasie i po procesie sądowym

Pole to określa, czy ofiara otrzymała jakąś formę ochrony na którymś etapie życia po uwolnieniu od handlarzy ludźmi. Ochrona może być udzielana w okresie poprzedzającym proces, w jego trakcie i po zakończeniu, w zależności od specyfiki danej sprawy. Pojęcie ochrony może odnosić się do pełnej ochrony (24-godzinnej, faktycznej ochrony lub ochrony *ad hoc*, np. w trakcie transportu do sądu lub na komisariat policji).

Informacja pozwala na ustalenie opcji ochrony ofiar/świadków na różnych etapach procesu karnego. Powinna być analizowana poprzez korelację z innymi odpowiadającymi wskaźnikami/zmiennymi, takimi jak pytanie, czy ofiara złożyła zeznania, bądź zeznawała w procesie.

Możliwe wartości: pełna ochrona przed procesem sądowym, ochrona *ad hoc* przed procesem sądowym, pełna ochrona w trakcie procesu, ochrona *ad hoc* w trakcie procesu, pełna ochrona po procesie sądowym, ochrona *ad hoc* po procesie sądowym, nieznana, żadna. Ofiary mogły otrzymać ochronę w trakcie więcej niż jednego etapu - w tym przypadku powinna być podana więcej niż jedna wartość.

---

⁸⁶ Ofiary procederu handlu ludźmi mogą brać udział w postępowaniach prawnych znajdując się poza krajem ich zamieszkania i/lub po powrocie do własnego kraju. Postępowania te mogą obejmować składanie zeznań na komisariacie policji, zeznawanie w trakcie rozpraw przeciw osobom, które je zwerbowały, otrzymywaniu ochrony oraz uzyskiwaniu odszkodowania dla ofiar procederu handlu ludźmi. Jako takie, podpunkty dotyczące wsparcia udzielonego ofierze powinny w miarę możliwości zostać uzupełnione w zależności od udzielonego ofierze wsparcia zarówno poza granicami kraju zamieszkania, jak i w jego obrębie.

6q) Rekompensata dla ofiary procederu handlu ludźmi

Dane zawarte w tym polu informują, czy ofiara otrzymała jakąś rekompensatę za krzywdy doznane w okresie, gdy była poddana procederowi handlu ludźmi.

Jest to wartościowa informacja, ponieważ odnotowuje zakres, w jakim ofiary otrzymują jakiegokolwiek formy rekompensaty za doświadczenia związane z procederem handlu ludźmi. Metody udzielania rekompensaty różne są w poszczególnych krajach, w zależności od specyfiki prawnej, na przykład, w zależności od tego, czy w danym kraju istnieje fundusz rekompensacyjny dla ofiar procederu. Podczas wdrażania niniejszego zbioru danych na poziomie krajowym, przydatnym byłoby, gdyby wartości określały, czy otrzymanie odszkodowania wiąże się z postępowaniem cywilnym i/lub karnym, oraz czy wypłacane jest ono ze specjalnego funduszu itd.

Możliwe wartości: tak (w wyniku procesu cywilnego), tak (w wyniku procesu karnego), tak (z funduszy rekompensat dla ofiar), nie, nieznana, nie ma zastosowania.

6r) Powrót do kraju pochodzenia

W tym polu odnotowane zostaną informacje na temat tego, czy ofiara powróciła do kraju pochodzenia, jakie instytucje brały w tym udział i gdzie.

Możliwe wartości w kraju przeznaczenia: NGO w kraju przeznaczenia, IO w kraju przeznaczenia, organy egzekwowania prawa w kraju przeznaczenia, służby socjalne kraju w przeznaczenia, inne w kraju przeznaczenia.

Możliwe wartości w kraju pochodzenia: NGO w kraju pochodzenia, IO w kraju pochodzenia, organy egzekwowania prawa w kraju pochodzenia, służby socjalne w kraju pochodzenia, inne w kraju pochodzenia.

Dwie odpowiedzi dopuszczalne w tej sekcji: jedna odnosząca się do zaangażowanych instytucji w kraju przeznaczenia, druga – w kraju pochodzenia.

6s) Data powrotu do kraju pochodzenia

W tym polu odnotowana zostanie data powrotu do kraju pochodzenia.

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok.⁸⁷

Sekcja 7: Inne

7a) Komentarze do sprawy

Jest to otwarte pole tekstowe, które można użyć do zamieszczenia dodatkowych szczegółów, wyjaśnień i komentarzy na temat sprawy. Każde repozytorium narodowe określi, jakiego typu informacje będą załączone do tego pola i w jaki sposób mogą być użyte. Przykładowo, Portugalia proponuje, aby zaopatrywać w komentarze zmienne, w których występuje wartość „Inne” lub „Proszę określić”. Inne informacje, które mogłyby być tu dodawane, to zmienne dotyczące przestrzeni (np. w przypadku tras przerzutu) oraz zmienne pokrewne (typ przymusu, stosunki z werbującym itp.).

---

⁸⁷ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

7b) Data ostatniej edycji

W tej sekcji wyszczególnione są ostatnie dane, dla których została przeprowadzona edycja dla tego przypadku – dzień, miesiąc i rok.

Sekcja 8: Proponowane zestawienie zharmonizowanych wskaźników/zmiennych

Zaprezentowane powyżej wskaźniki/zmienne są tylko wytycznymi/propozycjami, a nie definitywnym wykazem informacji, które należy gromadzić o ofiarach handlu ludźmi. W niektórych krajach nie ma wystarczających sił i środków w dyspozycji do gromadzenia danych na temat wszystkich wskaźników/zmiennych zaproponowanych w niniejszym podręczniku. Ponadto, występują przeszkody związane z ramami instytucjonalnymi dostarczających dane i możliwościami wewnętrznymi; czasem interakcji pomiędzy dostarczającymi dane a głównym źródłem informacji (czy to ofiarami, czy handlarzami ludźmi); różnymi wdrażanymi modelami; różnym oprzyrządowaniem prawnym itp. Ważnym jest, aby te funkcjonujące wskaźniki/zmienne były tymi, które kraje uczestniczące w projekcie będą w stanie wykorzystywać i są zainteresowane ich gromadzeniem, w przeciwieństwie do jakiegoś idealistycznego, ambitnego, ale w ostatecznym rozrachunku niewykonalnego, zestawienia wskaźników/zmiennych, które będą jedynie prowadzić do entropii w systemie gromadzenia, zatwierdzania i analizy danych.

Na poziomie krajowym, państwa powinny wybrać spośród wskaźników/zmiennych tylko te, które najbardziej odpowiadają potrzebom i kwestii udokumentowania doświadczeń ofiar procederu handlu ludźmi odbywającego się na terenie danego kraju, poza jego obszarem lub transportem między granicami państw. Przykładowo, w kontekście projektu, obrady okrągłego stołu Republiki Czeskiej doprowadziły do konkluzji o optymalnej liczbie 19 wskaźników/zmiennych, dotyczących informacji o ofiarach procederu handlu ludźmi, biorąc pod uwagę dostępne źródła informacji udostępnione w repozytorium danych. Analogicznie, Polska zaproponowała liczbę około 40 wskaźników, które powinny zostać opracowane na poziomie krajowym w oparciu o badania i dyskusje. Natomiast w przypadku Portugalii, gdzie aktualnie gromadzone są informacje, trzeba wziąć pod uwagę, w jaki sposób różnego rodzaju wskaźniki/zmienne (i powiązane z nimi wartości) mogą łączyć się z istniejącymi już wskaźnikami i analogicznie, jakie dane powinny być pomijane na podstawie źródeł potencjalnych informacji. Rezultatem trwających dyskusji spośród krajów uczestniczących w projekcie było ustalenie zestawienia minimum zharmonizowanych wskaźników/zmiennych związanych z danymi, o których dyskutowano i które zostały zatwierdzone dla wszystkich, bądź przynajmniej większości krajów-uczestników projektu, jako fundamentalne w tym przedsięwzięciu gromadzenia danych. Wykaz tych wskaźników przedstawiony jest na końcu tej sekcji.

- Przez zestawienie minimum wskaźników/zmiennych rozumie się wskaźniki, które zostały zatwierdzone przez cztery uczestniczące w projekcie kraje.
- Przez zestawienie rozszerzone wskaźników/zmiennych rozumie się wskaźniki, które zostały zatwierdzone przez trzy z czterech uczestniczących w projekcie kraje.

Przy określaniu jakiego rodzaju wskaźniki/zmienne są odpowiednie i jak wiele wskaźników musi zostać opracowanych, istotnym jest odniesienie się do pierwotnych założeń – w jakim celu użyte zostaną zgromadzone informacje. Odnosi się to w szczególności do danych związanych z ofiarami w zakresie programów dotyczących prewencji i ochrony ofiar. Wskaźniki/zmienne, które nie dostarczają cennych informacji związanych z tym założeniem (lub zwierzchnictwem organu wdrażającego) powinny zostać pominięte. Jest to kwestia zarówno pragmatyzmu (nie gromadzenie niepotrzebnych informacji), jak i etyki (osoby wypełniające kwestionariusz proszone są o udzielenie stosownych informacji, które zostaną wykorzystane do podjęcia działań wymierzonych przeciwko procederowi handlu ludźmi).

Ponadto, po rozpoczęciu gromadzenia informacji, jasnym stanie się, które wskaźniki/zmienne nie są wymierne – tj. gdy dane z różnych źródeł nie są zbieżne, gdy informacje nie są dostępne itd. – tego rodzaju wskaźniki/zmienne mogą zostać pominięte. Decyzje odnośnie tego, czy dane wskaźniki/zmienne zostaną zachowane, czy odrzucone, podejmowane są, do pewnego stopnia, w trakcie fazy pilotażowej, podczas której możliwe jest określenie wymierności i przydatności różnego rodzaju wskaźników/zmiennych. Problemy związane z gromadzeniem informacji o poszczególnych wskaźnikach/zmiennych zwykle różnią się od siebie nie tylko na poziomie międzynarodowym, ale również wewnątrz danego kraju, czy też danej agencji w zależności od zwierzchnictwa danej organizacji, jej roli i struktury (tj. organizacje pozarządowe, organizacje międzynarodowe oraz agencje rządowe).

Tabela proponowanych zharmonizowanych wskaźników/zmiennych

	Zestawienie minimum wskaźników/zmiennych	Zestawienie maksimum wskaźników/zmiennych
<u>Sekcja 1 - Rejestracja przypadku</u>		
1c) Jednostka/agencja/instytucja rejestrująca	X	
1d) Data rejestracji przypadku		X
1e) Źródło informacji	X	
<u>Sekcja 2 - Profil ofiary</u>		
2a) Płeć	X	
2b) Data urodzenia i/lub wiek ⁸⁸		X
2c) Obywatelstwo	X	
2d) Kraj pobytu		X
2e) Rejon/obszar pochodzenia		X
2f) Otoczenie demograficzne		X
2g) Stan cywilny ofiary w momencie poddania procederowi handlu ludźmi		X
2h) Stan cywilny w momencie wykrycia/ zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą/identyfikacji		X
2j) Liczba dzieci ofiary w momencie poddania procederowi handlu ludźmi		X
2k) Wkład ofiary w dochód gospodarstwa domowego przed werbunkiem		X
2l) Poziom wykształcenia	X	
2m) Zajęcie w momencie werbunku		X
2n) Powód migracji/opuszczenia domu		X
<u>Sekcja 3: Doświadczenia związane z werbunkiem</u>		
3a) Wiek w chwili werbunku/Data werbunku		X
3b) Kraj werbunku		X
3c) Metoda werbunku	X	
3d) Związek ofiary z osobą werbującą		X
3e) Płeć osoby werbującej		X
3f) Obywatelstwo osoby werbującej		X
3g) Kraj pobytu osoby werbującej		X
3h) Kraj przeznaczenia proponowany w czasie werbunku		X
<u>Sekcja 4: Transport i podróż</u>		
4a) Środki transportu		X
4c) Przekraczanie granicy		X

⁸⁸ W Republice Czeskiej, informacje przedstawiane przez NGO będą depersonalizowane; w przypadku wieku, akceptowane będzie jedynie określanie przedziału wiekowego.

4d) Wykorzystanie dokumentów		X
4e) Obecność handlarzy ludźmi w trakcie podróży/transportu ofiary		X
<u>Sekcja 5: Doświadczenia w okresie poddania procederowi handlu ludźmi</u>		
5a) Formy handlu ludźmi/wyzysku	X	
5d) Formy kontroli w trakcie procederu handlu ludźmi	X	
5e) Data rozpoczęcia wyzysku		X
5g) Status prawny w kraju w chwili wykrycia/ zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą/identyfikacji		X
5h) Data zakończenia niewoli/wyzysku		X
5i) Sposoby uwolnienia(się)		X
5j) Wcześniejsze formy handlu ludźmi/wyzysku		X
5k) Rok, w którym miał miejsce proceder poprzedniego wyzysku	X	
5l) Formy poprzednich doświadczeń związanych z wyzyskiem		X
5m) Kraj, w którym miał miejsce proceder poprzedniego wyzysku		X
5n) Identyfikacja/pomoc podczas poprzednich zniewoleń		X
<u>Sekcja 6: Identyfikacja, pomoc i współpraca z urzędnikami i władzami</u>		
6b) Kraj/rejon/miejsce zamieszania w obecnym kraju		X
6d) Kraj/rejon/miejsce działalności w obecnym kraju		X
6e) Miejsce wykrycia/ zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia stania się ofiarą / identyfikacji ofiary		X
6f) Udzielona pomoc	X	
6h) Data skorzystania z pomocy	X	
6i) Data zakończenia pomocy	X	
6j) Rodzaj pomocy	X	
6k) Przekazanie do innych świadczących usługi		X
6l) Usługi otrzymane w przeszłości		X
6m) Status prawny na danym terytorium po otrzymaniu pomocy	X	
6n) Zeznania dla policji	X	
6o) Zeznania w procesie sądowym przeciwko handlarzowi		X
6p) Ochrona przed, w czasie i po procesie sądowym		X
6q) Rekompensata dla ofiary procederu handlu ludźmi	X	
6r) Powrót do kraju pochodzenia	X	

Część 7: Zestawienie wskaźników/zmiennych dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości

Wstęp i omówienie Części 7

Celem zestawienia wskaźników o handlarzach jest ułatwienie gromadzenia danych o domniemych/skazanych przestępcach oraz śledzenie ich przypadków w trakcie całego postępowania przed wymiarem sprawiedliwości.⁸⁹ W zamierzeniu jest narzędziem, które ma pomóc zrozumieć kryminalną i procesową stronę tego procederu. Zbierane są takie informacje, które mogą być pomocne w zrozumieniu tego, kto jest zamieszany w handel ludźmi i podobne przestępstwa, odgrywanej w nich roli, a także wykonanej przez wymiar sprawiedliwości pracy w zakresie dochodzenia i postawienia zarzutów.

Punktem wyjścia w zestawieniu wskaźników/zmiennych o handlarzach są działania przestępcze domniemych/skazanych handlarzy ludźmi, przeciwko którym wniesione zostały skargi i/lub zarzuty. Zestawienia danych przedstawiają ogólne pochodzenie handlarza, a następnie umożliwiają rejestrację jego sprawy na etapach postawienia zarzutu, śledztwa, procesu, po procesie oraz wyroku, jeżeli dotyczy. Zestawienie wskaźników/zmiennych nie jest pomyślane jako narzędzie śledcze, a raczej jako sposób na monitorowanie funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w odniesieniu do spraw dotyczących handlu ludźmi.

Ponieważ informacje dokumentowane w niniejszym zestawieniu danych odnoszą się do domniemych/skazanych handlarzy, mogą one niejako stanowić pierwsze rozgrupowane dane o domniemych/skazanych handlarzach w UE. Zestawienie łączy także informacje na temat działalności różnorodnych anty-handlowych podmiotów prawnych i sądowych, od organów ścigania, poprzez prokuraturę do sądownictwa, z różnych ośrodków w kraju. Stanowi ono wartościowy punkt wyjścia do standaryzacji i gromadzenia odpowiednich i weryfikowalnych danych dotyczących handlarzy i wymiaru sprawiedliwości.

Usiłuje również odwrócić uwagę od działań osoby poddanej procederowi handlu ludźmi (ofiary) i zwrócić ją na działania domniemych/skazanych handlarzy (sprawców). Działania w zakresie handlu ludźmi wymagają zwrócenia uwagi na to, jak działają domniemani/skazani handlarze; jest to

---

⁸⁹ Niniejsza sekcja została początkowo opracowana w kontekście projektu ICMPD DCIM sporządzonego w Europie Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS. Patrz Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Vienna: ICMPD. Została ona skorygowana i uaktualniona przez autorkę w kontekście projektu DCIM-UE z uwzględnieniem informacji dostarczonych przez cztery kraje UE biorące udział w projekcie (Czechy, Polska, Portugalia i Słowacja), organizacji partnerskiej projektu DCIM-UE (Associazione On the Road, Dutch National Rapporteur i Instytut NEXUS) oraz zespół projektowy ICMPD DCIM-UE. Wykorzystano także fachowość i wiedzę z zakresu prawa karnego Stephana Warnatha, Dyrektora Zarządzającego w Instytucie NEXUS.

istotne w rozwoju najbardziej efektywnych metod walki z tego rodzaju przestępczością poprzez strategiczne wykorzystanie udziału systemu wymiaru sprawiedliwości.

Opracowując zestawienie wskaźników/zmiennych o handlarzach mieliśmy na uwadze to, aby zajął się ono, w możliwie najwyższym stopniu, z funkcjonującymi w krajach systemami gromadzenia danych. Wskaźniki/zmienne zostały dobrane po konsultacjach z głównymi organami rządowymi działającymi w kryminalnych i sądowych obszarach w krajach uczestniczących w projekcie oraz w wyniku dyskusji z organizacjami międzynarodowymi.

Zestawienie wskaźników/zmiennych o handlarzach i wymiarze sprawiedliwości dzieli się na następujące części:

1. Rejestracja przypadku

W tej sekcji znajdują się informacje dotyczące rejestracji przypadku. Jest to więc głównie część administracyjna, choć z kilkoma aspektami analitycznymi.

2. Profil handlarza

W tej sekcji zapisane są podstawowe informacje socjodemograficzne o handlarzu, co może być pomocne w nakreślaniu sylwetek handlarzy, choćby w ogólnym zarysie. Do chwili obecnej udokumentowanych zostało niewiele informacji o domniemanym/skazanym handlarzach, a te, które istnieją, oparte są na informacjach uzyskanych od ofiar.

3. Etap śledztwa i postawienia zarzutów

Sekcja ta dokumentuje okres śledztwa – od wniesienia skargi/postawienia zarzutów do sfinalizowania śledztwa i wniesienia oskarżenia przeciwko domniemanemu/skazanemu handlarzowi. Jako taka, dostarcza informacji o czasie trwania śledztwa, rodzaju oskarżenia wniesionego w wyniku śledztwa, zeznań ofiar złożonych na tym etapie itd.

4. Etap procesu sądowego

Sekcja ta ukazuje sposób, w jaki przebiegają procesy sądowe związane z procederem handlu ludźmi, obejmując rodzaje wniesionych oskarżeń, udział ofiar/świadków, użycie ochrony ofiary oraz ostateczne konkluzje dotyczące procesu.

5. Etap apelacji

W sekcji tej monitorowany jest proces apelacji, włączając pytania dotyczące rezultatów apelacji, zaangażowania ofiar w fazę apelacji, kwestii związanych z ochroną ofiar oraz ostateczne konkluzje procesu apelacji.

6. Etap po procesie sądowym

Informacje o etapie po procesie sądowym omawiają wykonanie wyroku, jak również przedstawiają możliwości ochrony ofiary/świadka po procesie i odszkodowania dla ofiar.

7. Inne

Sekcja ta to otwarte pole tekstowe, które można użyć do zamieszczenia dodatkowych szczegółów, wyjaśnień i komentarzy na temat sprawy. Każde repozytorium narodowe określi, jakiego typu informacje będą załączone do tego pola i w jaki sposób mogą być użyte.

Sekcja 1: Rejestracja przypadku domniemanego/skazanego handlarza

1a) Numer/kod rejestracji

W tej sekcji udokumentowany jest numer rejestracyjny (np. numer śledztwa lub numer postępowania sądowego) lub kod właściwy dla każdego handlarza, zważywszy, iż nie gromadzone są dane osobowe. Każdy z krajów posiada własne definicje i określenia „handlarza ludźmi”, a także określone prawem zapisy, na jakim etapie osobę można określać jako „handlarza ludźmi” dla celów gromadzenia danych, np. czy na etapie dochodzenia, czy aresztowania, czy skazania, czy wreszcie apelacji.⁹⁰

Numer lub kod używany jest zamiast nazwiska. Decyzja o tym, czy należy używać nazwisk dla celów analizy danych w projekcie zależy od przepisów prawnych dotyczących ochrony danych w każdym z krajów uczestniczących w projekcie.⁹¹ W niektórych krajach, takich jak Polska, jest dopuszczone

---

⁹⁰ Sytuacja w czterech państwach biorących udział w projekcie wygląda następująco:

- Według czeskiego Kodeksu Karnego, rozdział 232a, „handlarz ludźmi” to każdy, kto nakłania, angażuje, zatrudnia, zwabia, przewozi, ukrywa, przetrzymuje lub dostarcza osoby w wieku poniżej 18 lat celem ich wykorzystywania do stosunków seksualnych lub do innych celów związanych z molestowaniem lub wykorzystywaniem seksualnym, do zniewolenia lub ciężkich robót czy pracy przymusowej lub innych form wykorzystywania; podlega on karze więzienia od dwóch do dziesięciu lat; lub też każdy, kto przy użyciu siły, groźby jej użycia, oszustwa lub wykorzystania pomyłki ofiary, jej stresu lub zależności nakłania, angażuje, zatrudnia, zwabia, przewozi, ukrywa, przetrzymuje lub dostarcza inne osoby celem ich wykorzystania do stosunków seksualnych lub do innych form molestowania lub wykorzystywania seksualnego, do zniewolenia lub ciężkich robót czy pracy przymusowej lub innych form wykorzystywania.
- Republika Słowacka zdefiniowała handlarza ludźmi wg zapisów Protokołu z Palermo, a „podejrzanego o przestępstwa handlu ludźmi” jako osobę, której działania noszą znamiona przestępstwa zapisane w Protokole z Palermo, ale – jak dotąd – właściwe organy zajmujące się egzekwowaniem prawa w Republice Słowackiej nie umieściły w bazie żadnego przypadku.
- W Polsce według art. 253 jako „handlarza ludźmi” określa się: § 1. każdego, kto uprawia handel ludźmi, nawet za ich zgodą, § 2. każdego, kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej zajmuje się organizowaniem adopcji dzieci wbrew przepisom ustawy. Art. 204 określa „handlarza ludźmi” jako (zgodnie z § 4.) każdego, kto zwabia lub uprowadza inną osobę w celu uprawiania prostytucji za granicą.
- W Portugalii, art. 160 Kodeksu Karnego określa jako „handlarza ludźmi” każdego, kto oferuje, dostarcza, zwabia, przyjmuje, przewozi, przetrzymuje lub przyjmuje inne osoby celem wykorzystywania seksualnego, wykorzystywania ich pracy czy usług lub pozbawienia organów ciała z użyciem siły, uprowadzenia lub poważnej groźby za pomocą oszustwa czy wykorzystania hierarchicznej, ekonomicznej, zawodowej lub rodzinnej zależności, przy wykorzystaniu psychicznej ułomności ofiary lub innej sytuacji, gdzie można wykorzystać przewagę, lub poprzez skorzystanie z przyzwolenia osoby, która ma nad ofiarą kontrolę. Do handlarzy ludźmi można również zaliczyć: 1). każdego, kto za opłatą lub inaczej oferuje, dostarcza, zabiega lub przyjmuje dzieci lub zyski lub daje zgodę na ich adopcję, 2). każdego, kto mając wiedzę o procederze handlu ludźmi, zarówno dorosłymi jak i niepełnoletnimi, korzysta z usług lub organów ludzkich, 3). każdego, kto przetrzymuje, ukrywa, uszkadza lub niszczy dokumenty tożsamości lub podróży.

⁹¹ W Republice Czeskiej, Ustawa nr 101/2000 o ochronie danych osobowych pozwala na gromadzenie danych osobowych, takich jak imiona itp., tylko za zgodą osoby, której dane dotyczą. W Portugalii wprowadzono *Ustawę 67/98 z 26 października o ochronie danych osobowych* (będącą transpozycją na prawo krajowe Dyrektywy WE o ochronie danych osobowych), zabraniającą w wielu wypadkach gromadzenia danych osobowych mających bezpośredni związek z podmiotem i dopuszczającą ich gromadzenie jedynie za wyraźną zgodą (normy prawne, zgoda personalna lub upoważnienie Komisji ds. Ochrony Danych Osobowych), w przypadkach gdy motywem działań jest ochrona dobra publicznego (patrz art. 6. dotyczący Warunków Prawnych postępowanie z danymi osobowymi) lecz zawsze z zachowaniem zasad ochrony przed dyskryminacją. W Polsce, *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych*,

prawem gromadzenie nazwisk i imion handlarzy. W takich przypadkach, zalecane jest używanie nazwisk i imion handlarzy zamiast numeru rejestracyjnego lub kodu.

Tam, gdzie nie zapisuje się nazwisk, istnieje ryzyko dublowania przypadków. Domniemani/skazani handlarze mogą pojawiać się częściej niż jeden raz w zestawieniu danych, co może być wynikiem kontaktu z różnymi instytucjami w procedurach wymiaru sprawiedliwości. Dublowania można w zasadzie unikać poprzez krzyżowe zestawianie określonej liczby innych wskaźników/zmiennych, takich jak wiek/data urodzenia, płeć, obywatelstwo, kraj zamieszkiwania, zaszeregowanie/status w procedurze handlu ludźmi, formy wykorzystywania/handlu ludźmi, kraj procederu.

Możliwa wartość: Numer rejestracyjny lub kod.

1b) Imię i nazwisko handlarza

W tej sekcji dokumentowane jest imię i nazwisko domniemanego/skazanego handlarza.

W przypadku, gdy podawane są informacje o imionach i nazwiskach, konieczne jest podanie zarówno imienia, jak i nazwiska, aby ułatwić wyśledzenie danego przypadku i uniknięcia ich duplikowania. W przypadku różnych, bądź błędnych zapisów personaliów, potrzebne będzie powtórne badanie w celu uniknięcia duplikacji spraw. Oprogramowanie może być tak ustawione, iż wykrywać będzie podobne nazwiska w zestawieniu danych. Gdy dane osobowe są dokumentowane, zostaną zastosowane specjalne protokoły i parametry, aby zapewnić poufność i bezpieczeństwo dla poszczególnych ofiar.

Każdy kraj przystępujący do gromadzenia danych powinien sam określić, w oparciu o własne przepisy prawne oraz porozumienia pomiędzy różnymi NGO, IO oraz GO, czy gromadzić nazwiska. W ramach niniejszego projektu, tylko jeden z czterech krajów będzie gromadzić nazwiska lub informacje osobowe domniemanych/skazanych handlarzy.

Możliwa wartość: Imię i nazwisko lub indywidualnie przypisany kod.

1c) Jednostka/agencja/instytucja rejestrująca

Kategoria ta określa źródło informacji – agencję lub instytucję, od której otrzymano informację. Będzie to instytucja bezpośrednio zaangażowana w sprawy związane z handlem ludźmi, a więc najprawdopodobniej organ egzekwowania prawa, prokuratorzy, spośród instytucji z resortu spraw wewnętrznych, i/lub aparat sądownictwa. Jest to ważna informacja do dokładnej weryfikacji danych, w celu uniknięcia ich duplikowania, a także zbadania i wyjaśnienia kwestii związanych z daną sprawą.

Możliwa wartość: organy egzekwowania prawa, prokuratorzy, aparat sądownictwa, inne.

Rozdział 3, Art. 23 określa, że przetwarzanie danych osobowych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy: 1) osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę, chyba że chodzi o usunięcie dotyczących jej danych, 2) zezwalają na to przepisy prawa;

3) jest konieczne do realizacji umowy, gdy osoba, której dane dotyczą, jest jej stroną lub gdy jest to niezbędne do podjęcia koniecznych działań przed zawarciem umowy; 4) jest niezbędne do wykonania określonych prawem zadań realizowanych dla dobra publicznego; 5) jest niezbędne do wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów administratorów danych, lub osób trzecich, którym są przekazywane te dane - a przetwarzanie danych nie narusza praw i wolności osoby, której dane dotyczą. Ponadto zgoda, o której mowa w ust. 1 pkt 1, może obejmować również przetwarzanie danych w przyszłości, jeżeli nie zmienia się cel przetwarzania. Jeżeli przetwarzanie danych jest niezbędne dla ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, a spełnienie warunku określonego w ust. 1 pkt 1 jest niemożliwe, można przetwarzać dane bez zgody tej osoby, do czasu, gdy uzyskanie zgody będzie możliwe.

1d) Data zarejestrowania przypadku

W sekcji odnotowana zostanie data, z którą przypadek po raz pierwszy trafił do bazy danych.

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok.

1e) Źródło informacji

Odnosi się to do osób/y, które dostarczają informacji na temat przypadku, poza agencją/institucją rejestrującą.

Możliwe wartości: Domniemany/skazany handlarz, ofiar/świadek procederu handlu ludźmi, NGO, organizacja międzynarodowa, organ egzekwowania prawa, świadkowie, prokuratura, inni.

Sekcja 2: Profil domniemanego/skazanego handlarza

2a) Płeć

Kategoria ta dotyczy płci handlarza ludźmi.

Jest to pomocne w opracowywaniu sylwetek handlarzy, które mogą, wraz z innymi informacjami gromadzonymi w danym kraju, być pomocne w działaniach prewencyjnych wśród grup podwyższonego ryzyka. W ogólnym mniemaniu, handlarze żywym towarem to mężczyźni, jednak ostatnie badania sugerują, że zarówno mężczyźni, jak i kobiety są włączeni w ten proceder, na różnych etapach łańcucha handlu odgrywając różne role. Odpowiedzi na takie pytania mogą także pomóc odkryć schematy ról, jakie poszczególne osoby odgrywają, gdy angażują się w przestępczy proceder handlu ludźmi; na przykład, informację o zakresie, w jakim grupy przestępcze wykorzystują kobiety lub mężczyzn w początkowej fazie rekrutacji, bądź przy transporcie ofiar.

Możliwe wartości: mężczyzna, kobieta, transseksualista⁹² lub nieznana.

2b) Data urodzenia i/lub wiek

W tej sekcji ma być udokumentowana data urodzenia/wiek domniemanego/skazanego handlarza.

Data urodzenia/wiek handlarza jest ważna dla ustalenia, czy była to osoba niepełnoletnia, czy też dorosła; stanowi poza tym cezurę, do której odnoszony będzie wiek handlarza na różnych etapach procedur wymiaru sprawiedliwości.

Oprócz faktu pogłębienia wiedzy o procederze handlu ludźmi, informacja o wieku/dacie urodzenia handlarza może być bardzo użyteczna przy sprawdzaniu krzyżowym ewentualnych powielonych przypadków w zestawieniu danych, szczególnie wtedy, gdy nie zawiera ono nazwisk. W zestawieniu z polami służącymi identyfikacji, które są indywidualne i właściwe tylko dla danego przypadku (takimi jak, region, z którego pochodzi handlarz, obywatelstwo, stan cywilny), wiek/data urodzenia może być pomocny w wykrywaniu dublowanych przypadków.

Takie informacje mogą być gromadzone w dwojaki sposób: z 1) datą urodzenia lub 2) wiekiem. Data urodzenia jest dokładniejszym wskaźnikiem niż wiek, ponieważ pozwala na krzyżową korelację z innymi wskaźnikami (jak data pomocy itp.). Jednakże, z tego powodu, iż data urodzenia uważana jest

---

⁹² Termin "Transseksualista" dotyczy osoby, która posiada silne poczucie niezgodności płci psychicznej z jej pozostałymi kategoriami fizycznymi.

w niektórych krajach uczestniczących w projekcie za dane osobowe, w ramach niniejszego projektu kraje używać będą innych opcji, jak podano poniżej.

Opcja 1: Data urodzenia

Możliwe wartości: Dzień, miesiąc i rok urodzenia handlarza.⁹³

Opcja 2: Wiek w chwili rejestracji

Możliwe wartości: Liczby rzeczywiste – tzn. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.....

2c) Obywatelstwo

Odnosi się to kraju, którego obywatelstwo posiada domniemany/skazany handlarz ludźmi. Może to być kraj zamieszkania osoby werbującej lub też inny. Domniemani/skazani handlarze mogą posiadać jedno lub wiele obywatelstw.

Informacja na temat obywatelstwa może być pomocna dla organów prawa w odnotowywaniu danych odnośnie obywateli jakich krajów są zaangażowani w przestępczą aktywność na terytorium danego państwa, a także, gdzie mogą występować siatki kryminalne złożone z obywateli danego kraju, bądź z zagranicy. Odnotowywanie obywatelstwa jest również istotne podczas tworzeniu profilów handlarzy, co może być pomocne w działaniach prewencyjnych. Należy zwrócić uwagę, iż zbyt ni nacisk na narodowość lub kraj zamieszkania może stwarzać lub pogłębiać istniejące uprzedzenia i dyskryminację, wnosząc niewiele do przedstawiania bardziej całościowego obrazu procederu handlu ludźmi.

Możliwe wartości: każdy kraj lub kombinacja krajów z wcześniej zdefiniowanej listy. W niektórych sytuacjach osoby werbuujące mogą posiadać wiele obywatelstw, stąd też wszystkie te obywatelstwa powinny zostać wymienione.

2d) Kraj pobytu

W tym pytaniu chodzi o miejsce, w którym domniemany/skazany handlarz ludźmi regularnie zamieszkuje (czasowo lub na stałe). Kraj zamieszkania może być taki sam, lub też inny, jak ten, którego obywatelstwo posiada domniemany/skazany handlarz ludźmi.

Kraj zamieszkania może ujawnić osoby prowadzące działalność przestępczą w danym kraju, a także wskazać, gdzie są obecne i działają sieci złożone z zagranicznych lub krajowych przestępców. Informacja na temat miejsca pobytu domniemanych/skazanych handlarzy może mieć znaczenie w tworzeniu ich profilów celem wykorzystania w działaniach prewencyjnych. Należy zwrócić uwagę, iż zbyt ni nacisk na narodowość lub kraj zamieszkania może stwarzać lub pogłębiać istniejące uprzedzenia i dyskryminację, wnosząc niewiele do przedstawiania bardziej całościowego obrazu procederu handlu ludźmi.

Możliwe wartości: każdy kraj umieszczony na uprzednio zdefiniowanej liście krajów. Odnośnie tego pytania powinna być podana tylko jedna wartość.

---

⁹³ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznaną, pole należy zostawić puste.

2e) Kraj urodzenia

To pole dokumentuje kraj urodzenia, który może być taki sam, lub też inny, jak ten, którego obywatelstwo posiada domniemany/skazany handlarz ludźmi lub gdzie zamieszkuje.

Znajomość kraju urodzenia handlarza to wartościowa informacja dla organów prawa w procesie wykrywania osób zajmujących się działalnością kryminalną lub identyfikacją miejsc, w których mogą występować i działać sieci zagranicznych bądź krajowych grup przestępczych. Jest to również kolejny wskaźnik pomocny w trakcie tworzenia profilów handlarzy i przydatny w działaniach prewencyjnych. Należy zwrócić uwagę, iż zbyt ni nacisk na powyższe wskaźniki/zmienne może stwarzać lub pogłębiać istniejące uprzedzenia i dyskryminację, wnosząc niewiele do przedstawiania bardziej całościowego obrazu procederu handlu ludźmi.

Możliwe wartości: każdy kraj umieszczony na uprzednio zdefiniowanej liście krajów. Odnośnie tego pytania powinna być podana tylko jedna wartość.

2f) Rola w łańcuchu handlu ludźmi

Ta pytanie odnosi się do roli/zadań poszczególnych osób w łańcuchu handlu ludźmi. Powinno ono być opracowane na podstawie osobistych oświadczeń dotyczących roli handlarza (jeśli to możliwe) i/lub na podstawie oceny wynikającej z informacji zdobytych podczas śledztwa. Informacja ta może zmieniać się w toku dochodzenia i powinna być odpowiednio modyfikowana.

Opis roli poszczególnych osób w sieci jest pomocny w określeniu struktury różnych kryminalnych przedsięwzięć. Dotyczy to szczególnie tych osób powiązanych z handlem ludźmi, w sprawie których było prowadzone dochodzenie lub były aresztowane. Pytanie to może pomóc w dostarczeniu odpowiedzi, czy śledztwa/procesy mają niski, średni lub wysokim wpływ na uczestników procederu handlu ludźmi/kryminalnego. Jeżeli dane są zorganizowane w taki sposób, że pozwalają na to, to gromadzenie takich danych może pomóc w ujawnieniu, czy rozpoznane i oskarżone zostały całe struktury przestępcze, czy też uwaga śledztw jest skupiona na przestępcach działających na obrzeżach gangów. Informacja ta jest także pomocna w analizie modeli odpowiednich dla profilów handlarzy. Na przykład, połączenie tego wskaźnika z krajem zamieszkania może wskazywać wzory, trendy i miejsca, gdzie rezydują „bossowie” organizacji przestępczych. Może również dostarczyć profile osób, które odgrywają różne role w sieci handlu.

Możliwe wartości: wytwórca dokumentu, osoba werbująca, przewoźnik, wyzyskiwacz, „boss”, inny lub nieznanany. Handlarz może mieć więcej niż jedną rolę w łańcuchu, w tym wypadku powinny być podane różne wartości.

Wartości (oraz powiązane z nimi definicje, jak poniżej) są proponowaną ilustracją celu niniejszego podręcznika. Wdrażanie definicji na szczeblu krajowym wymagałoby zwrócenia bacznej uwagi na krajowy system prawny odnośnie ustalenia, kto jest kim w sieci związanej z procederem handlu ludźmi oraz nadania odpowiedniej definicji. Inne kategorie mogą obejmować tych, którzy wdawali się w procedery związane z ograniczeniem wolności kogoś lub tych, którzy mają na koncie czyny ze środkami przymusu wobec innych.

Definicje:

- *Osoba werbująca* = osoba zajmująca się rekrutacją ofiar handlu ludźmi. Może się w tym zawierać oferta pracy, nauki, małżeństwa. Obejmowałaby także te osoby, które są pracownikami „frontowymi”, np. w agencjach zatrudnienia, biurach podróży, agencjach

modelek itp. W przypadkach, w których ofiary zostały uprowadzone z użyciem siły, byłby to także werbujący.

- *Wytwórca dokumentu* = osoba odpowiedzialna za przygotowanie i obróbkę dokumentów (legalnych, fałszywych lub sfalszowanych) do użytku handlarzy i/lub ofiar handlu ludźmi. W pewnych przypadkach, osoby te mogą być w pełni świadome zamiaru handlu ludźmi, w innych - nie.
- *Przewoźnik* = osoba odpowiedzialna za transport ofiar handlu ludźmi, włączając w to organizację poszczególnych etapów procesu transportu. W pewnych przypadkach, przewoźnik może towarzyszyć ofierze w procesie transferu (włączając przekraczanie granic, zorganizowanie transportu, przetrzymywanie dokumentów). W innych przypadkach, przewoźnik może być zaangażowany jedynie w rozdysponowywanie i odbiór ofiar.
- *Wyzyskiwacz* = osoba, która wyzyskuje ofiary, zmuszając je do świadczenia usług seksualnych, pracy, żebractwa, przestępczości, adopcji, handlu organami lub innej formy handlu ludźmi.
- „*Boss*” = boss ma całkowitą kontrolę oraz czerpie zyski z procederu handlu ludźmi. Może uczestniczyć w jednym lub więcej wskazanych powyżej zadań. Boss (mężczyzna/kobieta) może również po prostu nadzorować, organizować, finansować lub kierować tymi zadaniami.
- „*Inny*” = ta kategoria odnosi się do wszystkich innych nie ujętych w powyższych definicjach. W razie potrzeby, o specyficznej roli, którą dana osoba odgrywa, powinna być umieszczona adnotacja w sekcji 6, punkcie 6a. Zalecane byłoby dodanie nowych kategorii w skorygowanej lub uaktualnionej wersji zestawienia wskaźników/zmiennych

2g) Kartoteka karna

Pytanie to dotyczy istniejącej kartoteki karnej danego handlarza, obejmującej zarówno sprawy zakończone skazaniem, jak i sprawy nierozstrzygnięte. Kartoteka karna poszczególnych osób nie musi odnosić się jedynie do handlu ludźmi, ale może odnosić się do każdego naruszenie prawa danego kraju.

Byłoby idealnie, gdyby w tej sekcji umieszczona była kartoteka karna, którą taka osoba może posiadać w innym kraju i która dokumentowałaby istotę zarzutów karnych. Szczegóły z kartoteki karnej mogą wskazywać, gdzie takie zarzuty wcześniej postawiono, a także wzorce dotyczące handlu ludźmi, które mogą być pomocne w namierzeniu przyszłych przewencyjnych dochodzeń oraz inicjatyw organów egzekwowania prawa w walce z handlem ludźmi. Tam, gdzie odnotowane zostały inne przestępstwa (np. związane z narkotykami, pojazdami lub bronią), może to dawać możliwość szerszego spojrzenia na działalność przestępczą i na tych, którzy działają w kilku obszarach przestępczych.

Możliwe wartości: Tak, nie, niedostępne dane.

Sekcja 3: Etap śledztwa

3a) Data rozpoczęcia sprawy

Sekcja określa datę, gdy zapoczątkowano sprawę przeciwko handlarzowi ludźmi (tzn. wniesienie skargi, doniesienia o przestępstwie). Data ta różni się od daty wszczęcia śledztwa, o którym wspomina się później w tej sekcji.

Określenie daty rozpoczęcia dochodzenia pozwala na utworzenie punktu odniesienia do określenia przyszłych dat i terminu wykonania zadań i może wskazywać, gdzie zdarzają się opóźnienia w postępowaniu karnym dotyczącym handlu ludźmi oraz w sprawach mających z tym związek.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.⁹⁴

3b) Miejsce zgłoszenia przypadku

Tutaj udokumentowane jest miejsce (według podziału administracyjnego oraz kraj), w którym przypadek został zgłoszony.

To pozwala pracownikom wymiaru sprawiedliwości zorientować się, gdzie w danym kraju skargi i przypadek zostały zgłoszone, a może nawet poznać te miejsca w kraju, gdzie handel ludźmi (lub dochodzenia/ściganie handlu ludźmi) jest najbardziej rozpowszechniony. Może być to również użyte jako wskaźnik stopnia i rodzajów działań oraz możliwości organów egzekwowania prawa lub prokuratorów w określonych obszarach geograficznych, np. gdzie instytucje są bardziej aktywne w działaniach prewencyjnych.

Możliwe wartości: Oznaczenia użyte w tej bazie powinny być adekwatne do struktury administracyjnej danego kraju.

3c) Metoda zgłoszenia

Sekcja ta dokumentuje sposób, w jaki sprawa/wniesienie sprawy zostało zapoczątkowane i odnosi się do faktów, które doprowadziły do podjęcia działań przez wymiar sprawiedliwości.

Udokumentowanie sposobu rozpoczęcia sprawy może określić stopień działań wymierzonych przeciwko handlarzom lub działań zapobiegawczych. Może także umożliwić stworzenie wzoru, w jaki sposób sprawy kończą się sukcesem lub porażką, przy uwzględnieniu sposobu, w jaki zostały wszczęte. Oznacza to, że wyższy wskaźnik wyroków skazujących może (lub nie) mieć związek z proaktywnym śledztwem w porównaniu z podjętymi krokami. W konsekwencji, sekcja ta może dostarczyć szczegółów na temat plusów i minusów różnych strategii.

Możliwe wartości: zgłoszenie skargi (doniesienia); wskazówki; proaktywne śledztwo; śledztwo reaktywne; nieznanne; inne.

3d) Data rozpoczęcia śledztwa

Jest to data, gdy rozpoczęto śledztwo w sprawie procederu handlu ludźmi.

Określenie daty początkowej umożliwia utworzenie bazy, na podstawie której określane będą przyszłe daty i terminy, co być może umożliwi wyznaczenie miejsc, w których dochodzi do opóźnień w procesie kryminalnym dotyczących spraw związanych z handlem ludźmi i temu pokrewnych. Przykładowo, data ta może być odniesiona do innych dat, takich jak data rozpoczęcia sprawy lub data zakończenia procesu, po to by odnotować czas jaki upłynął pomiędzy tymi dwiema czynnościami prawnymi. Informacja ta jest niezbędna do ustalenia, w których jednostkach, bądź sektorach wymiaru sprawiedliwości zdarzają się opóźnienia, jak również do ocenienia, w których konkretnych instytucjach praca jest mniej lub bardziej wydajna. Informacja ta stwarza możliwość wsparcia organów wymiaru sprawiedliwości zaangażowanych w walkę z procederem handlu ludźmi, poprzez wskazanie opóźnień w procesie karnym, co może, przynajmniej częściowo, złagodzić wątpliwości ofiar odnośnie zaangażowania organów w proces.

---

⁹⁴ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznaną, pole należy zostawić puste.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.⁹⁵

3e) Data zakończenia śledztwa

Jest to data, gdy zakończono śledztwo w sprawie procederu handlu ludźmi.

Określenie daty zakończenia śledztwa umożliwia określenie bazy, na podstawie której mierzone będą przyszłe daty i terminy, co być może umożliwi wyznaczenie miejsc, w których dochodzi do opóźnień w procesach kryminalnych dotyczących spraw związanych z handlem ludźmi i temu pokrewnych. Przykładowo, data ta może być odniesiona do daty rozpoczęcia śledztwa, w celu określenia długości trwania procesu śledczego, co może pomóc w lepszym zrozumieniu aktualnego funkcjonowania procesów w wymiarze sprawiedliwości oraz sektorów, w których mają miejsce (lub nie) opóźnienia.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.⁹⁶

3f) Data aresztowania

Jest to data, gdy dochodzi do aresztowania osoby podejrzewanej o handel ludźmi.

Określenie daty aresztowania umożliwia utworzenie bazy, na podstawie której mierzone będą przyszłe daty i terminy. Przykładowo, data ta może być porównana z datą wszczęcia postępowania w celu ustalenia, jaki okres czasu minął od wszczęcia postępowania do formalnego aresztowania. Podobnie, data ta może być odniesiona do daty rozpoczęcia procesu sądowego, aby określić upływ czasu pomiędzy aresztowaniem a początkiem rozprawy. Ustalenie, ile czasu upływa na każdym etapie procesu karnego pomaga dostarczyć pełnej i wiarygodnej informacji o postępowaniu dla ofiar/świadków, co może prowadzić do tego, iż chętniej będą współpracować w tym procesie. Ustalenie tego faktu uświadamia osobom zaangażowanym w walkę z procederem handlu ludźmi, gdzie i kiedy dochodzi do opóźnień, co może dać przyczynek do wprowadzenia ulepszeń.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.⁹⁷

3g) Zarzuty w momencie aresztowania

W tej sekcji umieszcza się wszystkie oskarżenia wniesione przeciwko handlarzowi ludźmi w chwili aresztowania. Może ona zawierać oskarżenia związane z handlem ludźmi; może zawierać również oskarżenia nie związane z tym procederem.⁹⁸ Mogą występować sytuacje, gdy wszczęte postępowanie

---

⁹⁵ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

⁹⁶ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

⁹⁷ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznana, pole należy zostawić puste.

⁹⁸ Oto zarzuty powiązane z procederem handlu ludźmi w czterech państwach biorących udział w projekcie, które powinny potencjalnie być wzięte pod uwagę:

- Kodeks Karny Republiki Czeskiej zawiera art. 204 o stręczycielstwie, art. 205a. o posiadaniu pornografii dziecięcej, art. 205b. o wykorzystywaniu/ posługiwaniu się dziećmi do produkcji pornografii dziecięcej, art. 216a. o handlu dziećmi (dla celów adopcji) oraz art. 209a o nielegalnym rozporządzaniu ludzkimi komórkami, organami i tkankami. Prawo karne Republiki Słowackiej jako czyny kryminalne traktuje nie tylko handel ludźmi (§ 179) oraz dziećmi (§ 180 i 181), ale również cały zakres powiązanych przestępstw, takich jak: pozbawienie wolności osobistej (§ 182), ograniczenie wolności osobistej (§ 183), ograniczenie swobody poruszania się (§ 184), porwanie dla okupu (§ 186), uprowadzenie za granicę (§ 187), przemyt imigrantów (§ 355) oraz stręczycielstwo (§ 367).

i postawione zarzuty dotyczą handlu ludźmi, ale w konsekwencji zostają przeklasyfikowane na zarzuty nie związane z handlem. W innych przypadkach, niektóre lub wszystkie zarzuty podczas aresztu będą związane z handlem ludźmi.

Sekcja ta umożliwi wyznaczenie typu oskarżeń stawianych handlarzom ludźmi, jak również wszelkich powiązanych przestępstw, nieklasyfikowanych jako handel ludźmi. Pole to pomaga także w ustaleniu, czy w procesie śledztwa zarzuty o handel ludźmi zostały przeklasyfikowane na lżejsze (lub cięższe). Jest to także ważne do ustalenia zakresu, w jakim rezultaty doniesienia i śledztwa prowadzą do aresztowania w sprawach dotyczących i nie dotyczących handlu ludźmi.

Możliwe wartości: nieograniczone. Ta sekcja to otwarte pole tekstowe.

3h) Formy handlu ludźmi/wyzysku

Pole to określa formy handlu ludźmi w oparciu o przedstawione zarzuty o handel.

Jest to wartościowa informacja służąca zrozumieniu trendów i wzorców panujących w procederze bezpośrednio w kraju i poza nim. Sekcja dostarcza także informacji o modelach handlu i aktywności handlarzy.

Możliwe wartości: wykorzystanie seksualne, praca przymusowa, żebractwo, zmuszanie do popełniania przestępstwa, adopcja, przymusowe małżeństwo, przymusowa służba wojskowa, niewolnictwo i niewola, usunięcie organów, inne. Czasami ofiary mogą być poddane wielu formom wyzysku, w tych przypadkach należy udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie.

3i) Liczba ofiar

W tym polu odnotowana jest liczba osób-ofiar handlu ludźmi w sprawie, w której domniemany/skazany handlarz został aresztowany.

Jest to niejako miara skali procederu w, do lub w tranzycie przez dany kraj. Informacja ta może być również wykorzystana dla zrozumienia struktur organizacyjnych sieci przestępczych domniemanych/skazanym handlarzy i/lub ich działalności.

Możliwe wartości: liczby rzeczywiste, np. nieznane, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8....

-
- W Polsce, z handlem ludźmi powiązane są następujące przestępstwa: wykorzystywanie zależności służbowej (art. 199 Kodeksu Karnego), zmuszanie innych osób do prostytucji (art. 203), naklanianie i czerpanie korzyści majątkowych z prostytucji innych osób (art. 204 (1) i (2)); naklanianie i czerpanie korzyści majątkowych z prostytucji nieletnich (art. 204 (3)); stosowanie przemocy wobec osoby lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania (art. 191, 1), bezprawne pozbawienie wolności (art. 189), zniewolenie innej osoby lub prowadzenie procederu handlu niewolnikami (art. 8 Przepisów wprowadzających Kodeks Karny), przekraczanie granicy z użyciem przemocy, groźby, podstęp lub we współdziałaniu z innymi osobami (art. 264, 3), nielegalne zatrudnienie (art. 119-121 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. „O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”).
  - W Portugalii, do przestępstw powiązanych z handlem ludźmi zalicza się: stręczycielstwo, czerpanie korzyści z nierządu, gwałt, przymus seksualny, nielegalną imigrację oraz przetrzymywanie dokumentów.
  - W Republice Słowackiej są to w pierwszej kolejności czyny przestępcze przeciwko wolności oraz godności osobistej określone we wprowadzeniu II do Kodeksu Karnego (Ustawa 300/2005, zbiór), art. 355 – handel ludźmi, art. 367 - stręczycielstwo, itp. (§ 182), pozbawienie wolności osobistej (§ 183), pozbawienie swobody poruszania się (§ 184), porwanie dla okupu (§ 186), uprowadzenie za granicę (§ 187), przemyt imigrantów (§ 355) oraz stręczycielstwo (§ 367).

3j) Liczba ofiar składających zeznania⁹⁹

Sekcja ta określa liczbę ofiar, które złożyły zeznania obciążające handlarza w toku skierowanego przeciwko niemu śledztwa.

Zeznania ofiar mogą być cennym źródłem dowodowym przeciwko handlarzom i obecnie w wielu przypadkach są podstawą do wszczęcia postępowania w sprawie procederu handlu ludźmi. Większa liczba ofiar/świadków w jednej sprawie może powodować wzmocnienie materiału dowodowego, chociaż nie jest to regułą. W porównaniu do innych form dowodowych, odnotowanie, w jakim zakresie aresztowania oparto na zeznaniach ofiar/świadków może również być ważne. Kolejnym interesującym zagadnieniem związanym z tą sekcją jest porównanie liczby uwięzionych sukcesem procesów do liczby zeznań ofiar. Idąc dalej, zestawienie tego wskaźnika z następującym później pytaniem dotyczącym ochrony ofiary – przed, po i w trakcie rozprawy – pozwala ocenić zakres ochrony, którą otrzymują ofiary składające zeznania. Także istotnym byłoby zbadanie, jaki wpływ ma połączenie zeznań ofiar z ich ochroną (przed, po i w trakcie procesu) na liczbę wyroków skazujących.

Możliwe wartości: liczby rzeczywiste, tzn. nieznane, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10...

3k) Ochrona ofiary na etapie przed procesem sądowym

W polu tym ustala się, czy osoby zaangażowane w sprawę jako ofiary/świadkowie otrzymały jakąś ochronę na etapie przed procesem sądowym handlarza ludźmi.

W tym polu można odnotować zakres, w jakim udzielana jest ochrona ofiarom/świadkom przed rozpoczęciem procesu, gdy groźby i ataki mogą przyczynić się do załamania i przerwania postępowania. Daje to również możliwość porównania liczby wyroków skazujących do współczynnika ochrony zapewnionej w okresie poprzedzającym proces sądowy, celem uzyskania odpowiedzi na pytanie, jak ważna jest ochrona ofiar. Porównanie tego wskaźnika z danymi na temat ochrony ofiar w trakcie i po procesie sądowym jest także środkiem do stworzenia wykresu ciągłości ochrony, dostępnej dla ofiar w procesie karnym.

Możliwe wartości: tak, nie, nie dotyczy, nieznana.¹⁰⁰

Sekcja 4: Etap procesu sądowego

4a) Siedziba sądu i miejsce procesu

W tym polu należy określić precyzyjną lokalizację (jednostkę administracyjną i kraj), w którym miał miejsce proces.

Pozwala to śledzić, gdzie w danym kraju mają miejsce (a gdzie nie) procesy sądowe dotyczące handlu ludźmi, co może być też wskaźnikiem, gdzie ten proceder jest bardziej rozpowszechniony (choć wymagałoby to jednak wnikliwszych dociekań niż zdanie się tylko na dane w tym polu). Może to być również miarą działań i możliwości organów ścigania i/lub sądownictwa na określonym obszarze geograficznym.

⁹⁹ W kontekście niniejszego podręcznika, termin „ofiara” odnosi się do ofiary procederu handlu ludźmi. Niemniej, w innych sytuacjach prawnych, właściwa może okazać się inna terminologia, np. „strona poszkodowana”, „strona pokrzywdzona”. Wybór stosownej terminologii powinien być dokonany na poziomie danego państwa, w zgodzie z krajowym systemem prawnym.

¹⁰⁰ Informacja pozwala na ustalenie opcji ochrony ofiar/świadków na różnych etapach procesu karnego, tzn. czy odnosi się ona do 24-godzinnej ochrony osobistej lub *pomocy udzielonej bardziej doraźnie* (przykładowo, podczas transportu na salę sądową lub na komisariat policji). Kraje być może zechcą uwzględnić dodatkowe szczegóły jako istotne elementy każdego podpunktu lub jako dodatkowe wskaźniki.

Możliwe wartości: Oznaczenia użyte w tej bazie powinny być adekwatne do struktury administracyjnej danego kraju.

4b) Data, kiedy sprawa weszła na wokandę

Pole to dokumentuje datę rozpoczęcia procesu.

Określenie daty aresztowania umożliwia utworzenie bazy, na podstawie której mierzone będą przyszłe daty i terminy. Pomaga to w monitorowaniu czasu potrzebnego na określonych etapach procesu w sprawach o handel, jak również w stwierdzeniu, które etapy procesu karnego są mniej (lub bardziej) sprawne i szybkie. Jest tu również możliwe określenie, w których sektorach pojawiły się (bądź nie pojawiły się) opóźnienia.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.¹⁰¹

4c) Data, kiedy sprawa zakończyła się w pierwszej instancji

Pole to dokumentuje datę zakończenia procesu.

Data zakończenia procesu pozwala na porównanie dat i terminów w procesie karnym, które w efekcie pomagają ustalić, czy i które etapy procesu przebiegają szybko i sprawnie.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.¹⁰²

4d) Zarzuty w procesie

W tym polu rejestrowane są wszystkie zarzuty w postępowaniu przeciwko handlarzowi. Mogą one być tożsame z lub inne od tych, które doprowadziły do aresztowania. Może ona zawierać oskarżenia związane z handlem ludźmi; może zawierać również oskarżenia nie związane z tym procederem. Może się zdarzyć, że pierwotne wszczęte postępowanie dotyczyło handlu ludźmi, lecz później nastąpiła zmiana kwalifikacji czynu na niezwiązany z tym procederem. W jeszcze innych przypadkach zarzuty, które doprowadziły do aresztowania będą identyczne z tymi postawionymi w trakcie trwania procesu.

W sekcji tej możliwe będzie prześledzenie typów zarzutów postawionych w procesach zarówno o handel ludźmi, jak i za inne przestępstwa (niezwiązane z handlem). Pole to może być również pomocne w ustaleniu, czy w trakcie procesu, którykolwiek z zarzutów o handel został przeklasyfikowany na lżejszego lub cięższego typu. Informacja ta może być powiązana z zarzutami pierwotnie postawionymi i zarzutami będącymi podstawą aresztowania. Świadczy ona o tym, jakie zarzuty zostały zmienione od fazy początkowej do fazy procesowej. To pytanie jest również istotne dla zrozumienia zakresu, w jakim stopniu wniesione skargi doprowadzają do postawienia zarzutów w sprawach o handel i innych.

Możliwe wartości: nieograniczone. Ta sekcja to otwarte pole tekstowe. W sytuacji, gdy oskarżony nie przyznaje się do zarzucanych mu czynów, powinno to być odznaczone w tym miejscu. Gdy

---

¹⁰¹ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku. Jeżeli data jest nieznaną, pole należy zostawić puste.

¹⁰² W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i roku.

przyznanie się do winy jest efektem ugody obrończej, należy odznaczyć jakiegokolwiek zmiany zachodzące w procesie sądowym, zmniejszenie wnioskowanej kary i/lub zmniejszenie wyroku.

4e) Ochrona ofiary w trakcie procesu sądowego

W sekcji tej ustalamy, czy jakakolwiek ofiara zaangażowana w sprawy sądowe w charakterze ofiary i/lub świadka otrzymała ochronę na etapie procesu sądowego. W trakcie procesu mogą być dostępne różne formy ochrony, takie jak wybór złożenia zeznania na taśmie wideo lub ochrona policyjna w wymiarze 24 godzinnym, zarówno pełna, jak i *ad hoc*. Jeżeli jakakolwiek ochrona została udzielona, należy to odnotować.

Za pomocą tego pola możliwe jest odnotowanie zakresu przyznanej ofiarom/świadkom ochrony w trakcie procesu, a także kiedy ofiary musiały stanąć twarzą w twarz z handlarzami ludźmi w trakcie procesu w sądzie oraz kiedy doszło do kontaktu z rodziną lub przyjaciółmi domniemanych/skazanych handlarzy. W przypadkach, gdy ochrona w trakcie procesu nie jest udzielona, istnieje możliwość, że groźby ze strony handlarza (lub jego rodziny czy przyjaciół) mogą doprowadzić do zmiany lub wycofania przez ofiarę złożonego wcześniej zeznania. Inną ważną analizą jest porównanie współczynnika skazań w odniesieniu do dostępności ochrony na etapie procesu. Porównanie ochrony w trakcie procesu z ochroną ofiary oferowaną przed i po procesie jest również środkiem rejestracji ciągłości ochrony dostępnej dla ofiar/świadków. Sekcja ta nie zawiera wielu danych na temat różnych form ochrony, w związku z czym wnioski płynące z jej analizy mogą być ograniczone. Na przykład, gdy ofiara ma zgodę na złożenie zeznań na taśmie wideo, jest to formą ochrony, jednak może to nie być wystarczające w sytuacji, gdy ofierze grozi fizyczne uszkodzenie ciała. Dlatego też, informacje pochodzące z tej sekcji powinny być prezentowane z pewną ostrożnością.

Możliwe wartości: tak, nie, nie dotyczy, nieznana.¹⁰³

4f) Wynik procesu

Sekcja ta dokumentuje wynik procesu – formalne orzeczenie w sprawie różnych zarzutów związanych z procederem handlu ludźmi lub z nim niezwiązanych.

Porównanie wyników procesu ze skalą czynników z zestawienia danych może rzucić światło na wiele aspektów procedury karnej. Przykładowo, porównanie wyniku procesu z użyciem ochrony ofiary może wskazywać na wpływ tych metod ochrony na powodzenie w sprawie. Rozważenie wyniku procesu w stosunku do długości procesu (rozpoczęcie procesu-zakończenie procesu) może wskazywać, czy na powodzenie miała wpływ długość postępowania. Porównanie wyniku procesu z liczbą oświadczeń i/lub zeznań złożonych przez ofiary może dostarczyć wiedzy o roli jaką ofiara/świadek odgrywa w procesie karnym. Porównanie wyniku procesu (z uznaniem winy) z oskarżeniami oraz wyrokami ujawnia typy wyroków, jakie są otrzymywane za zarzuty związane z handlem ludźmi.

Możliwe wartości: winny, niewinny, unieważniony, w toku; nieznany; nie dotyczy.

---

¹⁰³ Informacja pozwala na ustalenie natury i zakresu ochrony na różnych etapach procesu karnego, tzn. jakie formy ochrony zostały zastosowane (np. ochrona policyjna, ochrona świadków, zabezpieczenie oświadczeń zarejestrowanych na filmie wideo itd.), czy była to ochrona pełna (np. 24-godzinna ochrona fizyczna), czy też ochrona fizyczna *ad hoc* (np. podczas transportu do sądu lub na komendę policji). Kraje być może zechcą uwzględnić dodatkowe szczegóły jako istotne elementy każdego podpunktu lub jako dodatkowy wskaźnik.

4g) Rodzaj zasądzonej kary

W tym polu odnotowana jest nałożona kara, w przypadku gdy oskarżonego uznano winnym.

Ważnym jest, aby odnotować rodzaje nakładanych kar w procesach dotyczących handlu ludźmi; czy będzie to kara więzienia czy areszt domowy, grzywna itp. Porównując kary z zarzutami w procesie, można wywnioskować, jakie są rodzaje kar za handel ludźmi (oraz za zarzuty nie związane z handlem ludźmi) oraz w jakiego rodzaju przypadkach sądzane są surowsze kary.

Możliwe wartości: więzienie; grzywna; wyrok w zawieszeniu; areszt domowy; prace społeczne; inne; nieznane; nie dotyczy. Sekcja ta powinna być wypełniona tylko w sytuacji, gdy wydany został wyrok skazujący. Więcej niż jedna wartość może być wymagana w tej sekcji. Jest tak np. gdy wyrok „więzienia” może wystąpić w kombinacji z inną karą, np. „grzywny”. Wszystkie kary mające związek ze sprawą powinny być zaznaczone.

4h) Długość wyroku

W sekcji tej ustalamy długość wyroku zasądzonego, gdy wyrok brzmiał „więzienie”, „wyrok w zawieszeniu”, „areszt domowy”, „prace społeczne” lub też „więzienie” w kombinacji z innym rodzajem kary, np. karą „grzywny”.

Informacja o długości wyroku jest pomocna przy ocenie adekwatności wyroku w konkretnej sprawie oraz w analizie danych konkretnego kraju w procesach o handel ludźmi. W sytuacji, gdy handlarze często otrzymują krótkie wyroki – na przykład, będące kwestią miesięcy niż lat – z dużym prawdopodobieństwem można uznać, że proces karny nie odstraszy handlarzy. Porównanie wyroków z innymi wskaźnikami/zmiennymi, np. zarzutami w procesie, liczbą ofiar zaangażowanych w proces, zabezpieczeniami zeznań ofiary, może być pomocne w zrozumieniu, co może przyczyniać się do wyższych wyroków i kar.

Możliwe wartości: 0, 0 - 1 rok; 1 - 2 lata; 3 - 5 lat; 6 - 10 lat; 11 - 15 lat; 16 - 20 lat; 16 – 20 lat; 20-25 lat; 26-30 lat; +30 lat.

4i) Nałożona grzywna (w procesie)¹⁰⁴

Pole to dotyczy kwoty grzywny ujętej w wyroku/karze, jeżeli taka została zasądzona. W niektórych przypadkach, grzywna będzie jedyną nałożoną karą, w innych może zostać nałożona w połączeniu z inną, np. „więzieniem”, „karą w zawieszeniu”, „aresztem domowym”, „pracami społecznymi” lub też kara „więzienia” może wystąpić w kombinacji z inną karą np. „grzywny.”

Dokumentowanie grzywien nałożonych za proceder handlu ludźmi oraz powiązane z tym przestępstwa, może być miarą powagi, z jaką dane przestępstwo jest traktowane w konkretnym państwie. Przykładowo, gdy domniemani/skazani handlarze karani są niskimi kwotami, mało prawdopodobnym jest, że zostaną zniechęceni do działania w branży przynoszącej tak ogromne zyski, szczególnie w połączeniu z karą więzienia (często w zawieszeniu). Porównanie grzywny do innych wskaźników/zmiennych (bazując na danych zebranych ze wszystkich spraw) – tj. zarzutów w

---

¹⁰⁴ W większości krajów, wyrokami za przestępstwa związane z handlem ludźmi są kary więzienia, a nie grzywny, z tym, że grzywny mogą być nakładane jednocześnie z karą więzienia. W związku z tym, tam gdzie takowa informacja jest udokumentowana, będzie oznaczać ona połączoną z karą więzienia. Przykładowo, w polskim Kodeksie Karnym nie ma możliwości nakładania wyłącznie kary grzywny za przestępstwa związane z handlem ludźmi. Niemniej jednak, polskie prawo przewiduje możliwość takiej kary za przestępstwa odnoszące się do THB - handlu ludźmi (np. przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów – rozdział XXXIV Kodeksu Karnego).

procesie, liczbie zeznających ofiar, zabezpieczeniu zeznań ofiary – może prowadzić do ustalenia, jakie czynniki mogą przyczyniać się to wyższych (cięższych) kar.

Możliwe wartości: liczba całkowita, stanowiąca kwotę w euro.

Sekcja 5: Proces apelacyjny

5a) Odwołanie od wyroku

W sekcji tej zapisywane są dane odnoszące się do procesu apelacyjnego, jeżeli doszło do skazania.

W polu tym jest wskazane, w jakim zakresie po zapadnięciu wyroku skazującego sprawy dotyczącego procederu handlu ludźmi (oraz sprawy powiązane) są zaskarżane. Możliwe jest tu również stwierdzenie, jakiego rodzaju sprawy są bardziej prawdopodobne do zaskarżenia (np. poprzez skorelowanie tego wskaźnika z wskaźnikiem zarzutów procesowych), a także kiedy wyroki/kary są bądź nie są zaskarżane.

Możliwe wartości: tak, nie lub nieznan.

5b) Data rozpoczęcia procesu apelacyjnego

Pole to dokumentuje datę rozpoczęcia procesu apelacyjnego.

Data rozpoczęcia procesu apelacyjnego jest datą, w odniesieniu do której mierzone są inne terminy i daty w procesie karnym, a także ustalane jest, czy są opóźnienia i/lub proces jest szybki i sprawny.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.¹⁰⁵

5c) Data zakończenia procesu apelacyjnego

Pole to dokumentuje datę zakończenia procesu apelacyjnego.

Data zakończenia procesu apelacyjnego jest datą, w odniesieniu do której mierzone są inne terminy i daty w procesie karnym. Pomaga on również określić, na którym etapie procesu mogą nastąpić opóźnienia, a które etapy przebiegają szybko i sprawnie.

Możliwe wartości: dzień, miesiąc i rok.¹⁰⁶

5d) Podstawy apelacji

W polu tym odnotowywane są podstawy, na których opiera się apelacja.

W sekcji tej zapisane są rzekome błędy, które miały miejsce w procesie sądowym i które pozwalają na zaskarżenie wyroku. Informacja ta może być pomocna w monitorowaniu i ocenie efektywności wnoszonych apelacji dotyczących oskarżeń o handel ludźmi oraz ocenie tego, jakie problemy/błędy muszą być wzięte pod uwagę/przewidziane w następnych procesach o handel.

Możliwe wartości: nieograniczone. Ta sekcja to otwarte pole tekstowe.

---

¹⁰⁵ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i/lub roku. Jeżeli data jest nieznaną, pole należy zostawić puste.

¹⁰⁶ W przypadku gdy niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty, kraje mogą optować za możliwością podania jedynie miesiąca i/lub roku. Jeżeli data jest nieznaną, pole należy zostawić puste.

5e) Wnioskodawca apelacji

W tym polu odnotowane jest, kto zainicjował apelację.

Możliwe wartości: otwarte pole tekstowe.

5f) Ochrona ofiary w trakcie procesu apelacyjnego

W sekcji tej ustalamy, czy jakakolwiek ofiara zaangażowana w sprawy sądowe w charakterze ofiary i/lub świadka otrzymała ochronę na etapie procesu apelacyjnego. W czasie trwania procesu mogą być dostępne różne rodzaje ochrony, takie jak możliwość złożenia zeznań na taśmie wideo lub pełna ochrona policyjna. Jeżeli jakakolwiek ochrona została udzielona, należy to odnotować.

W tym polu możliwe jest odnotowanie, w jakim zakresie dostępna jest ochrona ofiar/świadków w trakcie trwania procesu apelacyjnego, kiedy może się od nich wymagać spotkania z ich domniemanym/skazanym handlarzem, jego rodziną i przyjaciółmi. Porównanie dostępności ochrony na etapie procesu apelacyjnego z ochroną ofiar zapewnianą przed i po procesie jest również źródłem informacji o ciągłości ochrony zapewnianej ofiarom/świadkom. Sekcja ta nie zawiera wielu danych na temat różnych form ochrony, wnioski płynące z jej analizy mogą być ograniczone. Na przykład, gdy ofiara ma zgodę na złożenie zeznań na taśmie wideo, jest to formą ochrony, jednak może to nie być wystarczające w sytuacji, gdy ofierze grozi fizyczne uszkodzenie ciała. Dlatego też, informacje pochodzące z tej sekcji powinny być prezentowane z pewną ostrożnością.

Możliwe wartości: tak, nie, nie dotyczy, nieznana.¹⁰⁷

5g) Wynik procesu apelacyjnego

Sekcja dotyczy ostatecznego wyniku procesu apelacyjnego w danej sprawie. Podczas gdy większość systemów prawnych posiada różne etapy procedury odwoławczej, ta sekcja dotyczy tylko końcowego odwołania i końcowego rozstrzygnięcia w danej sprawie.

W tym polu można zaobserwować, w jakim stopniu oskarżenia o handel ludźmi są obalane w danym kraju. Gdy odwołanie skutkuje uniewinnieniem, aby określić, co konkretnie do niego prowadzi, cenny może być dalszy wgląd w akta sprawy. Może to pomóc fachowcom w dziedzinie prawa i sądownictwa w lepszym przygotowaniu do procesów i apelacji. Może to być również punktem wyjścia do monitoringu innych procesów kryminalnych pod kątem spraw o handel ludźmi.

Wartościowym jest także porównanie wyników apelacji z łańcuchem zmiennych/wskaźników znajdujących się w zestawieniu danych, które mogą rzucić światło na różne aspekty karnej procedury sądowej. Przykładowo, porównanie wyniku procesu apelacyjnego z użyciem ochrony ofiary może wskazywać na wpływ tych metod ochrony na powodzenie w sprawie. Rozważenie wyniku procesu apelacyjnego w stosunku do długości procesu (rozpoczęcie procesu-zakończenie procesu) może wskazywać, czy na powodzenie miała wpływ długość postępowania. Porównanie wyniku procesu apelacyjnego z liczbą oświadczeń i/lub zeznań złożonych przez ofiary może dostarczyć wiedzy o roli jaką ofiara/świadek odgrywa w procesie karnym. Porównanie wyniku procesu apelacyjnego z wynikami odwołania wskazuje na konsekwencję w wydawaniu wyroków. Porównanie wyniku

---

¹⁰⁷ Informacja pozwala na ustalenie natury i zakresu ochrony na różnych etapach procesu karnego, tzn. jakie formy ochrony zostały zastosowane (np. ochrona policyjna, ochrona świadków, zabezpieczenie oświadczeń zarejestrowanych na filmie wideo itd.), czy była to ochrona pełna (np. 24-godzinna ochrona fizyczna), czy też ochrona fizyczna *ad hoc* (np. podczas transportu do sądu lub na komendę policji). Kraje byc może zechcą uwzględnić dodatkowe szczegóły jako istotne elementy każdego podpunktu lub jako dodatkowy wskaźnik.

procesu apelacji z określonymi zarzutami może wskazywać, że jest łatwiej skazać na podstawie jednej grupy zarzutów niż innej. Porównanie wyniku procesu apelacyjnego (z uznaniem winy) z oskarżeniami oraz wyrokami ujawnia typy wyroków, jakie są otrzymywane za zarzuty związane z handlem ludźmi.

Możliwe wartości: winny, niewinny, unieważniony, w toku; nieznan; nie dotyczy.

5h) Wyrok (w procesie apelacyjnym)

W pytaniu tym interesuje nas wyrok skazujący wydany w procesie apelacyjnym.

Poucającym może być określenie, w jakim stopniu wyroki wydane w procesach o handel ludźmi zostają podtrzymane w apelacji.

Możliwe wartości: więzienie; grzywna; wyrok w zawieszeniu; areszt domowy; prace społeczne; inne; nieznan; nie dotyczy. Sekcja ta powinna być wypełniona tylko w sytuacji, gdy podtrzymany został wyrok skazujący. Więcej niż jedna wartość może być wymagana w tej sekcji. Jest tak, np. gdy wyrok „wzieszenia” może wystąpić w kombinacji z inną karą, np. „grzywny”. Wszystkie kary mające związek ze sprawą powinny być zaznaczone.

5i) Długość wyroku z apelacji

W sekcji tej ustalamy długość wyroku zasądzanego w procesie apelacyjnym, gdy wyrok brzmiał „wzieszenie”, „wyrok w zawieszeniu”, „areszt domowy”, „prace społeczne” lub też „wzieszenie” w kombinacji z innym rodzajem kary, np. karą „grzywny”.

W tym polu odnotowujemy rodzaje oraz zakres wyroków i kar dotyczących przestępstw związanych z handlem ludźmi oraz z nim powiązanych, podtrzymanych na etapie procesu apelacyjnego.

Możliwe wartości: 0, 0 - 1 rok; 1 - 2 lata; 3 - 5 lat; 6 - 10 lat; 11 - 15 lat; 16 - 20 lat; 16 – 20 lat; 20-25 lat; 26-30 lat; +30 lat.

5j) Kwota grzywny w procesie apelacyjnym

Pytanie to dotyczy kwoty grzywny wymierzonej w wyroku kończącym proces apelacyjny. Ta droga dochodzenia bierze pod uwagę, czy wyrok i/lub kara wymierzone w procesie zostały podtrzymane w procesie apelacyjnym.

Możliwe wartości: liczba całkowita, stanowiąca kwotę w euro.

Sekcja 6: Etap po procesie sądowym

6a) Wykonanie ostatecznego wyroku

W tej sekcji przedstawiony jest wymiar ostatecznego wyroku (czy to więzienia, czy aresztu domowego, czy kary w zawieszeniu, czy prac na rzecz lokalnej społeczności itp.) oraz jego wykonanie (tzn. czas spędzony przez skazanego w więzieniu).

Warto porównać faktycznie nałożoną karę z tą zastosowaną, aby odnotować różnice między nimi. Może to być miarą stopnia, w jakim wyroki za handel ludźmi są (lub nie są) egzekwowane.

Możliwa wartość: sekcja z otwartym polem tekstowym, w którym wpisywana jest długość kary.

6b) Kara grzywny i jej zastosowanie

W tej sekcji przedstawiony jest wymiar ostatecznej grzywny oraz jej wykonanie, co pozwala odnotować, przynajmniej częściowo, w jakim stopniu egzekwowane są kary za handel ludźmi.

Możliwe wartości: liczba całkowita, stanowiąca główną lokalną jednostkę monetarną.

6c) Ochrona ofiary na etapie po procesie sądowym

W sekcji tej ustalamy, czy jakkolwiek ofiara zaangażowana w sprawy sądowe w charakterze ofiary i/lub świadka otrzymała ochronę na etapie po procesie apelacyjnym.

Ważne jest odnotowanie faktu nie tylko, jak wiele ofiar otrzymało ochronę po zakończonym procesie, ale również prześledzenie, jak wiele ofiar otrzymało ochronę podczas całego procesu sądowego – od postępowania przygotowawczego do wyroku sądu apelacyjnego lub sądu wyższej instancji.

Możliwe wartości: tak, nie, nie dotyczy (N/A), nieznana.¹⁰⁸

6d) Rekompensata zasądzona ofierze

W sekcji tej ustalane jest, czy ofiara otrzymała jakkolwiek rekompensatę finansową jako efekt postępowania w sprawie o handel ludźmi; jeśli tak, to w jakiej wysokości.

Należy w tym miejscu rozróżnić rekompensatę zasądzoną i rekompensatę wypłaconą. Najlepiej byłoby, aby zgromadzone dane dokumentowały oba te aspekty, co pozwoliłoby odnotować rozbieżności pomiędzy tymi dwoma wskaźnikami/zmiennymi oraz podjąć odpowiednie kroki. Pytanie to dotyczy faktycznego wpływu rekompensaty - czy i w jakiej wysokości ofiary faktycznie otrzymały rekompensatę.

---

¹⁰⁸ Informacja pozwala na ustalenie natury i zakresu ochrony na różnych etapach procesu karnego, tzn. jakie formy ochrony zostały zastosowane (np. ochrona policyjna, ochrona świadków, zabezpieczenie oświadczeń zarejestrowanych na filmie wideo itd.), czy była to ochrona pełna (np. 24-godzinna ochrona fizyczna), czy też ochrona fizyczna *ad hoc* (np. podczas transportu do sądu lub na komendę policji). Kraje być może zechcą uwzględnić dodatkowe szczegóły jako istotne elementy każdego podpunktu lub jako dodatkowy wskaźnik.

Możliwe wartości: liczba całkowita, stanowiąca główną lokalną jednostkę monetarną.

Sekcja 7: Inne

7a) Komentarze do sprawy

Jest to otwarte pole tekstowe, które można użyć do zamieszczenia dodatkowych szczegółów, wyjaśnień i komentarzy na temat sprawy. Każde repozytorium narodowe określi, jakiego typu informacje będą załączone do tego pola i w jaki sposób mogą, jeżeli w ogóle, być użyte.

7b) Data ostatniej edycji

Tutaj podane są ostatnie daty, kiedy miała miejsce edycja tego przypadku, tzn. dzień, miesiąc oraz rok.

Sekcja 8: Proponowane zestawienie zharmonizowanych wskaźników/zmiennych

Zaprezentowane powyżej wskaźniki/zmienne są tylko wytycznymi/propozycjami, a nie definitywnym wykazem informacji, które należy gromadzić o handlarzach ludźmi i wymiarze sprawiedliwości. W wielu krajach nie ma wystarczających możliwości do zbierania danych dotyczących wszystkich wskaźników/zmiennych, które proponuje ten podręcznik. Ponadto, występują przeszkody związane z ramami instytucjonalnymi dostarczającymi dane i możliwościami wewnętrznymi; czasem interakcji pomiędzy dostarczającymi dane a głównym źródłem informacji (czy jest to ofiara, czy handlarz ludźmi); różnymi wdrażanymi modelami; różnym oprzyrządowaniem prawnym itp. Ważnym jest, aby te funkcjonujące wskaźniki/zmienne były tymi, które kraje uczestniczące w projekcie będą w stanie wykorzystywać i są zainteresowane ich zbieraniem, w przeciwieństwie do jakiegoś idealistycznego, ambitnego, ale w ostatecznym rozrachunku, niewykonalnego zestawienia wskaźników/zmiennych, które będą jedynie prowadzić do entropii w systemie gromadzenia, zatwierdzania i analizy danych.

Kraje będą zatem musiały same decydować, jakie wskaźniki/zmienne najlepiej spełniają wymagania w zakresie dokumentowania przestępczej działalności handlarzy ludźmi oraz odpowiedzi na ten proceder krajowego wymiaru sprawiedliwości. Poza tym, właściwe dla każdego kraju ramy prawne będą miały wpływ na to, jakie informacje będą kwalifikować się i będą możliwe do zebrania. Przykładowo, w Polsce sposób gromadzenia danych przez Ministerstwo Sprawiedliwości z zastosowaniem "karty statystycznej" (MS-28) dla generowania wskaźników dotyczących jakiejś sprawy oznacza, iż nie ma możliwości gromadzenia informacji o fakcie apelacji lub sprawdzenia różnic w orzeczeniach sądów pierwszej i drugiej instancji.

Przy określaniu jakiego rodzaju wskaźniki/zmienne są odpowiednie i jak wiele wskaźników musi zostać opracowanych, istotnym jest odniesienie się do pierwotnych założeń – jakie informacje są potrzebne i jak zostaną one wykorzystane w celu zrozumienia procederu handlu ludźmi i przeciwdziałaniu mu w bardziej skuteczny i właściwy sposób. Wiele z informacji zawartych w zestawieniach wskaźników/zmiennych na temat handlarzy jest szczególnie użytecznych w zrozumieniu procedur wymiaru sprawiedliwości w odniesieniu do THB. Wskaźniki/zmienne, które nie dostarczają cennych informacji związanych z tym założeniem (lub zwierzchnictwem organu wdrażającego) powinny zostać pominięte. Jest to kwestia zarówno pragmatyzmu (nie gromadzenie niepotrzebnych informacji), jak i etyki (osoby wypełniające kwestionariusz proszone są o udzielenie stosownych informacji, które zostaną wykorzystane do podjęcia działań wymierzonych przeciwko procederowi handlu ludźmi).

Rezultatem trwających dyskusji pośród krajów uczestniczących w projekcie było ustalenie zestawienia minimum zharmonizowanych wskaźników/zmiennych związanych z danymi, o których dyskutowano i które zostały zatwierdzone, dla wszystkich, bądź przynajmniej większości krajów-uczestników projektu, jako fundamentalne w tym przedsięwzięciu gromadzenia danych. Wykaz tych wskaźników przedstawiony jest na końcu niniejszej sekcji.

- Przez zestawienie minimum wskaźników/zmiennych rozumie się wskaźniki, które zostały zatwierdzone przez cztery uczestniczące w projekcie kraje.
- Przez zestawienie rozszerzone wskaźników/zmiennych rozumie się wskaźniki, które zostały zatwierdzone przez trzy z czterech uczestniczących w projekcie kraje.

Ponadto, po rozpoczęciu gromadzenia informacji, jasnym stanie się, które wskaźniki/zmienne nie są wymierne – tj. gdy dane z różnych źródeł nie są zbieżne, gdy informacje nie są dostępne itd. – tego rodzaju wskaźniki/zmienne mogą zostać pominięte. Decyzje odnośnie tego, czy dane wskaźniki/zmienne zostaną zachowane, czy odrzucone, podejmowane są, do pewnego stopnia, w trakcie fazy pilotażowej, podczas której możliwe jest określenie wymierności i przydatności różnego rodzaju wskaźników/zmiennych. Problemy związane z gromadzeniem informacji o poszczególnych wskaźnikach/zmiennych zwykle różnią się od siebie nie tylko na poziomie międzynarodowym, ale również wewnątrz danego kraju, czy też danej agencji w zależności od zwierzchnictwa danej organizacji, jej roli i struktury (tj. organizacje pozarządowe, organizacje międzyrządowe oraz agencje rządowe).

Tabela proponowanych zharmonizowanych wskaźników/zmiennych

	Zestawienie minimum wskaźników/zmiennych	Zestawienie maksimum wskaźników/zmiennych
<u>Sekcja 1: Rejestracja przypadku domniemanego/skazanego handlarza</u>	-	-
1a) Numer/kod rejestracji		X
1b) Imię i nazwisko handlarza		X
1c) Jednostka/agencja/institucja rejestrująca		X
1d) Data zarejestrowania przypadku		X
1e) Źródło informacji		X
<u>Sekcja 2: Profil domniemanego/skazanego handlarza</u>	-	-
2a) Płeć		X
2b) Data urodzenia i/lub wiek		X
2c) Obywatelstwo		X
2d) Kraj pobytu		X
2e) Kraj urodzenia		X
2f) Rola w łańcuchu handlu ludźmi		X
<u>Sekcja 3: Etap śledztwa</u>	-	-
3a) Data rozpoczęcia sprawy		X
3b) Miejsce zgłoszenia przypadku		X
3c) Metoda zgłoszenia		X
3d) Data rozpoczęcia śledztwa		X
3e) Data zakończenia śledztwa		X
3f) Data aresztowania		X
3g) Zarzuty w momencie aresztowania		X
3h) Formy handlu ludźmi/wyzysku		X
3i) Liczba ofiar		X
3j) Liczba ofiar		X
<u>Sekcja 4: Etap procesu sądowego</u>	-	-
4a) Siedziba sądu i miejsce procesu		X
4b) Data, kiedy sprawa weszła na wokandę		X
4c) Data, kiedy sprawa zakończyła się w pierwszej instancji		X
4d) Zarzuty w procesie		X
4f) Wynik procesu		X
4g) Rodzaj zasądzonej kary		X
4h) Długość wyroku		X
4i) Nalożona grzywna (w procesie)		X
<u>Sekcja 5: Proces apelacyjny</u>	-	-
5a) Odwołanie od wyroku		X
5b) Data rozpoczęcia procesu apelacyjnego		X
5c) Data zakończenia procesu apelacyjnego		X

5d) Podstawy apelacji		X
5e) Wnioskodawca apelacji		
5g) Wynik procesu apelacyjnego		X
5h) Wyrok (w procesie apelacyjnym)		X
5i) Długość wyroku z apelacji		X
5j) Kwota grzywny w procesie apelacyjnym		X
<u>Sekcja 6: Etap po procesie sądowym</u>	-	-
6a) Wykonanie ostatecznego wyroku		X
6d) Rekompensata zasądzona ofierze		X

Część 8: Kwestie związane z analizą i prezentacją danych¹⁰⁹

Dane uzyskiwane z zestawienia danych będą takiej jakości, jaką miały te, które zostały do niej pierwotnie wprowadzone. Jakość informacji pochodzących z zestawienia danych i, w konsekwencji, wypływające z nich wnioski i zalecenia zależą od stosownych działań. W związku z tym, należy położyć duży nacisk na kwestie jakości danych w trakcie ich zbierania, a wszelkie ograniczenia dotyczące ich jakości winny być rozpoznane i odpowiednio uwzględnione w ich analizie i prezentacji.

Jednakże, sama staranność i skrupulatność w gromadzeniu danych o handlu ludźmi nie jest wystarczająca. Równie ważne jest, żeby takie dane przekładały się na strategie i informacje wspierające odnośne programy. W związku z tym, należy je kompilować, analizować i przedstawiać w taki sposób, jaki będzie najbardziej przystępny dla praktyków zwalczających handel ludźmi i polityków zajmujących się prewencją, ochroną i ściganiem z mocy prawa. Równie ważnym zatem jak gromadzenie danych, jest ich analiza i prezentacja.

Dokładne przedstawienie metod analiz i prezentacji danych wykracza poza zasięg i cel niniejszego podręcznika. Osoby zatrudnione przy gromadzeniu i analizie danych winny być profesjonalistami z odpowiednim przygotowaniem i kwalifikacjami, tj. posiadające zdolności analizowania zarówno jakościowego, jaki i pod kątem analizy ilościowej oraz znające odpowiednie metodologie badawcze. Personel powinien zostać również przygotowany do pracy uwzględniającej gromadzenie danych na temat handlu ludźmi, w tym radzenia sobie z kwestiami specyfiki danych i ich ochrony.

Tym niemniej, kilka ogólnych kwestii i zagadnień zostanie podniesionych w niniejszym podręczniku, na poziomie ogólnym, do rozważań i rozpracowania, w tym:

- 8.1: Jakość danych
- 8.2: Analiza danych (w tym w aspekcie ilościowym i jakościowym oraz kilka kwestii i uwag odnośnie procesu analizy)
- 8.3: Prezentacje danych

Powyższe punkty w żadnej mierze nie wyczerpują tematu i w aspekcie długofalowym wymagane jest poświęcenie dużo większej uwagi na kwestie przetwarzania, utrzymywania i analizy danych we wdrażaniu przedsięwzięć z zakresu gromadzenia danych o handlu ludźmi.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Część ta pierwotnie została przygotowana w ramach projektu ICMPD DCIM w krajach Europy Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS. Patrz: Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń, ICMPD. Została skorygowana i uaktualniona przez autorkę w ramach projektu DCIM-UE.

¹¹⁰ Informacje do tej części pochodzą z następujących źródeł, w których omówiono metody badawcze dotyczące handlu ludźmi oraz kwestie etyczne:

- Bernard, R.H. (2006) *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. Nowy Jork, Toronto i Oksford: Altamira Press;

8.1: Jakość danych

Najważniejszym zagadnieniem w gromadzeniu danych winna być kwestia ich jakości. Przez „jakość danych” należy rozumieć stopień ich optymalności w odniesieniu do przedstawiania rzeczywistego problemu, w naszym przypadku – handlu ludźmi. Jest ona miarą wartości, jaką informacje przedstawiają dla osoby zajmującej się ich analizą. „Jakość” jest pojęciem subiektywnym, a jakość informacji może być odmienna u różnych użytkowników, jaki i w różnych zastosowaniach informacji. Problemy z jakością danych wynikają nie tylko z ich nieprawidłowości, ale także niespójności i/lub niekompletności.

W trakcie gromadzenia danych o handlu ludźmi, na ich jakość może wpływać wiele czynników, co z kolei może powodować ich nieprawidłowość. Przykładowo, przetwarzanie i wprowadzanie danych przez nieprzeszkolony personel może prowadzić do błędów, które z kolei skutkować będą nieprawidłowymi zestawieniami danych. Podobnie, w przypadku zestawienia danych ofiar, różny stopień kwalifikacji działających w obszarze zwalczania handlu ludźmi w kwestii identyfikacji ofiar może prowadzić do umieszczenia „nie-ofiar” w bazie danych i/lub pominięcia faktycznych ofiar. W przypadku zestawień danych dotyczących handlarzy, nieprawidłowość danych może wynikać z braku starannego udokumentowania i/lub wprowadzenia przypadku (tzn. dokładnych zarzutów).

Niespójność danych szkodzi również ich jakości. Niespójność może wynikać z błędów we wprowadzaniu danych lub ich transmisji czy przechowywaniu. Przykładem niespójności danych w zestawieniu danych ofiar może być sytuacja, gdzie data wykorzystywania ofiary poprzedzałaby datę

-
- Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research*. Fafo (Oslo) oraz Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton).
  - Brunovskis, A. i R. Surtees (2007) *Leaving the past behind: why some trafficking victims decline assistance*. Instytut Fafo (Oslo) oraz Instytut Nexus (Wiedeń); Brunovskis i Tyldum (2005) ‘Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking’. *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey*. 43(1/2): 17-34;
  - Craggs, S. i R. Surtees (2009) *Beneath the Surface. Methodological issues in trafficking research and data collection*. IOM (Genewa) oraz Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton);
  - Gozdziaik, E. i M. Bump (2008) *Data and research on human trafficking: Bibliography of research based literature*. Waszyngton, DC: Institute for the Study of International Migration, Walsh School of Foreign Service, Georgetown University;
  - ICPSR (2005) *Guide to Social Science data preparation and archiving*. Michigan: ICPSR;
  - Gramegna, M. i F. Laczko (2003) ‘Developing Better Indicators of Human Trafficking’. *Brown Journal of World Affairs*. Vol. X, Issue 1. Dostępna na: <http://www.watsoninstitute.org/bjwa/archive/10.1/SexTrafficking/Laczko.pdf>;
  - Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe*. IOM: Genewa. Dostępna na: http://www.old.iom.int/documents/publication/en/mrs_11_2002.pdf;
  - Lewis-Beck, M. (1995) *Data Analysis: an Introduction*. Thousand Oaks, Kalifornia: Sage Publications, Inc;
  - Redman, T. C. (2004) ‘Data: An Unfolding Quality Disaster’. *DM Review Magazine*. sierpień;
  - Rende Taylor, L. (2008) *Guide to ethics and human rights in counter trafficking. Ethical Standards for counter-trafficking research and programming*. Bangkok: UNIAP;
  - Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD;
  - Surtees, R. (2007) *Trafficking victims in SE Europe – what we know and what we need to know*. Artykuł zaprezentowany na ‘Human Trafficking Conference’, Centre for Information and Research on Organised Crime (CIROC), Amsterdam, Holandia, 31 października 2007 roku;
  - Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in Southeastern Europe*. Genewa: IOM;
  - Surtees, R. (2003) *Documenting Trafficking in Indonesian Women and Children: a Research Manual*. Indonezja: ICMC, ACILS & USAID;
  - Wand, Y. i Wang, R. (1996) ‘Anchoring Data Quality Dimensions in Ontological Foundations’, *Communications of the ACM*, listopad, strony. 86-95.

werbunku, co byłoby nielogiczne w chronologii przebiegu procederu. Inną niespójnością byłoby, gdyby w zestawieniu danych pojawiała się „nie” w polu „wykorzystywanie przed procederem handlu ludźmi”, a w następnej części „formy wykorzystywania przed procederem handlu ludźmi”, znalazłaby się jakaś odpowiedź zamiast: „nie ma zastosowania”.

Również niekompletne zestawienia danych szkodzą ich jakości, dając tylko częściowe informacje o przypadkach, co uniemożliwia ich porównywalność. Niekompletne zestawienia danych trafiają się zarówno, jeżeli chodzi o zestawienia danych ofiar, jak i handlarzy. W przypadku zestawień danych handlarzy, zdarza się to, gdy instytucje wymiaru sprawiedliwości nie udostępniają sobie danych i/lub nie współpracują przy ich zbieraniu i/lub z powodu mających miejsce poślizgów czasowych w trakcie dokumentowania przypadków od złożenia skargi lub aresztu do wydania wyroku; cały ten proces może ciągnąć się miesiącami lub latami. W przypadku gromadzenia danych na temat ofiar, ich niekompletność zdarza się, gdy ofiary niechętnie udostępniają szczegóły swoich sytuacji życiowych i/lub przeżyć z procederu; także tam, gdzie ofiary przez dłuższy czas nie mają kontaktu z identyfikującymi przypadki/pomagającymi; i/lub gdy odmówiły one identyfikacji swojego przypadku i/lub pomocy.

Choć oczywiście niekompletne zestawienia danych są niepożądane, może to być nieunikalne w początkowych fazach procesu gromadzenia danych, gdy jest on w trakcie wdrażania, a przeszkody w gromadzeniu danych i ich udostępnianiu są dopiero usuwane. Należałoby w związku z tym zwrócić uwagę na to, na jakim etapie niekompletność zestawienia danych wpływa na ich jakość i spójność do tego stopnia, że powoduje to konieczność ich eliminacji. Warto zastanowić się także nad tym, czy warto w ogóle gromadzić wskaźniki/zmienne, co do których nie będzie kompletnych danych.

Wiadomo, iż dane uzyskane z zestawienia danych będą mogły być takiej jakości, jakiej były w momencie ich wprowadzania. Dlatego też dolożenie starań, aby ich jakość była wysoka od samego początku jest szczególnie ważne w procesie wdrażania tego przedsięwzięcia. Jak zauważono w powyższej części, jednym z najważniejszych problemów, jakie mogą pojawiać się w gromadzeniu danych jest ryzyko powielania przypadków, tj. jeżeli ofiary i/lub handlarze wpisani zostaną więcej niż jeden raz. Zdarza się to, np. gdy ofiarom pomagają dwaj pracownicy socjalni, z których każdy osobno zgłasza przypadek do repozytorium narodowego, lub gdy domniemanemu/skazanemu przestępcy postawiono kilka zarzutów w procedurze dochodzeniowo/procesowej. Jest to na pewno problem, z którym należy się zmierzyć w procesie gromadzenia danych, ale równie ważnym jest, aby rozpoznać i przedstawiać wszystkie ograniczenia dotyczące jakości danych, jako element analizy i prezentacji danych. Tam, gdzie nie występuje gromadzenie danych osobowych (zwiększając tym samym prawdopodobieństwo dublowania przypadków), należy mieć to na uwadze przy analizie danych, ze wszystkimi zastrzeżeniami i uwarunkowaniami.

8.2: Analiza danych

Przez „analizę danych” rozumiemy przekształcanie danych z zestawień danych w informacje użyteczne, na podstawie których mamy wgląd w problemy i które ułatwiają wnioski i zalecenia. Dzięki analizie wydobywane są na światło dzienne wzorce i wyjaśnienia, które pomagają zrozumieć te wzorce. Personel zajmujący się analizami, np. pracujący w repozytoriach narodowych, musi posiadać odpowiednie kwalifikacje do analizy danych, zarówno jakościowej, jak i w aspekcie ilościowym, tak aby transponować zgromadzone dane na informacje pomocne w tworzeniu i wdrażaniu programów i skutecznych działań strategicznych.

Wiele informacji z obu zestawień danych będzie wartościowych w prowadzeniu działań zwalczających handel ludźmi i działaniach strategicznych odnoszących się do tzw. „3P” (*prevention, protection and prosecution* - prewencja, ochrona, ściganie). Będzie można nakreślać sylwetki ofiar na podstawie informacji uzyskanych z analizy wskaźników/zmiennych na temat ofiar, które będą użyteczne nie tylko w zakresie ukierunkowywania prewencji i bezpiecznej migracji, ale także w rozwijaniu działań mających na celu pomoc i ochronę. Analizy na podstawie danych na temat ofiar mogą również odsłaniać wzorce w odniesieniu do werbowania (pomocne w działaniach prewencyjnych), transportu (pomocne przy identyfikacji przypadków) oraz nielegalnego handlu (ważne w rozwijaniu adekwatnej pomocy). Podobnie, wzorce będą również występować w odniesieniu do zestawień danych na temat handlarzy. Przykładowo, wiele wskaźników/zmiennych o poszczególnych handlarzach w trakcie procesu analizy przeloży się na użyteczne informacje o sylwetkach handlarzy, co może być cenne w prewencji, jak i identyfikacji przez organa egzekwowania prawa. Podobnie, analizy wskaźników skazań i odbytych kar zarówno wskutek procesu, jak i apelacji, przyniosą wzorce dotyczące wymiaru sprawiedliwości, co z kolei może pozwolić na zidentyfikowanie luk i problemów i/lub praktyk obowiązujących w aparacie wymiaru sprawiedliwości danego kraju.

Analizy obu zestawień danych powinny być dokonywane zarówno w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym.

8.2.1: Analiza ilościowa

Do prowadzenia takich analiz informacji z obu zestawień danych konieczne będzie zastosowanie kilku podstawowych metod statystycznych. Dokładne omówienie analiz statystycznych wykracza poza zakres niniejszego podręcznika, warto jednakże odnotować kilka generalnych kwestii.

„Statystyka” jest gałęzią matematyki zajmującą się gromadzeniem, analizą i interpretacją/wyjaśnianiem danych. Użycie metod statystycznych w jakimś zagadnieniu pociąga za sobą włączenie populacji do analiz. W ramach niniejszego podręcznika, dwie populacje stanowiące przedmiot badań to, z jednej strony ofiary, a z drugiej handlarze.

W zasadzie nie kompiluje się danych o całej populacji, a gromadzi się dane o podzbiórze danej populacji, nazywanej „próbą”. Czyni się to ze względów praktycznych, gdyż zarówno czas, jak i koszt, których wymaga gromadzenie danych o całej populacji, będącej przedmiotem badań, jest ogólnie zaporowy. Zbierane są dane o próbie zgodnie z zespołem parametrów (omówionych w części o metodologii niniejszego podręcznika), które następnie poddawane są analizom statystycznym.

- Próba ofiar handlu ludźmi nie oddaje wszystkich ofiar tego procederu, ale raczej zasygnalizowane i rozpoznane ofiary, których przypadki zostały zidentyfikowane przez zajmujących się tym problemem.
- Próba handlarzy nie odnosi się do wszystkich handlarzy, ale raczej do oskarżonych i skazanych, którzy mieli do czynienia z wymiarem sprawiedliwości.

Repozytoria narodowe powinny zatrudniać personel mający wystarczającą wiedzę w zakresie metod statystycznych, które umożliwią im podjęcie się wykonania tego typu analizy.. Dalsze zaś projekty w zakresie gromadzenia danych o zwalczaniu handlu ludźmi powinny zakładać rozbudowę pojemności w obszarze analiz statystycznych.

8.2.2: Analiza jakościowa

Równie ważne jest stosowanie jakościowych danych w odniesieniu do analizy i prezentacji danych. Choć bardzo istotnym jest dochodzenie do rozsądnych szacunków w oparciu o istniejące rzędy wielkości i zastosowane metody, to aspekt jakościowy handlu ludźmi jest bardzo ważny dla zrozumienia decyzji, działań i potrzeb ofiar, a także *modus operandi* i motywów handlarzy. Są to informacje o podstawowym znaczeniu dla poprawy jakości odpowiednich działań prewencyjnych oraz innych strategii w zwalczaniu handlu ludźmi.

Badania jakościowe stosowane są celem zapoznania się i zrozumienia przekonań ludzi, ich doświadczeń, postaw, zachowań, interakcji oraz po to, aby wygenerować nienumeryczne dane. Badania jakościowe są cennym uzupełnieniem danych o charakterze ilościowym w obu bazach danych, wypełnieniem ich szczegółami i treścią, których nie posiadają same numeryczne bazy danych. Środkiem ciężkości przy gromadzeniu danych o handlu ludźmi nie powinno być wyłącznie podliczanie i zbieranie danych liczbowych, ale także dążenie do zrozumienia, co takie liczby mówią (lub czego nie mówią). Przykładowo, w zestawieniu danych może występować stan cywilny ofiary (tzn. żonaty/a, rozwiedziony/a, samotny/a, wdowiec/wdowa) lub liczba dzieci, ale to dzięki analizie jakościowej można dowiedzieć się, czy i jaką rolę dany stan cywilny lub związki rodzinne odegrały w podatności takiej osoby na handel ludźmi. Znaczącym faktem jest, iż w pewnych przypadkach bycie mężem/żoną i posiadanie dzieci chroni przed migracją i wpadnięciem w sidła procederu, ponieważ takie osoby nie mogą lub nie chcą opuścić swoich rodzin. W innych zaś przypadkach, bycie mężem/żoną i posiadanie dzieci może prowadzić do migracji (i w następstwie do sytuacji handlu ludźmi), jak wtedy, gdy np. osoba chce uciec od zniewalającego środowiska rodzinnego lub wtedy, gdy ofiara emigruje z konieczności zdobycia środków na utrzymywanie swojej rodziny. Dane jakościowe mogą być wówczas bardzo istotne w wypełnieniu treścią szkicu przypadku. Bardzo często właśnie dzięki uzupełnieniu danych o informacje w aspekcie jakościowym, narracyjnym, złożoność przypadku, sytuacji, tendencji staje się jasna. Poza tym służy to również do porównań krzyżowych i zatwierdzania zestawień danych.

W analizie zestawień danych istotnym jest dokonywanie przeglądu i analizy informacji o charakterze jakościowym występujących w sekcji komentarzy (Część 6, sekcja 6a i Część 7, 6a) oraz w otwartych polach tekstowych, choć przy dokonywaniu tego należy mieć na względzie kwestie prywatności, poufności, anonimowości, a także bezpieczeństwo oraz rozważne podejście w odniesieniu do problemu, jak ma to być analizowane i prezentowane. Inne informacje o charakterze jakościowym można pozyskiwać ze źródeł drugorzędnych, np. książek, artykułów, raportów, opracowań oraz artykułów prasowych dotyczących handlu ludźmi. Może to służyć jako cenne uzupełnienie statystyk i danych liczbowych, które otrzymujemy z zestawienia danych.

Zbytne skupienie się na zestawieniach danych, w szczególności ilościowych, nie jest pożądane, a samo gromadzenie danych o charakterze ilościowym nie przyczyni się w znacznym stopniu do zrozumienia problemu handlu ludźmi. Równie ważnym jest zdecydowanie o wyborze badań jakościowych potrzebnych i pomocnych w dążeniu do pełniejszego zrozumienia tego zjawiska w jego lokalnych realiach. Z tego względu repozytoria bez wątplenia uznają za cenne prowadzenie jakościowych, empirycznych badań, dzięki którym można będzie bliżej przyjrzeć się niektórym kwestiom i tendencjom, a które zostały zidentyfikowane w ilościowych zestawieniach danych. Przykładowo, opiekunowie społeczni i władze zaobserwowały tendencje do odmowy pomocy w wielu krajach, a w 2005 roku opracowane przez *Regional Clearing Point* (RCP) studium o ofiarach handlu ludźmi i pomocy dla nich w krajach Europy Południowo-Wschodniej pokazało przewagę

takich postaw w każdym z dziesięciu państw uczestniczących w projekcie.¹¹¹ Taki model zachowań stanowił przyczynek do poważnej dyskusji na temat obecnych działań służb zwalczających handel ludźmi, ale sama informacja ilościowa nie była wystarczająca do zrozumienia powodów kryjących się za decyzjami niektórych osób. Cała sprawa wymagała dokładnej, jakościowej analizy i z tego powodu przeprowadzono szczegółowe badanie zjawiska odmowy pomocy. Choć wnioski w zasadzie potwierdzały niektóre wcześniejsze przypuszczenia, wykazało ono dodatkowe powody takich zachowań.¹¹²

8.2.3: Analiza danych - niektóre kwestie i rozważania

Analizy (i prezentacje) zarówno zestawień danych ofiar, jak i handlarzy, wymagają zwrócenia uwagi na zastosowaną metodologię i związane z tym ograniczenia metodologiczne.^{113 114} Te kwestie i ograniczenia muszą być przedmiotem starannych rozważań w procesie analiz oraz wyraźnie zaznaczane w prezentacji wniosków.

W kontekście obu zestawień danych omawianych w niniejszym podręczniku, występuje kilka ściśle określonych kwestii, które powinny być rozważone w procesie analizy. Choć poniższy wykaz nie wyczerpuje zagadnienia, może być punktem początkowym do rozważań na temat nie tylko tego, co może wylonić się z danych, ale również na temat przyczyn wielu ograniczeń. Kwestie i rozważania powinny koncentrować się wokół następujących punktów:

1. Próby reprezentatywne i niereprezentatywne
2. Słuszność wniosków i tendencji
3. Wskaźniki/zmienne subiektywne a obiektywne
4. Korelacje i przypadkowe związki
5. Ograniczenia danych ilościowych i potrzeba różnej optyki
6. Korelacje krzyżowe i obrazy złożone
7. Kompletność zestawień danych
8. Stosowanie danych kontrolnych
9. Uzupełniające źródła danych

1. Próby reprezentatywne i niereprezentatywne

Ważne jest, aby określić, kiedy próba będzie reprezentatywna dla populacji, pozwalając tym samym na wyciąganie wniosków i konkluzji i rozciąganie ich na całość populacji. Głównym problemem jest określenie rozmiaru, przy którym wybrana próba staje się reprezentatywna. To znaczy - w jakim zakresie dane o ofiarach lub handlarzach są reprezentatywne dla ofiar lub handlarzy w szerszej masie?

Jak zostało to omówione bardziej szczegółowo w części dotyczącej metodologii, informacje z zestawień danych nie mogą być odczytywane jako pełen obraz handlu ludźmi, z lub w ramach określonego kraju, niezależnie od tego, czy są one rozpatrywane z punktu widzenia ofiary czy

---

¹¹¹ Patrz Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in Southeastern Europe*. Genewa: IOM. Dostępne na: <http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=10161>

¹¹² Patrz: Brunovskis, A i R. Surtees (2007) *Leaving the past behind: when victims of trafficking decline assistance*. Instytut Fafo (Norwegia) i Instytut NEXUS (Austria). Dostępne na: www.faf.no/pub/rapp/20040/20040.pdf.

¹¹³ Ograniczenia metodologiczne występujące w bazach danych ofiar omówiono w *Części 2.1*.

¹¹⁴ Ograniczenia metodologiczne występujące w bazach danych handlarzy omówiono w *Części 2.2*.

handlarza. Oznacza to, iż dane w bazie danych ofiar odnoszą się tylko do zidentyfikowanych przypadków i/lub ofiar, którym udzielono pomocy. Jest wiele ofiar handlu ludźmi, których liczby i sylwetek nie znamy, a których nigdy nie rozpoznano i/lub nie udzielono pomocy. Co więcej, nie jest znany stopień podobieństwa ofiar zidentyfikowanych i tych którym udzielono pomocy, do tych niezidentyfikowanych i którym pomocy nie udzielono. Jest możliwe, że ofiary, którym udzielono pomocy i które zostały zidentyfikowane są reprezentatywne jedynie dla określonych sylwetek ofiar, być może tych, które miały najgorsze doświadczenia lub problemy w środowisku rodzinnym, czego wynikiem może być ich identyfikacja i/lub zwrócenie się i zaakceptowanie pomocy. To może oznaczać, iż wnioski wyciągane z analizy danych dotyczących ofiar nie są reprezentatywne dla wszystkich ofiar handlu ludźmi, a raczej tylko w odniesieniu do ofiar, które zostały zidentyfikowane i/lub którym udzielono pomocy.¹¹⁵

W przypadku handlarzy, jest wielu, których liczby i sylwetek nie znamy, a którzy nie zostali wykryci i postawieni w stan oskarżenia, a także wielu, którym postawiono zarzuty za wykroczenia nie związane z handlem ludźmi (tzn. pośrednictwo w nierządzie lub sutenerstwo, ułatwianie nielegalnej imigracji) itd. Ponadto, ci ujęci mogą odzwierciedlać pewien typ handlarza – niskiego szczebla i stąd przeznaczonego na stracenie; biedniejszego i bez znaczących koneksji bez środków do wykupienia się. Handlarze stojący wyżej w hierarchii są prawdopodobnie trudniejsi do ujęcia i przez to do znalezienia się w próbie kartoteki karnej.

2. Słuszność wniosków i tendencji

Rolą analizującego jest nie tylko podawanie danych/informacji, ale także odnoszenie do kontekstu, wyjaśnianie i wyciąganie wniosków z danych. Jednocześnie, ważnym jest, aby mieć na uwadze, jaką rolę mogą odgrywać przyjęte założenia i odchylenia, rzutując na to, co wynika i daje się wywnioskować z zestawienia danych.

Przy każdym wnioskowaniu istnieje ewentualne niebezpieczeństwo co do jego słuszności, tj. powody, że wniosek może być niewłaściwy. Wynika to z następujących kwestii:

- *Wewnętrzna słuszność* – wady samego badania lub problemy z instrumentami badawczymi.
- *Zewnętrzna słuszność* – stopień, do jakiego można generalizować i zatwierdzać wnioski w stosunku do większej grupy lub innych kontekstów.

Idealnie byłoby, gdyby dawało się ograniczać ewentualność wystąpienia najbardziej prawdopodobnych zagrożeń słuszności wniosków, pozostawiając jako najbardziej prawdopodobny wniosek wypływający z badań. Proces analityczny wymaga przewidywania, kiedy mogą wystąpić nie merytoryczne dane, kiedy wniosek może być błędny lub kiedy można go zinterpretować w inny sposób, po czym wykluczyć takie alternatywne warianty. Przykładowo, jeżeli 30% respondentów wywiezionych za granicę do prac domowych było niepełnoletnich, można wywnioskować, że przekraczali granice nielegalnie i z fałszywymi dokumentami, jako że niepełnoletnim generalnie nie wolno podróżować za granicę bez rodziców i/lub bez ich zgody. Jednakże, nie ma pewności wyłącznie na podstawie takiej informacji, co więcej, jak takie wywożenie ma miejsce, oparte jest na domysłach. Są inne sposoby na zorganizowanie takiego wywieżenia/procederu, w tym zgoda rodziców na migrację dzieci, towarzystwo rodziców itp.

---

¹¹⁵ Ponadto tam, gdzie baza danych bierze pod uwagę przypadki „domniemanych ofiar” oraz „ofiar handlu ludźmi”, stanowi to potencjalny podzbiór kategorii ofiar, co powinno być wyraźnie zaznaczone w analizie i prezentacji danych. Mogą występować szczególne wzorce oraz problemy związane z „domniemаныmi ofiarami”.

Merytoryczności może również szkodzić rozmiar zestawienia danych. Małych prób nie wolno odczytywać i prezentować w taki sam sposób jak robi się to z próbami większymi lub bardziej reprezentatywnymi. Przykładowo, kiedy powołujemy się na małą liczbę przypadków, np. dziesięć ofiar lub piętnastu handlarzy, występuje ograniczony potencjał słuszności wniosków, przynajmniej w odniesieniu do tego, jak dalece można je generalizować na szerszą populację oflagowanych/zidentyfikowanych ofiar lub ofiar, którym udzielono pomocy. Każda ograniczona próba musi być wyraźnie zaznaczona w trakcie prezentacji danych i musi być elementem procesu analizy, np. z wysunięciem na plan pierwszy braku reprezentatywności.

3. Wskaźniki/zmienne subiektywne a obiektywne

Innym problemem jest to, że część zebranych informacji – w szczególności dotyczące danych ofiar - jest subiektywna. Wskaźniki/zmienne, takie jak sytuacja ekonomiczna, oparte są na ocenie ofiary jej sytuacji ekonomicznej, a nie na jakiejś obiektywnej mierze zamożności, dochodów czy majątku. Podobnie, odpowiedzi na temat wykorzystywania również cechuje często subiektywizm ofiary, gdzie różne osoby różnie pojmują wykorzystywanie.

Nie znaczy to jednak, iż takie informacje są bezwartościowe. W rzeczywistości takie wskaźniki/zmienne mogą być cennymi wskazówkami dotyczącymi indywidualnego postrzegania, doświadczeń i dochodzenia do decyzji. Przykładowo, o ile nie jest możliwe ustalenie dokładnych dochodów gospodarstw domowych od samych ofiar, pytania o sytuację ekonomiczną mogą dostarczyć nieco wiedzy i wskazówek w tym temacie, w tym jak osoba, będąca przedmiotem handlu ludźmi, postrzegała i odnosiła się do swojej sytuacji ekonomicznej w chwili werbunku i jak może lub mogło to wpływać na jej decyzje o migracji.

Najważniejsze jest, aby w procesie analizy wyraźnie zaznaczać tam, gdzie to ma miejsce, że dane są subiektywne i odnosić je do kontekstu oraz przedstawiać wnioski.

4. Korelacje i przypadkowe związki

Analiza zestawienia danych może wykazać, że dwie zmienne są w jakiś sposób połączone, w tym sensie że ich zmiany są skorelowane. Jednakże, nie można na tej podstawie od razu wnioskować, iż istnieje korelacja pomiędzy dwiema zmiennymi. Występowanie korelacji może być spowodowane przez trzecie, nie brane pod uwagę, zjawisko.

Przykładowo, może występować związek pomiędzy wiekiem ofiary a obietnicami składanymi w chwili werbunku, a wniosek z tego taki, że młoda osoba może być bardziej podatna na podejrzane i mało wyrafinowane propozycje rekrutacyjne. Jednakże, inne czynniki mogą też okazać się nie bez znaczenia – np. młodsze ofiary są słabiej wykształcone, co oznacza, że mogą słabiej oceniać ryzyko; i/lub mają mniej wyborów ekonomicznych i stąd akceptują emigrację; i/lub nie mają możliwości legalnej emigracji.

Innym przykładem niech będzie powszechna korelacja pomiędzy przemocą w rodzinie a ryzykiem wpadnięcia w sidła handlu ludźmi – takie osoby, dotknięte przemocą w rodzinie, są bardziej podatne na wywiezienie niż te z normalnych rodzin (gdyż ofiary z rodzin dotkniętych przemocą częściej figurują w kartotekach pomocniczych). Jednakże, taki wzorzec można również wytłumaczyć faktem, że ofiary ze środowisk patologicznych mogą bardziej zabiegać o pomoc niż te z normalnych rodzin, co może prowadzić do nadreprezentacji sylwetek ludzi tego typu (i stąd takiej zmiennej) w kartotekach.¹¹⁶

Innymi słowy, nie należy wyciągać wniosków o istniejących związkach przyczynowo-skutkowych tylko dlatego, że A jest w jakiś sposób skorelowane z B. Zdecydowanie, czy istnieje faktyczny związek przyczynowo-skutkowy wymaga dalszych dociekań, nawet jeżeli związek pomiędzy A i B jest znaczący ze statystycznego punktu widzenia; także tam, gdzie zaobserwowano wielkość efektu; i tam, gdzie udaje się wyjaśnić dużą część zmienności.

Proces analizy wymaga identyfikacji potencjalnych powiązań i zależności przypadkowych, a także ich weryfikacji i eliminacji. Alternatywne możliwości i wyjaśnienia powinny być badane i brane pod uwagę jako element procesu analizy.

5. Ograniczenia danych ilościowych i potrzeba różnej optyki

Wyzwaniem dla pracujących głównie z ilościowymi zestawieniami danych, takimi jakie zostały zaproponowane w niniejszym podręczniku, jest to, że może być niewiele kontekstu, do którego można się odnosić, analizować i prezentować w informacjach. Często jakiś wzorzec może mieć wiele (nawet wykluczających się) wyjaśnień i koniecznym staje się zidentyfikowanie wszystkich ewentualnych wyjaśnień zarysowanego trendu oraz przedstawienie argumentów, co może (lub nie) mieć miejsce. Wymaga to uwagi i wiedzy o zjawisku dla odpowiedniej analizy sytuacji.

Przykładowo, fluktuacje zachodzące w liczbach zidentyfikowanych ofiar nie są czymś, co można odczytywać jednoznacznie. Mniejsza liczba ofiar handlu ludźmi może oznaczać, że skala procederu zmniejsza się, ale w rzeczywistości przyczyna spadku może być inna. Może nią być mniejsza liczba zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi, na co wpływ mogą mieć różne czynniki, w tym – 1) odmowa władz do identyfikowania przypadków handlu ludźmi; 2) zbieranie danych tylko w kraju pochodzenia a nie docelowym, gdzie wiele osób może pozostawać na prawach pobytu; 3) odmawianie przez ofiary pomocy; 4) nie dysponowanie przez agencje odpowiednimi zdolnościami do należytego identyfikowania ofiar itp. Podobnie, zwiększona liczba identyfikowanych przypadków może oznaczać wzrost skali procederu. Ale może również oznaczać, że np. jakiś kraj stał się szczególnie aktywny w zwalczaniu problemu, dążąc do identyfikacji ofiar, w tym np. ofiar wszelkich form nielegalnego handlu. Oznacza to, że większa liczba zidentyfikowanych przypadków może być wyznacznikiem wysiłków określonego kraju w likwidacji procederu, a nie zarzutem o brak aktywności. Liczby mogą zmieniać się w zależności od aktywności i działań handlarzy. W krajach Europy Południowo-Wschodniej, na przykład, wygląda na to, że handlarze ludźmi dostosowali swój sposób działania w reakcji na zwiększoną liczbę „odbitych” i zidentyfikowanych ofiar poprzez umieszczanie ich w lepszych kryjówkach oraz stworzenie zachęt (niewielkie wynagrodzenia, mniej wykorzystywania, więcej swobody poruszania się), niewątpliwie po to, aby zniechęcić ofiary od ucieczki albo przyjęcia pomocy, po identyfikacji. Odnosi się to również do handlarzy. Wzrost liczby aresztowanych handlarzy może oznaczać, iż skala procederu rośnie; ale równie dobrze może oznaczać, że podjęto intensywniejsze działania (i do tego skuteczne), dzięki którym wzrosła liczba aresztowanych przestępców.

Na liczby mogą rzutować także programy i strategie wewnątrz poszczególnych krajów, co sprawia, że takie merytoryczne informacje powinny znaleźć swoje miejsce w analizach. Przykładowo, zmiany legislacyjne, definiujące na nowo pojęcia ofiary lub handlarza mogą rzutować na ilości ujęte w tych kategoriach. Wyposażenie wielu krajów imigracji w TRP może skutkować tym, że zwiększy się liczba

---

¹¹⁶ Patrz: Brunovskis, A. & R. Surtees (2007) *Leaving the past behind? When trafficking victims decline assistance*. Fafo (Oslo) & Instytut NEXUS (Wiedeń i Waszyngton).

zidentyfikowanych przypadków w tych krajach, a zmniejszy w krajach pochodzenia. Podobnie, nieodpowiednie przygotowanie do udzielania pomocy (np. brak ośrodków dla uchodźców) może oznaczać, że ofiary handlu ludźmi nie zostaną zidentyfikowane i nie udzieli się im pomocy, co skutkować będzie zmniejszeniem liczby przypadków, ale co bardziej będzie odbiciem niewłaściwego podejścia i działań. Dodatkowo, tam, gdzie zmniejszono środki na programy związane z pomocą i ośrodkami, może pojawić się skorelowany z tym spadek liczby ofiar, którym udzielono pomocy i tym samym które odnotowano (choć wiele ofiar może pozostawać bez pomocy).

Powyższe ma służyć unaocznieniu, że gromadzenie danych ilościowych, szczególnie w oderwaniu, nie jest optymalnym rozwiązaniem. Przedstawia niejednokrotnie częściowy, często jednowymiarowy obraz, który sam w sobie nie daje właściwych informacji i nie ułatwia stworzenia nowej polityki lub opracowania odpowiedniego programu. Potrzeba dużo pracy o charakterze jakościowym, aby nadążać za rozpoznanymi tendencjami w zestawieniach danych i w całościowym obrazie procederu handlu ludźmi.

6. Korelacje krzyżowe i obrazy złożone

Często dopiero analiza kombinacji wskaźników/zmiennych dostarcza najbardziej użytecznych informacji, przedstawiając zagadnienie bardziej kompleksowo. Przykładowo, zamiast rozmawiać o jednej kwestii lub czynniku, który wpływa na handel ludźmi, bardziej zasadna byłoby rozmowa o różnorodnych czynnikach, takich które dają obraz podatności osoby na proceder. Często, dopiero dzięki kombinacji czynników i powodów jesteśmy w stanie precyzyjnie zlokalizować ryzyka. Bywa, że rodzina jest biedna przez dłuższy czas, ale nie przyjmuje ofert pracy poza miejscem zamieszkania. Jednakże, kiedy dotknie ją kryzys lub konkretna potrzeba - konieczność zapłaty czesnego, choroba w rodzinie itd., bieda sprawia, że decyzja o wyjeździe staje się bardziej prawdopodobna.

Ważne zatem jest, aby analizować nie tylko szeroki wachlarz zmiennych w dążeniu do zrozumienia procederu handlu ludźmi, ale aby takie parametry analizować razem, jako wzajemnie powiązane i zrozumiałe w połączeniu jeden z drugim.

7. Kompletność zestawień danych

Zestawienia danych będą kompletne jedynie w sytuacji, gdy wszystkie zaangażowane strony – pracujący z ofiarami i ci ze struktur wymiaru sprawiedliwości - będą w pełni współpracować oraz uczestniczyć regularnie w procesie gromadzenia danych, zgodnie z metodologicznymi parametrami przedsięwzięcia. Jeżeli tak nie będzie, co nie jest wykluczone, zważywszy na skomplikowane struktury instytucji administracji państwowej, napięcia pomiędzy sektorami administracji państwowej a NGO, a także możliwe różne uprawnienia instytucji administracji państwowej - dane muszą być zatwierdzane jako częściowe, a ograniczenia zestawień danych wyraźnie podnoszone.

W analizach obu zestawień danych ważne zatem jest, aby panowała jasna sytuacja nie tylko co do tego, co dane nam mogą przedstawiać, ale i czego nie. W interesie kompletności i merytoryczności gromadzonych danych, agencje zajmujące się ich gromadzeniem powinny dokonywać przeglądu zmiennych i wartości wraz ze źródłami danych po upływie określonego okresu czasu (np. po roku), celem ustalenia, co (a co nie) działa i jakich zmian wymagają zestawienia danych. Szczególnie zasadne byłoby to przy zmianach legislacyjnych, np. kiedy rozszerza się pojęcie handlu ludźmi poza wykorzystywanie seksualne.

8. Stosowanie danych kontrolnych

Stosowanie grup kontrolnych jest sposobem na zwiększenie spójności gromadzonych danych. W trakcie procedury wydziela się zmienne (takie jak wykształcenie) tak, aby mieć możliwość

wnioskowania o nich z punktu widzenia badanej grupy w odniesieniu do ogółu populacji (grupy kontrolnej).

Odnoszenie do grupy kontrolnej jest bardzo ważne w identyfikowaniu trendów i wzorców dotyczących ogółu społeczeństwa. Przykładowo, nie można ustalić, czy osoby, będące przedmiotem handlu ludźmi, mają niski lub wysoki poziom wykształcenia bez wiedzy na temat jego poziomu w całym społeczeństwie. Podobnie, nie można stwierdzić, czy ofiary w większości pochodzą z rodzin patologicznych bez poznania wskaźnika przemocy w rodzinach w całym społeczeństwie.

Brak danych kontrolnych, do których można odnosić obserwacje, jest ciągłym problemem pojawiającym się w badaniach handlu ludźmi. Repozytoria narodowe nie będą raczej dysponować czasem ani środkami, aby prowadzić badania z grupami kontrolnymi. Jednakże, istnieje możliwość czerpania z ogólnie dostępnych danych statystycznych (z biur statystycznych, ministerstw, raportów o zjawiskach) na temat niektórych wskaźników/zmiennych, takich jak wykształcenie, procent ludności miejskiej/wiejskiej, stopa bezrobocia, które mogą być pomocne w porównaniach i wnioskowaniu.

9. Uzupełniające źródła danych

Dane z takich źródeł nie powinny być traktowane jako podstawowe źródła informacji. Mogą i powinny być uzupełniane i weryfikowane krzyżowo z danymi z innych źródeł danych, tak aby zapewnić wierny i kompletny obraz handlu ludźmi w danym kraju, czy to z perspektywy ofiar, czy wymiaru sprawiedliwości. Sięganie do innych danych statystycznych odnoszących się do handlu ludźmi może dostarczać dodatkowych szczegółów, które będą wnosić wyjaśnienia, ale nie powinny one być wykorzystywane ani odczytywane jako zastępcze wskaźniki/zmienne procederu handlu ludźmi. Ważne przy tym jest odnoszenie danych z takich uzupełniających źródeł do kontekstu powiązanego bezpośrednio z handlem ludźmi. Przykładowo, choć niski poziom wykształcenia i napięcia w rodzinie/społeczne zazębiają się niekiedy z procederem handlu ludźmi, bezpośredni taki związek nigdy nie jest jednoznaczny czy nieuchronny.

Ponadto wykorzystywanie danych jakościowych może być cenne i dostarczać więcej szczegółów i treści dotyczących obrazu handlu ludźmi, niż pozwalają na to informacje ilościowe/statystyczne. Ale i tutaj należy poddawać ocenie rzetelność tych drugorzędnych, jakościowych danych. Występuje zasadnicza różnica pomiędzy relacjami w mediach (dziennikarskimi) dotyczącymi handlu ludźmi, raportami organizacji a informacjami opartymi na rzetelnych badaniach metodologicznych.

8.3: Prezentacja danych

Prezentacja danych to sposób, w jaki informacje są przedstawiane i udostępniane wybranemu kręgowi odbiorców. Prezentowanie danych w zrozumiały i przystępny sposób określone kręgowi odbiorców jest niezwykle istotne, aby zgromadzone i przeanalizowane dane z zestawień danych zostały dobrze zrozumiane i – w następstwie – przełożone na programy i strategie polityczne.

Szczególną uwagę należy zwrócić przy prezentacji danych wrażliwych, w tym na depersonalizację danych we wszelkich raportach. Depersonalizacja wykracza poza usunięcie tylko nazwisk i danych identyfikujących; powinna też eliminować informacje, które potencjalnie mogą prowadzić do identyfikacji (i tym samym do napiętnowania i dyskryminacji) ofiar handlu ludźmi. Przykładowo, IOM (który zarządza bazą danych ofiar handlu ludźmi) posiada wymóg, że wszelkie raporty sporządzane przez tę organizację (czy to dla IOM, czy sponsorów, ministerstw, instytucji

egzekwujących prawo lub innych zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi) muszą być dokładnie sprawdzane celem weryfikacji, czy nie zawierają danych, które mogłyby być użyte do identyfikacji ofiary, np. dokładne informacje o przebiegu procederu, o szlakach, o sposobach werbowania i wykorzystywania itp. Dodatkowo, przy procedurach obowiązują zasady ochrony danych IOM.¹¹⁷

Analizy i prezentacje mają tendencje do skupiania się wokół „statystyk opisowych”, które są podsumowującymi dane, bądź liczbowo bądź graficznie, i opisują próbę. „Statystyki opisowe” stosuje się do opisu podstawowych cech danych w jakimś opracowaniu. Stanowią one proste podsumowania próby i środków. Do tych technik zaliczają się:

- opis graficzny – z użyciem wykresów do podsumowania danych;
- opis tabelaryczny – z użyciem tabel do podsumowania danych;
- dane podsumowujące – kiedy przeprowadza się obliczenia na pewnych wartościach celem podsumowania danych.

Choć dane można prezentować na różne sposoby, jak opisano powyżej, równie ważnym jest dołączenie części opisowej, która służy wyjaśnieniu i zrozumieniu informacji w jej kontekście.

Prezentowanie danych dotyczących zarówno ofiar, jak i handlarzy wymaga zwrócenia uwagi na zastosowaną metodologię oraz występujące ograniczenia metodologiczne. Brane jest to już pod uwagę w procesie analizy i winno być wyraźnie podkreślone w trakcie prezentacji wniosków. Przy każdej prezentacji zestawień danych musi być jasno powiedziane, jak gromadzono dane (podając metodologię i ograniczenia metodologiczne), i jakie ograniczenia występowały w procesie gromadzenia danych.

---

¹¹⁷ Patrz: IOM (2008) *IOM Data Protection Principles, Instruction 138*. Genewa: IOM.

Część 9: Zasoby, przedsięwzięcia i projekty dotyczące gromadzenia danych związanych z procederem handlu ludźmi w Europie¹¹⁸

W tej części przedstawiono nieco ogólnych informacji dotyczących przedsięwzięć w zakresie gromadzenia danych, aktualnie realizowanych w UE, a także innych krajach, zarówno przez rządy zaangażowane w niniejszy projekt, jak i różne organizacje. Nie wyczerpując zagadnienia, omówione zostały tutaj kluczowe przedsięwzięcia z zakresu gromadzenia danych. Dodatkowo, w części bibliograficznej przedstawiono wybraną literaturę i opracowania, które omawiają lub wskazują metodologie lub podejścia pomocne w zrozumieniu pojęcia dobrych praktyk oraz problemów, na które napotykamy przy zbieraniu danych.

9.1: Aktualnie realizowane przedsięwzięcia i działania z zakresu gromadzenia danych w czterech krajach – Portugalii, Polsce, Republice Słowackiej i Republice Czeskiej

W tej sekcji przedstawiono aktualnie przedsięwzięcia z zakresu gromadzenia danych w czterech krajach uczestniczących w projekcie, realizowane przez ich rządy. Obecnie każdy kraj prowadzi działania z zakresu gromadzenia danych o handlu ludźmi, choć sposoby i fazy wdrażania, na jakich się znajdują projekty, różnią się. W trakcie wdrażania projektu DCIM-UE zdobyto wiedzę i doświadczenie na bazie różnych podejmowanych inicjatyw i niniejszy podręcznik wykorzystuje dorobek z działań tych rządów przy gromadzeniu danych, a także swoich partnerów społecznych w czterech krajach uczestniczących w projekcie.

Republika Czeska

W 2003 roku rząd Republiki Czeskiej wyznaczył Departament Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych jako Sprawozdawcę Krajowego na 2003 rok. Departament Prewencji Kryminalnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych spełnia rolę krajowego koordynatora Programu Wspierania i Ochrony Ofiar, będąc w ten sposób odpowiedzialnym za gromadzenie danych ofiar, którym udzielono pomocy w ramach tego programu.

---

¹¹⁸ Sekcja ta została pierwotnie przygotowana w ramach projektu ICMPD DCIM w Europie Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS, Patrz Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria* Wiedź: ICMPD. Została ona poprawiona oraz zaktualizowana przez autorkę w ramach projektu DCIM-UE w oparciu o dane wejściowe z czterech krajów UE (Republiki Czeskiej, Polski, Portugalii oraz Republiki Słowackiej), partnerów projektu DCIM-UE (Associazione On the Road, Dutch National Rapporteur i Instytut NEXUS) oraz zespół projektu ICMPD DCIM-UE.

Jest kilka różnych organizacji zajmujących się gromadzeniem informacji o handlu ludźmi w Republice Czeskiej, dotyczących zarówno ofiar, jak i handlarzy. Na obecnym etapie, dane te nie zostały jeszcze skomasowane w bazy danych czy specyficzne mechanizmy gromadzenia danych. Przykładowo, Departament Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jako Sprawozdawca Narodowy, składa raporty o sytuacji dotyczącej handlu ludźmi w Republice Czeskiej, otrzymuje dane statystyczne o THB od policji i Ministerstwa Sprawiedliwości i prowadzi archiwum akt, nie mając jednakże obowiązku prowadzenia żadnego oficjalnego repozytorium danych o handlu ludźmi.

Informacje o ofiarach gromadzą następujące instytucje:

- *Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament Prewencji Kryminalnej* gromadzi dane o ofiarach proceduru handlu ludźmi dostarczane w ramach Programu Wspierania i Ochrony Ofiar.
- *Policja Republiki Czeskiej* gromadzi dane zidentyfikowanych ofiar podczas akcji policyjnych lub w trakcie dochodzeń lub stawiania zarzutów.
- *NGO oraz IOM* gromadzą informacje o ofiarach handlu ludźmi, którym udzielają pomocy.
- *Inspektoraty oraz Biura Pracy* gromadzą tylko statystyki danych z kontroli.

Do informacji zbieranych od ofiar handlu ludźmi, którym udzielono pomocy w ramach Programu Wspierania i Ochrony Ofiar Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej zalicza się kraj pochodzenia ofiary, wiek, płeć, rodzaje wykorzystywania, status prawny imigranta w danym państwie), liczba dzieci, stan cywilny, posiadane wykształcenie, kontakt z tym programem itp. Należy jednakże zauważyć, iż nie wszystkie ofiary proceduru biorą udział w tym programie, dlatego też nie wszystkie ofiary trafiają do rejestrów. W rzeczywistości jest tak, że niektóre ofiary pozostają bez pomocy, niektóre choć otrzymują pomoc od NGO, nie zgłaszają się jednak, z różnych powodów, do programu.

Dane o ofiarach uzyskiwane od NGO, spośród gromadzonych przez nie, są dosyć ograniczone co do zakresu i zależą od poszczególnych agencji gromadzących je. Najbardziej powszechnie stosowane wskaźniki/zmienne stosowane przez te agencje odnoszą się do kraju pochodzenia ofiary, werbunku, wykorzystywania, identyfikacji oraz informacji o udzielonej pomocy. Przekazując dalej te dane, agencje uprawnione są jedynie do przesyłania ich w zbiorczej formie, co oznacza, że dane mogą być przekazywane władzom centralnym jedynie w formie danych statystycznych. W konsekwencji stwarza to ryzyko powielenia danych.

Informacje o handlarzach/przestępcach gromadzone są przez następujące instytucje:

- *Policja Republiki Czeskiej* gromadzi informacje statystyczne od wszystkich jednostek policji, np. wiek, płeć, obywatelstwo, wykształcenie, zatrudnienie, o recydywie, środowisko rodzinne i wychowanie, stan cywilny oraz wiele innych danych do akt policyjnych,
- *Ministerstwo Sprawiedliwości* gromadzi informacje o różnych aspektach procedur wymiaru sprawiedliwości, np. ilość wnoszonych oskarżeń, oskarżeni, skazani, statystyki wyroków i kar, recydywiści, szczegóły dotyczące apelacji itp. Składają się na nie informacje pochodzące z biura Prokuratora Generalnego (np. wiek, płeć, obywatelstwo, wykształcenie, okres pozostawiania pod dozorem itp.) oraz sądów (np. wiek, obywatelstwo, liczba wcześniejszych wyroków, proces apelacyjny, wyrok).¹¹⁹

---

¹¹⁹ Jednakże Ministerstwu Sprawiedliwości oraz Spraw Wewnętrznych nie wolno gromadzić danych osobowych (zgodnie z Ustawą 101/2000) – otrzymują tylko zbiorcze dane od policji, prokuratora generalnego i z sądów.

Głównym celem tych przedsięwzięć dotyczących gromadzenia danych jest wspieranie działalności organów egzekwujących prawo, np. dochodzeń, wnoszenia oskarżeń, ogólnych analiz oraz identyfikacji luk itp. Zgromadzona informacja trafia do licznych dokumentów, w tym do narodowej strategii zwalczania handlu ludźmi w Republice Czeskiej, corocznego raportu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o sytuacji dotyczącej handlu ludźmi, do Krajowego Mechanizmu Koordynującego oraz Raportu o Bezpieczeństwie do użytku wewnętrznego. Ogólne statystyki dostępne są publicznie, co więcej - jest obowiązek ustawowy publikowania ich, zarówno w formie elektronicznej, jak i papierowej.

Polska

Rolą Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji jest gromadzenie wszelkich danych dotyczących handlu ludźmi, zarówno o ofiarach, jak i przestępcach, oraz prezentowanie ich na stronie internetowej lub w postaci opracowania z analizą zjawiska. W Polsce są cztery organa gromadzące informacje z obszarów ich kompetencji. Są to:

- *Ministerstwo Sprawiedliwości.* Używa Karty Rejestracyjnej Karnej do ewidencji wyroków w Krajowym Rejestrze Karnym. Wymaga to wcześniejszego zgromadzenia informacji o sprawie (np. nazwy sądu wydającego orzeczenie, nr akt, datę orzeczenia, datę uprawomocnienia orzeczenia), o przestępcy (np. data urodzenia, płeć, obywatelstwo, narodowość, zawód, klasyfikacja przestępstwa lub wykroczenia, wyrok w sprawie, kara i środki karne, data przestępstwa, jego miejsce, przeszłość kryminalna, areszt tymczasowy przed wydaniem wyroku skazującego) oraz o poszkodowanych (np. wiek, płeć, narodowość, obywatelstwo).
- *Policja.* Policja korzysta z systemu „Temida”, który wykazuje następujące dane: ilość rozpoczętych postępowań, ilość zakończonych postępowań, ilość popełnionych przestępstw, ilość wykrytych przestępstw, wskaźnik zatrzymań, ilość spraw zakończonych wniesieniem oskarżenia. „Temida” zawiera także dane o przestępcach, mianowicie liczbę popełnionych przestępstw oraz liczbę podejrzanych (w tym płeć podejrzanych i ich narodowość).
- *Prokuratorzy.* Prokuratury przesyłają do Prokuratury Krajowej dane o przestępcach zawierające: obywatelstwo, środki zapobiegawcze, techniki operacyjne) oraz dane o ofierze (w tym wiek, płeć oraz obywatelstwo ofiary), liczbę ofiar pod ochroną policji, liczbę ofiar pod opieką NGO, liczbę ofiar otrzymujących pomoc z ośrodków pomocy kryzysowej, wnioski o wizy pobytowe, wnioski o prawo pobytu na czas określony, ofiary zeznające przed sądem, status świadka anonimowego oraz przesłuchiwanie przed sądem w postępowaniach przygotowawczych.
- *NGO.* Gromadzą dane wyłącznie dla swoich wewnętrznych celów. Koncesjonowane NGO mają w stosunku do rządu obowiązek prawny udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi, co oznacza, iż informacje o ofiarach obcej narodowości znane są MSWiA dzięki obowiązkowi współpracy pomiędzy ministerstwem, organami egzekwowania prawa oraz Fundacją La Strada przy wdrażaniu *Programu Wsparcia i Ochrony Ofiar/Świadków Handlu Ludźmi*.

Najistotniejszym problemem dotyczącym gromadzenia danych o ofiarach handlu ludźmi w Polsce jest to, że nie istnieje jeden wiodący system gromadzenia danych, co oznacza, że dane są nieporównywalne; nie ma też systemu zarządzania danymi ani narodowego repozytorium o handlu ludźmi jako takiego.

W 2007 roku MSWiA opublikowało raport, który zawiera analizy statystyk i spraw w zakresie handlu ludźmi, przygotowany przez Prokuraturę Krajową oraz Straż Graniczną. Ponadto raport zawiera

analizy danych NGO ze wszystkich przedstawionych źródeł. Raport dostępny jest na stronie internetowej www.mswia.gov.pl/thb (w wersji polskiej i angielskiej). Ministerstwo zamierza publikować takie raporty/analizy corocznie.

Portugalia

Istnieją dwa główne mechanizmy/procedury gromadzenia danych w Portugalii:

- 1) Gromadzenie danych poprzez Poradnik Rejestracji THB (THB RG), oraz
- 2) Gromadzenie danych poprzez Poradnik Oceny (THB AG).

Dane gromadzone są poprzez THB RG (model instytucji egzekwowania prawa) oraz THB AG (model NGO i organizacji publiczno-prywatnych), oba na szczeblu krajowym. Oba dotyczą głównie ofiar¹²⁰, choć gromadzone są także niektóre rozgrupowane dane o przestępcach. Wskaźniki/zmienne używane w THB RG oraz THB AB odnoszą się do: 1) danych o miejscu przebywania domniemanej ofiary; 2) danych o domniemanej ofierze; 3) danych o przemieszczaniu się i formach przymusu w stosunku do domniemanej ofiary oraz 4) danych o skierowaniu do instytucji udzielających wsparcia. W odniesieniu do danych o przestępcach (THB RG), w gromadzonych danych, podawana jest narodowość. W formularzu THB AG znajdują się określone dane odnoszące się do domniemanych przestępców, w tym narodowość, płeć, wiek, związki z ofiarą, rola w przymuszaniu/procederze handlu ludźmi itp.

Gromadzenie danych o handlu ludźmi, ich przechowywanie oraz analizy znajdują się aktualnie w gestii Krajowego Systemu Monitoringu Handlu Ludźmi (Dyrektoriat Generalny Administracji Wewnętrznej/DGIA, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych), które ściśle współpracuje z Komisją ds. Obywatelstwa i Równości Płci. Jego misja i zakres obowiązków obejmuje:

1. sporządzanie, gromadzenie, opracowywanie i upowszechnianie informacji i wiedzy o handlu ludźmi oraz innych formach naruszania praw związanych z równością płci;
2. wspieranie rozwoju technik gromadzenia i opracowywania informacji;
3. wspieranie decyzji politycznych w obszarze swojego działania oraz na prośbę władz.

Jeżeli chodzi o bezpośrednią wykonywaną działalność, sporządza ono i prowadzi: 1) analizy statystyczne; 2) geograficzne analizy danych (System Informacji Geograficznej); 3) opracowania badawcze; 4) raporty; 5) działalność informacyjną na różnych szczeblach; 6) badania socjologiczne oraz dotyczące polityki społecznej.

Takie usytuowanie nie wyklucza wewnętrznych instrumentów gromadzenia danych w dyspozycji organów egzekwowania prawa (dla celów śledczo-dochodzeniowych). Tym niemniej, dane gromadzone w ramach THB RG zawierają określone pola (np. związane z tożsamością oraz trasami przerzutu), które uzupełniają inne przedsięwzięcia z zakresu gromadzenia danych.

W zakresie statystyk sądowych, przechowywaniem danych zajmuje się Dyrektoriat Generalny Wymiaru Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości (dane przekazują organa egzekwowania prawa – zgłoszone przestępstwa; Prokurator Generalny – sprawy i wyroki sądowe).

---

¹²⁰ Pryzmat ofiary jest częścią szerszego paradygmatu analiz przestępca/wsparcie opracowanego przez Dyrektoriat Generalny Spraw Wewnętrznych oraz paradygmatu pomocy opracowanego w ramach Projektu CAIM.

Zespół pracujący w pierwszym Centrum Ofiar Handlu Ludźmi (Center for Trafficking Victims), złożony ze specjalistów różnych dyscyplin, także gromadzi dane poprzez THB AG. Celem jest dostarczanie danych dla Krajowy System Monitoringu Handlu Ludźmi/DGIA do dalszego przetwarzania i analiz.¹²¹ W najbliższej przyszłości THB AG będzie udostępniony w ramach Sieci Ochrony i Wsparcia Ofiar. Niektóre instytucje państwowe, jak również działające lokalnie lub na szczeblu krajowym, zaczęły ostatnio przyjmować ten model i oczekuje się stworzenia formalnej struktury celem nie pozostawiania bez odpowiedzi wcześniejszych sytuacji, choć istnieją już pewne procedury, których jednakże nie można uważać za zorganizowane, systematyczne oraz rzetelne systemy gromadzenia danych.

Republika Słowacka

Zgromadzenie Narodowe Republiki Słowackiej przyjęło 3 grudnia 2008 roku ustawę nr 583 o Zwalczeniu Przeszłości oraz Innych Antyspolecznych Zachowaniach oraz o Zamianie i Uzupelnieniu Niektórych Ustaw, która weszła w życie 31 grudnia 2008 roku. Rozdział 7, par. 3 tej ustawy mówi, iż Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej powoła centrum informacyjne ds. zwalczania handlu ludźmi i zapobiegania przestępstwom oraz, jako że będzie ono bez osobowości prawnej, będzie wyposażone w uprawnienia do wykonywania pełnego zakresu swojego umocowania w obszarze prewencji i gromadzenia danych o handlu ludźmi. Jednostka ta będzie przetwarzać i dostarczać dane o przestępcach i ofiarach przestępstw i innych antyspolecznych zachowań, np. . nazwisko, imię, numer ewidencyjny z roku urodzenia, datę i miejsce urodzenia, płeć, adres , wykształcenie, narodowość oraz obywatelstwo. W założeniu, według tej ustawy, mają być przygotowywane wizerunki typologiczne przestępców oraz ofiar przestępstw w oparciu o gromadzone dane. Wiedza (dane) ma także służyć innym krajom Unii Europejskiej, ale wyłącznie do celów naukowych i badawczych.

Aktualnie gromadzeniem i przechowywaniem danych o handlu ludźmi w skali całego kraju zajmuje się Biuro do Zwalczania Zorganizowanej Przeszłości Komendy Naczelnej Policji, a konkretnie Departament ds. Handlu Ludźmi, Wykorzystywania Seksualnego i Pomocy Ofiarom. Policja gromadzi dane w systemie informatycznym zwanym „VICTIM” zgodnie z zarządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych RS nr 47/2008 o stworzeniu programu wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi; informacje te odnoszą się tylko do ofiar. System ten finansuje Biuro do Zwalczania Zorganizowanej Przeszłości Komendy Naczelnej Policji

Gromadzone dane dotyczą poszkodowanych osób/ofiar zgodnie z Kodeksem Karnym oraz Kodeksem Postępowania Karnego. Gromadzone są dane o każdej ofierze handlu ludźmi, łącznie z nazwiskiem, imieniem, datą urodzenia, stałym adresem zamieszkiwania ofiary, co w efekcie – w miarę napływu danych – prowadzi do dokładnej jej identyfikacji. Dane wprowadzane są do systemu informatycznego „VICTIM” zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej nr 47/2008 o stworzeniu Programu Wsparcia i Ochrony Ofiar Handlu Ludźmi i odnosi się to tylko do ofiar. Środki materialne zabezpiecza Departament ds. Zwalczenia Zorganizowanej Przeszłości Komendy Głównej Policji. Gromadzone dane wykorzystywane są do

---

¹²¹ Ten zespół może, kiedy to wymagane, komunikować się z wieloma innymi NGO lub innymi agencjami publiczno-prywatnymi, a mianowicie z Narodowymi Centrami Imigracji oraz gorącą linią dla imigrantów SOS. Kiedy dochodzi do styku z potencjalną sytuacją THB, struktury kontaktują się z Zespołem Multidyscyplinarnym, wypełniając formularz THB AG, następnie wysyłając go do zespołu multidyscyplinarnego.

przygotowywania raportów i zestawień statystycznych. Dane statystyczne udostępniane są do użytku publicznego.

Inne, poza policją, instytucje biorą również udział w gromadzeniu informacji o ofiarach handlu ludźmi. Są to organizacje uczestniczące w Programie Wsparcia i Ochrony Ofiar Handlu Ludźmi, w tym Słowackie Centrum Kryzysowe DOTYK (NGO); Korporacja Publiczna Prima (NGO); Stowarzyszenie Kulturalne Romów w Republice Słowackiej (NGO); Słowacka Katolicka Akcja Charytatywna; Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM); oraz Departament ds. Granic i Współpracy z Policją ds. Cudzoziemców Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej (w połączeniu z przyznawaniem praw pobytu dla ofiar, tolerowanych i stałych).

Informacje operacyjne o działalności przestępczej, w tym dotyczącej handlu ludźmi, wprowadzane są do systemu informatycznego „Polygon”, który finansowany jest przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz policję kryminalną Komendy Głównej Policji.

Gromadzone dane wykorzystywane są do sporządzania raportów oraz statystyk, raz do roku (o sytuacji dotyczącej bezpieczeństwa), a także w zależności od potrzeb; dane statystyczne udostępniane są także do użytku publicznego.

9.2: Projekty i inicjatywy z zakresu gromadzenia danych

W tej części przedstawiono nieco ogólnych informacji dotyczących innych przedsięwzięć z zakresu gromadzenia danych dotyczących handlu ludźmi, aktualnie realizowanych w Europie przez organizacje międzynarodowe, ze szczególnym uwzględnieniem tych, gdzie gromadzone są dane pierwotne. Prosimy o zwrócenie uwagi, iż nie omawiane są tutaj przedsięwzięcia poszczególnych rządów w zakresie gromadzenia danych, z wyjątkiem Holandii, gdzie powołano niezależne biuro sprawozdawcy narodowego handlu ludźmi i gdzie dodatkowo opracowano metodologie gromadzenia danych.¹²²

Biuro Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego Handlu Ludźmi (BNRM)

Biuro Sprawozdawcy Narodowego w Holandii, powołane do życia w 2000 roku, jest niezależnym organem, którego zadaniem jest wspieranie rządu w walce z handlem ludźmi. Głównym zadaniem Sprawozdawcy jest śledzenie charakteru i rozmiaru zjawiska handlu ludźmi w Holandii oraz efektów działań zwalczających handel ludźmi. Jego raporty zawierają informacje o odnośnych przepisach prawnych i ustawach, a także informacje o prewencji, dochodzeniach związanych z handlem ludźmi,

---

¹²² Prosimy o zwrócenie uwagi, iż występuje różnica pomiędzy koordynatorem krajowym, który odpowiedzialny jest za wdrażanie rządowego programu walki z handlem ludźmi, a narodowym sprawozdawcą, który jest niezależnym organem zajmującym się handlem ludźmi, składającym raporty rządowi, w tym o wynikach działań rządowych przeciw handlowi ludźmi, a także wysuwającym zalecenia dotyczące modyfikacji strategii oraz praktyki. Wyznaczenie niezależnego narodowego sprawozdawcy handlu ludźmi jest zalecane w *Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation*, które zostały podpisane 26 kwietnia 1997 roku przez Ministrów Sprawiedliwości krajów członkowskich UE. Więcej informacji o obecnym statusie narodowych sprawozdawców (oraz innych krajowych mechanizmów koordynujących) w krajach OBWE znajduje się w: Warnath, S. (2008) *Efforts to Combat Trafficking in Human Beings in the OSCE region: Co-ordination and Reporting Mechanisms. 2008 Annual Report of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings*. Wiedeń: OBWE, Biuro Przedstawiciela Specjalnego i Koordynatora do Zwalczenia Handlu Ludźmi.

ściganiu przestępców i pomocy ofiarom. Zawierają one również zalecenia mające na celu zwiększenie efektywności zwalczania procederu handlu ludźmi. Holenderski Sprawozdawca jest niezależny i podlega rządowi holenderskiemu. Rząd, odnosząc się do tego raportu, przedstawia informację Parlamentowi. Raporty Sprawozdawcy są publikowane i znajdują się na stronach internetowych. Sprawozdawca nie jest organem, do którego można wnosić skargi i nie ma uprawnień do prowadzenia dochodzeń. Biuro Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego Handlu Ludźmi utrzymuje kontakty (i zbiera informacje) z osobami fizycznymi, organizacjami oraz władzami zaangażowanymi w prewencję i zwalczanie handlu ludźmi i udzielanie pomocy ofiarom procederu. Sprawozdawca oraz jego zespół mają wgląd w akta policyjne i sądowe. Ponieważ handel ludźmi ma często charakter ponadgraniczny, biuro utrzymuje szerokie kontakty za granicą i współpracuje z organizacjami międzynarodowymi. W 2008 roku BRNM opublikowało swój szósty raport o handlu ludźmi w Holandii. Raporty, jak i informacje o samym biurze i działalności Sprawozdawcy, znajdują się na stronie internetowej <http://english.bnrm.nl/>.

EUROPOL

Zadaniem Europolu jest poprawa skuteczności i współpracy właściwych instytucji w zapobieganiu i zwalczaniu różnych form niebezpiecznej międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, w tym handlu ludźmi. Współpraca pomiędzy krajami członkowskimi Unii Europejskiej stała się łatwiejsza głównie dzięki wymianie informacji oraz dostarczaniu analitycznego wsparcia do dochodzeń będących w toku. Europol przechowuje i analizuje dane osobowe w systemie informatycznym, składającym się z dwóch części:

- System Informatyczny Europolu (EIS) to centralna baza danych, gdzie przechowywane są informacje na serwerze w siedzibie głównej Europolu w Hadze. Z bazy tej korzystają uprawnione instytucje państw członkowskich wszystkich krajów UE. Została ona tak zaprojektowana, aby służyć przechowywaniu dużych zasobów informacji w rzetelny i przyjazny dla użytkownika sposób. System automatycznie wylapuje potencjalne przestępstwa ponadgraniczne i ułatwia wymianę klasyfikowanych informacji w bezpiecznym środowisku.
- Pliki do Pracy Analitycznej (AWF) są podstawową metodą, za pomocą której Europol dostarcza wsparcia analitycznego prowadzonym dochodzeniom z wykorzystaniem zbiorów i analiz danych przekazywanych mu wcześniej. AWF Phoenix, zainaugurowany 28 czerwca 2007 roku, służy do identyfikacji struktur i skupisk w sieciach przestępczych różnych rodzajów, zaangażowanych w handel ludźmi w obrębie, do i z Unii Europejskiej. Dzięki temu AWF jest bardzo użyteczny dla śledztw będących w toku. Celem tego programu jest wspieranie, koordynowanie i/lub wszczynanie dochodzeń w krajach członkowskich za pomocą nowoczesnych technik analitycznych. Dzięki tym technikom możliwe jest identyfikowanie elementów łączących poszczególne śledztwa w krajach członkowskich oraz dostarczanie szczegółowych informacji mających związek z przestępstwem. Oceny tendencji, rozwoju sytuacji oraz potencjalnych zagrożeń są także wynikiem analiz działalności zorganizowanych grup przestępczych zaangażowanych w handel ludźmi.

Celem zabezpieczenia tych informacji, Konwencja o Europolu określiła rygorystyczne ramy kontroli, nadzoru i bezpieczeństwa w zakresie ochrony danych, a dwa wyżej wymienione elementy są tylko nośnikami, na których zapisane są dane osobowe. Europol ma podpisane umowy o bieżącej współpracy z Australią, Kanadą, Chorwacją, Szwajcarią, USA, Norwegią, Islandią, Eurojustem oraz Interpolem. Posiada także umowy o współpracy strategicznej z Albanią, Bośnią i Hercegowiną, CEPOL-em, Kolumbią, Europejskim Bankiem Centralnym, Europejskim Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, Europejskim Urzędem ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych, była

Jugosłowiańską Republiką Macedonią (FYROM), Frontex-em, Mołdawią, Rosją, Serbią, SitCen-em, Turcją, Komisją Europejską oraz Biurem Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC) oraz WCO. Więcej informacji znajduje się na stronie internetowej www.europol.europa.eu lub pod numerem telefonu +31703025000.

Międzynarodowy Ośrodek Rozwoju Polityki Migracyjnej (ICMPD), Wiedeń

Od września 2006 roku do kwietnia 2008 roku, ICMPD realizował program pt. „Gromadzenie Danych oraz Zarządzanie Informacją” (DCIM) w dziesięciu krajach-beneficjentach/jednostkach w Europie Południowo-Wschodniej, przy wsparciu technicznym Instytutu do Zwalczenia Handlu Ludźmi NEXUS w Wiedniu, który przygotował projekt *Podręcznika o gromadzeniu danych w działaniach zwalczających handel ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej - Rozwijanie kryteriów regionalnych*. Celem ogólnym projektu było wsparcie harmonizacji i poprawy jakości oraz wiarygodności danych odnoszących się do handlu ludźmi, znajdujących się w posiadaniu władz administracyjnych krajów Europy Południowo-Wschodniej, w zakresie prewencji, ochrony i ścigania. Dzięki temu projektowi powstały dwie, krajowe bazy danych zawierające dane o handlu ludźmi, jedna dotycząca handlarzy i wymiaru sprawiedliwości, a druga ofiar. Projekt DCIM, Faza 2, który zainaugurowany został 1 września 2008 roku, ma na celu rozszerzenie trwałego wsparcia technicznego udzielanego dwunastu instytucjom biorącym udział w poprzedzającym projekcie. Łączy rozbudowę pojemności związaną z prezentacją, utrzymaniem oraz analizą informacji zawartych w bazach danych, z badaniami nad ponadgraniczną wymianą akt sądowych dotyczących procederu handlu ludźmi.

Dodatkowo, cztery kraje UE – Republika Czeska, Republika Słowacka, Polska i Portugalia – wyraziły zainteresowanie modelem DCIM dla wsparcia własnych działań w zwalczaniu handlu ludźmi. Projekt DCIM-UE, który będzie wdrażany od maja 2008 roku do października 2009 roku, stara się wypełniać istniejącą lukę, przynosząc poprawę i większą dostępność wiarygodnych i standaryzowanych danych odnoszących się do ofiar handlu ludźmi, jak i handlarzy w tych czterech krajach UE. Wiedza zdobyta przy wdrażaniu projektu posłuży wzmocnieniu procesu gromadzenia danych na szczeblu poszczególnych krajów-uczestników projektu oraz, co równie ważne, powinna przysłużyć się zrozumieniu tego, jak najlepiej prowadzić gromadzenie danych zarówno o ofiarach, jak i przestępcach. Celem ogólnym projektu jest wsparcie działań ku poprawie jakości oraz wiarygodności danych odnoszących się do handlu ludźmi w czterech krajach uczestniczących w projekcie w zakresie prewencji, ochrony i ścigania. Niniejszy podręcznik, którego autorka jest pracownikiem Instytutu NEXUS, jest jednym z głównych owoców projektu DCIM-UE.

Informacje o działaniach ICMPD dotyczących gromadzenia danych pomagających w zwalczaniu handlu ludźmi dostępne są: www.anti-trafficking.net. W razie dodatkowych pytań na temat Programu DCIM w Europie Południowo-Wschodniej, prosimy kontaktować się z Enrico.Ragaglia@icmpd.org. Więcej informacji o projekcie DCIM-EU pod adresem Mariana.Martins@icmpd.org.

Międzynarodowa Organizacja Pracy (ILO), Genewa

W 2004 roku ILO zainaugurowała projekt badawczy dotyczący metodologii szacowania rozmiarów pracy przymusowej i handlu ludźmi w skali ogólnoświatowej. Wyniki opublikowane zostały w 2005 roku w raporcie dyrektora generalnego ILO pt. „Globalny sojusz przeciw pracy przymusowej”. Szacuje się, że minimum 12,3 milionów ludzi przymuszanych jest do pracy w skali świata, z czego 2,4 miliona to ofiary handlu ludźmi. Liczby te zwróciły uwagę na pilną potrzebę opracowywania bardziej

wiarygodnych statystyk na szczeblu poszczególnych krajów jako wskazówek dla polityków oraz celem ustanowienia punktu odniesienia do mierzenia postępów w miarę upływu czasu. Specjalny Program Zwalczenia Przymusowej Pracy ILO (SAP-FL) właśnie rozpoczął działalność, wspierając wysiłki poszczególnych krajów. Jednym jego z celów było przygotowanie projektów ankiet właściwych dla każdego kraju z zachowaniem spójności metodologicznej pomiędzy poszczególnymi badaniami i z poszanowaniem międzynarodowych norm prawnych. W każdym kraju opracowano właściwą dla warunków lokalnych ankietę lub dodano pytania czy moduły do istniejących wcześniej instrumentów badawczych. Bazę danych sporządzono z użyciem danych o pracy przymusowej pochodzących ze źródeł wtórnych, w tym raportów, opisów poszczególnych przypadków, akt sądowych (procesy i wyroki), krajowych i regionalnych szacunków i statystyk ofiar i przestępców, a także informacji o międzynarodowych i krajowych systemach prawnych, formach pracy przymusowej i zobowiązaniach politycznych.

Poza tym ILO współpracuje z Radą Europejską nad *Europejskim Badaniem Delphi – Praktyczne Ćwiczenie w Opracowywaniu Wskaźników Handlu Ludźmi*. Tak zwana metodologia Delphi¹²³ została użyta do wypracowania konsensusu europejskiego w zakresie zespołu wskaźników operacyjnych w handlu dorosłymi oraz dziećmi do celów wykorzystywania seksualnego i w pracy. W następstwie zostały przeprowadzone dwie elektroniczne ankiety wśród ekspertów w całej Europie: pierwsza ankietą w marcu 2008 roku celem zebrania wskaźników, a druga w lipcu 2008 roku w celu uzyskania od respondentów ocen wskaźników z pierwszej fazy. W rezultacie otrzymano listę wskaźników operacyjnych¹²⁴ skonstruowanych zgodnie z warunkami zapisanymi w Protokole z Palermo. Te wskaźniki bardzo łatwo dają się przetransponować na praktyczny poradnik służący ocenianiu, przeznaczony dla każdej organizacji wchodzącej w kontakt z domniemaną ofiarą lub dla celów projektowania kwestionariuszy i ankiet dotyczących procederu handlu ludźmi. Kombinacje różnych wskaźników mogą być używane do identyfikacji ofiar handlu ludźmi. Więcej informacji na stronie internetowej www.ilo.org/forcedlabour lub kontakt forcedlabour@ilo.org.

Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM), System Zarządzania Danymi Dotyczącymi Zwalczenia Handlu Ludźmi (CTM), Genewa

W 2000 roku IOM opracował i wdrożył zestandaryzowany system zarządzania danymi CT, tzw. Moduł Zwalczenia Handlu Ludźmi (CTM), który jest największą w skali światowej bazą pierwotnych danych ofiar handlu ludźmi. Obecnie około 40 misji IOM ma zainstalowane CTM, a wprowadzaniem danych ofiar, którym udzielono pomocy, zajmuje się nawet więcej biur. To największa baza pierwotnych danych, w której znajduje się 13.500 (grudzień 2008 roku) zarejestrowanych osób, 80 różnych narodowości, które stały się ofiarami handlu ludźmi w ponad 90 krajach przeznaczenia. Ta baza danych jest zestandaryzowanym narzędziem zarządzania danymi do walki z handlem ludźmi, która znacznie ułatwia kierowanie bezpośrednią pomocą IOM oraz przemieszczanie i procesy reintegracyjne za pomocą centralnie sterowanego systemu, który także pokazuje doświadczenia ofiary procederu. Układ zgodny jest z formatem występującego tu formularza wywiadu IOM, który stosowany jest przez misje IOM oraz organizacje partnerskie zaangażowane w bezpośrednią pomoc. Cały system jest kopalnią wiedzy zarówno o charakterze

---

¹²³ Metodę Delphi opracowano w latach 50-tych XX w. i od tej pory ma ona szerokie zastosowanie w naukach społecznych, medycznych oraz politycznych. Celem metody Delphi jest doprowadzenie do consensusu wśród grupy ekspertów za pomocą anonimowej ankiety. Eksperti wybierani są z uwagi na ich domniemane możliwości do dostarczenia precyzyjnych i dokładnych wskaźników/zmiennych w oparciu o ich wiedzę zawodową i dokładną znajomość badanego zjawiska.

¹²⁴ http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/Factsheetsandbrochures/lang--en/docName--WCMS_105023/index.htm

ilościowym, jak i jakościowym, pozyskiwanej ze szczegółowych kwestionariuszy. W takich kwestionariuszach występuje formularz badania selekcyjnego, którego zadaniem jest ocena, czy osoba jest ofiarą handlu ludźmi, i tym samym kwalifikuje się do wsparcia w ramach projektu IOM, a także formularz pomocy, który ułatwia śledzenie rodzaju udzielonej bezpośredniej pomocy wraz z dokumentacją dotyczącą dalszych szczegółów z procederu handlu ludźmi.

Choć początkowo zaprojektowano go jako narzędzie w zarządzaniu programami bezpośredniej pomocy w ramach działań IOM zwalczających nielegalny handel, system jest bazą cennych danych źródłowych zebranych od ofiar, którym udzielono pomocy, z sylwetkami socjoekonomicznymi ofiar, sylwetkami handlarzy, szlakami przemytniczymi, przykładami wykorzystywania i znęcania się, formami udzielonej pomocy oraz przypadkami recydywy procederu, służąc tym samym jako bank danych, na podstawie których można sporządzać statystyczne i szczegółowe raporty. Dzięki systemowi zyskujemy większe zdolności badawcze oraz lepsze rozumienie przypadków, procesów, tendencji oraz konsekwencji procederu handlu ludźmi, a także wiedzę do opracowywania programów i strategii zwalczających handel ludźmi.^{125 126}

Na bazie sprawdzonych technologii i metodologii z ostatnich ośmiu lat, IOM prowadzi obecnie prace nad opracowaniem bazy danych w formie zewnętrznych narzędzi do zarządzania i gromadzenia danych, które mogłyby służyć NGO i rządowi. *Podręcznik IOM o Bezpośredniej Pomocy Ofiarom Handlu Ludźmi* może być uzupełnieniem bazy danych, jako element upowszechniania informacji o zdobytych doświadczeniach, z którego mogą korzystać zaangażowani w zwalczanie handlu ludźmi. Więcej na www.iom.int lub kontakt z zespołem IOM CTD CTS-db@iom.int.

Austriackie Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Wiedeń) oraz Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM Wiedeń)

Austriackie Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych we współpracy z Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji w Wiedniu wdrożyło projekt pt. „Opracowywanie Wytycznych Gromadzenia Danych w Handlu Ludźmi, w tym Porównywalnych Wskaźników/Zmiennych”, przy finansowym wsparciu Komisji Europejskiej z Programu Prewencji i Zwalczania Przestępstw 2007. Cele tego projektu są trojaki:

---

¹²⁵ Przykładowo, w 2008 roku IOM oraz Instytut NEXUS opublikowały raport *Trafficking of Men- A trend Less Considered*, który bazował na danych źródłowych 685 ofiar, które są przechowywane w systemie. Patrz: Surtees, R. (2008) *Trafficking in men, a trend less considered. The case of Ukraine and Belarus*. Genewa: IOM Seria Badania Migracji. W 2009 roku IOM będzie kontynuować *Global Human Trafficking Thematic Research Series*, czerpiąc dane z ilościowych i jakościowych (nieosobowych) danych globalnej bazy danych IOM; seria będzie nadal mierzyć się ze współczesnymi problemami handlu ludźmi. Druga edycja poruszy problemy recydywy w handlu ludźmi oraz handlarzy i przestępczości zorganizowanej.

¹²⁶ Poza tym, IOM gościł konferencję w Rzymie w dniach 27-28 maja 2004 roku, której głównym celem było podsumowanie aktualnych badań dotyczących handlu ludźmi, w tym debata nad mocnymi i słabymi stronami oraz metodologiami do poprawienia. Wynikiem konferencji była oficjalna publikacja, w której przeanalizowano metodologie badawcze i techniki gromadzenia danych. Więcej szczegółów na temat publikacji i Konferencji Rzymskiej znajduje się w: Gozdzia, E. & F. Laczko (2005) *Data and research on human trafficking: a global survey. Offprint of the Special Issue of International Migration*. Tom 43 (1/2) 2005 r. Dokumenty dotyczące metodologii są również wymienione w części bibliograficznej poniżej. Niedawno, w 2008 roku, w Kairze IOM zwołał dwudniowe spotkanie pod auspicjami GIFT ONZ celem oceny aktualnego stanu badań nad handlem ludźmi, identyfikacji aktualnych luk w stanie wiedzy, wymiany innowacyjnych metod badawczych oraz gromadzenia danych, a także zwrócenia uwagi na znaczenie oceny i opinii o programach zwalczających handel ludźmi. W spotkaniu wzięło udział 20 naukowców z całego świata, a jego efektem były liczne publikacje traktujące bądź o temacie, bądź o określonym regionie. Każda z tych publikacji podkreśla słabości aktualnych badań i przedstawia priorytety dalszych. Więcej informacji pod adresem RES@iom.int.

- stworzenie bazy niezbędnej do efektywniejszego gromadzenia i porównywania danych (a także ich udostępniania) dotyczących handlu ludźmi;
- zwiększenie zdolności właściwych władz krajowych do gromadzenia i dzielenia się danymi oraz przyczynienie się do intensyfikacji działań w skali UE w zakresie gromadzenia danych dotyczących handlu ludźmi;
- wspieranie współpracy w zakresie gromadzenia danych dotyczących handlu ludźmi pomiędzy krajami członkowskimi UE.

Multidyscyplinary zespół złożony z ekspertów pochodzących z krajów członkowskich Unii Europejskiej, agencji europejskich, organów egzekwowania prawa, NGO, organizacji międzynarodowych oraz instytutów badawczych opracował siedemnaście wytycznych dotyczących gromadzenia, przechowywania, wymiany, analizy i ochrony danych na temat procederu handlu ludźmi, w tym porównywalne wskaźniki/zmienne. Temat został pogłębiony w trakcie konferencji ekspertów, która miała miejsce w siedzibie Parlamentu Europejskiego w Brukseli we wrześniu 2008 roku.

Dopracowane wytyczne zostały zaprezentowane i udostępnione zainteresowanym z rządów, parlamentów narodowych, agencji europejskich, organizacji społecznych, organizacji międzynarodowych, instytutów badawczych oraz innym na konferencji ministerialnej w Wiedniu w lutym 2009 roku. Efektem projektu ma być zharmonizowany system gromadzenia i wymiany danych w całej Unii Europejskiej, prowadzący do stworzenia wiarygodnych, aktualnych i porównywalnych danych statystycznych, co ma znacząco zwiększyć skuteczność działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi w Unii Europejskiej i jej krajach członkowskich. W następnym etapie Austriackie Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zamierza wdrażać wytyczne wraz z grupą podobnie podchodzących do problemu krajów członkowskich UE.

Wytyczne udostępnione są na stronie internetowej IOM Wiedeń (www.iomvienna.at). Więcej informacji o projekcie: Günther Sablattnig z Departamentu Spraw Międzynarodowych Austriackiego Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (guenther.sablattnig@bmi.gv.at) lub Eurídice Márquez Sánchez, Punkt Centralny Zwalczania Handlu Ludźmi IOM Wiedeń (emarquez@iom.int).

Obserwatorium i Centrum Zasobów THB (*Osservatorio Tratta*), Włochy

Obserwatorium i Centrum Zasobów Handlu Ludźmi powołano do życia w 2005 roku we Włoszech w ramach programu UE *Equal*; istnieje ono do dnia dzisiejszego. Głównym jego celem jest dostarczanie wiedzy i narzędzi profesjonalistom działającym w obszarze zwalczania handlu ludźmi oraz projektowanie i wdrażanie mechanizmów koordynujących pośród różnych instytucji zwalczających handel ludźmi na szczeblu poszczególnych krajów i ponadnarodowym, tak aby wspomagać procedury dochodzeń, interwencji, monitoringu i powiązań.

Od czasu powołania do życia *Osservatorio Tratta*:

- opracowało narzędzia do badania, gromadzenia i przetwarzania danych dotyczących handlu ludźmi, szczególnie w zakresie ustanowienia systemu ciągłego monitoringu THB;
- zdobyło znaczącą wiedzę o różnych formach handlu ludźmi, w tym w wymiarach ilościowym i jakościowym; o sylwetkach i modelach życiowych ofiar handlu ludźmi; o przepisach prawnych krajowych, europejskich i międzynarodowych; o istniejących działaniach

interwencyjnych; o narzędziach służących ocenie przedsięwzięć z zakresu zwalczania handlu ludźmi;

- zidentyfikowało, przeanalizowało i zatwierdziło modele interwencji społecznych stosowanych w obszarze zwalczania handlu ludźmi, z naciskiem na ich rozwój, wymianę i możliwość przenoszenia na inny grunt;
- przeanalizowało innowacyjne (choć jeszcze nie zatwierdzone formalnie) modele sylwetek pracowników-profesjonalistów, ich role oraz program szkoleń;
- zbudowało system opracowywania modeli interwencji, współdziałania, oceny oraz programów szkoleń dla wszystkich pracowników zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi;
- opracowało system informowania, wymiany oraz koordynacji działań przy projektach i usługach w obszarze handlu ludźmi na szczeblu krajowym i ponad krajowym celem optymalizacji i dywersyfikacji dostępnych środków;
- zbudowało bazę danych projektów oraz instytucji publicznych i prywatnych działających w obszarze zwalczania handlu ludźmi we Włoszech, Unii Europejskiej i krajach trzecich (uwzględniającą ponad 50 krajów), w tym modele interwencji, metodologie i narzędzia operacyjne;
- założyło centrum wsparcia technicznego przy opracowywaniu programów, projektów, interwencji oraz mainstreamingu horyzontalnego i wertykalnego z zakresu zwalczania handlu ludźmi.

Osservatorio Tratta kierowane jest przez Associazione On the Road i wdrażane przez zespół różnych instytucji zarówno z sektora prywatnego, jak i publicznego, które posiadają bogate doświadczenie w bezpośredniej obsłudze ofiar handlu ludźmi lub w badaniu tego zjawiska: Azienda Ulss 16 z Padwy, Censis, Cnca (Stowarzyszenie Narodowe Wspólnot Opiekuńczych), Urząd Miejski Wenecji, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu w Turynie, Irecoop Veneto (Regionalny Instytut Edukacji i Studiów Kooperatywnych), Irs (Instytut Badań Społecznych), Nova (Konsorcjum Narodowe Innowacji Społecznych), Prowincja Piza, „Save the Children Italia Onlus”. Więcej informacji na stronie internetowej www.osservatoriotratta.it. Celem strony internetowej jest poprawa narzędzi i doświadczeń w zakresie wiedzy, analiz i interwencji dotyczących procedury handlu ludźmi. Kontakt e-mailowy do Obserwatorium: info@osservatoriotratta.it.

Biuro Specjalnego Przedstawiciela i Koordynatora do Zwalczania Handlu Ludźmi, OSCE

Biuro Specjalnego Przedstawiciela i Koordynatora do Zwalczania Handlu Ludźmi wspiera opracowywanie i wdrażanie strategii do walki z handlem ludźmi w krajach uczestniczących w OSCE. Do zadań ośrodka należą m.in. współpraca ze sprawozdawcami narodowymi lub innymi równoważnymi mechanizmami, powołanymi do życia przez współpracujące kraje, celem koordynacji i monitorowania działań mających na celu walkę z handlem ludźmi prowadzoną przez instytucje państwowe. Jest to spójne z Planem Działania OSCE, w którym współpracującym krajom zalecono „rozważenie wyznaczenia sprawozdawców narodowych lub innych mechanizmów monitorujących działania instytucji państwowych zwalczających handel ludźmi oraz wdrażanie wymogów prawnych danego kraju”. W tym celu OSCE zorganizowało 21 maja 2007 roku w Wiedniu konferencję pt. „Monitorowanie na Szczeblu Krajowym i Mechanizmy Raportowania w Zwalczaniu THB – Rola Sprawozdawców Krajowych”, w trakcie której omówiono zadania związane z gromadzeniem i analizą informacji, rolę krajowych mechanizmów wspierania i ochrony, a także wyzwania w walce z handlem ludźmi w odniesieniu do poszczególnych krajów. Dodatkowo, 22 i 23 września ośrodek zorganizował w Wiedniu „Rozwinięcie Seminarium Technicznego do Szóstego Sojuszu na Rzecz Zwalczania Handlu Ludźmi – Konferencja o Sprawozdawcach Krajowych i Równoważnych

Mechanizmach”. To seminarium techniczne poświęcone było głównie pracy sprawozdawców narodowych i równoważnych mechanizmów na przykładach praktyki obowiązującej w krajach uczestniczących, z akcentem na następujące elementy: gromadzenie i analiza informacji, przedstawianie zaleceń rządowi, rola mechanizmów jako jednostek monitorujących i oceniających (tam, gdzie ma to zastosowanie) oraz wyzwania napotymane w pracy (np. trudności związane z raportowaniem handlu dziećmi, nielegalny handel w celach wykorzystywania seksualnego i pracy przymusowej, nielegalny handel organami ludzkimi, dostęp do danych, inne stale pojawiające się problemy itp.). Ogólnym celem było zebranie informacji i doświadczeń oraz wspieranie dialogu i wymiany informacji pomiędzy przedstawicielami rządów, z zamiarem pomocy zainteresowanym krajom-uczestnikom w powołaniu do życia lub wzmocnieniu mechanizmów zgodnie z Planem Działania OSCE i decyzją nr 14/06 z konferencji ministrów w Brukseli na temat zwiększenia wysiłków w zwalczaniu handlu ludźmi. Ośrodek kontynuuje prace nad krajowymi mechanizmami raportowania, w tym dotyczącymi sprawozdawców narodowych, a w 2008 roku zlecił wykonanie studium o koordynacji i mechanizmach raportowania w krajach OSCE – Działania na rzecz Zwalczania Handlu Ludźmi w krajach OSCE – Koordynacja i Mechanizmy Raportowania. Coroczny, z 2008 roku, Raport Przedstawiciela Specjalnego i Koordynatora do Zwalczania Handlu Ludźmi. Więcej informacji na www.osce.org/cthb.

Program Regionalny Punkt Kontaktowy (RCP) dla Europy Południowo-Wschodniej

RCP powołano do życia w ramach Zespołu Specjalnego ds. Paktu Stabilności dotyczącego Handlu Ludźmi w 2002 roku celem standaryzacji danych regionalnych o handlu ludźmi i pomocy ofiarom oraz dalszego wspierania działań pomocowych ofiarom w krajach Europy Południowo-Wschodniej. RCP, który został otwarty w lipcu 2002 roku w Belgradzie, najpierw, w 2002 i 2003 roku był kierowany przez IOM i ICMC, a następnie w 2004 i 2005 roku przez IOM. Ogólny cel programu RCP to dążenie do poprawy programów i strategii dotyczących handlu ludźmi poprzez lepsze zrozumienie zjawiska handlu ludźmi w krajach Europy Południowo-Wschodniej z naciskiem na potrzeby i doświadczenia ofiar w trakcie procedury. Pierwszy, opublikowany w 2003 roku, raport RCP przedstawiał faktograficzną fotografię z liczbą ofiar, którym udzielono pomocy w każdym z krajów Europy Południowo-Wschodniej, a także możliwości poszczególnych krajów i akcje wspierające ofiary o charakterze ciągłym. W drugim, opublikowanym w 2005 roku, raporcie RCP zarówno zaktualizowano informacje przedstawione w pierwszym, jak i poszerzono rozdział traktujący o sylwetkach ofiar, analizując czynniki mające wpływ na handel ludźmi oraz zmieniające się metody, jakimi wykorzystywana jest podatność ofiar na proceder. Co równie ważne, w raporcie znajduje się przegląd programów pomocowych dla ofiar w każdym kraju Europy Południowo-Wschodniej. W czerwcu 2005 roku belgradzkie biuro RCP zostało przeniesione do Wiednia i włączone do Instytutu NEXUS. Więcej informacji o badaniach RCP znajduje się w źródłach poniżej. Do raportów RCP można dotrzeć na stronach internetowych:

<http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=10375>

<http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=10161>.

MONTRASEC

Jest to wspólna inicjatywa Komisji Europejskiej, Międzynarodowego Instytutu Badań i Polityki Karnej (IRCP) na Uniwersytecie w Gandawie oraz Centrum Badawczego *Transcrime* na Uniwersytecie w Trydencie i Uniwersytecie „Sacred Heart” w Mediolanie. Korzystając z wcześniejszych dokonań inicjatywy SIAMSECT, projekt koncentruje się na rozwijaniu zdolności gromadzenia danych oraz identyfikacji kluczowych wskaźników dotyczących handlu ludźmi oraz zaginionych i wykorzystywanych seksualnie dzieci. Celem spinającym te zamierzenia jest stworzenie ram, które pozwoliłyby na gromadzenie i analizę zestandaryzowanych i połączonych danych statystycznych z całej Unii Europejskiej. Z punktu widzenia metodologii, taka platforma i plan gromadzenia są

konieczne dla całej UE, jeżeli ma zaistnieć scentralizowany, spójny, naukowo wiarygodny i porównywalny zbiór danych w krajowych punktach centralnych gromadzenia danych w poszczególnych krajach członkowskich. Taka metodologia pozwalałaby również na rzeczywiste strategiczne monitorowanie zjawiska w całej UE i w następstwie dostosowywanie strategii, opartej na dowodach, w sprawach związanych z zaginionymi i wykorzystywanymi seksualnie dziećmi oraz handlem ludźmi zarówno w krajach członkowskich, jak i całej UE.

Projekt MONTRASEC ma dwa praktyczne cele: po pierwsze, opracować i postawić do dyspozycji gotową do użycia, wiarygodną dla celów statystycznych platformę IT, wykorzystującą wzorce opracowane w ramach inicjatywy Siamsect, która połączyłaby różne, rozproszone i częściowe dane różnych podmiotów w jeden zintegrowany mechanizm gromadzenia danych. Stworzone zostały trzy platformy: „handel ludźmi”, „wykorzystywanie dzieci do celów seksualnych”, „zaginione dzieci”. Platformy mogą być wykorzystywane przez agencje działające w tych obszarach, dając szczegółowe informacje oraz możliwość analizy trendów na szczeblach lokalnym, krajowym oraz UE. Ta platforma IT umożliwi dokładny ogląd zjawiska handlu ludźmi oraz zaginionych i wykorzystywanych seksualnie dzieci i, po drugie, będzie punktem odniesienia do raportów Sprawozdawców Narodowych, za pomocą opracowanego „arkusza stylu raportu”, którego sednem będzie mechanizm zintegrowanego gromadzenia danych. W efekcie, oba postawione cele powinny znacznie przyczynić się do postępu w metodach, jakimi opisywane, interpretowane i analizowane są zjawiska handlu ludźmi oraz zaginięć i wykorzystywania seksualnego dzieci.

Więcej informacji: osoba kontaktowa Neil Paterson, Międzynarodowy Instytut Badań i Polityki Karnej (IRCP) na Uniwersytecie w Gandawie w Belgii, e-mail: Neil.Paterson@UGent.be.

Ponadnarodowa Akcja przeciwko Handlowi Dziećmi (TACT), Terre des hommes (Tdh)

Tdh pracuje nad rozwojem ponadnarodowych baz danych w krajach Europy Południowo-Wschodniej. Pierwszą bazą danych (wciąż na etapie rozwoju) jest regionalna baza danych przygotowywana do przekazania w Albanii, Rumunii, Kosowie i Mołdawii, dzięki której będzie można identyfikować najbardziej rozpowszechnione wskaźniki i kryteria celem syntezy informacji na temat handlu dziećmi i ochrony dzieci z tych czterech krajów. Więcej informacji o Regionalnym Projekcie Ochrony Dzieci Terre des hommes można uzyskać pod adresem e-mail: vincent.tournecuillert@tdh.ch. Osoba kontaktowa: Vincent Tournecuillert.

Druga baza danych została stworzona specjalnie dla Terre des hommes Albania w ramach Ponadnarodowej Akcji przeciwko Handlowi Dziećmi (TACT). TACT jest szerokim i skoordynowanym projektem do walki z handlem albańskimi dziećmi. Projekt oparty jest na strategii, która pozwala śledzić zjawisko na wszystkich jego etapach i przedstawia propozycje konkretnych działań w zakresie prewencji, ochrony, dobrowolnego zwrotu, reintegracji i koordynacji. Projekt TACT jest wdrażany w trzech krajach: Albanii, Grecji i Kosowie. Modele działania zostały opracowane w Rumunii i Mołdawii. Baza danych TACT jest systemem zarządzania danymi we wszystkich aspektach projektu, pozwalającą na łatwe uzupełnianie i wymianę informacji pomiędzy poszczególnymi krajami. W oparciu o doświadczenia zdobyte w TACT Albania, Tdh opracowało podobne narzędzie dla Mołdawii. Przewiduje się, iż ten nowy system zarządzania danymi będzie gotowy do eksploatacji do końca br., z funkcjami: interwencji na szczeblu wspólnoty, handlu dziećmi oraz działań ponadnarodowych.

Więcej informacji o projekcie TACT - email: thierry.agagliate@tdh.ch. Osoba kontaktowa: Thierry Agagliate. Informacje znajdują się również na stronie internetowej: tdh-childprotection.org.

Biuro Narodów Zjednoczonych do spraw Narkotyków i Przestępczości (UNODC)

W 2007 roku UNODC rozpoczął badania nad stanem działań zwalczających proceder handlu ludźmi w skali globalnej w ramach Globalnej Inicjatywy na rzecz Zwalczania Handlu Ludźmi (UN.GIFT).

Przy gromadzeniu danych wykorzystano regionalne biura UNODC na całym świecie, a działania koordynowane były przez centralę UNODC w Wiedniu. W przeciągu dziewięciu miesięcy czynnego gromadzenia danych zebrano informacje dotyczące 155 krajów i terytoriów odnoszące się do przedziału czasowego 2003 – 2007.

W badaniach poddane analizie trzy obszary tematyczne:

- informacje o ramach prawnych i administracyjnych, w tym stan legislacyjny dotyczący handlu ludźmi; istnienie specjalnych jednostek do zwalczania handlu ludźmi; oraz istnienie specjalnych narodowych planów działań do usuwania problemów związanych z handlem ludźmi;
- dane wymiaru sprawiedliwości, w tym liczba śledztw, aresztowań, postawień w stan oskarżenia, skazań oraz sylwetki przestępców;
- informacje o ofiarach, w tym liczba zidentyfikowanych ofiar przez władze państwowe, oraz ofiar, które znalazły schronienie u świadczących usługi socjalne; liczba ofiar z zagranicy, które wróciły do swoich rodzinnych krajów, a także sylwetki ofiar.

W wyniku tych działań UNPDC, powstało największe istniejące zestawienie danych ofiar handlu ludźmi, zawierający informacje o ponad 50.000 ofiarach, które zostały odnotowane przez władze państwowe pomiędzy 2003 a 2007 rokiem na całym świecie. Zgromadzono też więcej informacji o przestępcach i ich sylwetkach.

Globalny Raport o Handlu Ludźmi UNODC-UN.GIFT, który jest wynikiem tych zgromadzonych danych obrazuje trendy, wzorce oraz strumienie handlu ludźmi w ponad 155 krajach i terytoriach w oparciu o rzeczywiste przypadki procederu, które zostały oficjalnie zarejestrowane przez władze państwowe. W przyszłości planowane jest powtarzanie tego typu działań z zakresu gromadzenia danych, co pozwoli na monitorowanie trendów, wzorców i strumieni handlu ludźmi.

Więcej informacji na stronie internetowej: www.unodc.org lub pod adresem e-mail: fabrizio.sarrica@unodc.org

9.3: Źródła i dodatkowe materiały

Poniżej przedstawiono publikacje traktujące o handlu ludźmi, opierające się na różnorodnych metodologiach w podejściu do badań i gromadzenia danych i/lub różne w omawianiu kwestii metodologicznych w badaniach procederu handlu ludźmi i gromadzeniu danych. Wykaz nie jest bynajmniej wyczerpującym; może być on jednak punktem początkowym w doborze źródeł merytorycznych i metodologii dotyczących gromadzenia danych i badań nad procederem handlu ludźmi.

Alexandru, M. i S. Lazaroiu (2003) *Who is the Next Victim? Vulnerability of Young Romanian Women to Trafficking in Human Beings (Kto następną ofiarą? Podatność młodych kobiet rumuńskich na proceder handlu ludźmi)* Bukareszt, Rumunia: IOM.

Dostępne na:

<http://www.iom.hu/PDFs/Who%20is%20the%20Next%20Victim%20-%20Vulnerability%20of%20Young%20Romanian%20Women%20to%20THB.pdf>

Andrees, B. i M. van der Linden (2005) 'Designing Trafficking Research from a Labour Market Perspective: The ILO Experience' ('Projektowanie badań nad handlem ludźmi z perspektywy rynku pracy'). *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey (Migracje międzynarodowe, wydanie specjalne dotyczące badań danych o handlu ludźmi, przegląd całościowy)*. 43(1/2).

Belser, P., de Cock, M. i F. Mehran (2005) *ILO Minimum Estimate of Forced Labour in the World (Minimalne szacunki pracy przymusowej na świecie)*. Genewa: ILO.

Dostępne na:

http://www.ilo.org/dyn/declaris/DECLARATIONWEB.DOWNLOAD_BLOB?Var_DocumentID=5073 lub http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/lang--en/docName--WCMS_081913/PDF.

Belser, P., Danailova-Trainor, G. i B. Kutnick (2007) *Methodologies for global and national estimation of human trafficking victims: current and future approaches (Metodologie globalnych i krajowych szacunków ofiar handlu ludźmi – bieżące i przyszłościowe podejście)*. Genewa: ILO - ILO, SAP-FL.

Dostępne na:

http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/lang--en/docName--WCMS_081989/PDF

Bernard, R.H. (2006) *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches (Metody badawcze w antropologii – podejścia w aspekcie jakościowym i ilościowym)*. Nowy Jork, Toronto & Oxford: Altamira Press

Brennan, D. (2005) 'Methodological Challenges in Research with Trafficked Persons:

Tales from the Field' ('Metodologiczne wyzwania w badaniach handlu ludźmi. Opowieści z terenu'). *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey. (Migracje międzynarodowe, wydanie specjalne dotyczące badań danych o handlu ludźmi, przegląd całościowy)*. 43(1/2).

Brunovskis, A i R. Surtees (2009) *Untold stories: biases and selection effects in qualitative human trafficking research (Nieopowiedziane historie: odchylenia i efekty selekcji w jakościowym badaniu handlu ludźmi)*. Fafo (Oslo) oraz Instytut NEXUS (Wiedeń & Waszyngton).

Brunovskis, A i R. Surtees (2007) *Leaving the past behind: when victims of trafficking decline assistance. (Nauka z przeszłości: kiedy ofiary handlu ludźmi odmawiają pomocy)* Instytut Fafo (Oslo) & Instytut NEXUS (Wiedeń).

Dostępne na: www.faf.no/pub/rapp/20040/20040.pdf

Brunovskis, A i G. Tyldum (2005) 'Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking' ('Opisywanie nieobserwowanego: metodologiczne wyzwania w studiach empirycznych nad handlem ludźmi'). *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey (Migracje międzynarodowe, wydanie specjalne dot. badań danych o handlu ludźmi, przegląd całościowy)*. 43(1/2): 17-34.

Brunovskis, A. i G. Tyldum (2004) *Crossing Borders: an Empirical Study of Transnational Prostitution and Trafficking in Human Beings (Przekraczanie granic: Studium empiryczne o ponadgranicznej prostytucji i handlu ludźmi)*, Instytut Fafo, Raport 426: Oslo, Norwegia.

Craggs, S. i R. Surtees (2009) *Beneath the surface. Methodological issues in trafficking research and data collection (Pod powierzchnią. Kwestie metodologiczne w badaniach handlu ludźmi i dotyczące gromadzenia danych)*. IOM (Genewa) oraz Instytut NEXUS (Wiedeń & Waszyngton).

Cwikel, J. i Hoban, E. (2005) "Trafficked Women Working in the Sex Industry: Study Design, Ethics and Methodology" ("Kobiety z procederu handlu ludźmi w branży seksu: Projektowanie Studium, Etyka i Metodologia") *Journal of Sex Research*, 42, (4), 306-16.

de Cock, M. (2007) *Directions for national and international data collection on Forced Labour (Kierunki krajowego i międzynarodowego gromadzenia danych o pracy przymusowej)*. Genewa: ILO, SAP-FL.

Dostępne na:

http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/lang--en/docName--WCMS_081986/PDF

Fafo (2004) *Manual for Rapid Assessment: Trafficking in Children for Labour and Sexual Exploitation in the Balkans and Ukraine (Podręcznik o szybkim ocenianiu: handel dziećmi do pracy i wykorzystywania seksualnego na Bałkanach i Ukrainie)*. Genewa: ILO-IPEC.

GAO (2006) *Better Data, Strategy and Reporting Needed to Enhance US Anti-trafficking Efforts Abroad. (Lepsze dane, strategię i raportowanie potrzebne celem wzmocnienia działań USA w zwalczaniu handlu ludźmi za granicą)*. Raport dla Przewodniczącego Komitetu ds. Sądownictwa i dla Przewodniczącego Komitetu Stosunków Międzynarodowych, Izba Reprezentantów. Waszyngton, DC: Biuro Ewidencji Administracji Rządowej USA.

Dostępne na: <http://www.gao.gov/new.items/d06825.pdf>.

Gozdziak, E. i M. Bump (2008) *Data and research on human trafficking: Bibliography of research based literature (Dane i badania nad procederem handlu ludźmi: Bibliografia badań oparta na literaturze)*. Waszyngton, DC: Institute for the Study of International Migration (Instytut Studiów nad Międzynarodową Migracją), Walsh School of Foreign Service, Georgetown University.

Dostępne na:

http://isim.georgetown.edu/Publications/ElzPubs/NIJ_BIB_FINAL_REPORT-1.pdf

Gozdziak, E. i F. Laczko (2005) *Data and research on human trafficking: a global survey. Offprint of the Special Issue of International Migration (Dane i badanie nad handlem ludźmi; przegląd całościowy. Przedruk – Kwestie specjalne handlu ludźmi)*. Tom 43 (1/2) 2005.

Gramegna, M. i F. Laczko (2003) 'Developing Better Indicators/variables of Human Trafficking'. *Brown Journal of World Affairs*. Tom X, Wydanie 1.

Dostępne na:

<http://www.watsoninstitute.org/bjwa/archive/10.1/SexTrafficking/Laczko.pdf>

Hunzinger, L. i P. Sumner-Coffey (2003) *First Annual Report on Victims of Trafficking in Southeastern Europe (Pierwszy coroczny raport o handlu ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej)*. Belgrad: RCP, IOM, ICMC & SPTF. Dostępne na: <http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=10375>

ICPSR (2005) *Guide to Social Science data preparation and archiving (Przewodnik nauk społecznych – przygotowywanie i archiwizowanie danych)*. Michigan: ICPSR

IOM (2008) *IOM Data Protection Principles, Instruction 138 (Zasady ochrony danych, instrukcja 138)*. Genewa: IOM.

IOM i MoI of Austria (2008) "Development of Guidelines for the Collection of Data on Trafficking in Human Beings, including Comparable Indicators/variables" ("Opracowywanie wytycznych gromadzenia danych o handlu ludźmi, w tym porównywalnych wskaźników/zmiennych) Wiedeń: IOM & Austriackie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (MoI).

Dostępne na:

www.iomvienna.at

IOM (2007) *Asean and Trafficking in Persons: Using data as a tool to combat human trafficking (ASEAN a handel ludźmi: używanie narzędzi do zwalczania handlu ludźmi)*. Genewa: IOM.

Dostępne na:

http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/book_s/lowres%20asean%20report-complete.pdf

Kelly, L. (2005) "You can Find Anything you Want": Research on Human Trafficking in Europe in the twenty-first century" („Wszystko można znaleźć: badania handlu ludźmi w Europie w XXI wieku"). *International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey (Migracje międzynarodowe, wydanie specjalne dot. badań danych o handlu ludźmi, przegląd całościowy)*. 43(1/2).

Kelly, L. (2002) *Journeys of Jeopardy: a review of research on trafficking in women and children in Europe. (Niebezpieczne podróże: badania handlu kobietami i dziećmi w Europie)* IOM: Genewa.

Dostępne na:

http://www.old.iom.int/documents/publication/en/mrs_11_2002.pdf

Laws, S. (2002) *Research for Development, A Practical Guide (Badania dla rozwoju, praktyczny poradnik)*. Wielka Brytania, Sage Publications Ltd.

Lewis-Beck, M. (1995); *Data Analysis: an Introduction (Analiza danych – wprowadzenie)*. Thousand Oaks, Kalifornia: Sage Publications, Inc.

Machado, P., Penedo, R. i F. Pesce (2007) *From data collection to monitoring systems: Analysis and proposals*, AA.VV, *Headway. Improving Social Intervention Systems for Victims of Trafficking (Od gromadzenia danych do systemów monitoringu: analizy i propozycje AA VV, Ulepszając systemy interwencji społecznych wobec ofiar handlu ludźmi)*. Noktus, Warszawa

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej (2009) *2008 Status Report on Trafficking in Human Beings in the Czech Republic (Raport o stanie zjawiska handlu ludźmi w Republice Czeskiej)*.
Dostępne na: <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-982041.aspx>

NRM (2008) *Trafficking in Human Beings, Supplementary figures. Sixth Report of the Dutch National Rapporteur (Handel ludźmi. Dodatkowe dane, Szósty raport Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego)*.
Dostępne na: <http://english.bnrm.nl/>

NRM (2007) *Trafficking in Human Beings, Fifth Report of the Dutch National Rapporteur (Handel ludźmi. Piąty raport Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego)*.
Dostępne na: <http://english.bnrm.nl/>

NRM (2005) *Handel ludźmi. Dane uzupełniające. Czwarty raport Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego*.
Dostępne na: <http://english.bnrm.nl/>

NRM (2005) *Handel ludźmi. Trzeci raport Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego*.
Dostępne na: <http://english.bnrm.nl/>

NRM (2003) *Handel ludźmi. Dane uzupełniające. Drugi raport Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego*.
Dostępne na: <http://english.bnrm.nl/>

NRM (2002) *Handel ludźmi. Pierwszy raport Holenderskiego Sprawozdawcy Narodowego*.
Dostępne na: <http://english.bnrm.nl/>

ONZ (2002) *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Trafficking (Zalecane zasady i wytyczne praw człowieka i nielegalnego handlu)*. Raport Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka dla Rady Ekonomiczno-Społecznej.
Dostępne na:
[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.2002.68.Add.1.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.2002.68.Add.1.En?Opendocument)

Pedersen, J. (2004) *What should we know about children in armed conflict, and how should we go about knowing it?* Oslo, Norwegia: Instytut Fafo.
Dostępne na:
<http://programs.ssrc.org/children/publications/Pedersen-web.pdf>.

Redman, T. C. (2004); 'Data: An Unfolding Quality Disaster' ('Dane: postępująca katastrofa jakościowa'). *DM Review Magazine*. Sierpień.

Rende Taylor, L. (2008) *Guide to ethics and human rights in counter trafficking. Ethical Standards for counter-trafficking research and programming (Przewodnik etyki i praw człowieka w handlu ludźmi. Standardy etyczne w zwalczaniu procederu i programowaniu)*. Bangkok: UNIAP.

Surtees, R. (2008) "Trafficked men, unwilling victims," (Mężczyźni, niechętne ofiary handlu ludźmi") *St. Antony's International Review (STAIR). Special issue: the politics of human trafficking (Wydanie specjalne: kwestie polityczne a handel ludźmi)*. 4(1): 16-36.

Surtees, R. (2008) *Trafficking in men, a trend less considered. The case of Ukraine and Belarus (Handel mężczyznami, trend mniej brany pod uwagę. Przypadki Ukrainy i Białorusi)*. Genewa: IOM, Serie Badania Migracji.

Dostępne na:

www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/MRS-36.pdf

Surtees, R. (2008) "Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe: Considering the Other Side of Human Trafficking" ("Handlarze i handel ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej: Analiza innej strony procederu handlu ludźmi). *European Journal of Criminology*. 5(1): 39-68.

Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in South Eastern Europe: developing regional criteria (Podręcznik handlu ludźmi, gromadzenie danych w Europie Południowo-Wschodniej: opracowywanie kryteriów narodowych)*. Wiedeń: ICMPD.

Dostępne na: <http://www.anti-trafficking.net/>

Surtees, R. (2007) *Trafficking victims in South Eastern Europe – what we know and what we need to know (Ofiary handlu ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej - co wiemy i co powinniśmy wiedzieć)*. Dokument został przedstawiony na „Konferencji o handlu ludźmi”, Centrum Informacji i Badań Zorganizowanej Przestępczości (CIROC), Amsterdam, Holandia, 31 października 2007 roku.

Surtees, R. (2007) *Listening to victims: experiences of identification, return and assistance in SEE (Słuchając ofiar: doświadczenia w identyfikacji, powrocie i pomocy w krajach Europy Południowo-Wschodniej)*. Wiedeń, Austria: ICMPD.

Dostępne na: <http://www.anti-trafficking.net/>

Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in Southeastern Europe (Drugi doroczny raport o ofiarach handlu ludźmi w Europie Południowo-Wschodniej)*. Genewa: IOM.

Dostępne na:

<http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=10161>

Surtees, R. (2003) *Documenting: Trafficking in Indonesian Women and Children: a Research Manual. (Dokumentowanie handlu indonezyjskimi kobietami i dziećmi: poradnik badawczy)* Indonezja: ICMC, ACILS & USAID.

UNICEF i UNMIK (2005) *Let's Talk: Developing Effective Communication with Child Victims of Abuse and Human Trafficking (Porozmawiajmy: rozwijanie skutecznej komunikacji z dziećmi-ofiarami znęcania się i handlu ludźmi)*. Prisztina, Kosowo: UNMIK & UNICEF.

UNODC (2008) *Global Report on Trafficking in Persons Report (Globalny raport o handlu ludźmi)*. Wiedeń: UNODC.

Dostępne na:

<http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/global-report-on-trafficking-in-persons.html>

UNODC (2006) *Trafficking in Persons: Global Patterns (Handel ludźmi. Wzorce globalne)*. Wiedeń: UNODC.

Dostępne na:

http://www.unodc.org/unodc/trafficking_persons_report_2006-04.html

Vermeulen, G. et al. (2006) *The Siamsect files: Standardised templates and blueprints for EU wide collection of statistical information and analysis on missing and sexually exploited children and trafficking in human beings (Akta Siamsect: standaryzowane platformy i projekty informacji i analizy statystycznej dla całej UE dotyczące zaginionych i wykorzystywanych seksualnie dzieci i ofiar handlu ludźmi)*. Antwerpia: EC, IRCP oraz Transcrime.

Wand, Y. i Wang, R. (1996) 'Anchoring Data Quality Dimensions in Ontological Foundations' ('Zakotwiczenie wymiaru jakościowego danych w fundamentach ontologicznych'), *Communications of the ACM*, listopad, strony 86-95.

Warnath, S. (2008) *Efforts to Combat Trafficking in Human Beings in the OSCE region: Co-ordination and Reporting Mechanisms. 2008 Annual Report of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings (Działania na rzecz zwalczania handlu ludźmi w krajach OSCE: mechanizmy koordynacji i raportowania. 2008 coroczny raport Specjalnego Przedstawiciela i Koordynatora do Zwalczania Handlu Ludźmi)*. Wiedeń: OSCE, Biuro Specjalnego Przedstawiciela i Koordynatora do Zwalczania Handlu Ludźmi.

WHO (2003) *Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women (Zalecenia etyczne i bezpieczeństwa w czasie wywiadów z kobietami-ofiarami handlu ludźmi)*. Genewa: Światowa Organizacja Zdrowia

WHO (2005) *Mental Health Information Systems (Systemy informacyjne dotyczące zdrowia psychicznego)*. Genewa: Światowa Organizacja Zdrowia.

Dostępne na:

http://www.who.int/mental_health/policy/mnh_info_sys.pdf

Zimmerman, C., i C. Watts (2006) *Stolen Smiles: the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked to Europe (Ukradzione uśmiechy: konsekwencje dla zdrowia psychicznego i fizycznego kobiet i dorosłych-ofiar handlu ludźmi w Europie)*. Londyn, Wielka Brytania: London School of Hygiene and Tropical Medicine.

Dostępne na: www.lshtm.ac.uk/hpu/docs/StolenSmiles.pdf

LINKI

www.national-rapporteurs.eu

Za prezydencji czeskiej UE stworzono stronę internetową dotyczącą sprawozdawców narodowych lub równoważnych mechanizmów w UE celem informowania o ich urzędach w krajach UE. Za pomocą tego linku można uzyskać informacje na temat raportów krajowych, planów działań oraz badań.

Część 10: Aneksy¹²⁷

Treść:

Aneks 1: Glosariusz – Zestandaryzowane definicje i terminologia

Aneks 2: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji o ofiarach handlu ludźmi

Aneks 3: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości

Aneks 4: Wzór zgody na przetwarzanie danych osobowych

Aneks 5: Wzór umowy o poufności dla pracowników zaangażowanych w gromadzenie danych dotyczących ofiar handlu ludźmi i handlarzy

Aneks 6: Tabela porównawcza dotycząca ochrony danych w krajowych systemach prawnych

Aneks 7: Wybrane zapisy w Ustawie nr 40/2009 – Kodeks Karny Republiki Czeskiej

---

¹²⁷ Niniejsze aneksy zostały początkowo opracowane w kontekście projektu ICMPD DCIM sporządzonego w Europie Południowo-Wschodniej przez Instytut NEXUS. Patrz: Surtees, R. (2007) *Handbook on anti-trafficking data collection in SE Europe: developing regional criteria*. Wiedeń: ICMPD. Materiały prawne zaprezentowane w niniejszej sekcji, mianowicie wzory MoU, Umowa o poufności oraz Wzór zgody, opracowane zostały przez Jeana Lanoue, Starszego Radcę Prawnego, ICMPD, Wiedeń, w ramach projektów DCIM i DCIM-EU.

Aneks 1: Glosariusz – zestandaryzowane definicje i terminologia¹²⁸

Określenie	Definicja
Analiza danych	Czynność polegająca na opracowywaniu danych z zamiarem wydobycia informacji użytecznych i ułatwiających wyciąganie wniosków.
Areszt	Schwytanie (osoby) przez organ prawa lub na podstawie nakazu sądowego i umieszczenie jej w areszcie. Odnosi się to osób, którym postawiono formalne zarzuty, a nie do tych, wobec których wniesiono skargę.
Baza danych	Zazwyczaj plik komputerowy lub zbiór plików z informacjami na konkretny temat lub tematy zebrane w zbiorze danych zgodnie ze strukturą organizacyjną instytucji.
'Boss'	Boss nadzoruje i czerpie korzyści z handlu ludźmi; może aktywnie działać w jednej lub wielu płaszczyznach procederu handlu ludźmi, w tym w nadzorowaniu, organizowaniu, finansowaniu lub kierowaniu czynnościami.
Brudne dane	Dane, które wprowadzają w błąd, są nieprawidłowe lub niesformatowane, zawierają błędy ortograficzne i interpunkcyjne, dane, które wprowadzone są do niewłaściwych pól; powielone dane lub zbyteczne i/lub naruszające rzetelność zestawienia danych.
Dane rozgrupowane	Dane o osobach lub jednostkach, np. wiek, płeć, dochód lub zawód. Rozgrupowane dane można również określić jako dane osobowe, ponieważ mogą one ujawniać znaczenie poszczególnych czynników.
Dane zbiorcze	Oznacza połączone dane z kilku wskaźników. Może również oznaczać dane statystyczne odnoszące się do szerszych klas, grup lub kategorii, w taki sposób, który umożliwia wyróżnienie właściwości poszczególnych osób w ramach tych klas, grup lub kategorii.
Dochodzenie	Śledztwo i dokładane badanie celem ustalenia faktów związanych z domniemanym zajściem lub przestępstwem.
Domniemane ofiary handlu ludźmi	Osoby, które są domniemanymi ofiarami handlu ludźmi (spełniającymi kryteria Protokołu z Palermo), ale które formalnie nie zostały zidentyfikowane przez właściwe władze lub odmówiły formalnej lub prawnej identyfikacji.
Dowód	Zeznanie lub materiał przedstawiany na dowiedzenie jakiegoś faktu.
Dziecko	Osoby poniżej 18 roku życia (także określane jako „małoletnie” lub „niepełnoletnie”).
Falszerz dokumentów	Osoba w łańcuchu uczestniczących w procederze handlu ludźmi, która jest odpowiedzialna za przygotowanie i fałszowanie dokumentów (prawnych, fałszywych lub fałszowanych) do użytku przez handlarzy/ofiary handlu ludźmi.
Handel ludźmi	Werbowanie, przewóz, przekazywanie, przetrzymywanie lub odbieranie osób z użyciem groźby lub siły lub innych form

¹²⁸ Definicje używane tutaj pochodzą z różnych źródeł, w tym: Bernard, R.H. (2006) *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. Nowy Jork, Toronto i Oxford: Altamira Press; Surtees, R. (2007) *Listening to victims: experiences of identification, return and assistance in SEE*. ICMPD: Wiedeń; Surtees, R. (2005) *Second annual report on victims of trafficking in SE Europe*. Belgrad: IOM i RCP; Surtees, R. i M. Widjaja (2003) 'Glossary of trafficking terms'. W R. Rosenberg (ed.) *Trafficking of Women and Children in Indonesia*. Jakarta, Indonezja: ICMC, ACILS & USAID.

	przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzania w błąd, wykorzystania władzy lub z wykorzystaniem bezbronności lub za zapłatą lub przyjęciem zapłaty lub korzyści majątkowych celem osiągnięcia zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą dla celów wykorzystywania. Wykorzystywanie obejmuje m.in. zmuszanie do prostytucji lub innych form wykorzystywania seksualnego, pracę przymusową lub świadczenie przymusowych usług, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, niewolę oraz pobranie narządów.
Handlarz ludźmi	Osoba zamieszana w proceder handlu inną osobą (lub innymi ludźmi) do celów wykorzystywania w różnych formach.
Integracja	Integracja ofiary handlu ludźmi ma na celu jej integrację w nowej społeczności. Poza samym faktem powrotu, obejmuje przystosowanie do środowiska ofiary i w zamierzeniu ma być długofalowym procesem po wyjściu z procederu handlu ludźmi.
Internet	System połączonych sieci komputerowych na całym świecie, który ułatwia komunikację, w tym logowanie na odległość, transfer plików, pocztę elektroniczną oraz wiadomości.
Jakość danych	Oznacza stopień doskonałości danych w odniesieniu do przedstawiania faktycznego zjawiska, w naszym przypadku, handlu ludźmi. Jest miarą wartości, jaką informacje mogą przekazać użytkownikowi takich informacji.
Kontrola jakości	Proces, którego celem jest zapewnienie jakości danych lub operacji z zachowaniem standardów ustalonych dla jakiegoś systemu.
Krajowe mechanizmy pomocowe	Odnosi się to do krajowych, działających mechanizmów, gdzie identyfikowane są ofiary handlu ludźmi i gdzie pomaga się im w powrocie i w szerszym zakresie. Istnieją w krajach tranzytowych, przeznaczenia oraz pochodzenia i obejmują cały proces od początkowej identyfikacji do pomocy i ochrony, w które to działania zaangażowane są różne instytucje administracji państwowej oraz pozarządowe. Mogą obejmować jedną lub kilka tych czynności.
Migracja	Przenoszenie się z jednego do innego miejsca. Może oznaczać przenoszenie się w obrębie własnego kraju (do innego miasta lub regionu) lub do innego kraju.
Napaść	Groźba lub próba uderzenia kogoś, skutecznie lub nie, pod warunkiem, iż cel ataku jest świadom niebezpieczeństwa. Atakujący musi być w stanie przeprowadzić atak.
Nieletni	Osoba poniżej 18 roku życia (określana również jako „dziecko”).
Ochrona świadków	Zespół środków bezpieczeństwa mający na celu zapewnienie bezpieczeństwa świadkom w trakcie procesów sądowych. Ochrona może być przyznana świadkom przed/w trakcie i/lub po procesie sądowym i może obejmować pojedyncze lub zespół środków, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa świadkowi i jego/jej rodzinie.
Oczyszczanie danych	Czynność polegająca na wykrywaniu i korekcie (lub usunięciu) błędnych lub niewłaściwych zapisów w zbiorze danych.
Ofiara handlu ludźmi	Osoby zakwalifikowane jako ofiary handlu ludźmi zgodnie z Artykułem 3 Protokołu ONZ lub przepisami prawnymi dot. handlu ludźmi w poszczególnych krajach i które zostały zidentyfikowane w

	kategoriach prawa przez właściwe organa jako ofiary handlu ludźmi.
Podejrzany	Osoba, która wg organów egzekwowania praw najprawdopodobniej popełniła przestępstwo, które jest przedmiotem dochodzenia.
Pomoc	Środki podejmowane przez organizacje pozarządowe, rządowe, międzynarodowe i inne celem udzielania pomocy materialnej, psychologicznej, socjalnej oraz prawnej ofiarom handlu ludźmi jak zapisano to, nie ograniczając się jednak do tego, w Artykule 6 Protokołu ONZ. Pomoc może mieć charakter dobrowolnego przyjęcia jednorazowej usługi (takiej, jak przewóz do kraju pochodzenia) lub dobrowolnego przyjęcia szeregu usług, w tym zakwaterowania, usług medycznych, psychosocjalnych, prawnych, edukacyjnych lub szkolenia zawodowego.
Ponadnarodowe mechanizmy pomocowe	Odnosi się to do mechanizmów i systemów powołanych do życia celem kompleksowej pomocy i wspierania w skali międzynarodowej ofiar przestępstw handlu ludźmi. Ponadnarodowe mechanizmy pomocowe łączą cały proces pomocy, od początkowej identyfikacji przez powrót i pomoc pomiędzy krajami tranzytowymi, przeznaczenia i pochodzenia, i gdzie występuje współpraca pomiędzy różnymi instytucjami rządowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Może tu występować jeden lub wszystkie elementy procesu.
Powrót	Powrót do kraju pochodzenia i/lub społeczności. W kontekście handlu ludźmi, powrót obejmuje nie tylko przewóz osoby, ale także mechanizmy, których celem jest zapewnienie bezpiecznego i godnego powrotu.
Przestępstwo	Czyn lub zaniechanie, które naruszają prawo.
Przewoźnik	Osoba odpowiedzialna za przewóz ofiar procederu handlu ludźmi.
Przymus	Zmuszanie kogoś siłą lub groźbą użycia siły lub groźbą uczynienia poważnej szkody.
Psychiczny	Każde zachowanie, słowne lub nie, które negatywnie oddziałuje na stan emocjonalny lub psychiczny jakiejś osoby. Wykorzystywanie psychiczne może mieć formę zastraszania fizycznego, kontrolowanie poprzez przerażanie i/lub opresje.
Reintegracja	Reintegracja ma na celu połączenie osoby z jej rodziną lub społecznością. Poza samym faktem powrotu, obejmuje włączenie osoby do jej środowiska, integrację społeczną i w zamierzeniu jest działaniem długofalowym po wyjściu z procederu handlu ludźmi.
Sądowy nakaz zatrzymania	Nakaz sądu wystawiony organowi egzekwowania prawa do zatrzymania i aresztowania osoby oskarżonej o przestępstwo.
Schronienie	Lokal, który spełnia następujące kryteria: stanowi tymczasowe zakwaterowanie dla ofiar, uznawany przez formalne lub nieformalne mechanizmy pomocowe i przydzielające zakwaterowanie ofiarom handlu ludźmi.
Strona poszkodowana	Zgodnie z Ustawą nr 141/1961, Czeskiego Kodeksu Karnego rozdział nr 43 (1) strona poszkodowaną jest to osoba (zarówno fizyczna ja i prawna), która doznała uszkodzenia ciała lub szkody materialnej w wyniku czynu przestępczego, która została zniesławiona lub doznała innych szkód.

	W Portugalii definicja ta odnosi się do osoby, która doznała szkody, której uczyniono materialną, moralną lub inną szkodę lub w stosunku do której złamano (lub spowodowano zagrożenie) jej inne prawa lub wolności chronione prawem w wyniku czynu kryminalnego.
Ścigać	Wdrożyć procedury prawne lub prowadzić dochodzenie przeciwko jakiejś osobie.
Świadczący usługi	Odnosi się to do organizacji, które świadczą jedną lub szereg usług potrzebnych i świadczonych ofiarom handlu ludźmi. Zalicza się do tego zakwaterowanie, opiekę medyczną, pomoc prawną, pomoc psychologa, pomoc w powrocie, szkolenia zawodowe, pomoc w kształceniu, mediację rodzinną, monitorowanie przypadku i pomoc w reintegracji.
Świadek	Osoba, która widziała, słyszała lub doświadczyła czegoś związanego z przestępstwem i składa oświadczenie lub zeznanie o takim zdarzeniu. Może to być sama ofiara przestępstwa lub osoba trzecia.
Tożsamość płciowa	Pojęcie innej tożsamości płciowej odnosi się do osób, których deklarowana płeć różni się od ich biologicznych płci.
Wartość	Odnosi się do wprowadzanych danych w poszczególnych polach bazy danych.
Werbujący	Osoba zaangażowana w werbowanie ofiar poprzez oferowanie pracy, nauki lub małżeństwa.
Wprowadzanie w błąd	Spowodowanie uwierzenia przez kogoś w coś, co nie jest prawdą.
Współnictwo	Zaangażowanie w czyny nielegalne, w tym, w niektórych przypadkach, nie zaniechanie czynów nielegalnych.
Wykorzystujący	Osoba, która wykorzystuje ofiarę, czy to seksualnie czy do pracy, żebractwa, przestępstw lub adopcji.
Wykorzystywanie fizyczne	Przemoc fizyczna lub zadany gwałt, który skutkuje obrażeniami cielesnymi, bólem lub upośledzeniem. Zalicza się do tego napaść, pobicie lub ograniczenie wolności osobistej.
Wykorzystywanie seksualne	Zmuszanie do niechcianych stosunków seksualnych z użyciem groźby lub przymusu. Zaliczają się do tego również stosunki seksualne, które uważane są za niewłaściwe lub szkodliwe, takie jak pomiędzy dorosłym a niepełnoletnim lub z osobą o ograniczonej poczytalności umysłowej. Nie musi odnosić się tylko kontaktów seksualnych z penetracją.
Wykryte/"oflagowane" ofiary handlu ludźmi	Wykryta ofiara handlu ludźmi odnosi się do osoby, którą zidentyfikowano jako ofiarę procederu (i stąd jako domniemaną ofiarę handlu ludźmi), ale której faktyczny status jest nadal przedmiotem sprawdzania/badań. Patrz także „Zgłoszone ofiary handlu ludźmi”.
Zarzuty cywilne	Zarzuty w sprawach cywilnych, a nie postępowaniu karnym.
Zarzuty kryminalne	Zarzuty w postępowaniu karnym, np. handel ludźmi, a nie te odnoszące się do spraw cywilnych..
Zastraszanie	Wpływanie na kogoś przez zastraszanie lub grożenie.
Zatwierdzanie danych	Proces sprawdzania, czy dane spełniają określone kryteria.

Zestawienia danych	Zbiór danych, który dotyczy jednego tematu.
Zgłoszone ofiary handlu ludźmi	Ofiary zidentyfikowane lub zgłoszone przez NGO jako ofiary handlu ludźmi bez potwierdzenia tego faktu przez organa egzekwowania prawa. Patrz także sygnalizowane ofiary handlu ludźmi.
Zidentyfikowana ofiara	Osoba, która została zidentyfikowana jako ofiara handlu ludźmi zgodnie z formalnym lub nieformalnym mechanizmem identyfikującym danego kraju.
Zmuszanie	Zmuszać kogoś do działania wbrew jego woli.

Aneks 2: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji o ofiarach handlu ludźmi

Ten wzór umowy jest szablonem dla repozytoriów narodowych oraz ewentualnych współpracujących instytucji w związku z prowadzonym gromadzeniem i udostępnianiem zestawień danych o ofiarach. Określa role i zakres odpowiedzialności poszczególnych stron zaangażowanych w tę współpracę. Umowy powinny być adaptowane do konkretnych potrzeb i wymogów prawnych w każdym z krajów uczestniczących w projekcie.

Umowa

pomiędzy

wpisać pełną nazwę (instytucji administracji państwowej, która utrzymuje zestawienie danych), (dalej zwaną – wpisać skrót lub nazwę skróconą)

i

wpisać pełną nazwę (NGO, policji lub instytucji administracji państwowej, która dostarcza danych o ofiarach) (dalej zwaną – wpisać skrót lub nazwę skróconą)

Wpisać skróconą nazwę oraz **Wpisać skróconą nazwę** (lub nazwy, jeżeli trójstronna) (dalej zwane „Stronami”)

Gdzie **wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego)**, celem jest gromadzenie i zestawianie informacji zebranych od różnych organizacji pozarządowych i rządowych związanych z ofiarami handlu ludźmi, w formie zestawienia danych;

Gdzie **wpisać skróconą nazwę (NGO, policji lub instytucji administracji państwowej)**, jest organizacją, której zadaniem jest udzielanie w różnych postaciach pomocy osobom, które stały się ofiarami przemytu lub handlu ludźmi;

STRONY UZNAJĄ, iż taka współpraca i dzielenie się informacjami będzie dla nich wzajemnie korzystne;

oraz postanawiają, co następuje:

Paragraf 1: Postanowienia ogólne

Celem niniejszego Porozumienia (MoU) jest uregulowanie trybu wymiany informacji odnoszących się do ofiar handlu ludźmi oraz danych statystycznych we wspólnym interesie Stron.

Strony wyznaczają punkty kontaktowe, których celem będzie ułatwienie współpracy pomiędzy nimi.

Paragraf 2: Gromadzenie danych

Wpisać skróconą nazwę (NGO, policji lub instytucji administracji państwowej) będzie zbierać, celem dzielenia się nimi, przynajmniej takie, jak poniżej, informacje o ofiarach handlu ludźmi będące w jej kompetencji, celem dzielenia się nimi z **wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego)**:

- płeć;
- data urodzenia;
- pochodzenie etniczne;
- narodowość - kraj;
- kraj zamieszkiwania (jeżeli różny do powyższego);
- rejon/miasto z którego pochodzi;
- stan cywilny;
- wykształcenie (liczba lata edukacji).

Dodatkowo, można gromadzić dane o niektórych lub wszystkich poniższych faktach: stan majątkowy, przebieg zatrudnienia, zajęcie i zamieszkiwanie w trakcie zwerbowania, przewóz i trasy przerzutu, doświadczenia z werbunku, doświadczenia z procederu handlu ludźmi, identyfikacja przypadku, pomoc w powrocie. Aneks 1 stanowiący integralną część niniejszej Umowy, zawiera wyczerpującą listę dodatkowych danych, które powinno się gromadzić.

Paragraf 3: Ochrona tożsamości

Nie wolno w żadnym przypadku podawać nazwiska ofiary handlu ludźmi, chyba że Strony postanowią inaczej, i tylko pod warunkiem udzielenia pisemnej zgody przez ofiarę.

W przypadku braku takiego postanowienia lub zgody ofiary handlu ludźmi, wolno przeprowadzać identyfikację w oparciu o neutralny i unikalny kod.

Paragraf 4: Przetwarzanie i przekazywanie danych

Strony postanawiają przetwarzać i przekazywać dane w bezpieczny sposób; niezależnie od tego, standardy minimum przewidziane w odnośnych krajowych przepisach prawnych powinny być przestrzegane.

Paragraf 5: Wykorzystywanie danych

Wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego) będzie grupować i analizować informacje z przeznaczeniem do regularnych raportów, które będą udostępniane właściwym instytucjom oraz tym, które współpracują przy gromadzeniu informacji.

Paragraf 6: Raporty

Wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego) będzie przysyłać wpisać skróconą nazwę (NGO, policji lub instytucji administracji państwowej) raport z informacji zebranych od wszystkich współpracujących. Raporty będą przygotowywane i przesyłane dwa razy w roku.

Paragraf 7: Zabezpieczenie danych

Wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego) wdroży odpowiednie techniczne i organizacyjne zabezpieczenia celem ochrony danych osobowych przed ich przypadkowym lub niezgodnym z prawem zniszczeniem lub przypadkowej utracie, zmianie, nieuprawnionemu ujawnieniu lub dostępowi, w szczególności tam, gdzie przetwarzanie danych związane jest z ich transmisją przez sieć, a także przeciwko wszelkim innym formom niezgodnego z prawem przetwarzania.

Paragraf 8: Niszczenie danych

Wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego) nie będzie przechowywać dostarczonych

informacji ponad okres określony w odnośnych krajowych przepisach prawnych. Tam, gdzie nie ma właściwych przepisów prawnych, dostarczone informacje nie będą przechowywane przez okres dłuższy niż pięć lat od daty ich otrzymania. Gromadzone dane będą podlegać stałemu wymazywaniu, w tym wszystkie dane osobowe, korespondencja drogą elektroniczną oraz egzemplarze z danymi sporządzone w ramach niniejszej Umowy. Jednakże, dane mogą pozostawać w formie zbiorczej, jeżeli nie będzie występować jakakolwiek możliwość identyfikacji ofiary, a takie informacje wolno będzie używać do celów statystycznych.

Paragraf 9: Ustawy o ochronie danych osobowych

W związku z gromadzeniem wszelkich danych i wymianą informacji, których dotyczy niniejsza Umowa, Strony postanawiają, iż będą przestrzegać zasad i litery krajowych przepisów prawnych odnoszących się do wykorzystywania i ochrony danych osobowych (wpisać nazwę i nr przedmiotowej ustawy). W przypadku kraju, w którym niniejsza Umowa będzie realizowana, nie posiadającego odnośnych przepisów prawnych, Strony postanawiają przestrzegać zasad i litery *Dyrektywy WE o ochronie danych (Dyrektywa 95/46 WE Parlamentu Europejskiego I Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku o ochronie osób w związku z przetwarzaniem danych osobowych i o swobodnym przepływie takich danych)*.

Paragraf 10: Rozwiązywanie sporów

Strony dołożą starań celem rozstrzygnięcia sporów, kontrowersji lub roszczeń wynikających z, lub odnoszących się do, niniejszej Umowy w sposób polubowny. Tam, gdzie Strony będą chciały dojść do ugody poprzez procedurę pojednawczą, może to mieć miejsce w oparciu o Zasady Pojednawcze UNCITRAL lub procedury uzgodnione pomiędzy Stronami.

Niniejsza MoU może podlegać zmianom za obopólną zgodą Stron poprzez przyjęcie aneksów/uzupełnień do niniejszej MoU. Wszelkie takie zmiany wymagają formy pisemnej i będą obowiązywać z dniem podpisania przez Strony.

Paragraf 11: Wejście w życie i zakończenie

Każda ze stron może zakończyć niniejszą MoU, składając pisemne jej wypowiedzenie. Zakończenie Umowy nastąpi po okresie 60 dni, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po tym, w którym Strona otrzymała pisemne wypowiedzenie Umowy.

Niniejsza MoU wchodzi w życie z dniem jej podpisania przez Strony.

Sporządzono ..... 2007 roku w dwóch egzemplarzach w (podać język).

Wpisać pełną nazwę
(instytucji administracji państwowej,
która utrzymuje zestawienie danych)

Wpisać pełną nazwę
(NGO, policji lub instytucji
administracji państwowej
współpracującej przy
gromadzeniu danych ofiar)

Aneks 3: Wzór MOU regulującego kwestię przekazywania informacji dotyczących handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości

Ten wzór umowy jest szablonem dla repozytoriów narodowych oraz ewentualnych współpracujących instytucji w związku z prowadzonym gromadzeniem i udostępnianiem danych na temat handlarzy ludźmi i wymiaru sprawiedliwości. Określa role i zakres odpowiedzialności poszczególnych stron zaangażowanych w tę współpracę. Umowy powinny być adaptowane do konkretnych potrzeb i wymogów prawnych w każdym z krajów uczestniczących w projekcie.

Umowa

między

wpisać pełną nazwę (instytucji administracji państwowej), (dalej zwaną – wpisać skrót lub nazwę skróconą)

i

wpisać pełną nazwę (instytucji administracji państwowej), (dalej zwanych – wpisać skrót lub nazwę/y skróconą/e)

Wpisać skróconą nazwę oraz **Wpisać skróconą nazwę** (lub nazwy, jeżeli trójstronna) (dalej zwane „Stronami”)

gdzie Strony są organami egzekwowania prawa, instytucjami wymiaru sprawiedliwości, których zadaniem jest, m.in., zwalczanie procederu handlu ludźmi;

gdzie Strony mają prawo do indywidualnego gromadzenia i zestawiania informacji z różnych źródeł, odnoszących się do osób zamieszanych w proceder handlu ludźmi w formie zestawień danych;

STRONY, UZNAJĄC, iż taka współpraca i dzielenie się informacjami będzie dla nich wzajemnie korzystne;

postanawiają, co następuje:

Paragraf 1: Postanowienia ogólne

Celem niniejszego Porozumienia (MoU) jest uregulowanie trybu wymiany informacji odnoszących się do osób zamieszanych w handel ludźmi oraz danych statystycznych we wspólnym interesie Stron.

Strony wyznaczą punkty kontaktowe, których celem będzie ułatwienie skutecznej współpracy pomiędzy nimi.

Paragraf 2: Gromadzenie danych

Strony będą zbierać, celem dzielenia się nimi, przynajmniej takie, jak poniżej, informacje o osobach zamieszanych w handel ludźmi, będące w ich kompetencji:

- nazwisko osoby;

- data urodzenia;
- obywatelstwo - kraj;
- kraj zamieszkiwania (jeżeli różny do powyższego);
- rejon, z którego pochodzi;
- informacje o recydywie;
- liczba ofiar procederu handlu ludźmi;
- sposób aresztowania;
- postawione zarzuty;
- szczegóły dochodzenia;
- szczegóły wyroku sądowego;
- szczegóły apelacji;
- wyrok ostateczny i jego wykonanie.

Paragraf 3: Ochrona tożsamości

Dane osób skazanych za przestępstwa mogą nie podlegać ochronie w odniesieniu do ich przetwarzania.

Paragraf 4: Przekazywanie danych

Strony postanawiają przekazywać dane w bezpieczny sposób; niezależnie od tego, standardy minimum przewidziane w odnośnych krajowych przepisach prawnych powinny być przestrzegane.

Paragraf 5: Wykorzystywanie danych

Wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego) będzie grupować i analizować informacje z przeznaczeniem do regularnych raportów, które będą udostępniane właściwym instytucjom oraz tym, które współpracują przy gromadzeniu informacji.

Paragraf 6: Raporty

Wpisać skróconą nazwę (repozytorium rządowego) będzie przysyłać wpisać skróconą nazwę (NGO, policji lub instytucji administracji państwowej) raport z informacji zebranych od wszystkich współpracujących. Raporty będą przygotowywane i przesyłane dwa razy w roku.

Paragraf 7: Przechowywanie danych

Strony będą przechowywać dostarczane informacje w bezpiecznym miejscu z zachowaniem wszelkich koniecznych i zasadnych zabezpieczeń do ochrony danych.

Paragraf 8: Ustawy o ochronie danych osobowych

W związku z gromadzeniem wszelkich danych i wymianą informacji, których dotyczy niniejsza Umowa, Strony postanawiają, iż będą przestrzegać zasad i litery krajowych przepisów prawnych odnoszących się do wykorzystywania i ochrony danych osobowych (wpisać nazwę i nr przedmiotowej ustawy). W przypadku kraju, w którym niniejsza Umowa będzie realizowana, nie posiadającego odnośnych przepisów prawnych, Strony postanawiają przestrzegać zasad i litery Dyrektywy WE o ochronie danych (Dyrektywa 95/46 WE Parlamentu Europejskiego I Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku o ochronie osób w związku z przetwarzaniem danych osobowych i o swobodnym przepływie takich danych).

Paragraf 9: Rozwiązywanie sporów

Strony dołożą starań celem rozstrzygnięcia sporów, kontrowersji lub roszczeń wynikających z, lub odnoszących się do, niniejszej Umowy w sposób polubowny. Tam, gdzie Strony będą chciały dojść do ugody poprzez procedurę pojednawczą, może to mieć miejsce w oparciu o Zasady Pojednawcze UNCITRAL lub procedury uzgodnione pomiędzy Stronami.

Niniejsza MoU może podlegać zmianom za obopólną zgodą Stron poprzez przyjęcie aneksów/uzupełnień do niniejszej MoU. Wszelkie takie zmiany wymagają formy pisemnej i będą obowiązywać z dniem podpisania przez Strony.

Paragraf 10: Wejście w życie i zakończenie

Każda ze stron może zakończyć niniejszą MoU, składając pisemne jej wypowiedzenie. Zakończenie Umowy nastąpi po okresie 60 dni, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po tym, w którym Strona otrzymała pisemne wypowiedzenie Umowy.

Niniejsza MoU wchodzi w życie z dniem jej podpisania przez Strony.

Sporządzono ..... 2007 roku, w dwóch egzemplarzach w (podać język).

Wpisać pełną nazwę
(instytucji administracji państwowej,
która utrzymuje zestawienie danych)

Wpisać pełną nazwę
(NGO, policji lub instytucji
administracji państwowej
współpracującej przy
gromadzeniu danych
handlarzy ludźmi)

Aneks 4: Wzór zgody na przetwarzanie danych osobowych

Niniejszy formularz zrzeczenia się praw oparty jest na literze i zapisach *Dyrektywy WE o ochronie danych osobowych (Dyrektywa 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 24 października 1995 roku o ochronie osób w związku z przetwarzaniem danych osobowych i o swobodnym przepływie takich danych)*. Każdy z uczestniczących w projekcie krajów powinien poczynić niezbędne adaptacje, tak aby zapewnić zgodność z własnymi przepisami prawa.

Wzór formularza zrzeczenia się praw

NAZWA INSTYTUCJI będzie zbierać od Pani/Pana informacje osobowe, które będą podlegać dalszemu przetwarzaniu dla celów lepszego zrozumienia wzorców kształtujących handel ludźmi (lub też wpisać inny powód gromadzenia danych).

Przekazanie jakichkolwiek danych osobowych lub informacji dla **NAZWA INSTYTUCJI** jest oczywiście całkowicie dobrowolne:

Następujące informacje mogą zostać zebrane do Pani/Pana i dalej przetwarzane w bazach danych:

- nazwisko i imię;
- data urodzenia;
- miejsce urodzenia;
- narodowość;
- płeć;
- pochodzenie etniczne;
- stan cywilny;
- liczba dzieci;
- upośledzenia/ułomności;
- wykształcenie;
- czyny/wykroczenia wobec prawa;
- sytuacja materialna;
- obywatelstwo, kraj zamieszkiwania;
- przebieg werbunku i inne związane z tym fakty;
- przewóz, trasy przerzutu i inne związane z tym fakty;
- doświadczenia z procederu handlu ludźmi i inne związane z tym fakty;
- identyfikacja i udzielona pomoc i inne związane z tym fakty.

Tam, gdzie dane osobowe będą przechowywane w formie elektronicznej, będą one przechowywane w formie zabezpieczonej hasłami. Dane osobowe, niezależnie od tego, czy będą przechowywane w formie elektronicznej czy dokumentów papierowych, będą dostępne wyłącznie uprawnionej kadrze kierowniczej i pracownikom **NAZWA INSTYTUCJI**. Osoby wyznaczone przez **NAZWA INSTYTUCJI** do obsługi danych osobowych zostaną zapoznane z niniejszym Formularzem Zrzeczenia się Praw do Danych Osobowych oraz poinstruowane, jak wypełniać ich obowiązki w stosunku do Pani/Pana. O ile będzie miało miejsce przetwarzanie danych przez Internet (co może mieć miejsce jedynie wtedy, kiedy zezwala na to prawo kraju), **NAZWA INSTYTUCJI** używać będzie bezpiecznych systemów szyfrujących, odpowiadających rodzajowi przetwarzanych danych. Żadne dane osobowe, które **NAZWA INSTYTUCJI**, otrzyma od Pani/Pana nie będą ujawnione

przez **NAZWA INSTYTUCJI** nikomu spoza **NAZWA INSTYTUCJI**, poza przypadkami zapisanymi w niniejszym Formularzu i tak jak została Pani/Pan poinformowana w czasie przyjmowania informacji, lub też na podstawie uprzedniej zgody Pani/Pana.

Niniejsze Zrzeczenie się Praw do Danych Osobowych obowiązuje w stosunku do **NAZWA INSTYTUCJI** oraz wszystkich innych instytucji zaangażowanych w działania przy gromadzeniu danych ofiar procederu handlu ludźmi.

Dane osobowe będące w posiadaniu **NAZWA INSTYTUCJI** pozostaną poufnymi, z tym, że **NAZWA INSTYTUCJI** będzie mogła dostarczać te informacje wszelkim osobom, w stosunku do których istnieje wymóg ujawniania danych na podstawie obowiązujących przepisów prawa, w lub poza **nazwa kraju**.

Dane osobowe, które Pani/Pan przekaze **NAZWA INSTYTUCJI** będą przechowywane jedynie przez taki czas, jaki jest konieczny dla realizacji celów, o których mowa w niniejszym Formularzu Zrzeczenia się Praw do Danych Osobowych lub też przez taki inny okres czasu, jaki został określony w czasie gromadzenia danych.

Dane osobowe, które Pani/Pan przekaze **NAZWA INSTYTUCJI** będą przechowywane zgodnie z **wpisać stosowne przepisy prawa** i odpowiednią Dyrektywą Unii Europejskiej o ochronie praw osób w związku z przetwarzaniem danych osobowych i o swobodnym przepływie takich danych (95/46/WE O.J. Nr L281/31 z 23.11.95). **NAZWA INSTYTUCJI** będzie administratorem zgromadzonych Pani/Pana danych, zgodnie z celami tych przepisów o ochronie danych.

Przysługuje Pani/Panu prawo wglądu do jej/jego danych osobowych w każdym momencie, w rozsądnych odstępach czasowych.

Przysługuje Pani/Panu prawo zażądania korekty jej/jego danych osobowych, jeżeli są one błędne.

Na prośbę, przysługuje Pani/Panu prawo do otrzymania informacji o nazwach stron trzecich, którym Pani/Pana dane osobowe zostały przekazane.

Przysługuje Pani/Panu prawo do wystąpienia o pełne i całkowite wymazanie wszelkich danych osobowych z bazy danych odnoszących się do Pana/Pani, a będących w posiadaniu **NAZWA INSTYTUCJI**, poprzez poinformowanie o tym fakcie administratora zestawienia danych w formie pisemnej. Aby to uczynić, należy skontaktować się z administratorem zestawienia danych: **wpisać nazwę i dane kontaktowe administratora zestawienia danych**

Niezależnie od powyższego, **NAZWA INSTYTUCJI** będzie przechowywać część informacji dostarczonych przez Panią/Pana w formie zbiorczej, do celów statystycznych. Takie przechowywane informacje pozostaną w formie uniemożliwiającej w jakikolwiek sposób i jakimikolwiek środkami Pani/Pana identyfikację.

Wyjaśniono mi cele gromadzenia i przetwarzania danych i niniejszym wyrażam zgodę na przekazanie moich danych osobowych, o które występuje **NAZWA INSTYTUCJI**. Dalej, wyrażam zgodę na ich przetwarzanie i przekazywanie w sposób przedstawiony w niniejszym Formularzu Zrzeczenia się Praw do Danych Osobowych.

Data i podpis

W obecności świadka

Sporządzić w minimum dwóch egzemplarzach, po jednym dla zainteresowanego i dla instytucji.

Aneks 5: Wzór Umowy o poufności dla pracowników zaangażowanych w gromadzenie danych dotyczących ofiar handlu ludźmi i handlarzy

Niniejszy wzór umowy o poufności określa wymogi poufności, które obowiązują personel zajmujący się informacjami osobowymi dotyczącymi ofiar handlu ludźmi i danymi o handlu ludźmi. Zapisy mogą odnosić się zarówno do zestawień danych ofiar, jak i handlarzy, o czym powinny zdecydować odpowiedzialne instytucje w każdym z krajów uczestniczących w projekcie i co powinno być zgodne z przepisami prawnymi poszczególnych krajów.

Wzór Umowy o poufności

(Wpisać nazwę właściwej instytucji) gwarantuje, iż wszyscy jej pracownicy, jaki i personel podwykonawców (np. zajmujący się utrzymaniem, ochroną lub sprzątniem), o ile ma to zastosowanie, pracujący przy obsłudze zestawień danych związanych z handlem ludźmi, został należycie powiadomiony o istnieniu i znaczeniu obowiązujących przepisów dotyczących ochrony danych osobowych w (wpisać nazwę kraju). (Instytucja) i jej pracownicy nie będą przekazywać lub ujawniać jakichkolwiek danych osobowych, z którymi będą się stykać w zestawieniach danych o handlu ludźmi, chyba że zostaną do tego wyraźnie upoważnieni. W szczególności, zostali oni dokładnie poinformowani o tym, że jakiegokolwiek naruszenie poufności w odniesieniu do zawartości zestawień danych będzie karalne zgodnie z przepisami prawa obowiązującymi w (nazwa kraju). Taka karalność może przybierać formę upomnień, zawieszenia, zwolnienia lub ścigania z mocy prawa.

Urząd odpowiedzialny za egzekwowanie prawa o ochronie danych w (wpisać nazwę kraju) może w każdym momencie skontrolować procedury w odniesieniu do bezpieczeństwa danych oraz inne działania. Takiemu urzędowi kontrolującemu należy zapewnić dostęp w zwyczajowych godzinach pracy do wszelkich pomieszczeń, które są konieczne do tego celu, oraz przedstawić niezbędne informacje dla wykonania tego zadania.

Przeczytałem Umowę o Poufności. Zobowiązuję się do przestrzegania jej zapisów i mam pełną świadomość, iż jakiegokolwiek naruszenie jej z mojej strony może prowadzić do ewentualnych sankcji prawnych.

Data, Miejsce, Podpis pracownika

Data, Miejsce, Podpis świadka

Data, Miejsce, Podpis kierownika

Aneks 6: Tabela porównawcza dotycząca ochrony danych w krajowych systemach prawnych

Ustawodawstwo dotyczące ochrony danych - zgodność z ramami prawnymi UE

	Dyrektywa WE	PORTUGALIA	REPUBLIKA SŁOWACKA	REPUBLIKA CZESKA	POLSKA
	Dyrektywa 95/46/WE o ochronie osób w związku z przetwarzaniem danych i o swobodnym przepływie takich danych	Ustawa 67/98 z 26 października Ustawa o ochronie danych osobowych	Ustawa nr 428/2002 o ochronie danych osobowych	Ustawa nr 101/2000 o ochronie danych osobowych, Ustawa o swobodnym dostępie do Informacji, z 11 maja 1999 roku, nr 106/1999	Ustawa z 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych
Prawo do prywatności i poufności	Kraje członkowskie winny chronić prawa podstawowe i wolności osób fizycznych, a w szczególności ich prawo do prywatności w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych.	Art. 11 mówi, że jeżeli dane nie są wykorzystywane do podejmowania działań lub decyzji dotyczących jakiejś konkretnej osoby, to prawo może zakazać dostępu do nich tam, gdzie nie występuje oczywiste ryzyko naruszenia praw podstawowych, wolności lub gwarancji osoby, której dane dotyczą, szczególnie prawa do prywatności (...).	Rozdział 5 Dane osobowe mogą być przetwarzane wyłącznie przez administratora lub przetwarzającego. Rozdział 18. Administrator lub przetwarzający są zobowiązani do zachowania tajemnicy o danych osobowych, które przetwarzają. Ten obowiązek zachowania tajemnicy obowiązuje również po zakończeniu przetwarzania.	Wyłącznie upoważnione osoby mogą gromadzić dane i mieć dostęp do baz danych i są one zobowiązane do zachowania tajemnicy. Tworzenie jakichkolwiek baz danych oraz ich cele muszą być zgłaszane do Krajowego Urzędu Ochrony Danych. Dodatkowo, <i>Ustawa 106/99</i> , dotycząca ochrony tożsamości i prywatności, zezwała na udostępnianie informacji wyłącznie za zgodą osoby, której one dotyczą, a po jej śmierci, tylko wówczas, jeżeli jej godność, honor i dobre imię zostanie zachowane i będzie chronione.	Artykuł 1. Każdy ma prawo do ochrony dotyczących go danych osobowych. Przetwarzanie danych osobowych może mieć miejsce ze względu na dobro publiczne, dobro osoby, której dane dotyczą, lub dobro osób trzecich w zakresie i trybie określonym ustawą. Artykuł 32. Każdej osobie przysługuje prawo do kontroli przetwarzania danych, które jej dotyczą, zawartych w zbiorach danych.
Zgoda	Artykuł 7 Kraje członkowskie zagwarantują odpowiednimi zapisami, iż dane osobowe mogą być przetwarzane, jeżeli: a) osoba, której dane dotyczą, wyraziła na to jednoznaczna zgodę; lub b) przetwarzanie jest do wywiązania się z umowy.	Art. 6 mówi, iż dane osobowe mogą być przetwarzane, o ile osoba, której one dotyczą, wyraziła na to jednoznaczna zgodę. Wymienia także pięć wyjątków w zależności od przyczyny, z powodu której dane są przetwarzane.	Rozdział 7. Dane osobowe mogą być przetwarzane wyłącznie za zgodą osoby, której dotyczą, chyba że Ustawa stanowi inaczej.	<i>Ustawa 101</i> z 4 kwietnia 2000 roku o ochronie danych osobowych mówi, iż osoba musi zostać poinformowana o celu przetwarzania danych, o tym jakie dane osobowe będą gromadzone, o administratorze bazy danych oraz o okresie, na jaki udzielana jest zgoda. Bez tego, administratorowi wolno przetwarzać dane jedynie w określonych okolicznościach.	Artykuł 23 1 Przetwarzanie danych jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę, chyba że chodzi o usunięcie dotyczących jej danych.
Przechowywanie i utrzymywanie danych	<i>Dyrektywa WE</i> nie wyznacza jakichkolwiek ograniczeń czasowych na przechowywanie danych osobowych, co nie oznacza jednak, iż poszczególne kraje nie mogą wyznaczyć	Art. 14. Administrator musi wdrożyć odpowiednie środki techniczne i organizacyjne celem ochrony danych osobowych przed ich przypadkowym lub	Rozdział 12 Administrator musi zagwarantować dokładne i zaktualizowane dane. Dane osobowe będą uważane za dokładane, o ile nie zostanie dowiedzione, że	Art. 5 e) mówi o przechowywaniu danych tylko przez taki okres, jaki jest konieczny do ich przetwarzania. Po upływie takiego okresu, dane osobowe mogą być zachowane jedynie do celów państwowych służb statystycznych	Artykuł 26 1. Administrator danych przetwarzający dane powinien dołożyć szczególnej staranności w celu ochrony interesów osób, których dane dotyczą, a w szczególności jest

	własnych ograniczeń w odniesieniu do danych określonych rodzajów. Tym niemniej, Artykuł 6(e) mówi, iż dane nie powinny być przechowywane dłużej, niż jest to konieczne.	niezgodnym z prawem zniszczeniem lub przypadkową startą, zmianą lub nieuprawnionym ujawnieniem czy dostępem, w szczególności tam, gdzie są one przesyłane przez sieć, oraz przed wszelkimi innymi nieuprawnionymi rodzajami przetwarzania.	jest inaczej.	oraz do celów naukowych i archiwalnych. W Republice Czeskiej nie określono szczegółowych okresów czasu, po jakich dane powinny być usunięte lub okresu ich aktualizacji, w przypadkach, gdy są jeszcze potrzebne.	obowiązany zapewnić, aby dane te były przetwarzane zgodnie z prawem, zbierane dla oznaczonych, zgodnych z prawem, celów.
Przekazywanie danych wrażliwych	Art.8 Kraje członkowskie nie dopuszczają do przetwarzania danych zawierających informacje o pochodzeniu rasowy lub etnicznym, poglądach politycznych lub przekonaniach filozoficznych, członkostwu w związkach zawodowych, a także informacji dotyczących zdrowia i życia seksualnego. Wyjątkami są: zgoda osoby, której dane dotyczą, prawo pracy itp.	Artykuł 7 – W przetwarzaniu danych wrażliwych występuje rozróżnienie pomiędzy danymi ujawniającymi poglądy filozoficzne i polityczne, a danymi odnoszącymi się do zdrowia i życia seksualnego, w tym danych genetycznych.	Zabronione jest przetwarzanie danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne lub filozoficzne, członkostwo w partiach i ruchach politycznych, związkach zawodowych, a także przetwarzanie danych dotyczących zdrowia i życia seksualnego.	Artykuł 9 Dane wrażliwe mogą być przetwarzane jedynie wówczas, gdy osoba, której one dotyczą, wyraziła na to zgodę.	Artykuł 27. Zabrania się przetwarzania danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne, przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniową, partyjną lub związkową, jak również danych o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym oraz danych dotyczących skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym.
Udostępnianie i wymiana informacji	Poza urzędem sprawującym kontrolę (administratorem danych), jedynie zainteresowana osoba może mieć dostęp do danych. Artykuł 25 Kraje członkowskie zagwarantują odpowiednimi przepisami, iż transfer danych do krajów trzecich może mieć miejsce jedynie, gdy (...) taki kraj trzeci będzie w stanie zagwarantować odpowiedni poziom ochrony danych.	Warunki i ograniczenia, na jakich dane osobowe mogą być transferowane w UE i krajach nie należących do UE, są różne. Artykuł 18 (Zasada) – bez uszczerbku dla decyzji wspólnotowych w sprawach podatków i cel, dane osobowe mogą być swobodnie przesyłane pomiędzy krajami członkowskimi. Jeżeli chodzi o transfer danych osobowych poza Unię Europejską, wymienia się kilka ograniczeń i warunków.	Rozdział 23. Kraj trzeci zobowiązany jest do zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony danych osobowych. Odpowiedni stopień zabezpieczeń zostanie oceniony z uwzględnieniem wszystkich okoliczności towarzyszących przesyłanym danym. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na przepisy prawne kraju ostatecznego przeznaczenia w odniesieniu do istoty danych osobowych, celów	Artykuł 27 <ul style="list-style-type: none"> Swobodny przepływ danych nie może być ograniczany, jeżeli dane przesyłane są do kraju członkowskiego Unii Europejskiej. Dane osobowe mogą być przesyłane do krajów trzecich, jeżeli zakaz lub ograniczenia nie wynikają z jakiegoś układu międzynarodowego, na ratyfikację którego parlament wyraził zgodę i który jest wiążący dla Republiki Czeskiej lub jeżeli dane mają być przesłane na podstawie decyzji jakiejś instytucji Unii 	Artykuł 47. 1. Przekazanie danych osobowych do państwa trzeciego może nastąpić, jeżeli państwo docelowe daje gwarancje ochrony danych osobowych na swoim terytorium przynajmniej takie, jakie obowiązują na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

			i długości trwania przetwarzania.	Europejskiej. Biuro Dzienników Urzędowych publikuje informacje o takich decyzjach.	
Kwestie i uwagi dotyczące bezpieczeństwa	Artykuły 16 i 17 określają kwestie odnoszące się do bezpieczeństwa danych z danymi osobowymi, a sankcje przewidziane są w Artykułach 23 i 24. W każdym z krajów kwestie bezpieczeństwa winny być omawiane z uwzględnieniem specyfiki danego kraju i kontekstu handlu ludźmi, a parametry i sankcje określone są w ustawodawstwach wielu krajów.	Artykuł 14. Administrator musi wdrożyć odpowiednie środki techniczne i organizacyjne celem ochrony danych osobowych przed ich przypadkowym lub niezgodnym z prawem zniszczeniem lub przypadkową startą, zmianą lub nieuprawnionym ujawnieniem czy dostępem, w szczególności tam, gdzie są one przesyłane przez sieć, oraz przed wszelkimi innymi nieuprawnionymi rodzajami przetwarzania. Szczególne środki bezpieczeństwa opisane są w art. 15.	Rozdział 15. Administrator oraz przetwarzający dane są odpowiedzialni za bezpieczeństwo danych osobowych, chroniąc je przed przypadkowym lub niezgodnym z prawem zniszczeniem lub przypadkową stratą, zmianą lub nieuprawnionym ujawnieniem czy dostępem oraz przed wszelkimi innymi nieuprawnionymi rodzajami przetwarzania.	Artykuł 13. Administrator oraz przetwarzający dane mają obowiązek poczynić kroki zabezpieczające nieuprawniony lub przypadkowy dostęp do danych osobowych, ich zmianę, zniszczenie lub stratę, nieupoważnioną transmisję oraz inne nieupoważnione przetwarzanie oraz wszelkie inne niewłaściwe wykorzystywanie danych osobowych. Obowiązek ten ma również zastosowanie po zakończeniu przetwarzania danych osobowych.	Artykuł 36. Administrator danych jest obowiązany zastosować środki techniczne i organizacyjne zapewniające ochronę przetwarzanych danych osobowych, odpowiednią do zagrożeń oraz kategorii danych objętych ochroną, a w szczególności powinien zabezpieczyć dane przed ich udostępnieniem osobom nieupoważnionym, zabranieniem przez osobę nieuprawnioną, przetwarzaniem z naruszeniem ustawy oraz zmianą, utratą, uszkodzeniem lub zniszczeniem.

Aneks 7: Wybrane zapisy w Ustawie nr 40/2009 – Kodeks Karny Republiki Czeskiej

Wybrane zapisy w Ustawie nr 40/2009 – Kodeks Karny, wchodzące w życie z dniem 1 stycznia 2010 roku w Republice Czeskiej

Rozdział 168 Handel ludźmi

(1) Osoba, która zmusza, stręczy, zatrudnia, zwabia, kusi, przewozi, ukrywa, przetrzymuje lub przekazuje dziecko w celu jego wykorzystywania przez inną osobę do

- a) stosunków seksualnych lub innych rodzajów wykorzystywania seksualnego lub molestowania lub produkcji pornografii;
- b) pobrania tkanek, komórek lub narządów z jego/jej ciała;
- c) służby w siłach zbrojnych;
- d) niewolnictwa lub zniewolenia; lub
- e) pracy przymusowej lub innych form wykorzystywania;

lub

osoba, która czerpie korzyści z takich procederów, będzie podlegać karze więzienia od lat dwóch do dziesięciu.

(2) Osoba będzie podlegać takiej samej karze więzienia, jeżeli z użyciem przemocy, groźby użycia przemocy lub podstępem lub wykorzystując błąd lub wykorzystując problemy innej osoby lub zależność, zmusza, stręczy, zatrudnia, zwabia, kusi, przewozi, ukrywa, przetrzymuje lub przekazuje jakąkolwiek inną osobę, niż osoba o której mówi p. (1) w celach wykorzystywania do

- a) stosunków seksualnych lub innych rodzajów wykorzystywania seksualnego lub molestowania lub produkcji pornografii;
- b) pobrania tkanek, komórek lub narządów z jej ciała;
- c) służby w siłach zbrojnych;
- d) niewolnictwa lub zniewolenia; lub
- e) pracy przymusowej lub innych form wykorzystywania;

lub

osoba, która czerpie korzyści z takich procederów, będzie podlegać takiej samej karze więzienia.

(3) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat pięciu do dwunastu, jeżeli

- a) dopuści się przestępstwa, o których mowa w pp. (1) i (2), jako członek zorganizowanej grupy przestępczej;
- b) wystawi inną osobę na takie przestępstwa z poważnym uszczerbkiem dla jej ciała lub ze skutkiem śmiertelnym;
- c) dopuści się przestępstwa z chęcią odniesienia znacznych korzyści majątkowych dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby; lub
- d) dopuści się przestępstwa z chęcią wykorzystywania innej osoby do celów uprawiania prostytucji.

(4) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat ośmiu do piętnastu lub karze przepadku mienia, jeżeli

- a) wystawi inną osobę na takie przestępstwa, o których mowa w pp. (1) i (2), z poważnym uszczerbkiem dla jej ciała;
- b) dopuści się przestępstwa z chęci odniesienia znacznych korzyści majątkowych dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby; lub
- c) dopuści się przestępstwa w związku z działalnością w kilku krajach zorganizowanej grupy przestępczej.

(5) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat dziesięciu do szesnastu lub karze przepadku mienia, jeżeli w wyniku przestępstw, o których mowa w pp. (1) i (2), nastąpi śmierć.

(6) Przygotowywanie takich czynów jest karalne.

Rozdział 189 Stręczycielstwo

(1) Osoba, która zmusza, stręczy, zatrudnia, zwabia, kusi lub wykorzystuje inną osobę do uprawiania prostytucji lub korzysta z prostytucji uprawianej przez inną osobę, będzie podlegać karze więzienia od sześciu miesięcy do lat czterech, zakazowi prowadzenia działalności gospodarczej lub karze przepadku mienia.

(2) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat dwóch do ośmiu, jeżeli dopuści się przestępstwa, o którym mowa w p. (1)

- a) z chęci odniesienia znacznych korzyści majątkowych dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby; lub
- b) jest członkiem zorganizowanej grupy przestępczej.

(3) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat pięciu do dwunastu lub karze przepadku mienia, jeżeli w wyniku przestępstwa, o którym mowa w p. (1) spowoduje poważny uszczerbek ciała;

(4) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat ośmiu do piętnastu lub karze przepadku mienia, jeżeli w wyniku przestępstwa, o których mowa w p. (1), nastąpi śmierć.

Rozdział 190 Prostytucja zagrażająca morale dzieci

1) Osoba, która uprawia prostytucję w pobliżu szkoły, obiektu szkolnego lub innego o podobnym charakterze lub miejsca, które przeznaczone jest na pobyt lub odwiedziny przez dzieci, będzie podlegać karze więzienia do lat dwóch.

(2) Osoba, która organizuje, ochrania lub prowadzi proceder prostytucji w jakikolwiek inny sposób w pobliżu szkoły, obiektu szkolnego lub innego o podobnym charakterze lub miejsca, które przeznaczone jest na pobyt lub odwiedziny przez dzieci, będzie podlegać karze więzienia do lat trzech, zakazowi prowadzenia działalności gospodarczej lub karze przepadku mienia.

(3) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od sześciu miesięcy do lat pięciu, jeżeli dopuści się przestępstw, o których mowa w pp. (1) i (2)

- a) przynajmniej w dwóch takich miejscach; lub
- b) więcej niż jeden raz.

Rozdział 193 Wykorzystywanie dzieci do produkcji pornografii

(1) Osoba, która zmusza, stręczy, zatrudnia, zwabia, kusi lub wykorzystuje dziecko do produkcji pornografii lub która czerpie korzyści z udziału dzieci w takich produkcjach, podlegać będzie karze więzienia od jednego roku do lat pięciu.

(2) Sprawca będzie podlegać karze więzienia od lat dwóch do sześciu, jeżeli dopuści się przestępstw, o których mowa w p. (1)

a) jako członek zorganizowanej grupy przestępczej; lub

b) z chęci odniesienia znacznych korzyści majątkowych dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby.

(3) Sprawca podlegać będzie karze więzienia od lat trzech do ośmiu, jeżeli dopuści się przestępstw, o których mowa w p. (1)

a) jako członek zorganizowanej grupy przestępczej działającej w więcej niż jednym kraju;

lub

b) z chęci odniesienia znacznych korzyści majątkowych dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby.

Rozdział 342 Zatrudnianie cudzoziemców bez zezwolenia

(1) Osoba, która w znacznej liczbie zatrudnia lub pośredniczy w zatrudnianiu obcych obywateli przebywających nielegalnie na terytorium Republiki Czeskiej bez prawa do tego lub osoba, która w znacznej liczbie zatrudnia lub pośredniczy w zatrudnianiu obcych obywateli, którzy nie posiadają ważnych pozwoleń na pracę na podstawie innych przepisów prawa, bez prawa do tego, podlegać będzie karze więzienia do sześciu miesięcy, zakazowi prowadzenia działalności gospodarczej lub przypadkowi mienia.

(2) Sprawca podlegać będzie karze więzienia do jednego roku, jeżeli dopuści się przestępstw, o których mowa w p. (1)

a) jako członek zorganizowanej grupy przestępczej;

b) za wynagrodzeniem; lub

c) więcej niż jeden raz.

(3) Sprawca podlegać będzie karze więzienia do sześciu miesięcy do lat trzech, jeżeli w wyniku przestępstw, o których mowa w p. (1), osiągnie znaczne korzyści majątkowe dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby.

(4) Sprawca podlegać będzie karze więzienia do jednego roku do lat pięciu oraz dodatkowo karze przepadku mienia, jeżeli w wyniku przestępstw, o których mowa w p. (1), osiągnął znaczne korzyści majątkowe dla siebie lub jakiegokolwiek innej osoby.

